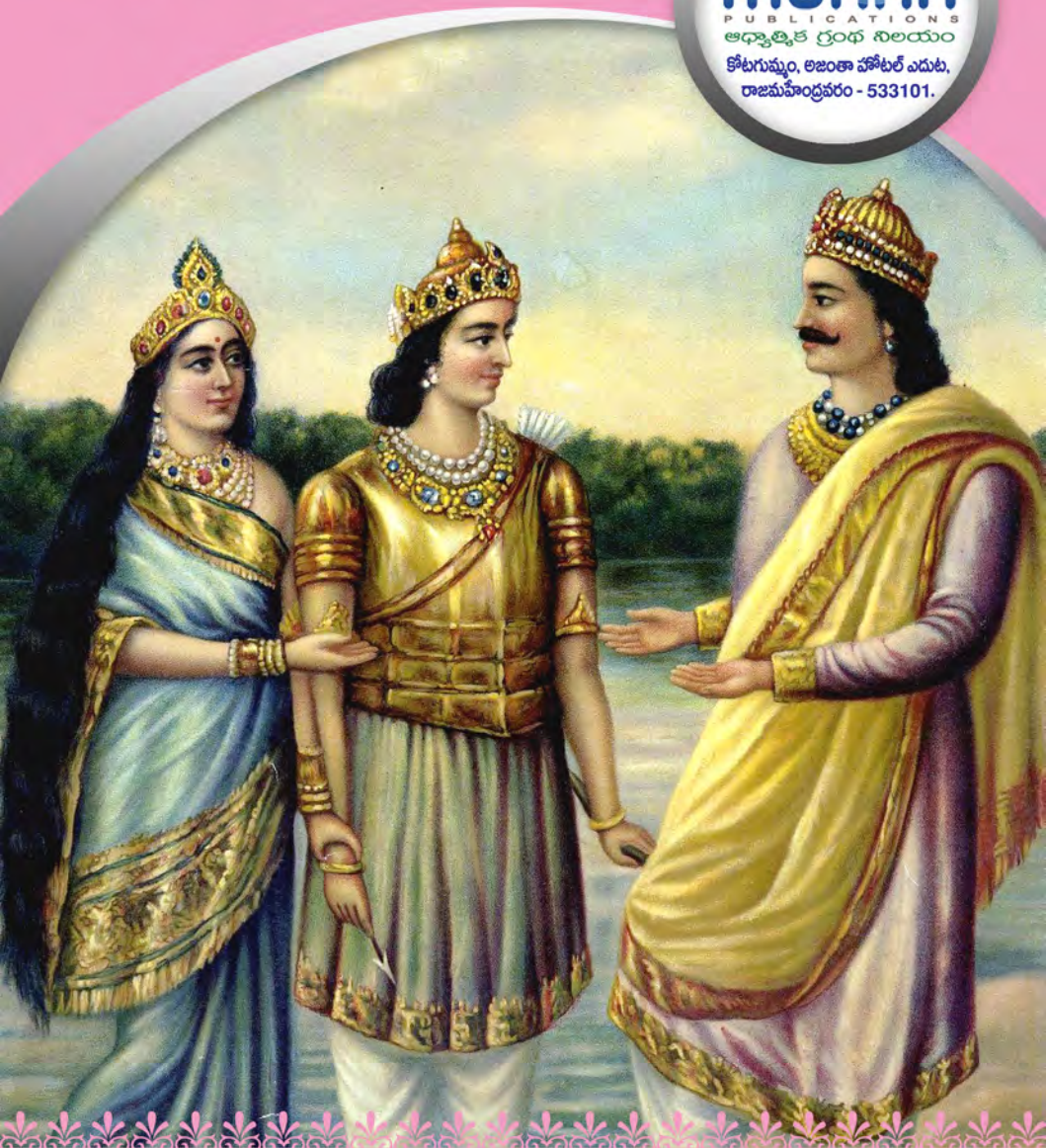


ఆధ్యాత్మిక, జ్యోతిష, వాస్తు, ఆరోగ్యాది అనేక విషయాలు తెలుసుకోండి... ఫేస్ బుక్



Like us to follow

@mohanpublications



# మహాభారత విమర్శనము

## అపతారిక.

మన ప్రేమములొనున్న మహారాజులలో బ్రహ్మపరిపాలన  
మందును కానుభవమందును రాజనీతియందును బండిత  
రంజనమందును విభ్యాసును బాబ్బిలి సంస్థానాధిపతులు  
ననున శ్రీవేంకట శ్రీకృష్ణాచలపతి రంగారాయ మహారాజువారు  
తాము గచించిన శ్రీగుప్తహాభారత రామాయణ విమర్శమను  
గ్రంథమునకు భూమికను వ్రాయుమన నాతో సెలవిచ్చిరి.  
సకల హిందూధర్మ ఖనులనందగిన యీ గ్రంథములొనున్న  
యపూర్వార్థములను జూపిన శ్రీమహారాజువారికృపికి బ్రహ్మ  
ననను వ్రాయుటకుందగిన సామర్థ్యము నాకుఁ గలదా యను  
విషయము సంశయాస్పద మగుటచే నొకించుక జంకియును  
తద్దయాసూచకమగు వియోగము నతికమింపలేకుండుటనుబట్టి  
యీ యపతారికను వ్రాయబూనితిని.

చిరకాలమునుండి ధర్మార్థ కాదుమోక్షములతో సంబం  
ధించిన సర్వ విషయములందును మహాభారత రామాయణ  
ములు హిందువులచే బ్రహ్మగ్రంథములుగ నంగీకరింపబడి  
యున్నవి. వీనిలో నుదహరింపఁబడిన సంగతు లీగ్రంథకర్తల

కాలమునకు జాలముందు జరిగె ననుటకు సందేహములేదు. నమకాలీనములగు విషయములఁగూర్చి వానిని జూచినవారు నట్టివారివలన వినినవారును వ్రాయునపుడుగూడ యథావృత్తముగ వ్రాయుట జరుగదు. కావున సంగతులు జరిగినపిదప జీరకాలమునకు వానినిఁగూర్చి వ్రాయువారు పొరపాటుగ వ్రాయరనుట దురూహ్యము. కనుక పురాణేతిహాసములు సత్యాసత్య మిశ్రకథాపూర్ణములై యున్నవి. చిరకాలమైన పిదప వీనిలో నేవినత్యమో యేవియసత్యమో నిశ్చయించుట యసాధ్యమగుటచేతను గ్రమముగా నాధునికులలో సంభాష్యా సంభాష్య వివేచన నామధ్యము తగ్గుటవలనను సీగ్రంథములలో నున్న సర్వవిషయములను హిందువులు జరిగినవానినిగా నమ్ముచున్నారు.

పురాణములలోనున్న యనేకగాథలలోఁ గొన్ని యర్థవాదములని పూర్వగ్రంథకర్తలు నెప్పినను నేవి యర్థవాదములో యేవి యథావృత్తబోధకములో తెలుపుచుఁ మనవారిలో బూర్వ లెవరును వ్రాసినట్లగపడదు. కనుక మహారాజావారు భారతరామాయణ గ్రంథములను విమర్శించి తెలుగుభాషలో దను యభిప్రాయమును దెలియజేయువారిలో మొదటివారుగ నున్నారు. ఈ మహాభారత రామాయణ విమర్శములో వివరింపబడిన గొన్ని విషయములలోఁ గొందరు మహారాజావారిలో

నేకీభవింపకయుండిన నుండవచ్చునుగాని యనేక ముఖ్యాంశ ములలో వారి యభిప్రాయమును దీసికొనక తప్పదనియును వారిచే జూపబడిన మార్గము బుద్ధివైశ్యంభల్యమును గలుగ జేసి శుద్ధజ్ఞానమును రెంచుననుటకు సందేహములేదు.

మహాభారత రామాయణములలో నున్న విషయముల నాలోచించుటకు ముందీగ్రంథములనుఁగూర్చిన రెండుసంగతులు విచారణీయములయి యున్నవి. మొదటిది ఈ కథలలో నేది పూర్వమేది పరము? రెండవది, ఈ గ్రంథములలో నేది ప్రాచీనమేది నవీనము? సామాన్యముగ హిందూ గ్రంథకర్తలు రామకథ ప్రాచీనమనియును గురుపాండవకథ నవీనమనియు నభిప్రాయపడుచున్నారు. పాశ్చాత్య పండితుల యభిప్రాయము వీనికి గేవలము విరుద్ధముగానున్నది. మన వేదములలో నర్జున జనమేజయ గురు పాంచాలాది శబ్దములుండుటనుబట్టియు నామ బోధకములగు రామ లక్ష్మణ సుగ్రీవాదిపదములు లేకుండుటను బట్టియు రామకథ భారతకథకింటే నవీనమని కొందరభిప్రాయపడుచున్నారు. మఱికొందరు రామాయణములో నుదహరింపబడిన ధూమ్రాక్ష విరూపాక్ష దేవాంతక నరాంతక వజ్రదంష్ట్రాదికాయ మహాకాయాది శబ్దములు కల్పితములుగ నగపడుటవలనను నితర కారణములవలనను రామకథ యంతయును గవికల్పితముగాని యథార్థమును దెలియజేయు

నడికాదనియు నిది యావ్యలుత్తర హిందూస్థానమునుండి ధక్షిణ హిందూస్థానమునకు వచ్చి దానిని జయించి సింహళద్వీపము వరకును జోవుటను దెలియజేయుచున్నదనియు నభిప్రాయపడుచున్నారు. రామాయణములో గల్పితకథ లనేకములుండిన నుండుగాని రామకథ సర్వమన్యధ వ్యంజకంబనుట రామాయణ కథనుగూర్చి వ్రాసిన హిందూ పండితుల యభిప్రాయమునకు గేవలవిరుద్ధమయి యున్నది.

ఏ తస్యోంథ రచనా సోర్వాపర్యమును గూర్చిచాించుటలో భాషాస్వరూపమును, వైలిని బరీక్షింపగా భారతములో గొన్ని భాగములు రామాయణముకంటె స్పష్టముగ వ్రాచిన ముగ నగపడుచున్నవి.

మహాభారతములో గురు పాండవచరిత్రము ముఖ్యాంశము గనుక దీనిలో బ్రధానపురుషులను గూర్చి మహారాజావారు తమ యభిప్రాయమును దెలియజేసియున్నారు. గ్రంథవిస్తర భయముచే విమర్శితంబులయిన వానిలో గొన్ని విషయములనుగూర్చి మాత్రము నాకు దోచిన రీతిని వ్రాయుచున్నాను.

కురువృద్ధుని పేరు నొందిన కీర్త్యుడనేక మహాగుణశాలి ఈ యాన తనతండ్రి సంతోషమునకై రాజ్యమును సుఖమును జడలి వ్రచ్చుచాడై పరుల నాశ్రయించి జీవితకాలమును గడ

పెను. ఈ కురువునకు డస్త్రవిద్యయందును లాకానుభవమందును, ధర్మాధర్మ నేతృత్వమందును, నత్వజ్ఞానమందును బ్రసిద్ధి జెందిన మహానుభావుడు. ఇట్టివాడును మహారాజావారు చెప్పిన రీతిని గొన్ని సమయములందు దుర్యోధన ముఖోల్లాసమునకై స్వానురూపమగు మాగ్గమున నడువని వా డాయెను. కపటద్యూతకాలమునను, ద్రౌపదీ వస్త్రాపహరణ సమయమునను గౌరవులను వారింపక ధీమృషీరకుండుట సరికాదని వారు చెప్పిన దాని నందరు నొప్పుకొనవలసియున్నది.

అస్త్ర విద్యాచార్యుడని కురుపాండవులచేతనే కాక యితర క్షత్రియ వాశజాలచేత గూడ గౌరవింపబడిన ద్రోణాచార్యుడభిమన్యుని విషయమై ధర్మ విరుద్ధముగనీతిని నడచెనని మహారాజావారు చెప్పినదానికి విరుద్ధముగ నెవరు చెప్పగలరు?

యుద్ధిగూడ ధీభూమండలంబున జన్మించిన మహాపురుషులలో నొకడని చెప్పవచ్చును. భూతదయ యందును, ధర్మాధర్మవిచారంబు నందును, సత్యపరాయణత్వమందును, పరార్థము స్వసుఖము నపేక్షింపక యుండుటయందును నీతినితో సమానులగు పృథ్వీపతులు మృగ్యులు. ఇట్టి మహాపురుషుడొక సమయమున నబద్ధమాడినట్లు భారతములో జెప్పబడియున్నది. ఈ యన యనృతమాడి యుండడని మహారాజావారి యభిప్రాయము. ఇట్టి యభిప్రాయము మహాగుణశాలియగు యుధి

ప్రీతుని చరిత్రము వినినవారికందరికిని న్యాయ్యంబని తోచును. ఆ బన్ధాంతము పరమోత్తమ ధర్మచారియగు నీయన స్వచారిత్రము నంతయును గళింకితముగ జేయునట్లొకమా రాక్షసికముగ నన్య తమాడునా? ఒకవేళ యుద్ధవి జయాశ్శము తద్వార్ధా రాజ్య ప్రాప్తికి నిట్టులాడిన నాడియుండవచ్చునని యూహించుట కీయన రాజ్యభోగ వైరస్యము సుప్రసిద్ధమేగదా! కావున నీ విషయ మున మహారాజావారి యభిప్రాయము నెయ్యకముగ నున్నది. మఱియు మహాభారత గ్రంథకర్త కౌరవ పక్షపాతి యగుటచే నిష్కళంకుడగు ధర్మరాజునకుఁ గూడ మొక కళంకమున్నదని చెప్పటకైన నీ కథను గల్పించియుండిన నుండవచ్చును.

కద్దుని శౌర్యాత్కృప్త్యమును జూపుటకై మహాభారత కవి కొన్ని గాథలను గల్పించినాడు గాని యవి సత్యములని మనము తీసికొనగూడదని మహారాజావారి యభిప్రాయము. దాతృత్వముతప్ప మహాభారతమునందెల్ల నితని దుర్గుణములే యగపడుచున్నవి. ఇట్టి దుర్గుణరాశి నిజమైనదాతయో యని విచారించవలసియున్నది ఈయన దాతయై యుండిన నుండ వచ్చును. కాని యీ దాతృత్వమునకుఁ గారణము పరులచే క్లాఫీకుఁబడుట యందలి యభిలాషయేయని తోచుచున్నది. ఏమన, నిజమైన భూతదయలేనివాఁడు దాత కానేరడు. అట్టి భూతదయయే యుండినయెడల గర్లకృతంబులని భారతములో

నుదాహరింపఁబడినకార్యముల నాయన చేసియుండదు. కావున కర్ణుని దాతృత్వముగూడ నిర్వాప్యజౌదార్య సూచకముకాదు.

శ్రీమన్నారాయణావతారంబుని హిందూమతస్థులందరునమ్మిన శ్రీ కృష్ణుఁడు పరాత్పరుని యవతారంబు లన్నిటిలోఁ బరమాద్భుతమయిన యవతారమని చెప్పటలో సందేహ మేమియు లేదు. ఇట్టి యవతారపుగుఱుఁడు సామాన్యముగ మనుష్య నింద్యములయిన కొన్ని కృత్యములను జేసినటుల భారతము లోను భాగవతాది పురాణములలోను నున్నది. లోకరక్షణార్థము మనుష్య సూపమునొందిన హరి యిట్టిపనులను జేయు నాయన విచారించుటగో నీ పనులను గూర్చినగాధలు శ్రీకృష్ణ నిరసనంబునకై కల్పితంబులైన గావలెను. కానిచో మనము చాని నన్యార్థ వ్యంజకంబులుగానైనఁ దీసికొనవలయును. ఈ గాధలకు వ్యంగార్థమిచ్చుట సందర్భముఁ గాదనియు నివి కేవల కృష్ణనిరసన బుద్ధితో గ్రంథకర్తచే గల్పింపఁబడినవియనియు హాసాజావారి యభిప్రాయము. సామాన్యముగ నీ గాధలలో గొన్నిటికి వేదాంతులగు వ్యాఖ్యాతలిచ్చిన వ్యంగ్యార్థము సంగీకరించుటకు జాల బాధలున్నవి. కనుక వానిని వ్యంగ్యార్థమున గ్రహింప వీలులేదు. శ్రీకృష్ణులు నారాయణావతారంబుని నమ్మినవా రందరును గర్హ్యక్రియాగోపకములైన యీ గాధలను యథావృత్తబోధకములుగా సంగీకరింపఁ జాలరు.



మఱియుఁ గొన్ని సందర్భముల శ్రీకృష్ణుల విషయమై మన దేశములో వ్యాపించియున్న పురాతన కథలను నవీనులైన పౌరాణికులు సరిగ్ గ్రహింపఁజాలక పరిహాసనీయముగు విధమున వానినిఁ బెంచిరి. మహారాజావారు కాళియమర్దన కథను దీని కుదాహరణముగ నిచ్చియున్నారు. నాగులను నొక జాతి వారున్నట్లు తెలియకపోవుటచేతగదా నాగశబ్దమును సర్ప పరముగా దీసికొని చిత్రమైనకథ నొకదానిని పౌరాణికులు కల్పించిరి. ఇటులనే గాంధారిగర్భము నూరు శకలములైన దనియు, బ్రతిశకలము గొంత కాలము పెంపఁబడిన వెనుక నొక మగశిశువాయె ననియును భారతములో నున్నది. ఈ కథకు మహారాజావారు చేసిన యర్థము సయ్యకికొందుగ నున్నది.

రామాయణ మూడికావ్యమని వాడఁబడుచున్నది. తనకు ముందెవ్వఁడును సంస్కృతభాషను ఛందోబద్ధముగ రచింపలేదని వాల్మీకి చెప్పియున్నాడు. సంస్కృతభాషా రచితంబులగు సమస్త గ్రంథములలో వేదములు మొదటివను సంగతి యందరు మెప్పుకొనినదే. ఈ వేదములకు ఛందిస్సులను నామమున్న సంగతియు నందరికిఁ దెలిసినదియే కదా? వేదములలోనున్న వృత్తములు పురాణకావ్యనాటకాది గ్రంథములలోనున్న వృత్తములకంటె వేరుగానున్న నని వృత్తములు కావని ఛందోజ్ఞు లెవ్వరైన ననగలరా? కనుక స్పష్టమయిన యిట్టి సంగతిలో వాల్మీకి తానే

మొట్టమొదట సంస్కృతభాషను ఛందోబద్ధముగ జేసె ననుటకు గౌరణ మగపడదు. ఇట్టి యభిప్రాయమును స్థాపించుచు మహారాజా వారిచ్చిన హేతువులు గొనుగ నున్నవి.

మహారాజావారిభిప్రాయపడినట్లు శ్రీరామ నిర్యాణమునకు జాలకాలము పినప రామాయణకవి యీ కావ్యమును వ్రాసి యుండవలెను. ఈయన శ్రీరామ సహాయులైన సుగ్రీవాదుల నందరిని గోతులుగ వర్ణించియున్నాడు. వీరు నిజముగ గోతులను యందురా? గోతులయినయెడల హనుమదాదులు చేసినట్లు రామాయణకవిచెప్పిన పనులను వానరులు చేసియుండురా? అట్టిపనులను వానరులు చేసి యుండురని చెప్పట యంభోవ్యయి గనుక సుగ్రీవాదులు ప్రస్తుత మరణ్యప్రదేశములందున్న మనుష్యజాతులవారై యుండవచ్చును. కనుక సుగ్రీవాదులందఱు మనుష్యులేయనిచెప్పిన మహారాజావారి యభిప్రాయము నందఱు సంగీకరింపక తప్పదు.

సామాన్యముగ హిందువులకు జాతకముహూర్త విషయములలో నమ్మకమున్నది. ఇట్టి నమ్మకము పరప్రతారకులగు ననేకులకు జీవనోపాధి గల్పించుటయే గాక కొన్ని సమయములందు దాదృశ విశ్వాసానుసారముగ నడచువారికి హానిని

జేయుచున్నది. వసిష్ఠకథా సందర్భములో “నీయనచే నుంప బడిన పట్టాభిషేక ముహూర్తము కార్యకారి గాకపోవుటయే గాక శ్రీరాములవారి కరణ్యవాస కష్టమును గలుగజేసెను. కావున ముహూర్త మనునది పదిమంది చేరుటకును నా పనికి గావలసిన సంభారములు జాగ్రత్తపడుటకును వీలగు కాలసదు పాయమును గలిగించునేకాని వారివారి యదృష్టములను మార్పజాలద”ని మహారాజావారు వ్రాసియున్నారు. ముహూర్త విషయమున హిందువులందరును వీరి యభిప్రాయము కలవారై యున్న యెడల బ్రస్తుతము ముహూర్తవిశ్వాసమువలన గలుగు ననేక విపత్తులకు లోబడక సుఖ మనుభవించుదురు.

శ్రీమన్నారాయణావతారములలో శ్రీరాములవారు స్వకీయ ప్రవర్తనముచే వివిధావస్థలయందు జనుల తత్తమ ధర్మాచరణ రీతిని గనబరచియున్నారు. శ్రీరామచారిత్రమువలనఁ బితృవాక్య పరిపాలనము, భ్రాతృస్నేహము, మిత్రప్రీతి, ఏకపత్నీవ్రతము, వత్యసంగరత్వము మొదలయిన గుణములను, సీతాచరిత్రము వలన మహాపతివ్రతాలక్షణమును, లక్ష్మణ భరత శత్రుఘ్నుల చరిత్రమువలన స్వసుఖ నిరపేక్షముగ జ్యేష్ఠసోదరానువృత్తి మొదలయిన గుణములను జదువరులు నేర్చుకొనవలసియున్న దని శ్రీ మహారాజావారు వ్రాసినది సర్వాంగీకార్యముగ నున్నది.

రావణునికి దశముఖ దశకంఠాద్యపరనామములు కలవు. ఇందువలన హిందువులు నిజముగ నతనికి బదితల లున్నట్లు భ్రమపడుచున్నారు గాని రావణుడు నితర మనుజులవలె నేక ముఖుడుగాని యనేక ముఖుడుగాడని మహారాజువారు వ్రాసి యున్నారు. సయ్యుక్తికముగ నాలోచించు శక్తిగలవారెవరు నీ యభిప్రాయమునకు విరుద్ధముగ జెప్పలేరు. కార్తవీర్యార్జునునకు సహస్రబాహుడని పేరుగలదు. ఈయన దుష్టశిక్షణమందతి సమర్థుడని మన పురాణములలో నున్నది. కనుక దుష్టనిగ్రహమందు వేయిభుజములు గలవానివలె నుండెనని సహస్ర బాహుశబ్దమున కర్థము కావచ్చును. ఇటులనే దశముఖ దశ కంఠాదిశబ్దములును వ్యంజనావృత్తి ప్రయుక్తము లనవలెగాని నర్వలోకానుభవ విరుద్ధమగు విచిత్రసృష్టి యితని విషయమై జరిగెనని యనుట యసమంజసము.

బహుకాలమునుండియు శ్రీరామకృష్ణులు భగవదవతారంబులని హిందూమతస్థులు పూర్వముగా నమ్ముటచేత వారిచర్యలను వారి యుపదేశములను జెప్పచున్న రామాయణ మహాభారత గ్రంథములు సకల విషయముల సుత్రమధర్మబోధకములుగ నెన్నఁబడి వానిలోనున్న ముఖ్యాంశములేగాక యముఖ్యాంశములు ననంగతములయిన కథలుగూడ విశ్వసనీయములని తలంపబడుచున్నవి. మరియు నీ కారణముచేతనే పండి

తులుగూడ నీ కథలలో గొన్నిటిని నమ్మనిచో బ్రత్యవాయ  
మగునను భీతిచే నా గ్రంథస్థములైన సమస్తవిషయములు  
గ్రాహ్యములే యనుచున్నారు.

మహారాజావారు పండితమన్యులను వెరువక తమకు న్యాయ్య  
మని తోచినరీతి నందరిచేతను బ్రమాణగ్రంథములని యొప్పు  
కొనబడిన వానినిగూడ విమర్శించి సోపపత్తికముగ వీని  
లోనిదిగ్రాహ్యమిది యగ్రాహ్యమని తేలుపుటకై యాంధ్ర  
భాషలో మహాభారత రాయాయణ విమర్శమును నీ గ్రంథ  
మును జేసియున్నారు. ఈ గ్రంథ మాంధ్రభాషాభిజ్ఞులకు  
భారతరాయాయణగ్రంథ తాత్పర్యమును సహేతుకముగ  
బ్రకటన చేయుటయేగాక పూర్వగ్రంథములను బరిశీలించుట  
కపూర్వమార్గమునుజూపుచు గృతిక్తయొక్క వివిధభాషా  
గ్రంథావలోదన జనిత సంభాష్యా సంభాష్యవివేచన సామర్థ్యము  
నార్యమతాధి నివేకమును దెలుపుచున్నది.

విజయనగరము

1907.

}

కడాంబి-రామానుజాచార్యులు,  
(ప్రిన్సిపల్, మహారాజాస్ కాలేజి,  
విజయనగరం.)

శ్రీకృష్ణ.

## ఉ పో దా త ము .



మన యార్యమతగ్రంథములు మూడువిధములు. ప్రభు  
నమ్మితములు, సుహృత్సమ్మితములు, స్త్రీసమ్మితములు. అందు  
ప్రభునమ్మితములు వేదములు, అనఁగా శ్రుతిస్మృతులు. సుహృ  
త్సమ్మితములు పురాణములు. స్త్రీసమ్మితములు కావ్యములు.  
శ్రుతిస్మృతులు ప్రభువాఙ్మవంతివి కావున వానిని విడిచి పామ  
రులకొరకు బుట్టినపురాణాదులవిషయము ముందుగ గొంత  
చర్చ జేసి యాపిదప నాయీగ్రంథమును వ్రాయఁ బూనుచు  
న్నాను. పురాణములు పదునెనిమిది, ఉపపురాణములు పదు  
నెనిమి దనియు, ఇరువదియారుకంటె నెక్కుడు గల వనియు  
గ్రంథాంతరములవలనఁ దెలియుచున్నది. వానిలో మొదటి  
పురాణసంహిత లారనియే శ్రీభాగవతగ్రంథములోఁ జెప్పఁబడి  
యున్నది. ఎటులైనను ద్రిమతాచార్యులచేత సంగీకరింపఁబడిన  
పురాణములే గాని యితర మైనవి ప్రమాణములు కావు. మత  
పక్షపాత బుద్ధితోఁ జెప్పఁబడినవి కావున మనము వానిని విననే  
కూడదు. పురాణములకు మొదటి సృష్టి యనఁగా గోళముల

సృష్టియు, నాపైని గలిగెడువస్తుజీవసృష్టులు, సూర్యచంద్రవంశములు, తత్తద్వంశీయులవృత్తాంతములు మన్వాదులకాలములు ననునెనులక్షణములు గలిగియుండవలెను ధర్మాగ్రామమోక్షములనుపదేశించు పూర్వకాలపుగథలతో నిండియున్నది యితి హాసము. న్యంగ్యముగా నీతిని బోధించునది కావ్యము. శ్రీమద్భాగవతాదికములగు పదునెనిమిదిపురాణములకుఁ బురాణలక్షణములుగల పనియెదరు. ఇతిహాసలక్షణము గలది మహాభారతమని చెప్పుదురు. శ్రీమద్రామాయణమును గావ్యమని నుడివెదరు. ఈవిభాగములతోఁ బని కవులకే గాని మనవంటి చదువరులకులేదు. పైనిఁ జెప్పఁబడిన త్రివిధగ్రంథములయందును ధర్మాగ్రామమోక్షములను బోధించు పూర్వరాజులచరిత్రలు, వంశానుక్రమములు సమముగనే యున్నవి. మఱియు నీ మూడువిధములయిన గ్రంథములయందును సనేక గాథలు మతసంబంధపు నమ్మకములును గలవు. కావున వానిని ముందుగఁ జెప్పవలసియున్నది. అందు గాథలైదువిధములు. వాని నిజముగజరిగినవానిగా మనము తీసికొనఁగూడదు. అవి యెవ్వయిన :- 1. నీతిబోధకములు, 2. అధిక్యమును దెచ్చుకొరకుఁ జెప్పఁబడినవి. 3. ప్రశ్నకు సమాధానముగా నుండునవి, 4. గ్రంథకర్తలు పడినదుర్భిప్రాయములను బలపరుచుటకుఁ జెప్పఁబడినవి. 5. అవివేకపునమ్మకములతో నున్నవి. వీనిని మన మెంత

మాత్రము నిజముగ జరిగిన వని నమ్మగూడదు. ఇంక మతసంబంధపు నమ్మికలు ప్రతిమతమందును గొన్ని గలవు. వానిని పట్టుక పోయినయెడల యేమతమును నిలువఁబడదు. అందు మన యార్యమత మూది దగుటచేత హెచ్చుగ నున్నవి. అవి యెద్దియనిన :—అంతరిక్షగమనము, కామరూపము, తపోమహిమ, వరప్రభావము, ఊర్ధ్వలోకవాసుల యాగమనము, భగత్ప్రీత్యక్షము, భగవత్సాహాయ్యము. అదియు ప్రత్యక్షపరోక్షకృతము, దీర్ఘకాలజీవితము, స్వచ్ఛందమరణము వీనిని మనము తప్పక నమ్మవలెను. అందు స్వచ్ఛందమరణము సరిగ జరుపఁబడక పోయినయెడల నాత్మహత్యలోనికిఁ జేరును. భీష్మునిది యటుల కాదు. ఏ మనిన : పోవుటకు సిద్ధముగ నున్నప్రాణమును నే కాదశివరకు నిలిపియుంచెను.

## శ్రీమహాభారత విషయము.

జనమేయమహారాజు తనకు మహాభారతకథను జెప్పుమని వ్యాసులవారి నడుగ నతఁ డాకథ నామహారాజున కెఱింగింపు మని వైశంపాయనమహర్షిని నియోగించినటులను నాముషి యీభారతకథను జెప్పినటులను గానిపించుచున్నది. వ్యాసులవారు ముందుఁ జెప్పినదానినే వైశంపాయనుఁడు చెప్పియుండిన నుండవచ్చును. లేదా వ్యాసులవారివలన వినియున్న



కథను వైశంపాయనుఁడు గ్రంథరూపముగఁ జెప్పియుండ వచ్చును. లేదా మనపురాణము లన్నియు వ్యాసప్రోక్షములు గాఁజెప్పినటుల వ్యాసులవారివలన వినిన ట్లారోపించి వైశంపాయనులవారు చెప్పియుండవలెను. ఎవరు చెప్పియుండినను నాచర్చతో మన కేమిపని? కావున నెవ్వరు చెప్పియున్నను నా గ్రంథకర్త కౌరవపక్షపాతియు, నద్వైతీయు నై యున్నాఁడు. ఇందు మొదటివిషయము చర్చించునపు డాగ్రంథములోని చాలయసందర్భములు బయలఁబడును. వానిని ముఖ్యముగ నాగ్రంథమును జమవువారును వినువారును దప్పక గమనింప వలసి యున్నది.

ఈగ్రంథ మనేకేతిహాసములు, రాజవంశముల వృత్తాంతములు, నీతులు, ధర్మములు వీనితో నిండియున్నది. అందుచే దీని నైవవేద మని చెప్పుదురు.

ఒకరితో నొకరు సంభాషించునపు డెల్లను నీతితోఁ జేరని మాటలే తరుచుగ నుండవు. ఎదురువాదపునమయములలో నిరుక్రమకలవారు చెప్పెడినీతులు వినఁగనే బహుప్రశస్తముగ దోచును. చదువరులకును వినువారికిని నబ్బురపాటుగ నుండును. కావున నెవ్వరెవ్వరిచరిత్రములవలన మన మేమేమి గ్రహింపవలెనో దానినిఁ జూపుట కీగ్రంథమును వ్రాయఁబూనితిని గాని యన్ని నీతులను ధర్మములను జెప్పుటకు గాదు. వానినిఁ

దెలిసికొనుటకు శ్రీభగవద్గీతలు శాంత్యాను శాసనికములే చాలును.

శాంత్యానుశాసనికములలో భీష్ములవారు ధర్మరాజుతోఁ జెప్పినవి శౌంచము ఛాందసముగాను, పరస్పరవిరుద్ధముగాను పునరుక్తముగాను గనుపడును. వారియిరువురిమధ్యను జరిగిన సంభాషణ యొక్కనాటిది గాక యనేకదినములు జరిగినదగుట చేతను, ధర్మరాజును నడిగినప్రశ్నమునే పలుమారు వేరొక సందర్భములో వేరొకవిధముగ నడుగుటచేతను, భీష్ముడు తన యాదినిబట్టి మాటలుగాఁ జెప్పటచేతనుఁ బయిని ప్రవాసినట్లుండును. అంతమాత్రముచేత భీష్మునియందుఁ దప్ప నెంచఁ గూడదు.

మాక్కుముల్లరుగారి యాజమాన్యముక్రిందఁ బుట్టిన పవిత్రమైన తూర్పుదేశపుగ్రంథము లనేనామముతో నున్న గ్రంథములలో గీతలు, సనత్సుజాతీయము అనుగీతలు గల పుస్తక మొకటి గలదు. ఆమూడింటి యుపోద్ఘాతములను నింగ్లీషు నేర్చిన మనయార్యమతస్తులందరును జదువఁ గోరుచున్నాఁడను. ఆగ్రంథకర్త సనత్సుజాతీయము అద్వైతమతాభిమానిచే నిటీవలఁ జెప్పబడి భారతమునఁ జేర్పబడిన దని బహువిధముల సాధించెను. అటులనే యనుగీతలను నవి మరియు నిటీవల ననఁగా బౌద్ధజైనమతములు పుట్టినవిదవఁ జెప్పబడి యీ

భారతమునఁ జేర్పఁబడినటులను సాధించెను. ఆచర్య నిచట వ్రాయఁబూనుట యనవసరము. నేను దానినిఁ జదివి యాయా యుక్తులను, సందర్భములను బండితులతోఁ జర్చించితిని. వారును నేనును నాగ్రంథముయొక్క యుపోద్ఘాతము వ్రాసిపూనియభిప్రాయముతోనే యేకీభవించితిమి.

ఇక మహాభారతగ్రంథకర్త కౌరవపక్షపాతి యనువిషయమును వ్రాయుచున్నాను.

1. గాంధారికి నొకమాంసపిండము పుట్టిన దనియు, దానిని నూరుశకలములుగఁ గోసి వేరువేరుపాత్రములయందుంచి వానికిఁ గొన్ని దోహదములు చేయఁగా నవి నూర్గురు కుమారు లైనటుల జెప్పఁబడి యున్నది. మాంసపిండమే గర్భములో నుండి వచ్చినవిదన శిశువు గానేరదు. అట్టి దానిని నూరుతునకలుగాఁ గోసి కుండలలో నుంచుటయు నవి నూర్వురుబిడ్డ లగుటయుఁ గనువితగ నున్నది. ఇట్టియసంభావితమును విచారించిచూచినచా రెవ్వరును నొప్పఁజాలరు. ఆయితే నటుల నెందులకుఁ జెప్పఁబడిన దన, ఆపిండము గాంధారిగర్భములోనే పెరిగి యందరుబిడ్డల తోపాటుపుట్టక పోవుటయే కాక నూరుశకలములుగ విభజింపఁబడి నూర్గురు కుమారులయినందున బలక్ష్మీణమయి, యాకుమారులు భీముని చేత హతు లయిరి గాని, లేకపోయినయెడ భీమునకే కాక

యెవ్వరికిని వారినిఁ జంప నశమా యనునాధిక్యమును వ్యక్త పరచుట కీవిచిత్రస్పృహకథను గ్రంథకర్త కల్పించెను.

గాంధారి పట్టమహిషి గావున ధృతరాష్ట్రానికుమారు లందరు నామె కుమారులుగానే వాడఁబడిరి. ఆమెకు బహుశః దుర్యోధనదుశ్శాసనులు స్వపూజ్యులై యుండవచ్చును. తది తరు లితరభార్యల లేదా భార్యలచేత నంతఃపురమునం దుంపఁ బడినస్త్రీల కుమారు లై యుండవచ్చును. అట్టివాగు గాక వివాహితభార్యల కుమారు లైనచో నాభార్యలపేరు లేల చెప్పఁబడవు. యుయుత్సుఁ డనువాఁడు ధృతరాష్ట్రానికి గోమటి దానియందుఁ బుట్టినట్లొక చోట స్పష్టముగఁ జెప్పఁబడియున్నది. ఇందుచుబట్టిచూచినను నుంపుఁ స్త్రీలు ధృతరాష్ట్రానికుఁ గలిగి యుండుట స్పష్టపడుచున్నది. లేదా గాంధారికుమారులే యని వీరినిఁ జెప్పదుమంటిమా ; ఒకస్త్రీకి నూర్గురుకుమారులు పుట్టుట యసంభావితము. ఆకాలముననే గాక యిప్పటివరకు రాజులుంపుడుస్త్రీల నంతఃపురమునందుంచుటయు, నట్టిస్త్రీల కుమారులకు సముఖమునందు గూర్చుండుమర్యాద నిచ్చుటయు, కుమార్తె లైనయెడల వివాహములు చేయుటయు జరుగుచున్నది.

2. అరణ్యవాససమయమున నింద్రునిపనుపున నర్జునుఁడు వ్యర్థమునకుఁ బోయి యింద్రునివలనఁ దివ్యాస్త్రలభముఁ

బడసెననియు, నింద్రాదులకు జుప శక్యముగాని నివారకవచులను రాక్షసులను సంహరించెననియుఁ జెప్పఁబడియున్నది. ఈకథ యెందుకు గల్పింపఁబడినదో చూతము. ఎవ్వఁడైన మనుజుఁడు తనమానవశరీరముతో స్వర్గామ్యార్థవలోకములకుఁ బోవుటకు వీలుండు నని పూర్ణముగఁ జదివినపండితు లంగీకరింతురా? మరి యేమి యనిన; అమానుషమైన స్వర్గారోహణముఁ జేసి యింద్రాదులకుఁ జయింప శక్యముగాని యారాక్షసులను జంపి యింద్రునివలన నస్త్రలాభము నొందినసమర్థుఁడు గావుననే కల్లాదులను భారతయుద్ధమున నితఁడు చంపె నని కౌరవుల యాధిక్యముకొర కీకథ చెప్పఁబడినది. సాధారణముగ జదువు వార లజ్ఞునియాధిక్యమునుఁ దీసికొనియెదరు. సఖుఁడైన సర్వేశ్వరుఁ డతనికి సారథి యై యుండఁగ మరియొకరిసాహాయ్యము గావలెనా?

8. భీష్మునిపరాక్రమమునకు జడిసి యతనినిఁ జంపఁజాలమని తలఁచి శ్రీకృష్ణులవారిపనుపునఁ బొండవులు నీచాప్రవిధమునుఁ జెప్ప మని యతనియొద్దకు రాత్రివేళ బ్రచ్చన్నముగఁ బోయి చెప్పకొని ప్రార్థించినటులఁ జెప్పఁబడి యున్నది. యుద్ధదివసములలో నట్లు వైరులశిబిరములకుఁ బోవుటకు వీలు పడునా? ఏదియేనిఁ దెలిసికొనవలసి యుండినయెడల సర్వజ్ఞులగు శ్రీస్వామివారికిఁ దెలియనిది భూతభవిష్యద్వర్తమానములలో నేదియైన

నుండునా? ఈగ్రంథకర్త కెంతపిచ్చి? మరియు శ్రీస్వామివారు పాండవులను రక్షింపఁ బూనుకొనియుండి వీరి కిట్టితుచ్చమైన పనినిఁ జేయు మని చెప్పుదురా? ఒకవేళ ధర్మరాజు భీష్ముని యాటోపమునకు జడిసియుండినను భీష్మార్జును లాముసలివానికి జడియుదురా? కావున నిదియుఁ గల్పితకథయే యయి యున్నది. ఎందుకు జెప్పఁబడిన దనఁగా: శ్రీపరశురాముని జయించినవాఁ డును స్వచ్ఛందమరణముగలవాఁడును నగు నీతనినిఁ జయింప నీయర్జునునకు శక్యముగాదు కావున నిట్టిప్రాధనవలన భీష్ముడు మడిసె నని చెప్పటకుగా నీకథ కల్పింపఁబడినది.

4. అర్జునుఁడు శిఖండిని ముం దిడికొని భీష్ముని గ్రిందఁ బడువరకు బాణములతో గొట్టె నని యున్నది. మహావీరుఁ డగునర్జునుఁ డొకనిచాటున నుండి మృగమును గొట్టినట్లు చేయఁబూనునా? ఈకథయు భీష్ముని యాధిక్యముకొరకు గల్పింపఁ బడిన ట్లున్నది. కాని నేను వేరొకయభిప్రాయమునుఁ దీసికొని యెదను. అర్జునునియందు భీష్మున కతిప్రేమ గలదు. ఎప్పుడు వీరిరువురు నెదురుకొనినను నెదిరించి నిలువఁబడి యుద్ధము చేయక యస్త్రమునకు బ్రత్యస్త్రమునుమాత్రము వేయుచు చాటిపోవుచుందురు. శిఖండి స్వతః భీష్ముని బడఁద్రోయునంతటి వీరుఁడు గాకపోయెను. అందువలన నీభీష్మునికి బరమశత్రు వగుశిఖండిప్రక్క- జేరి యర్జునుఁడు యుద్ధము చేసెను. శత్రువు

ప్రక్క నుండి యుగముచేయు నీతనిని మునుపటివలె బ్రేమతోఁ దప్పించిపోలేక నిలువఁబడి కోపముతో రణము చేసెను. అది యేసమయముగ నర్జునుఁడు తీసికొని ధీమ్మనిఁ గూల్చెను. సంగతి సందర్భములనుఁ గొంచెము యోచించువారికి శిఖండిప్రక్క నుండి యర్జునుఁడు ధీమ్మనిఁ బడఁద్రోయుట కిదియే కారణమని తోచక మానను.

5. భగదత్తునిచే నర్జునునిమీఁద వేయఁబడినవైష్ణవాస్త్రమును శ్రీకృష్ణులవారు రథముపైని నర్జునునకు నడ్డముగ నిలువఁబడి పూలదండనుగాఁ జేసికొని రని యొకచోటఁ జెప్పఁబడి యున్నది. ఆభగదత్తుఁ డెంతయవివేకి? విష్ణుసంబంధమైన యస్త్రమును విష్ణుఁడు ముందు గల యర్జునునిమీఁద విడువఁదగునా? ఆ యస్త్రమే శ్రీకృష్ణులనారిమెడను బూలదండగాఁ బరిణమించి యుండును గాని శ్రీకృష్ణులనా రడ్డముగ నిలిచి యుందురా? ఆభగదత్తుని యవివేకము నుభయపక్షముల వీరులకుఁ జూపుటకుఁ బూలదండగ నైనపిదప రథముపయి నిలువఁబడి యుందురు. లేదా అటుల స్వామివారు చేయక పోయినయెడల నర్జునుఁ డాయస్త్రముచేత నే మడిసియుండు నని చెప్పటకు గల్గింపఁబడినకథగా నుండును.

6. సైంధవవధ నాటిముందురాత్రి స్వప్నమునం దర్జునుఁడు కైలాసమునకుఁ బోయి యాశ్వరునివలనఁ బాశుపతాస్త్ర

ప్రయోగవిధమును నేర్చుకొనివచ్చె నని యున్నది. ఆయన్త్రము నర్జునుడు పూర్వ దీక్షార్థినివలనఁ బొందియే యున్నాఁడు గదా! తిరుగ నెందుకు వెళ్లవలెను. మహావీరుఁ డగునర్జునుఁ డనేకాస్త్రప్రయోగములను దెలిసి యాయన్త్రప్రయోగవిధాన మునుమాత్రము మరచునా? నవ్వుమందు కైలాసమున శేగుట యెటుల నగును? కావున నీకథనుఁ గల్పితకథగాఁ దీసికొన వలెను. ఈకథకుఁడు వ్యాసాదిమహర్షులయొక్కయు, భీష్మాదుల యొక్కయు స్తవములచే శ్రీకృష్ణులవారిని బరాత్పరుఁడని తెలిసి కొని యుంచెను. ఇదిగాక గీతలలో “నాకంటె వేరుడైవము లేదు, ఆయాదేవతల నారాధించుటకంటె నన్నే యారాధింపుమనియు, నాదేవతలద్వారా ఫలమునిచ్చువాఁడను నేనే” యనియు శ్రీకృష్ణులవారు సెల విచ్చియుండుటచేత నద్వైతి యగు నీగంధర్వ మత్సరబుద్ధిచే నాఁటిరాత్రి శ్రీకృష్ణులవారి పాదములయందుఁ బూజింపఁబడినపుష్పములే కైలాసమునం దీశ్వరునిపాదములయం నుండుట నర్జునుఁడు చూచినట్లు తెలియుట కీకథనుఁ జేర్చెను. దీనివలన శివకేశవుల కభేదమనితోచ గల దని తలఁచెను. అటుల నభేద ముండిన నుండును గాక. ఇట్టి మత్సరబుద్ధితో నీయసందర్భపుగథను గల్పించుట సరికాదు.

7. సైంధవవధనాఁ డతనినిఁ జంపుట కర్జునునకు శత్రుత్వముగాకపోవునపుడు శ్రీసామివా రొకమాయాతిమిరమును సూ



ద్యునిజైపు కల్పించినటులను, దానివలన సూర్యుఁ డస్తమించె నని తలచి తల యెత్తి చూచుచుండ నతనితల నర్జునుఁడు ఖండిచిన ట్లున్నది. ఈకథ యర్జునునకుఁ బ్రతిజ్ఞాభంగమైన దనియు, కారవవీరులు సైంధవుని జంపుటకు వీలులేనియట్లు కాసాడి రనియు నాధిక్యముకొరకుఁ జెప్పఁబడినది. కాని శ్రీస్వామివారు తిమిరమును గల్పించి మోసము చేసియుండు రా! ఒకప్పుడు మేఘ మడ్డమై యుండుటయే నిజ మైనయెడల సాయంకాలసమయమున న ట్లుండుట తరుచుగ గలదు.

8. ద్రోణాచార్యునివధకొరకు ధర్మరాజుచేత శ్రీస్వామి వా రబద్ధ మాడించినటుల నొకకథ గలదు. ఇదియు భీష్ముని శిబిరమునకు బ్రచ్చన్నముగఁ బోయి రనుకథవంటిదే. ఈ ముసలిబ్రాహ్మణుని చావుకొరకు శ్రీస్వామివారు మోసము చేయుట కబద్ధ మాడు మని నియమింతురా? అస్త్రిగురు చావునకు ధర్మరా జనృత మాడునా? ఏమివంత? అట్లు కానిచోఁ ద్రోణుఁడు యుద్ధమునందు మడియునా యను సతిశయోక్తి కొరకు గల్పింపఁబడినకథ గాని వేరు కాదు. యుద్ధానంతరము శ్రీకృష్ణులవారు తమద్వారకకుఁ బోయి వసుదేవునితోఁ జెప్పుటలో నీద్రోణుఁడు ముసలివాఁ డగుటచేత నలసిపోయి హతఁ డయ్యె నని యన్నది కాని ధర్మరా జబద్ధ మాడిన ప్రస్తావనయే లేదు.

9. ప్రాణములు వదలిన ద్రోణునిశిరస్సును ధృష్టద్యుమ్నుఁడు నరికినటుల నున్నది. ప్రాణములు వదిలిన కశేభరము క్రిందఁ బడక కూర్చొని యుండునా? కావున నిది యసంభావితము. అలసిన యీముసలివాఁడు ప్రాయోపవేశముచేఁ బ్రాణములను విడుచుటకొరకు గూర్చొని యుండును. ఇతని కాపని యెందు కని ధృష్టద్యుమ్నుఁ డోర్వలేక తలఁచునిమి యుండును.

10. అశ్వత్థామచే వేయఁబడిన నారాయణాస్త్రమును శ్రీస్వామివారు వ్యధముచేసినట్టు లొకచోటఁ జెప్పఁబడియున్నది. వాహనములను దిగిన వారి నది యేమియుఁ జేయ దని యెరిగినవారు కావున నట్లు సెల విచ్చి యుందురు. అట్లు చేయుట తప్పగ గానరాదు. ఈయస్త్రమును సేన మొత్తముమీఁదఁ బ్రయోగించెను. అటుల లేక యర్జునునిమీఁదనే వేసియుండిన యెడల భగదత్తునిచే వేయఁబడినవైష్ణవాస్త్రమువలె నిదియు శ్రీస్వామివారియం దేదో యొకయలంకారముగఁ బరిణమించి యుండును. వృధాగా దానివలన మడియుటకంటె బ్రాణములను సులభసాధనమువలనఁ దప్పించుకొనుట వీరధర్మము నైయున్నది. ప్రత్యస్తప్రయోగమువలన నలసినపుడును, మూర్ఖుఁడెందినపుడును సారథి తననేర్పువలన రథికుని యుద్ధభూమి నుండి వేరొకచోటికిఁ దొలగించుట మొదలగు ననేక మైన పనులు యుద్ధములోఁ జరుగుటఁ గలదు. ఇందు మనము తీసికొన

వలసిన మంచినీటి కలదు. అది యేది యనిన: జడమైన యీ నారాయణాస్త్రమే నమ్రము లైనవారిని నేమియుఁ జేయక దాని యంత నదియే యుపశమించినపుడు తడధిష్ఠానదేవత యగు శ్రీమన్నారాయణుఁడు శరణాగతవత్సలుఁ డౌట నిస్సందేహము. అట్టి దైవము నారాధించి భక్తిచేతగాని, ప్రపత్తిచేతగాని శాశ్వత విష్ణులోకమునుఁ బడయవలెను. అట్లు చేయక, ఆహా! పాపము న్వల్పనుఖముకొర కశాశ్వతలోక ప్రాప్తినిఁ గోరి యితరదైవముల నేల యారాధింపఁ బూనవలెను.

11. భారతయుద్ధానంతరము శ్రీస్వామివారు శిబిరమునకు వచ్చి యర్జునునిముందు దిగు మని పిదప దాము రథావతరణముచేసి రనియు, వెంటనే యారథము కాలిపోయిన దనియు, భీష్మద్రోణకర్ణాదివీరులయన్త్రముల వేడిమివలన నది యట్లు కాలిన దనియు, సంతవరకు శ్రీస్వామివారె తమమహిమవలన దానిని గాలనీయక యుంచి రనియుఁ జెప్పఁబడి యున్నది. ఇది యంతయుఁ జచ్చివ యధర్మవీరులయాధిక్యముకొరకుఁ గల్పింపఁ బడినది. ఇందుఁ గల యనందర్థము లెవ్వి యనఁగా: ఎప్పుడు గాని రథికుఁడు రథావతరణము చేసినపిదప సారథి రథము దిగ్గును. అట్టిస్థితిలో ముందుగ నర్జునుని దిగు మని శ్రీకృష్ణుల కా శేల సెల వీయ వలెను? మరియు శ్రీస్వామికా రనేక బోధాయములొక్కొక్క నాటియుద్ధానంతరము రథమును దిగి

యుండలేదా? అప్పు డేల యారథము కాలిపోలేదు. అప్పు డంతయు శ్రీహిమివారు దానినిఁ గాలనీయక రక్షించి రని యుటమా, యట్టిశక్తి గలవాఁ డిప్పుడమాత్రము దానిని గాల కుండ రక్షింపలేక పోవునా? ఏమివింత? కావున నిదియుఁ గ్రంథకర్తయొక్క కల్పిత కథయే యయి యున్నది.

కర్ణునినే నమ్ముకొని దుర్యోధనుఁ డిట్టియధర్మము జేసి ప్రజానాశనము జేయుటయే కాక వృద్ధబంధుమిత్రు లగువారిని హతులనుగాఁ జేసియున్నందున నట్టికర్ణునివిషయముఁ జెప్పుటకు జివరకు నిలిపి యుంచితని గావున సతనివిషయము నింకఁ జెప్పఁబోవుచున్నాను.

1. ఈకర్ణుడు జన్మించుటలో నభేద్యకవచకుండలములతోఁ బుట్టెనట. ఇది యపూర్వసృష్టి అవి యుండినయెడల నర్జునుఁ డితనినిఁ జయింపఁజాలఁ డని యింద్రుడు వీనినిఁ దన కిమ్మనుటయుఁ నీకర్ణుడు దానముకంటె వేరొకసుకృతము లే దని శరీరమును గోసి యాశవచమును గుండలములను నిచ్చినట్లొకగాథ కలదు. చర్మమును దీసిన బ్రదుకుట యెట్లు? ఈ యసంభావిత విషయమునుఁ దెలిసికొనలేక కవులు వెట్టులై యొక నిదానవిషయము పొగడవలసి వచ్చినప్పుడు దాన కర్ణుఁ డని వర్ణించెదరు.

2. కుంతిదేవి కిచ్చినవరమున నర్జునుడు గాక తక్కిన నలుగురుపాండవులను నీకర్ణుడు చంపక విడిచెనట. మరియు

ధర్మరాజు రాజ్యముచేయుటకుఁ దగినవాఁడు గాని నే నందుకుఁ దగ నని కుంతితోఁ జెప్పెనుట. సూతజాతి గలిగి దుర్యోధనుని వలన నొకస్వల్పరాజ్యమునకు నధిపతి యయి విజ్ఞప్తివీగుచు ననేకాధర్మకార్యములనుఁ జేసి యధర్మయుద్ధముచే ననేకులఁ జంపిన యీదురాత్ముఁడు కుంతితో నట్లు పలికి యుండునా? ఏమివిత? తక్కినవలుగురుపాండవులను నొక్కొక్కసమయము నందు జంపక విడిచె నని కుంతీవరకథను బ్రతిష్ఠించుటకుఁ జెప్పఁబడి యున్నది. అనఁగా నీవరమే లేకపోయినయెడల నా నలుగురినిఁ జంపియే యుండు ననియతిశయోక్తికొరకు నీగాథ కల్పింపఁబడినది.

3. కర్ణునిచేత వేయఁబడినసర్పముఖశరము శ్రీస్వామివా రర్జునునిరథమును గ్రిందికి నణగునట్లు చేయుటచేత నర్జునుని శిరస్సును దునుమక కిరీటమును హరించె నని యున్నది. ఇది కల్పితకథ కాకపోవునని మనము నమ్మవచ్చును. దీని నాధార ముగఁ జేసికొని కర్ణుఁడు తనరథచక్రము భూమిలోఁ గ్రుంగగానే దిగి యాచక్రము నెత్తఁగా భూమియంతయు మీఁదికి లేచిన దని యొకకథ కల్పింపఁబడినది. ఎవ్వఁ డీబ్రహ్మాండము లన్నిటికి నాధారుఁడో యట్టివాఁడు రథముపయి నుండి దానినిఁ భూమిలోఁ గ్రుంగునట్లు చేయఁగలఁడు. ఆమహాసుభావునితో నీకర్ణుఁడు సముఁ దని తెలుపుటకు గర్ణుఁడు చక్ర మెత్తినకథను

గల్పించెను. ఇట్లు వానిరథచక్రము గ్రుంగుటకు బ్రాహ్మణ శాపము గల దని వేరొకకథ కల్పింపఁబడినది. మఱియు రథస్థుఁ డగునర్జునుఁడు భూమిస్థుఁ డగుకర్ణుని దునిమి నని చెప్పఁబడి నది. ఏనుఁఁడుమీఁద నున్న భగదత్తునితో నర్జునుఁడు యుద్ధము చేయలేదా? ఉభయపక్ష వీరులును ననేకపర్యాయములు విరథు లయి రథస్థులమీఁద దలపడలేదా? నలుప్రక్కలను గ్రిందు మీఁదు తలఁపక ప్రయోగము చేయువాఁడే వేటుకాఁడు కాని యితరుఁడగునా? ఈగ్రంథకర్తకు యుద్ధసంప్రదాయమే తెలియదు.

4 శల్యుఁ డెప్పుడో యొకనాఁడు కర్ణుని సారథ్యము చేయు నని తెలిసికొని ధర్మరాజుశల్యునితో 'నీకు గర్ణుని సారథ్యము తటస్థ మగును. అప్పుడు కర్ణునికి మనోవైకల్యముఁ గలిగించి యర్జునుని గాపాడు,మని కోరినటుల నున్నది. అటుల మోసముఁ జేయు మని ధర్మరా జట్లు ప్రార్థించునా? రా జగుశల్యుఁ డట్టి పని జేయు బ్రతి న యిచ్చునా? కావునఁ దీనిని నమ్మఁగూడదు. మఱియు, తనను దక్కినసోదరులను గాపాడు మని ధర్మరాజేల కోరరాదు. మరి యేమి యనినః అటుల మనోవైకల్యముచేత గర్ణుఁ డర్జునునిఁ జంపలేకపోయెను గాని లేకపోయిన జంపియ్యె యుండు నని సూచించుటకు నీగాథ కల్పింపఁబడినది.

కౌరవపక్షపాతబుద్ధితో నీగ్రంథకర్త కల్పించినగాథల ననేకముల నిట్లెత్తి చెప్పితిని. మఱికొన్ని నిలిచియుండిన నుండ

వచ్చును. వానివిషయములోనును జదువరులు మీఁద వ్రాసిన కారణ సంప్రదాయములనుబట్టి యోచించినచో విటులనే కల్పితగాఢ లని తోచక మానదు.

మఱియు నీగ్రంథకర్తకు యుగసంప్రదాయమే తెలియదు. యుగవిషయములో సనేకపర్యాయముల సంభావితములను జెప్పియున్నాఁడు. వాని నిచ్చట వివరించుట కవసరము లేదు. చదువరులు కొంచెము విచారించినయెడల బోధపడగలదు. అయితే బ్రాహ్మణులకు యుగముయొక్క పేటలయొక్క సంప్రదాయములు తెలియనివారలకు నిట్టివి మనస్సులకు వచ్చుట గప్టముగ నుండు నని తలంచెద.

ఈగ్రంథకర్త కౌరవపక్షపాతియే కాక యద్వైతి యనియు ముందుఁ జెప్పియుంటిని. అద్వైతి యనగా జీవేశ్వరాభేద బుద్ధిముదిరిన వెట్టి యద్వైతి కాఁడు. మఱి యేమి యనిన శివ

లిసి

౪

ఇంక నెవ్వరెవ్వరచరిత్రములవలన నెమేమి మంచిచెడు గులనుఁ గ్రహింపవలెనో యావిషయమును వ్రాయుట కుపక్రమించెదను.

ఎంతగొప్పవా రైనను దుష్టజంతువులవిషయమున మిగుల జాగ్రత్తగ నుండునది.

### 3. భీష్ముడు.

ఈయన శీతను చక్రవర్తియొక్క జ్యేష్ఠకుమారుడు. భారతయుద్ధములోఁ బదిదినములు యుద్ధము జేసి గాయములచే యుద్ధభూమినుండి వెడలి మాఘశుద్ధకౌడశినాడు. ప్రాణత్యాగమును జేసెను. యుద్ధానంతరము ప్రాణత్యాగ కాలములోగా ధర్మరాజునకు శాంతి, ఆనుశాసనిక, పర్వములలోని యనేకనీతులను జెప్పెను.

తండ్రియొక్క యాజ్ఞకు బద్ధుడయి వివాహ మాడక రాజ్యమును దననవతితల్లికుమారునకు విడిచిపెట్టెను.

ద్రౌపదీవివాహానంతరము పాండవులు ద్రుపదునిపురమున సుఖముగ నున్నారని విన్నకాలమున వారినిఁ దెచ్చి వారివంతు రాజ్యము వారి కిచ్చివేయు మని యీ భీష్ముడు చెప్పెను. పాండవులు బాల్యమున వారణాశ్రమమున లక్కయిండ్లలోఁ బెట్టి చంకబడి రని యదివరకు నమ్మియున్నవాడు గాన నిపుడు వారు సుఖజీవులయి యున్నారని విని తత్కాలమునుబట్టి స్వచ్ఛమైనవృద్ధయముతోనే యిట్లు చెప్పె నని భక్తులని యొనర్చెను.



ధర్మరాజు రాజనూయయాగము నేయునపు డగ్రపూజ చేయుతరుణమున నట్టి యగ్రపూజకు శ్రీకృష్ణుడే యర్హుడని భీష్ముడు చెప్పెను. ఈకారవులలో శ్రీకృష్ణులవారి మహిమ నెఱిగియున్నవాఁ డీయన యొక్కఁడే యని చెప్పవచ్చును.

కొరవపాండవులు బాంధవముచే దనకు నములయి యుండుటయే కాక కొరవులది యధర్మమైనప్పటికి దనను బోషించు ధృతరాష్ట్రుని కసూయ కలుగు ననుతలంపుతో, భీష్ముడు కపటద్యుతమును మొదట వారించుటకుఁ బ్రయత్నింపక పోయెను. ఇది బాగు గాదు.

ద్రౌపదీవస్త్రాపహరణసమయమున గురువృద్ధుడగు నీతఁడు సమర్థుడయి యుండియు, నాదుప్తమైనపని నివారింపు మని ధృతరాష్ట్రునికుఁ జెప్పకపోవుట సరికాదు.

అజ్ఞాతవాసములోఁ బాండవు లున్నప్పుడు వారికి దీక్షాభంగము చేయుటకయి దుర్యోధనుడు ప్రయత్నించునవసరమున వా రుండు దేశమునుఁ గనిపెట్టుటకుఁ గల కొన్నిగుర్తులను భీష్ముడు చెప్పెను. ఇది మంచిపని కాదు.

సంధిప్రయత్నములోఁ బాండవులు నీతిమంతులు సమర్థులును గాబట్టి యట్టివారితోఁ గలహము వద్దనియు, వారిశ్రాగ్

మును వారి కిచ్చివేయు మనియు, బలుమారు లొత్తి చెప్పెను. ఇట్లు చెప్పుట చిత్తశుద్ధిచే గాదు. ఇప్ట ముండినను లేకపోయినను సుధికార్యములయందు నభలలోఁ దగువారు సుధి కను కూల మగునటులఁ జెప్పక తీరదు.

యుద్ధారంభమునకు ముం దనుజ్ఞ గొనుటకయి భీష్మ ద్రోణకృపులయొద్దకు ధర్మరాజు వచ్చినపుడు, తాము కౌరవులకు ధనముచే గట్టుపడియుంటి మనియు, అందుచే వారి పక్షమున యుద్ధముచేయక తప్ప దనియు, పాండవులకే మేలు కోరుచుందు మనియు, నీ మువ్వురు నేకరీతినిఁ జెప్పినటుల మహాభారతమున నున్నది. వీరిమాటలను బట్టి విచారింపఁగా, అధర్మపరు లగుకౌరవులకు సాయము సేయుట మధ్యస్థులును, వృద్ధులును, నగు తమకు ధర్మము కాదని లోకులు నిందితురని తలఁచి తమమనశ్శాంతికొరకును, పయి మెప్పుకొరకును, వీరు ముందే యోచించుకొని బడిపిల్లలు పాఠము నొప్పగించినట్లు లేకరీతిని ని ట్లాడినట్లు తోఁచుచున్నది. కానిచో శూరులును, వృద్ధులును, నగు తాము రెండుపక్షములయెడ సమబుద్ధి గలిగి యుండుట నిజమే యయినపక్షమున విదురబలరాములతోఁ బాటు యుద్ధమునుఁ జేయుట మానిన నెంత శ్లాఘ్యముగ నుండును! తమ్ముఁ గౌరవు లేమి చేయఁగలరు? వారు తమ్ముఁ బోషింపఁ రని యింతమాత్రమునకు భయపడవలెనా? బాగుగ

నాలోచింపగా నీభీష్మద్రోణకృపులకు జిరకాలమునుండి యుద్ధ  
కుతూహల మున్నట్టును, అందుఁ బీష్మునకు సర్వసేనాధిపత్యము  
చేయువేడుక యున్నట్టును, స్వప్తమగుచున్నది. తండ్రియిష్టము  
కొరకు రాజ్యమునే విడుచుకొన్న యితఁడు కౌరవసేనాధిపత్య  
మున కభిషిక్తుఁడయి యుప్పొంగెను. ఇదియే స్వచ్ఛందమర  
ణము గల యీతనికి జానను సమకూర్చినది.

ఈయన శరతల్పగతుం డయ్యును, మాఘశుద్ధకాదశి  
నాటివరకును బ్రాణములు ధరించియుండటవలన నసాధారణ  
శక్తిగలవాఁడును, భగవదనుగ్రహమువలన శరవేదనయు తుత్పి  
పాసలును లేక బుద్ధిస్ఫూర్తి గలిగి యనేకధర్మములను ధర్మ  
రాజున కెఱింగించినవాఁడును, నయి యున్నాఁడు. ఆధర్మములు,  
శాంతి, ఆనుశాసనిక, పర్వములలో ధర్మరాజుచే నడుగబడిన  
ప్రశ్నలకుఁ బ్రత్యుత్తరరూపమునఁ జెప్పియున్నాఁడు. ఇది యొక  
నాటిసంభాషణము కాక యనేకదినములు జరిగియుండిన దగుట  
చేతను, అడుగబడినప్రశ్న లే మాటిమాటికి వేరొకరూపమున  
నడుగబడుచున్నందునను నీభీష్ముఁడు చెప్పిననీతులును బున  
రుక్తము లైనటులను, ఛాందసము లైనటులను, స్వల్పముగ బర  
స్పరవిరోధములు గలిగియున్నట్లును జదువరులకు గానవచ్చును.  
అయినను మరణమును నిరీక్షించుచున్నట్టియు, వృద్ధుఁడయి  
నట్టియు, నీభీష్ముఁడు తాను వినియున్న యావధర్మములను

మరువక యథాశ్రుతముగఁ జెప్పినందున నీతఁడు మిగులఁ గొనియాడఁ దగియున్నాఁడు.

### ౪. ద్రోణాచార్యుఁడు.

ఈతఁడు బ్రాహ్మణుఁ డయ్యును ధనుర్విద్యను బాగుగ నేర్చికొని పాండవకౌరవులకే కాక యనేకరాజకుమారులకు విలువిద్య నేర్పెను. భారతయుద్ధములో భీష్మునితరువాత గౌరవ పైన్యాధిపత్యమును వహించి, యైదుదినములు యుద్ధముచేసి పాండవసేనాధిపతియగు ధృష్టద్యుమ్నునిచే దల దునిమి చంపఁ బడెను. ఉభయపక్షముల వారికి గురువై యుండియు మొదటి జూదమున భీష్మునితోపాటు వల దని చెప్పియుండలేదు. అర్జునుఁడు తనకు ముఖ్యశిష్యుఁ డైనప్పటికి నరణ్యవాసమునందు శ్రమలకు జడిసియు, తనవిరోధి యగు ద్రుపదుఁడు పాండవ పక్షములోనివాఁ డగుటవలన నతనితోఁ బోరాడఁ గోరియు, నీతఁడు పాండవపక్షములోఁ జేరలేదు. ధర్మరాజు యుద్ధము చేయుట కనుజ్ఞ గొనుటకయి తనయొద్దకు వచ్చినపుడు, భీష్మునితోపాటు ముందు వల్లించుకొనినమాటలనే చెప్పెను.

అర్జునునికుమారుఁ డగు నభిమన్యుఁ డేకాకి యై, వద్ద పృథ్వీహమును భేదించి, దానిలో యుద్ధముచేయునపుడు ధర్మ యుద్ధమును మాని, పదిమందియు గలిసి యతనినిఁ జంపిరి

ఆవీరులలో నితఁడు ముఖ్యుఁడు. ఇట్లే మఱికొన్ని సమయములలో నధ్యయుధమునుఁ జేసియున్నాఁడు.

బ్రాహ్మణుఁ డైనవాఁడు స్వధర్మమును విడిచి హింసాకరమైన రాజధర్మమును వహించియుండుటచేతనే యెంత దుష్కార్యము నైనను జేయుటకుఁ దగియున్నాఁడు.

### ౫. కృపాచార్యుఁడు.

ఈతఁడు బ్రాహ్మణుఁడు. ద్రోణునిరాకకు ముందు నుండియు రాజకుమారుల కస్త్రవిద్య నేర్పుచుండెను. ధర్మరాజు యుధమున కనుజ్ఞ గొనుటకయి యీతనియొద్దకు వచ్చినపుడు, భీష్మద్రోణులవలెనే ముందు వల్లించినమాటల నొప్పగించెను. అభిమన్యువధాదినమయములలో నధ్యయుధమునుఁ జేసినాఁడు. యుద్ధానంతరము కౌరవసేనయందు మిగిలినమువ్వరిలో నీతఁడొక్కఁడయి యున్నాఁడు.

### ౬. అశ్వత్థామ.

ఈయన ద్రోణాచార్యుని కుమారుఁడు. భారతయుద్ధానంతరము కౌరవసేనలో మిగిలిన మువ్వరిలో నీతఁడొక్కఁడు. దుర్యోధనుఁడు భీమగదాప్రహారమున దొడలు విరిగిపడిన నాటిరాత్రి, పాండవశిబిరములో దొంగవలెఁ జొచ్చి, నిద్రపోవుచున్న మిగిలిన సేనానాయకులను, నుపపాండవులను గొంతులు గోసి చంపెను. కటికివాఁ డైనచు నిదురబోవుచున్న జాతువుల

నీతనివలె గోసి చంపఁడు. ఇట్టి యమానుష ఘోరకృత్యము చేసిన యితఁ నామరుచటిదినమున నోడించి, యితనిశిరోమణినిఁ ద్రాపది కిచ్చి, యామెదుఃఖమును పాండవు లుపశమింపఁజేసిరి.

## 2. శల్యుఁడు.

ఈయన మద్రదేశపురాజు. నకులసహదేవులకు మేనమామ. ధర్మరాజుయొక్క నాహ్వనముచే బాండవపక్షమున యుద్ధముఁజేయుటకు వచ్చుచుండునపుడు, మధ్యమార్గమునఁ దుర్యోధనుని కృత్రిమాతిథిసత్కారమునకు మెచ్చుకొని, పాండవులచేఁ జేయఁబడిన దని భ్రమసి, మోసపోయి, దుర్యోధనుని పక్షమున యుద్ధముచేయుట కియ్యకొని, యుద్ధము చేసెను. కర్ణుని యనంతరము తొరవసేనాధిపత్యము నొక యుద్ధదిన మొంది ధర్మరాజునిచేఁ జంపఁబడెను.

ప్రభు వగువాఁడనేక రాజభోగముల ననుభవించి యుండియు, వివేకములేక యొకనాఁటినత్కారమునకు మోసపోయినందున, నీతఁడు తమవారిపక్షమున యుద్ధము చేయక పోవుటయే కాక, యెవ్వరివలన నాహ్వనము చేయఁబడెనో యట్టిధర్మరాజుచేఁ జంపఁబడెను.

## ౩. ధృతరాష్ట్రుఁడు.

ఈయన విచిత్రవీర్యుని క్షేపకుమారుఁడు. ఇతఁడు జాత్యంధుఁడైనను, నీతని సోదరుఁడు పాండురాజు దిగ్విజయము చేసి

రాజ్యము నీతనియాజ్ఞకు లోబడి పాలించెను. అందుఁ డగు వాఁడు రాజ్యాధికారమున కనర్హుఁడై యుండినను, పాండురాజు తానే రాజ్యమునుఁ దీసికొనక యన్నయందు గల భక్తికొలఁది ప్రభుత్వమును విడిచియుంచినప్పటికి, నట్టి సోదరునికుమారులును, భాగ్నికులును, నగు పాండవులకు ముం దొప్పి యిచ్చిన యర్థరాజ్యమును దనజ్యేష్ఠపుత్రుఁడగు దుర్యోధనుఁడు కపట ద్యూతముచే హరించుచున్నపుడు, దాని నితఁ డుపేక్షించుటయే యీమహాభారతయుద్ధమునకు గారణమైనది. ఇందుకు నిదర్శనము :—

1. శ్రీకృష్ణులవాగు రాయభారమునకు వెల్లి మరలి వచ్చుతరుణములో ధృతరాష్ట్రుఁడు, నాయం దేవిధమైన తప్పును, లే ద'ని వారితోఁ జెప్పఁగా నచట నున్న బాహ్లికభీష్మద్రోణ కృపాచార్యులవైపు చూచి యిక్రిందివిధమున నెత్తి పొడిచి సెల విచ్చిరి—

తే. గీ. “ఇప్పు డీనభఁ బుట్టిన యింతవట్టు  
మీకు దెల్లంబ కాదె? యీమేదిసీవి  
భుండు దా నేమిటికిని ముఖ్యుండగాను  
తప్పు తనదెస లే దని చెప్పి విడిచె.”

2. పాండవులు వనవాసమున నుండుతరి నుకట్రాహ్మణుఁడు వారిశ్రమనుఁ జూచి వచ్చి తనలోఁ జెప్పినపు డీ.

ధృతరాష్ట్రుడే యిదియంతయు దనవలననే కలిగిన దని యొప్పుకొని యీక్రిందివిధమున జింతపడియున్నాడు—

క. “నా చేసినకీడునఁ గడు

నీచుం డగు నాతనూజ నేరమి నిమ్మె

నోచెల్లె పార్థులకు బు

ణ్యాచారుల కెందు లేని యాపద వచ్చెన్.”

విదురసంజయులు పాండవులయరణ్యవాసాదిశ్రమకును, భారతయుద్ధమునకును నీవే కారకుడ వని పలుమారు లితనితోఁ జెప్పియున్నారు.

భీష్మద్రోణకర్ణశల్యులలో నొక్కొక్కరు హతు లైనపిదప, వారివారిమరణమును విని మొదట జింతించుచు, దుర్యోధనుని మేలుకొరకును బాండవుల నాశముకొరకును న్నాపైని యేమి చేసి రని యాతురతతో నీధృతరాష్ట్రుడు సంజయు నడుగుచు వచ్చెను. దీనివలన సందరును మడియువరకు దనకుమారునికి జయము గలుగునో యనునాన వదల లే దని స్పష్ట మగుచున్నది.

౯. గాంధారి.

ఈయమ ధృతరాష్ట్రునిపట్టమహిషి. మహాపతివ్రత. రెండవమారు జూదమునకయి ధర్మరాజును బిలువనంపుటకు దుర్యోధనునికి వశుఁ డయి ధృతరాష్ట్రుడు ప్రాతః గామి యగువానిఁ



బంపబోవునవుడు, దుష్టుడైన యీదుర్యోధనుని విడిచివేయు.  
మనియు, జూదమువలన హాని గలుగు ననియు, స్పష్టముగ  
ధృతరాష్ట్రునితోఁ జెప్పెను. మఱియు శ్రీకృష్ణరాయభారసమ.  
యమున నీయమ తనభర్తతో నీవిధముగఁ జెప్పినది:—

తే. గీ. “ అనుఁడు నీపుత్రుఁ డవినీతుఁ డగుట యెరిఁగి

యెరిఁగి వానివశంబున నేల పోయె ?

దీవు పాండవులకు నేమి యిచ్చితేని

నడ్డ పడ నెవ్వరికి వచ్చు నధిప చెపుము.”

ఈసందర్భమునను, పైని నుదహరించిన సందర్భమునను,  
దుర్యోధనునితోను, ధృతరాష్ట్రునితోను, నీమె చెప్పినమాటలు.  
సంస్కృతభారతములో ననేకముగ గలవు. ఈ సమయముల.  
యందేకాక యనేకపర్యాయము లీమె ధర్మమును విడువక పలికి  
యున్నది.

౧౦. పాండురాజు.

ఈయన విచిత్రవీర్యుని రెండవకుమారుఁడు. తనయన్న  
యగు ధృతరాష్ట్రుఁ డంధుఁ డైనను నతనియెడ గలభక్తిచే రాజ్య  
భారము నతనియందే యుంచి, దిగ్విజయము చేసి, యన్న  
యాజ్ఞకు లోబడి, రాజ్యమును బాలించి, యడవి కేగి, యచట  
మృగుఁ డయ్యెను.

## ౧౧. కుంతీదేవి.

ఈమె పాండురాజు జ్యేష్ఠమహిషి. వసుదేవుని సహోదరి. కుంతిభోజుఁ డసంతానవంతుఁడై యీమెను బాల్యమునందే తెచ్చుకొని, యభిమానపుత్రికగాఁ బెంచి పాండురాజున కిచ్చి వివాహము చేసెను. భర్తరాజు, కీముఁడు, నర్జునుఁడు, సనుమువ్వురు సీమెకుమారులు. భర్త మరణానంతరమున ననమువ్వురుకుమారులయు, సవతికుమారు లిరువురయు, సంగక్షణముకొరకు హస్తినాపురమునకు వచ్చెను.

## ౧౨. మాద్రీ.

ఈయమె పాండురాజు రెండవభార్య. శల్యుని చెలియలు. నకులసహదేవు లీమెకుమారులు. భర్త మరణానంతరము సహగమనము చేసెను.

## ౧౩. విశురుఁడు.

ఇతఁడు దానీపుత్రుఁ డైనను, బాల్యమునుండి రాజకుమారులతోఁ గలిసి విద్యాభ్యాసము చేయుచు, నస్త్రవిద్యనుగూడ నేర్చెను. బాగుగఁ జదివినవాఁడు. భర్తాధర్మవివేకముగలవాఁడు. భృతరాష్ట్రీనకు మనస్తాపము గలిగినపుడెల్లను నితనినే పిలిచి తనమనోవ్యథనుఁ బెలుపుచు నితనివలన జెప్పఁబడు నీతిమార్గములను వినుచుండెను. కాని యెప్పుడు నీతఁడు చెప్పినప్రకారము లేకమాత్రము దిరుగలేదు.

ఈవిమరుఁ డెవరి కేయేతరుణములలో హితవు చెప్ప వలసి వచ్చునో యప్పు డంతయు భీష్మద్రోణకృపాదులవలె గాక నిష్కాపట్యముతోఁ జెప్పియున్నాఁడు. శౌరవులయొద్ద జీవనోపాధి కలిగినప్పటికి, పాండవులను వారణావతమున లక్కయిండ్లలో బెట్టి చంపుటకుగాను జేసిన దుర్యోధనుని దుష్ప్రయత్నమునుఁ దెలిసికొని, పాండవుల కెఱింగించి, వారి నట్టి యాపదనుండి కాపాడియున్నాఁడు.

శ్రీకృష్ణులవారు రాయభారమునకు వెళ్ళినపుడు ధృతరాష్ట్రానిభవనమందే కాక భీష్మాదులగృహములయందు సహభోజనము చేయుట మాని తమకు బ్రియుండైన యీవిదురుని యింట భోజనము చేసిరి. ఈసందర్భములో శ్రీకృష్ణులవారు సభయందు దుర్యోధనునితో నిట్లు సెల విచ్చిరి:—

క. “ పగ వారియింటఁ గుడిచిన

నగుఁ దమ కనుమాన మమృత మైనను దారుం

బగతురకుఁ గుడువఁ బెట్టఁగఁ

దగ దొడఘల కెప్పు డెవ్విధము వాటిలునో.”

నేను పగతుండనే యంటేని,

క. “అలుగుదు పాండవులకు వా

రలు నాకుం బ్రాణములు ధరావల్లభ యి

ట్టలముగఁ దమప్రాణములకు

నలుగు జనులు పగతు రనుట యనుమానంబే”

ఆ. వె. “కారణంబులేక కౌంతేయులకు బాల్య

మాది గాగఁ గీడె యాచరింతు

పుణ్యపరులుఁ దోడఁబుట్టువు లాహులు

వైర మెత్తఁ దగునె వారితోడ.”

మఱియు నీతఁడు శ్రీకృష్ణులవారిమహిమను బూర్తిగ నెఱిగినవాఁడు. శూద్రుఁ డైనను విద్యాబుద్ధులు గలవాఁ డగుటచే నింతగౌరవమునకుఁ బాత్రుఁ డయ్యెను.

౧౪. సంజయుఁడు.

ఇతఁడు కౌరవపక్షమున బొండ్లలయొద్దకు సంధిమాటలతో దూతగ వచ్చినవాఁడు. ఇతనియందు ధృతరాష్ట్రునికు గడుననురాగము గలదు. అతఁడు తనమనోవ్యధను నితనితోను జెప్పట గలదు. ఆవృద్ధరాజునకు భారతయుద్ధకథ నితఁ జెప్పింగించుచు వచ్చినటుల చెప్పఁబడి యున్నది. ఒక్కొక్క సేనాధిపతి మాత్రుఁ డైనపిదప నతఁడు యుద్ధము చేసినదినముల కథను నాసేనాధిపతి మరణమును నొక్కసారిగఁ జెప్పినటుల నున్నది. ఏనాటియుద్ధకథ నానాటిరాత్రి యేల యరనితోఁ జెప్పుకపోయెనో తెలియరాదు.

ఈసంజయుడు సభలయందును, ఒంటరిగ ధృతరాష్ట్రుని తోను ననేకవర్షాయములు జంకక ధారాళముగను యుక్తి యుక్తముగను జెప్పియున్నాడు. ఇట్టివాఁ డగుటవలననేకదా, ధర్మరాజు యుద్ధానంతరము తనరాజ్యకాలములో నితని నొక మంత్రిగ నుంచుకొని యుంచెను.

౧౫. దుర్యోధనుడు.

ఇతఁడు ధృతరాష్ట్రునిజ్యేష్ఠకుమారుడు. ఈభారతయుద్ధమున కీతనితండ్రి యెంత ప్రధానుఁడో యితఁడును నంతకు నెక్కుడు ముఖ్యుఁడై యున్నాడు. మరియు మత్సరబుద్ధితో ననేకమహార్యములు చేసెను. సంకల్పచూర్యోదయ మనుగ్రంథమున గామక్రోధాదిగుణములను బురుషులనుగా దీసికొనినట్లు భావించినచో నీతఁడు మత్సరస్వరూపుఁ డనియే చెప్పవచ్చును. ఇతనికి బాల్యమునుండి భీమునియందు ద్వేషము హెచ్చుగ గలిగియుంచెను. అతనినిఁ జుపుకొరకు నీళ్లలోఁ ద్రోయించెను. విషము బెట్టించెను. ఈవిధముగ బగఁ దీర్చికొనుట బహుదుష్టబుద్ధి గలవాఁడే కాని తదితరుఁడు చేయఁబూనఁడు. తనతండ్రి ధర్మరాజును యౌవరాజ్యమున నభిషేకించినపిదప వతని యందును దక్కినపాండవులయందును నితనికి ననూయ హెచ్చెను. అదిమొదలు పాండవులను రూపు మాపుటకు నా జన్మాంతము బ్రయత్నించుచునే వచ్చెను. ధర్మరాజు యౌవరా

జయినపిదప దనకంటె నతఁ డధికుఁ డగు నని తలఁచి, తండ్రి  
తో ననేకమామోసాయములు చెప్పకొని యొప్పించి, పాండ  
వులను వారణావతమునకుఁ బంపి యచట వారలను లక్క-గృ  
హములో నుంచి కాల్పింపఁ బ్రయత్నించెను. ఆమోసపు  
గార్యమును విదురుఁడు పాండవులకు రహస్యముగఁ దెలిపి  
నందున వార లటుల కాక తప్పించుకొని బ్రదికిపోయిరి. ధర్మ  
రాజు తనకు యువరాజ్యాభిషేకము జేసిన ధృతరాష్ట్రుఁడు  
దురాత్ముఁ డగు నీదుర్యోధనునిప్రార్థనకు లోబడి వారణావత  
మునకుఁ బంపించుటవలన నిట్టియాపద కలుగఁబోయినందున  
నాయాపదనుండి తప్పించుకొనినపిదప, దమపెదతండ్రి యగు  
ధృతరాష్ట్రునియొద్దకుం బోవుట సరికా దని తలఁచి, యేకచక్ర  
పురమున కేగి యచట బ్రచ్చన్నముగ ద్రౌపదీన్ద్రయవరము  
వరకు సోదరులతోను దల్లితోను నుంచెను. వారలపోక దెలియక  
హతులయి రని నమ్మి సంతోషముతో దుర్యోధనాదులు విజ్ఞ  
పీగుచుండిరి. ఇండ్లలోఁ దెట్టి కాల్పిచంపఁబోవుట, నీటద్రోయుట  
విచాన్నము బెట్టుట వీనికంటె దుష్టతరమైన పనియై యు  
న్నది. ఇట్టిపని నెంతదుర్మార్గుఁ డైనను చేయఁబూనఁడు. ద్రౌ  
పదీవివాహానంతరము ద్రుపదపురమున బాండవు లుండుటను  
చారులవలనఁ దెలిసికొని సంగతి నందర్భములనుబట్టి విధిలేక  
తమసోదరులకుఁబూరులగు వారిని బిలిపించి ధృతరాష్ట్రుఁ డర్థ

రాజ్య మిచ్చెను. అటులఁ బొండవులకు నీయఁబడినయొక్క రాజ్యమునకు మొదటినుండి దుర్యోధనుఁ డనూయ గలవాఁడై పాండవులభాగమును స్వీకరింపఁ గోరి, యనేకమాయోపాయములను యోచించి, చివరకు మాయాద్యూతమున వారలరాజ్యమునుఁ దీసికొనెను. అంతటితో దృష్టినిొందక కార్పణ్యమే ప్రధానముగ గల యితఁడు బహిష్ఠు యై యుండినపాండవపత్ని యగు ద్రౌపదిని దుశ్శాసనునివలన బలాత్కారముగ సభకు నీడ్చి తెప్పించి సభాసమలయెదుట వస్త్రవిహీనురాలినిగ జేయింపఁబూనెను. ఈమహాఘోరకృత్యమువలననే రాజాధిరాజగు నీతనితల తుదను భీమునిచే దన్నఁబడెను. ప్రథమద్యూతానంతరమున ధృతరాష్ట్రునివలనఁ బొండవులకు వారిరాజ్యము తిరుగ నిప్పింపఁబడుటనుఁ జూచి యారాజ్యమునే కపటద్యూతమువలన మరల నెన్నిమారులు గెలిచినను వృద్ధుఁడగు తన తండ్రి లోకమునకు జడిసి యిచ్చివేయుచునే యుండు నని తలఁచి దుర్యోధనుఁడు రెండవసారి కపటద్యూతమునకుఁ బిలిచి యెవ్వ రోడిన వారు పండ్రెండుసంవత్సరములు వనవాసముచేయుటకును బదుమూడవసంవత్సరమున నజ్ఞాతవాసము చేయుటకును నట్టియజ్ఞాత వాసములోఁ బయలుపడినయెడల దిరుగ బయి విధమున నరణ్యాజ్ఞాతవాసములు చేయుటకును నెడ్డుగాఁ బెట్టుకొని యాడించెను. అట్లాడిన యాశ కునియొక్క కపటద్యూతమున

ధర్మరా జోడి యరణ్యాజ్ఞాతవాసములు చేయుటకు బ్రాహ్మణ తోను సోదరులతోను గలిసిపోయెను.

తిరుగ బాండవులు ప్రతినఁ దీర్చికొని వత్తు రేమో యను భయముచేత నితఁ డనేకమాయావిద్యలను నేర్చుటయే కాక యుద్ధనైపుణ్యము నభివృద్ధిపరచుచునే వచ్చెను.

పాండవు లరణ్యవాసమునం దుండుతఱి దుర్యోధనుఁడు తనవిభవమును వారలకు గనఁబరచుటకుగాను ఘోషయాత్ర యనునెపమున సేనాబలయుక్తఁ డయి వెల్లి పాండవు లుండు ద్వైతవనంబునఁ గంధర్వులను నొకతెగవారి యాజమాన్యము క్రింద నున్న యొకసరస్సు నొడ్డున సేనలతోఁ బస చేసెను. తమయనుమతిలేక యటుల విడిసియున్న దుర్యోధనాదులతోఁ గంధర్వులు యుద్ధముచేసి యందరువీరులనోడించి దుర్యోధనుని భార్యాప్రభృతిస్త్రీలతో బంధించి తమనగరమునకుఁ దీసికొని పోవుచుండిరి. అంత సీదుర్యోధనునిపరిచారకులలోఁ గొందరు దిక్కు తోఁచక సమీపమున నుండు ధర్మరాజుకడ కేగి తమ ప్రభువునకు సంభవించినయాపదనుఁ జెప్పకొనిరి. 'మన మిట్టి దురవస్థలో నుండునపుడు మనకు దనవిభవమునుఁ జూపుటకు వచ్చిన వానికి గాగలపని గంధర్వులే చేసిరి. మన మేల యతనికి వహాయులమై విడిపింపవలె' నని భీమునిచే నివారింపఁబడినను యుద్ధిష్ఠిఁడుఁ డతిధర్మరాజు గావున విశక తమ్ముల నంపి యాదుర్యో



ధనుని ప్రీతహితముగ విడిపించజేసెను. పాప మీదురాత్ముఁ  
డాకృతజ్ఞత యేమియు లేనివాఁ డయియే పిదప సంచరించెను.

పాండవు లజ్ఞాతవాసములో నుండు కాలము పూర్తి యగు  
టకు ముందు వారిని భగ్నప్రతిజ్ఞలుగ జేయుటకుఁ గోరి భీష్ము  
నిచేఁ జెప్పఁబడిన గురుశులవలన విరటరాజు పురమున బాండవు  
లుండియుండవచ్చునని యూహించి యచటి కేగి దుర్యోధనుఁడు  
తనసేనను రెండుభాగములుగ విభజించి ముందునాఁ డం దొక  
భాగమును విరటునిపురమునకు దక్షిణభాగమునం దున్న గోవు  
లను బట్టుటకు నియోగించెను. తన్ని వారణముకొరకు విరట  
రాజు సేనలతో వెల్లెను. అతనివెంట నర్జునుఁడు తప్ప దక్కిన  
నలువురుపాండవులును వెళ్లిరి. అట్టిసమయమును జూచి మరు  
నాఁ డుత్తరభాగమున నున్న గోశాలలోనిపశువులను దస్క  
రించుట కీదుర్యోధనుఁడు భీష్మకర్ణాదివీరులతో వెడలి ముట్ట  
డించెను. అప్పుడు విరటునికుమారుఁ డగు నుత్తరునితోఁ గలిసి  
యర్జునుఁడు పోయి సేనపయిఁ దాఁకి గోవులను మరలించుకొని  
వచ్చెను. అప్పు డాతనియుద్ధాటోపమునుఁ జూచి యర్జునునిగోఁ  
దెలిసికొని యజ్ఞాతవాస కాలము మించినదిగా దలంచి లెక్కపెట్టి  
చూచుకొని యెరింగి చిన్నబోయి దుర్యోధనుఁడు హస్తినాపుర  
మునకుఁ బోయెను. ఆ దక్షిణగోగ్రహణమునిమిత్తము వెడలిప  
సేనాభాగము విరటరాజు మొదలగువారిచే నొడింపఁబడెను.

పాండవు లరణ్యాజ్ఞాతవాసప్రతిజ్ఞలనుఁ దీర్చికొని యప  
 స్లావ్యమున విడిది చేసికొని తమరాజ్యభాగమును దమకిష్కింపు  
 మని కౌరవులయొద్దకు దూత నంపిరి. అందుకు దుర్యోధనుఁడు  
 నిరాకరించెను. తుదకు శ్రీకృష్ణులవారే రాయభారమున కేగిరి.  
 దూతగ వచ్చిన యాతనినిఁ దుర్యోధనాదులు పట్టి కట్టుటకు  
 నమకట్టిరి. సర్వవ్యాపియగు నాభగవంతుఁ డిట్టిదుష్టులచే గట్టఁ  
 బడునా? ఏమివంత? సేనానాయకులగు భీష్మద్రోణకర్ణశల్య  
 లొక్కొకరు వరుసగా మడియుటను జూచుచు దుర్యోధనుఁడు  
 రాజ్యకాంక్షనుబట్టి తనమంచిని విచారింపక చివరకు దాను  
 పడువరకు యుద్ధముచేసి పనునొకం డక్షాహిణులవారిని హతు  
 లగువారినిగాఁ జేసెను. అందరు మడిసిన పైని పారిపోయి  
 యొకమడుగులొఁజొచ్చి యుండెను. పాండవు లాసంగతిఁ దెలిసి  
 కొని యచటికిఁ బోయిరి. అప్పుడు ధర్మరాజు తమయొద్దుగురిలో  
 నెవ్వనినైన నెంచికొని ద్వంద్వయుద్ధము చేసి గెలుపుగొను  
 మని చెప్పఁగా భీముని నెంచికొని యాతనితో గదాయుద్ధము  
 చేసి యతనిచే దొడలు విరుగఁగొట్టఁబడి నేలఁ గూలెను.

పాండవు లైదుగురిలో భీమునినే ద్వంద్వయుద్ధమున కేల  
 యొంచె ననఁగా తనను రణములో జయించి తనతలనుఁ దన్ను  
 తట శపథముఁ జేసిన యీభీముఁడు బ్రదికియుండినచో నెప్పటి  
 కైనను నాశపథమును నెరవేర్చు ననియు, తక్కిననలుగురు

పాండవులు తనవధకొరకు శపథమును జేసినవారు కా రనియు లిసినవాఁ డగుటచేతను, తనకు గదాయుద్ధమే యభిమాన విద్య యగుటచేతను, భీముని దప్పక యాయుద్ధములోఁ జంపెద నని నమ్మిక గలిగి యెంచికొని హతుఁ డాయెను.

ఈ దుర్యోధనుని విషయములోనే కదా తల్లియగు గాంధారియు నాత్మఁ డగువిదురుఁడు నతిదురాత్ముఁ డగు వీనిని విడిచి కులమును రక్షించికొను మని చెప్పి యుండిరి. అతిపుత్రప్రేమచేత ధృతరాష్ట్రుఁ డితనిని విడిచికొనలేక పోవుటయే కాక యావద్రాజ్యభారమును నితనియందే యుంచి యితనికి వశ్యుఁడై యుండుటచేతనే యింతయుపద్రవము పుట్టినది. రాజ్యద్రోహులను గులనాశకులను నెట్టివారి నైనను బ్రభువులు రాజ్యములోనుండి వెడలఁగొట్టుట రాజనీతి యై యున్నది. ఈనీతి పూర్వకాలమందే కాక యిప్పటికిని జరుగు చున్నది.

౧౬. దుశ్శాసనుఁడు.

ఇతఁడు ధృతరాష్ట్రుని రెండవకుమారుఁడు. దుర్యోధను నికీ దమ్ముఁడు. “అతనితమ్ముఁడె యితఁడు గాడా” యనునట్లు తనయన్నవలె నితఁడును దుష్టుఁ డయియే యుంచెను. పాండవులనాశముకొరకు దుర్యోధనునిచే జేయఁబడిన ప్రతికార్యమునకు ముఖ్యప్రోత్సాహకులలోఁ నితఁ డొకఁడై యున్నాఁడు.

ద్రాపదీదేవి నేకవస్త్రయై యుండఁగా సభలోని కీడ్చికొని  
వచ్చినవాఁ డితఁడే. అపిదప నామెను వస్త్రవిహీనురాలి  
నిగ జేయ నుపక్రమించినవాఁడును నితఁడే. ఈదుష్కార్య  
మును జేసినందుకు భీముఁ డితనిని దుదను రణభూమియందు  
నుభయసేనలవారు నచ్చెరు వంది చూచుచు నుండఁగా వత్స  
స్సలమునుఁ జీల్చి గుండెరక్తమును ద్రాగెను అంత హతుఁ  
డాయెను.

## ౧౭. కన్యకాదూ.

ఇతఁడు కుంతీదేవికి వివాహముకాక ముందు బుట్టినవాఁడు.  
ఇతఁడు జన్మించుటకు నొకవరము గల దఁట. అటుల జన్మించిన  
వాని నంతఃపురమునందుంచక బహిర్గతుని జేసెను. అశిశు  
వైకసూతకులజాతునికిఁ దొరకగా నతనివలన బెంపబడెను.  
కావున నితఁడు సూతకులస్థుఁ డాయెను. క్షత్రియయోనిజుఁ  
డగుటచేత నస్త్రవిద్యాభ్యాసమం దభిరుచిగలవాడై మొదట  
ద్రోణాచార్యునికడ కేగి తన కావిద్యను జెప్పు మనఁగా నా  
యస్త్రగురుఁడు సూతకులజాతుఁ డని నిరాకరించెను. పిదప  
బ్రాహ్మణవేషము వేసికొని పరశురాముఁ డనువానియొద్ద కేగి  
యతనివలన నస్త్రవిద్య నభ్యసించెను. చివరకు వేషధారిగా  
నుండుట నాగురువు తెలిసికొని కోపించి యావిద్యవలననే యిత  
నికి గీడు గలుగునని వాక్రుచ్చెను. విద్యలను నేర్చికొనువారు

తగినగురునివద్ద నేర్చికొనకపోవుటయు, తనస్వరూపస్వభావములను మరుగుపరచి తగినగురునివద్ద నేర్చికొనుటయు నొక్కటియే. అట్టివిద్యలు వృద్ధికిరావు.

ఈకర్ణుఁడు క్రమముగ దుర్యోధనునియొద్ద బ్రవేశించి యారాజకుమారునికి బాండవులయందు గల ద్వేషమును నభివృద్ధి చేయుచు వారియెడల జేయఁబడు దుష్కార్యములకు బ్రోత్సాహపరచుచు నతిసన్నాని యాయెను. ఇటులనే చాలమంది ప్రభువులయొద్ద సన్నాను లగుచుందురు. ఆస్త్రవిద్యయందు గల నేర్పునుబట్టి పాండవుల నెదుర్కొనుటకు నితఁ డొక ప్రధాన పీఠుఁడుగ నెన్నఁబడి దుర్యోధనునివలన నొక స్వల్పరాజ్యమున కభిషేకింపఁబడెను. అటుపయి యీతనిచర్య యీగ్రంథము యొక్క యుపోద్ఘాతములో వివరించి చెప్పఁబడియున్నది. ఇతఁడు భారతయుద్ధములో రెండుదినములు సేనాధిపతిగా నుండి యజ్ఞునునిచే నంహరింపఁబడెను.

౧౮. శకుని.

ఇతఁడు గాంధారిదేశపురాజు. గాంధారిదేవికి పోదరుఁడు అందుచే దుర్యోధనదుశ్శాసనులకు మేనమామయై యున్నాఁడు. గొప్ప జూదరి. మిగుల మోసగాఁడు. ఇతనిచే నాడఁబడిన కపట ద్యూతమునందే రెండుసార్లు ధర్తరా జోడెను. భారతములోఁ జెప్పఁబడిన దుష్టచతుష్టయములో నితఁ డొకఁడు.

తక్కినముప్పురు దుర్యోధనదుశ్శాసనకర్తలై యున్నారు. లోకములో మేనమామగుణము లోకనికి సంప్రాప్త మగునపు డా మేనమామయొక్కమంచిగుణములు రాక చెడుగుణము లబ్బుటయే తరుచు.

ఇచట దండ్రునిబట్టిచూచినను మేనమామనుబట్టిచూచినను దుర్యోధనదుశ్శాసనులు దుష్టాత్ములు కాకపోవుదురా? మేనల్లర మేలుకోరి మొదటినుండి యితఁడు తుదవరకు పాండవులకు గీడు గోరుచు జేయుచు వచ్చెను. తుదను యుద్ధమునం దితఁడు సహదేవునిచే జంపబడెను.

### ౧౯. కృతవర్త.

ఇతఁడు యాదవులలోనివాఁడు. ఒక యక్షాహిణి సేనతో వచ్చి కౌరవులకు సాయపడెను. శ్రీకృష్ణులవారు రాయభారమునకు వెల్లినపుడు దుర్యోధనాదులు వారిని బట్టుకొన సమకట్టగా వారివెంట వెల్లిన సాత్యకి తోపాటుగ నితఁడు కౌరవ పక్షమునం దుండియు నాస్వామివారికి సహాయపడుటకు సిద్ధమయ్యెను.

దుర్యోధనుఁడు పడినపిదప నాటిరాత్రి యశ్వత్థామ చేయబోవు ఘోరకృత్యమునుగూర్చి కృపాచార్యునితోపాటు వల దని యితఁడును జెప్పెను. కాని పాండవులకు ద్రోణుని తోపాటు బూర్వము గురువగు కృపాచార్యుఁడు పాండవుల

క్షేమముకొఱకుగాని, యితఁడు యాదవులలోనివారగు శ్రీకృష్ణ  
సాత్యకుల క్షేమముకొఱకుగాని, విదురునివలె ముందు చెప్పి  
పంపకపోవుటయేకాక యీసమయమున శిబిరమునుండి తప్పించు  
కొనిపోవువానినిఁ జూపుచుండిరి. విదురుఁ డట్లు చెప్పి పంపి  
యుండబట్టియేకదా పాండవులు లక్కయిండ్లలో మడియక  
బ్రదికిరి. యుద్ధానంతరమున గౌరవవీరులలో నిలిచియుండిన  
మున్నగు వీరులలో నీతఁ డొక్కఁడై యున్నాఁడు.

---

శ్రీకృష్ణ.

ఈభాగములోఁ బాండవపక్ష వీరులవిషయము

చర్చింపఁబడును.



౧. ద్రుపదరాజు.

ఇతఁడు పాంచాలదేశాధిపతి. ద్రౌపదీదేవికి దండ్రి. బాల్యమునందు ద్రోణునితోఁ గలిసి యస్త్రవిద్యను నేర్చికొను నపుడు తనకు రాజ్యాధిపత్యము వచ్చినతఱి దనతోఁ గలిసి నమస్తభోగముల ననుభవింపవచ్చునని యతనికిఁ జెప్పియుం డెను. ఈద్రుపదుఁడు రాజయినపిదప ద్రోణుఁ డతనియొద్ద కేగి నీబాల్యసఖుఁడ నని చెప్పకొనఁగా నీవంటిబీదబ్రాహ్మణుని కిని నాకును సఖ్య మెట్లు పొనఁగు నని నిరాకరించెను. ఆ ద్వేషమును ద్రోణుఁడు మనస్సునం దుంచుకొని రాజకుమారు లస్త్రవిద్య నభ్యసించినపిదప నాద్రుపదునిఁ బ్రాణముతోఁ బట్టి తెచ్చి తనముందు పెట్టుటయే గురుదక్షిణగ భావించెద నని వారలను గోరెను. ముందు కురుకుమారు లటుల చేయు టకుఁ బ్రయత్నించి ద్రుపదునిచేఁ బరాజితు లయిరి. అప్పు డర్జునుఁడు భీమనకులసహదేవసహితుఁడై వెడలి ద్రుపదుని



గట్టి తెచ్చి గురున కొప్పగించెను. బాల్యమున దూరదృష్టి  
 లేకపోయినను జేసినప్రతిజ్ఞను లక్ష్యముచేయక తప్పినందున  
 ద్రుపదున కీపరాభవము సంభవించెను. ద్రోణునిచే విడువఁ  
 బడి తనపురి కేగి తిరుగఁ బగదీర్చికొనుటకుఁ బ్రయత్నిం  
 పుచు నుండెను. ద్రోణునిఁ గెలువఁ గోరి తనకుమారుఁ డగు  
 శృష్టద్యుమ్నునికీ బాగుగ నస్త్రవిద్యను నేర్పించెను. అంత  
 టితోఁ దృప్తిమొందక గొప్పవీరునిసాహాయ్యమునుఁ గోరి  
 యస్త్రవిద్యను నేర్చినవారికి నెల్ల గప్తతమమైన యొకమత్స్య  
 యంత్రమును నిర్మించి, దాని నెవ్వఁడు కొట్టునో వానికి దన  
 కుమార్తె నిచ్చి వివాహము చేసెనని ప్రతిజ్ఞ వట్టి చాటించెను.  
 ఎవ్వరికిని గొట్ట శక్యముగాని యామత్స్యయంత్రము  
 నర్జునుఁడు కొట్టి తనతల్లియాజ్ఞవలన జ్యేష్ఠకన్యస్తనోదరులతోఁ  
 గలిసి యాకన్యను వివాహ మాచెను. భారతయుద్ధమునందు  
 బొండవపక్షమున సేనలతో వచ్చి యుద్ధము చేసి యీద్రుప  
 దుఁడు తుదను ద్రోణునిచే హతుఁ డాయెను.

### ౨. శృష్టద్యుమ్నుఁడు.

ఇతఁడు ద్రుపదునికుమారుఁడు. భారతయుద్ధమునందు  
 బొండవులకు సేనాధిపతిగా నుండి పదు నెనిమిదిదినములు మిగుల  
 నేర్పుతో యుద్ధము చేసి యానాటిరాత్రి నిదురనమయమున  
 దుష్పతముఁ డగు నశ్వత్థామచే బలాత్కారముగఁ జంకు

బాచను. ద్రోణాచార్యుఁ డలిసి యుద్ధముచేయలేక ప్రాయోప  
వేశమునఁ బ్రాణములు విడుచుటకు గూర్చునియుండఁగా  
నితని కట్టిపని యెందు కనియు, తనతండ్రితలంపు నెరవేర్చుట  
తనపని యనియు దలఁచి యాద్రోణునితలను నశ్రికెను.

### 3. విరటరాజు.

ఇతఁడు మత్స్యదేశపురాజు. మిగుల సత్యకాలపుబెద్ద  
మనుష్యుఁ డని చెప్పవచ్చును. ఏల యనిన, అజ్ఞాతవాసకాల  
మున జీవనముకొఱకు బ్రచ్చన్నవేషులై యేకదినమున దన  
యెదుటికి వరుసగ వచ్చిన పంచపాండవులకును ద్రౌపదికిని  
వీరు పాండవులా యని లేశమాత్రమును సంశయింపక  
యాకారములనుబట్టి విచారింపకి వేషధారులవేషములను నమ్మి  
జీవనోపాధులను గల్పించెను. ఇతనికిడ ధర్మరాజు యతివేష  
ధారిగను, భీముఁడు వంటయింటియజమానుఁడుగను, నర్జు  
నుఁడు రాజకన్యలకు నృత్యవిద్య నేర్పువాఁడుగను, సకులుఁ  
డశ్వరక్షకుఁడుగను, సహదేవుఁడు గోరక్షకుఁడుగను, ద్రౌపది  
విరటునిభార్యయొద్ద సైరంధ్రి (అనఁగా నలంకారములు చేయు  
నది) గాను నుండి యజ్ఞాతవాసమును గడపిరి. మరియు దక్షి  
ణోత్తరగోగ్రహణాంతరదివసమున బాండవులు ద్రౌపదీసహిత  
ముగ మూరువేషములను దీసివేసికొని నున్నాఁడు లయి విరటుని  
తోట ముందుగ నభానుంటపమున కేగిరి. ధర్మరాజు తన

యనుజు 'లిరుప్రక్కల గొలిచియుండ విరటునిసింహాసనము  
 పయిని ద్రాపదీయుక్తుడయి కూరుచుంచెను. అటుల నున్న  
 వారినిఁ జూచి యీవిరటుఁడు 'పాప' మొత్తసత్యకాలపు  
 వాఁడో గాని వారు పాండవు లని తెలిసికొనలేక వారివలననే  
 తెలిసికొని యానందించి యేకాకి యగు తనకుమారునితో  
 యుద్ధమున కేగి కౌరవులను జయించి యతనిని వైరులవలన  
 గాపాడినందున దనకుమార్తెయగు సుత్తరను నద్దనునకు సమ  
 ర్పించెను. అర్జునుఁ డాయుత్తరకు నృత్యవిద్యను నేర్పినందున  
 తాను స్వీకరింపక తనకుమారునికి జేసికొనియెద నని యీ  
 విరటు నొప్పించెను.

ఈ పాండురాజకుమారులు తమయస్త్రవిద్య నభ్యసించు  
 టయే కాక యితరవిద్యలనుగూడ నేర్చికొనియుండినందుననే  
 కదా యజ్ఞాతవాస వత్సరకాలమున బయలుపడక యుండిరి.  
 కావునఁ బ్రతివారు నొకదానికంటె మించినవిద్యలను నేర్చి  
 కొని యుండవలెను. అందుఁ బ్రభువులకు గొన్నివిద్యలు  
 వచ్చియున్నను ననేకవిద్యావిషయములను దెలిసికొనియుండుట  
 యవసరము.

ఈవిరటుఁడు భారతయుద్ధమున బాండవులకు సేనలతో  
 సహాయుడై తుదను ద్రోణునిచే సంహరింపబడెను.

## ౪. యుధిష్ఠిరుడు.

ఇతఁడు పాండుమహారాజు జ్యేష్ఠకుమారుడు. ధర్మార్థ వివేచనమందు మిగుల బట్టుదల గలవాఁడు కావున ధర్మరాజని ప్రసిద్ధి కెక్కెను. ఈ ధర్మార్థనిషయములలో నితనికి గలపట్టుదల భారతగ్రంథములో బెక్కుచోటుల గనబడుచుండినను శాంత్యానుశాసనికపర్వములలోఁ జీష్టుని నితఁడడుగుప్రశ్నలనుబట్టిచూడఁగాఁ జదువరులకు స్పష్టముగ దోపక మానదు. మరియు ధర్మమునకు గట్టుబడుటలో నితనిని మించినవాఁడు లేఁడు. ఏల యనినః భార్యవస్త్రాప్రహరణ కాలమున నితనివలె ధర్మమునకు గట్టుపడియుండినధర్మమరియుండఁడు కదా? అందునుబట్టియు నాకాలమున జూదమునకు బిలువబడినపుడు నిరాకరించుట కూడనివని యనుబ్రసిద్ధి ననుసరించి మొదటిద్యూతమునకు వచ్చి కపటముగ నొడింపఁబడి దానిం దెలిసియు రెండవసారి జూదమునకు బిలువబడి యేగి యోడి యరణ్యాజ్ఞాతవాసములలో శ్రమను భొందెను. దీనివలన నీతని నతిధర్మరాజని చెప్పవచ్చును. (అతి సర్వత్ర వర్ణనోత్) ఇతనికి జూదమునం దెంత యాసక్తియో కాని యజ్ఞాతవాససమయమందు యతివేషమును దాల్చియు విరటరాజుతో నెల్లప్పుడు బాచిక లాడుచునే యుండెను. ఎవరికిగాని యెట్టివ్యసనములయందైనను నావ్యసనములకు దాసులై

యుండఁ దగదు. అందుఁ బ్రభువులగువారు మిగుల జాగ్రత్తగ నుండవలెను.

వారణావతమున లక్కయిండ్లలో గాల్పబడక తప్పించు కొనిపోయి తిరుగ దనపెదతండ్రియొద్దకుఁ బోయినను, బాహు టముగ నెకచోట నివసించియుండిననుఁ దనకును, దనవారికి, నాపదలు శౌరవులవలన సంభవింపక మానవని ముందు యోచనకలిగి యేకచక్రపుర మను నొకబ్రాహ్మణులపల్లెలో నుండి తననుఁ దనవారినిఁ గాపాడుకొనెను.

అర్జునుఁడు మత్స్యయంత్రమునుఁ గొట్టి ద్రౌపదిని వీర్య శుల్కముగా స్వీకరించినపిదప దల్లియాజ్ఞను మీరలేక ధర్మరాజు తననలుగురుసోదరులతోడ నామెను వివాహ మాడెను. ఇట్లు సోదరు లొకదానిని వివాహమాడుటకు ధర్మశాస్త్ర మొప్పుదు. ఇందుకు మాత్రతాజ్ఞయే కారణ మని తీసికొందమా యనిన నాకాలమున నట్లు చేయుట బాగుగ నుండిన నుండవచ్చును గాని యీకాలములో దూష్యమై యున్నది. పితరులయాజ్ఞను బ్రతివారును మీరకూడ దని సాధారణనీతి యుండినను నా కార్యము యొక్క మంచిచెడుగులను యోచించి మంచిపనుల యందు నడచుకొనవలెను. అందు స్త్రీలు నియమించువిషయ ములలో నిండుగ విచారింపవలెను. ద్రౌపదీదేవి యైదుగురు భర్తలు కలది యగుటచేతనేకదా యామెకు వస్త్రాభరణము

చేయుట తప్ప గాదని కన్ఱుడు పలికెను. ఆయుద్దేశముతోనే దుర్యోధనుఁ డామెను సభకు రప్పించి యుండును. అదుష్టుల దుర్మార్గత చెప్ప నేల? వేశ్యనైనను లేదా ఎట్టిగుడిసేటుదాని నైనను సభయందుగాని నలుగు రుండుచోటఁగాని ఖస్త్రవిహీను రాలినిగ జేయవచ్చునా? మరియుఁ బాండవులకు బావమరది వరుసగల సైంధవుఁడు నరణ్యవాసముం దున్నద్రౌపది నైదు గురుభర్తలుకలది యనియేకదా యీడ్చుకొనిపోయెను. అపిదప భీమాద్జును లతనినిఁ బట్టి కట్టి తెచ్చుట యాపయిని తల గొరిగి యూర్ధ్వపుండ్రము లుంచి పాండవదాసునిగాఁ బ్రదుకు మని విడుచుట జరిగియున్నది.

ద్రౌపదీవివాహానంతరమున ధృతరాష్ట్రుఁడు పాండవు లను బిలిపించి వారియర్థరాజ్యమును ధర్మరాజున కిచ్చెను. ఇటుల కొంతకాలమైనవెనుక ధర్మరాజు రాజసూయమును నొక గొప్పక్రతువును జేసెను. మొదటినుండియు బాండవులయెడ మత్సరబుద్ధితో నున్న దుర్యోధనుఁ డాక్రతువుయొక్కవైభవ మును, రాజులు దెచ్చినకానుకలను, ధర్మరాజునం దితరరాజు లకు గలగౌరవమును, జూచి మరియు మచ్చరించెను. అపయిని జరిగినకపటద్యూతామలవిషయ మిదివరకే చెప్పబడియున్నది.

పాండవు లరణ్యవాసమున నుండుతరి దుర్యోధనుఁడు ఘోషయాత్రకుగా వెడలి గంధర్వులచే బట్టువడి విడిపింపఁ

బడెననువీషయ మిదివరకే వ్రాయఁబడి యున్నది. బంధు మిత్రుల కితరులవలన నాపదలు సంభవించినపుడు వారలను గాపాడుట నిస్సందేహముగా ధర్మమే. అయితే ఈదుర్యోధనుఁడు ఔల్కమునుండియు బాండవులకుఁ గీడు గోరుచు లక్కయిండ్లలోఁ బెట్టి చంపఁబూనెను. మొదటిసారి కపట ద్యూతమున నర్థరాజ్యమును, భార్యాసహితముగ బాండవులను, గెలుచుకొనెను. రెండవసారి మొదటివిధమున గెలిచిఁగొనినయెడల ముసలివాఁడగు తనతండ్రిచే నర్థరాజ్యము తిరుగ నిప్పింపఁబడుచునేయుండు నని తలఁచి యరణ్యాజ్ఞాతవాసముల నోడిన వారు చేయుటకు నిర్ణయించి కపటద్యూతమునఁ బాండవులను గెలిచెను. ఇటుల చేసినచో నజ్ఞాతవాసమున దప్పక బయలుపడుదు రనియు సరణ్యవాసమునందు శ్రమచే శుష్కించి బలహీనులు కాగల రనియు నీపదుమూడుసంవత్సరములు బంధుమిత్రుల కెడ మగుదు రనియు దలఁచి గెలిచెను. కావున దుష్టబుద్ధితో నిట్లు విరోధి యై యున్న యీదుర్యోధనుని విడిపింపు మని సోదరులను బంపుట యనుచితము. అటుల నీధర్మరాజు చేయుటయే యీభారతయుద్ధమునం దనే కులు మడియుటకుఁ గారణ మైనది.

పాండవులు సంధిఁగొఱకు ద్రుపదపురోహితునిఁ బంపఁగా దుర్యోధనాదులు నదుత్తరము చెప్పిపంపక బెంటనే సంజయుని

దమదూతగా ధర్మరాజునొద్దకుఁ బంపిరి. అప్పుడు పాండవులు తమకు నొప్పుదలప్రకార మర్థరాజ్యము సీయనిచో రాజధర్మ మగుయుద్ధమున రాజ్యము నొందుదు మని తీక్ష్ణముగాఁ బ్రత్యుత్తర మిచ్చి సంజయునిఁ బంపిరి. తిరుగ ధర్మరాజు తాను శ్రీ కృష్ణులవారిని గౌరవులకడకు సంధికొఱ కనువునవుడు చివరకు దమయైదుగురికి నైదుపల్లె లిచ్చిననుఁ జాలు నని చెప్పి పంపెను. అట్లు కురురా జైదుపల్లె లిచ్చినచో వీరిపని యేమి యగును? ఇట్టిమహావీరు లైదుపల్లెలే కాదు. కొన్నిగ్రామములు గల యొకచిన్న రాజ్యమును సంపాదించుకొనఁజాలరా? లేదా బంధువులగు ద్రుపదవిరాటులయొద్ద సీపాటి భూస్థితిని బొందలేరా? ఇది యెట్లున్న దనినః—‘రావణుఁడు వచ్చి శరణుజొచ్చినయెడల దనయయోధ్యారాజ్యము నతనికి నిచ్చెద’ నని శ్రీరాములవారు విభీషణశరణాగతిసమయమున సెలవిచ్చిన ట్లున్నది. అయితే శ్రీరాములవారు సర్వజ్ఞులు. ధర్మరాజుట్టివాఁడు గాఁడు. కావున నితఁ డట్లు చేయుట తగినపని కాదు. ఈధర్మరాజు కోరిక లె ట్లుండినను సంజయుఁడు తనయొద్దకు వచ్చినప్పుడు పట్టుదలతో నర్థరాజ్యము నడుగుటకును శ్రీకృష్ణులవారినిఁ బంపునవుడు ముందువలె గాక యెంతైనను వద్గించి యడుగుటకును గారణ మే మని విచారితము. ఎదుటి వాఁడు సంధిని గోరినవుడు బింకముగ బలుకుటయు దాను



రాయభార మంపునపుడు గొంత సుభువుగ నడుగుటయుఁ గలదు. అయితే ధర్మరా జైదుపల్లెలైన జవరకు నిమ్మని చెప్పి పంపినందుకు నాదుర్యోధనుఁ డీతని నిండుదీనత నెఱిగి సూది మొనమోషినంతస్థలమైన నీయ నని నిరాకరించెను.

ఈధర్మరాజు యుద్ధమధ్యమున భీష్మునియొద్దకు బ్రచ్చన్న ముగఁ బోయెను. ద్రోణాచార్యునివధకొఱకు నన్యత మాడె ననువిషయము లుపోద్ఘాతమున జర్పించి పరిష్కరింపఁబడి యున్నవి.

పదునెనిమిదవనాటి యుద్ధమునఁ గౌరవసేనాధిపతియగు శల్యుని సీధర్మరాజు హతునిగఁ జేసెను.

దుర్యోధనుఁడు డాగియున్నచోటి కరిగి యతనిని ద్వంద్వ యుద్ధమునకుఁ బిలిచినపుడు తమయైదుగురిలో నొకని నెంచు కొను మనియు, నతని దుర్యోధనుఁడు జయించినచో రాజ్య మును విడుచుకొనియెద ననియు, నొకపందెము వైచెను. పాండవులయదృష్టముకొలది నాదుర్యోధనుఁడు భీము నెంచి కొనుటయు నతనిచేఁ గూల్పఁబడుటయు జరిగెను. అట్లు పందెము వైచినందుకు శ్రీకృష్ణులవారు తిరుగ జూదమునే తెచ్చిపెట్టితివా యనియు, నిన్నుగాని నీపిన్నతమ్ము లిద్దరిలో నొకనినిగాని కోరినయెడల మీ రేమిచేయగల రనియు, దూలనాడిరి. భీమగదాహతుడై క్రిందఁబడియున్న యా

దుర్యోధనునకు బ్రాహ్మణములు విడుచునంతవరకు నుపచారములు చేయుటకు భృత్యుల నియమింపక యీధర్మరాజు పోవుట మంచిపని కాదు. అటుల చేయుటచేతనేకదా దుర్యోధనుని యొద్ద కశ్వత్థామాదులు వచ్చుటకు వీలు కలుగుటయు, తమ రాజయొక్క-దురవస్థనుఁ జూచి వార లతికోపోద్దీప్తితమానసు లగుటయు, నం దశ్వత్థామ పాండవులశిబిరమునఁ జొచ్చి నిద్రించుచున్న వీరుల ననేకులను జంపుటయుఁ గలిగెను.

యుద్ధానంతరమున ధర్మరాజు పట్టాభిషిక్తుఁడయి యశ్వ మేధాదిక్రతువులను జరిగించెను. వృద్ధులగు గాంధారీధృత రాష్ట్రుల సతిగౌరవానురాగములతో నాదరించెను. అభిమన్యునిపుత్రుఁడగు పరీక్షిత్తు పెద్దవాఁడయినపిదప నాతనిని రాజ్యమున కభిషిక్తునిగఁ జేసి ధర్మరాజు గతించినసూర్యచంద్ర పంశపురాజులమార్గము ననుసరించి తమ్ములతోను, ద్రౌపదితోను, సుతరాభిముఖుఁడయి యరిగెను. అచట వారలు లోకాంతరగతు లగువరకును గాలమును గడపిరి. అయితే ఒకదిధముగ వారలు లోకాంతరగతు లయి రని భారతము నందుఁ జెప్పఁబడి యున్నది. కాని వా రడవి కేగినపిదప నే విధముగ లోకాంతరగతు లైరో యెవరికి చెలియఁగలదు ? ఈయుభిషిక్తుఁడు ధర్మమునం దధికదృష్టి నుంచుటను బట్టి తా ధర్మరాజుని పిలువఁబడెను. ధర్మయుక్తముగ బాలింపనివాడు

రా జగునా? అయితే రాజులకు మించినధర్మమును గొన్ని సమయములలో గనబరచినందున ధర్మరా జనెడు పేరును బొందెను.

5. భీముడు.

ఇతఁడు పాండుమహారాజు రెండవకుమారుడు. ఆకాలపువారిలో నధికతమమైన బలము గలవాఁ డగుటచేఁ బంచభూతములలో మహాబలుఁ డను పేరుగల వాయువునకు బుత్రుఁ డని తలంచిరి. బలవంతుఁ డగుటచేతనే బౌల్యమున దుష్టప్రవర్తనలు గల కురుకుమారుల నాటలయందు శ్రమపరచుచు నుంచెను. అది మొదలుగ నితనియందు శౌరవులకు ద్వేషమభివృద్ధి నొందుచు వచ్చెను.

లక్కయిండ్లనుండి తప్పించుకొనిపోవునపు డీ భీముడు జననీసోదరులను నిండుగ గాపాచెను. రాజసూయయాగమునకు ముందు తనయన్నపనుపున నీతఁడు తూర్పుదిక్కునకేగి యాదేశములను జయించెను.

ద్రౌపదీవస్త్రాపహరణసమయమున భీముడు వస్త్రము లొలిచినందుకు రణమున దుశ్శాసనునియురమునుజీల్చి హృదయరక్తపానమును జేసెద ననియును, ద్రౌపదిని దనతోడ మీఁద గూర్చుండు మని సంజ్ఞ చేసినందుకు దుర్యోధనుని తోడలు విరుగఁ బడవైచెద ననియు, బ్రతిజ్ఞ చేసెను.

దక్షిణగోగ్రహణ సమయమున సుశర్త విరటరాజును బట్టుకొనిపోవుచుండఁగ నీభీముఁ డరిగి యతనిని విడిపించి సుశర్తను బట్టి కట్టితెచ్చి తనయన్న కొప్పగించెను. ఆధర్మరాజు ఘోషయాత్రయందు దుర్యోధనుని విడిపించినరీతి నీసుశర్తను విడిపించి పంపివేసెను. యుద్ధమునకంటె బూర్వ మప్పుడప్పుడు హిడింబ బక జరాసంధ కిష్కిర జటాసుర కీచకాది మహావీరుల నీభీముఁడు సంహరించెను.

భారతయుద్ధమునం దీభీముఁడు సైంధవవధనాఁడు ధర్మ రాజుపనువున నర్జునునకు సహాయుఁడుగ నరుగుచు ద్రోణునిచే నడ్డగింపఁబడెను. అప్పు డతనిని లక్ష్మ్యపెట్టక భీముఁడు రథముఁ డిగ్గి ద్రోణునిరథముయొక్క నెగలనుఁ బట్టుకొని తనభుజశక్తిచేఁ ద్రిప్పి పడద్రోసెను. అప్పుడు ద్రోణుఁడు రథమునుండి క్రిందికి దుమికి తప్పించుకొనెను.

కర్ణుని రెండవనాటియుద్ధమున భీముఁ డతనిని మూర్ఛితు నిగాఁ జేసి గతప్రాణునిగాఁ దలఁచి సభయందు దులువమాట లాడినందుకు నాలుక గోయ సమకట్టఁగా సారథియగు శల్యుఁ డిది మూర్ఛకాని చావుకా దనియు, నిపుడు నాలుకఁ గోసిన యెడలఁ జచ్చుననియు, నట్లు నీచేఁ జంపఁబడినచో నీకర్ణుని జంపుడు నని చేసియున్న యర్జునుని ప్రతిజ్ఞకు భంగము గలుగునని యుండుననియు, నేర్పుతో జెప్పఁగాఁ గ్రోధావిష్టమానసుడై యుండియు

నాలుక గోయక మరలెను. శత్రుఁడును గర్జుని నావిధముగఁ గాపాడెను. నాటిదినముననే దుశ్శాసనుని గ్రిందఁ బడవైచి భీముఁ డతనివక్షస్థలమునుఁ జీల్చి హృదయరక్తమునుఁ ద్రాగి ప్రతిజ్ఞ నెరవేర్చుకొనెను.

పదునెనిమిదవనాఁడు దుర్యోధనుని గదాయుధములో దొడలు విరుగఁగొట్టి రెండవప్రతిజ్ఞను నెరవేర్చుకొనెను. అయితే అట్లు క్రిందఁబడియున్న రారాజుతలను రెండుమారులు తన్నెను. అది సరికా దని భీముని ధర్మరాజు తూలనాడెను. సౌప్తికవధానంతరమున నశ్వత్థామను బట్టుటకు ద్రౌపదిపను పున నేగెను. అపయిని జరిగినకథ యశ్వత్థామచరిత్రమున వ్రాయఁబడియున్నది. పాండవులలోనే కాక పాండవసేనలోఁ గూడ నింత ధైర్యశాలి యభిమన్యుఁడు తప్ప మరియెవ్వఁడును లేడు.

## ౬. అరునుఁడు.

ఇతఁడు పాండుమహారాజునకు మూడవకుమారుఁడు. శ్రీకృష్ణులవారిసఖుఁడు. ద్రోణాచార్యునియొద్ద సప్త్రవిద్య నభ్యసించినవారిలో నధికుఁడు. కావున సతనికి ముఖ్యశిష్యుఁడు. దేవతలందరిలో నింద్రుఁ డెట్లు లభికుఁడో యటుల నప్పటి కాలపుబ్రసిద్ధవీరులలో నితఁ డధికుఁడుగావున నింద్రాంశ సంభూతుఁడని యెన్నిరి. గురువునాజ్ఞచొప్పున ద్రుపదపురమున

కేగి యితరశిష్యులకు సాధ్యముకానియప్పు డీయర్జునుఁ డా ద్రుపదునిఁ బట్టి తెచ్చి గురువునకు దక్షిణగా సమర్పించెను.

ద్రౌపదీస్వయంవరమునకుఁ బోవునపు డంగారపర్ణుఁ డనుగంధర్వుని యుద్ధమున నొడించెను. అపిదక్ష ద్రుపదపుర మునకు జేరి రాజమండలము చూచుచుండఁగా వారి కసాధ్య మయిన మత్స్యయంత్రమునుఁ గొట్టి ద్రౌపదిని వీర్యశుల్కగాఁ బడసెను. అప్పుడు తనపయి యుద్ధమునకు వచ్చిన కర్ణశల్యాది వీరులను భీమసహాయుడై జయించెను. ముందా సభలోఁ గూరుచుండునపుడు బ్రాహ్మణవేషధారులగు నీపాండవులను శ్రీకృష్ణులవారు మాత్రము గురుతుపట్టి బలరాములవారికిఁ దెలియఁజేసిరి. తక్కినవారు వీరి నెఱుంగరు. అటుల దెచ్చిన ద్రౌపదిని దల్లిమాటనుబట్టి నలుగురుసోదరులతో వివాహ మాచెను. ఇట్లు వివాహ మాడి కొంతకాల ముండినపిదప దీర్ఘ యాత్రలకుగా నర్జునుఁడు బయలుదేరి ముందుగ గంగాద్వార మున కేగి నాగు లనులెగవారి రాజపుత్రికయగు నులూచిని వివాహ మయ్యెను. అచటినుండి దివ్యనదులలో స్నానము జేయుచుఁ గ్రమముగ బదరీనారాయణము, గయ, శ్రీజగన్నాథము, భీమేశ్వరము, శ్రీశైలము, కావేరీసాగరసంగమము సేవించి మణిపూరపురముఁ జేరెను. ఈపట్టణము మలయాళ దేశములోనిదై యున్నది. అచటిరాజకుమార్తెయగు చిత్రాం

గదనువివాహమయి గోకర్ణప్రభాసతీర్థములను సేవించి యతి  
 వేషమున ద్వారకానగరముఁ జేరి యచట శ్రీకృష్ణులవారి  
 యనుమతిని సుభద్రను బరిగ్రహించి, స్వప్నానమగు నింద్ర  
 ప్రస్థపురముఁ జేరెను. అటుతరువాత ఖండవదహనపుగఢ  
 కలదు. చదువరులు సంగతి సందర్భములను బాగుగ నాలో  
 చించినచో నీకథ కర్ణునిచే నర్జునునిమీఁద వేయఁబడిన సర్ప  
 ముఖశరముయొక్క మహిమకొరకు గల్పింపఁబడిన దని తోఁపక  
 మానదు. సర్వభక్షకుఁ డగు నగ్ని కజీర్ణ మెట్లు కలుగును ?  
 అర్జునుఁ డతితీవ్రముగాఁ బాణము వేయఁగలిగియుండినను, నా  
 బాణముల నాధారములేని యంతరిక్షమున నెట్లు పందిరివలె  
 నిలిపెను ? ఇంద్రునకు భూలోకమునం దీవన ముండుటకుఁ  
 బ్రయోజనమేమి ? ఇట్టింక ననేకముగా నసందర్భములు గలవు.

రాజనూయయాగపునభను మయుఁ డనువాఁడు చిత్ర  
 తరముగ నిర్మించె ననియు, నర్జునుఁడు ముం దెప్పుడో యితనితో  
 సఖ్యము చేసికొనె ననియుఁ గలదు. ఇందుకు నొకగాధయు  
 నద్భుతమైన సభావర్ణనమును గల్పింపఁబడి యున్నది. మరి  
 యేమియై యుండు ననినః—దక్షిణదేశవాసియైన మయునితో  
 నర్జునుఁడు తీర్థయాత్ర కేగినపుడు సఖ్యము చేసియుండవచ్చును.  
 అయితే అతఁడు రాక్షసుఁడుగాఁడు. తంజావూరుసమీపమున  
 సుండుపట్టణమునం దుండువాఁడై యుండును. ఇప్పటికిని నాప్రాం

తమువారు కాకిబంగారము, ముచ్చరేకు మొదలగువానితో నద్భుతముగ బందిట్లు వేయుట కలదు. నల్లగా నుండుటను బట్టి యతనిని రాక్షసుఁ డని తలంచిరి.

ధర్మరాజు రాజసూయయాగము చేయుటకుముందీ యర్జునుఁ డుత్తరదిక్కునకుఁ బోయి జయించి వచ్చెను. రెండవ జూదము ననంతరమున నరణ్యమునకుఁ బోవునపుడు యుద్ధమున గల్గిదిదుర్జనులను జంపుడు నని ప్రతిజ్ఞ చేసెను.

అరణ్యవాసమునం దీయర్జునుఁడు శివునికొరకు దపస్సు చేసి యతనితో యుద్ధము చేసి మెప్పించి యతనివలన బాశు పతాస్త్రలాభమును బొందెను. ఆపయి సితరదిక్పాలకుల వలన మఱికొన్ని యస్త్రములనుఁ బడసెను. ఆపిమ్మట నింద్ర లోకమున కేగి యచట నివాసకవచులను సంహరించె ననుగథ గలదు. ఆవిషయ ముపోద్ఘాతమునఁ జర్చించి పరిష్కరింపఁబడి యున్నది.

దక్షిణగోగ్రహణనివారణార్థము విరటరాజుతోఁ దన సోదరులు నలుగురు నేగినపిమ్మట సుత్తరమం దున్న గోవులరక్షణముకొరకు నీయర్జునుఁ డుత్తరునకు సారథిగా నుండి యేగి కురుసేనను జూచి జడిసినయుత్తరుని దిట్ట దీర్చి తనకు సారథి గాఁజేసికొని కారవులతో యుద్ధముచేసి గోవులను మరలెను. ప్రభువ్రయొక్కగాని తనయన్నయొక్కగాని యాజ్ఞలేకుండగనే



యిటుల తనరూపమును బయలుపరచుట జూడఁగా నీయర్జనుఁ  
డజ్ఞాతవాసకాలపూర్తినిఁ దెలిసికొనియె యిట్లు చేసినట్లు స్పష్ట  
పడును.

సేనోద్యోగసమయమున నీయర్జునుఁడును దుర్యోధనుఁ  
డును నించుమించుగ నేకకాలమున ద్వారకకు బోయి శ్రీ  
కృష్ణులవారిసాయము నిరుపక్షముల వారును గోరిరి. అపుడు  
శ్రీస్వామివారు నారాయణగోపాలురను పదివేల రథికులను  
యుద్ధసాహాయ్యముకొరకొకవంతుగను, యుద్ధము చేయక  
యొకపక్షమున మేలు గోరుచు దా నుండుట యొకవంతుగను  
నేర్పరచి వంతులను గోరుకొనుటలో జిన్నవాఁడు ముందుగ  
గోరుకొనుట యాచారము గాన నర్జునుని ముందుగ గోరు  
కొను మని సెల విచ్చిరి. ఈయర్జునుఁడు శ్రీస్వామివారినే  
కోరుకొనెను. యుద్ధముచేయని యీస్వామికంటె బదివేవురు  
రథికులు దనకు దొరికి రని మెచ్చుకొని దుర్యోధనుఁడు సంత  
సించి వెడలెను. అపుడు శ్రీస్వామివారు యుద్ధముచేయని న  
న్నేల నీవు కోరికొంటి వని యర్జును నడుగఁగా నతఁ డీక్రింది  
విధమున మనవిచేసికొనెను:—

క, “అనుటయు నాతఁడు హరి కి

ట్లను నేను రణంబునకు నహాయత యొల్లగా

విను సుప్రసిద్ధుడవు నీ

వని నేసినబేరు నీక యగు నెఱ్ఱాట.

వ. నీ కెదురై జయంబు గొనరాదు. అ ట్లగుటంజేసి విజయ  
మూలం బగు నీతోడును వలయు, నీవు సమరంబునేయ  
కునికియ ప్రియంబు. కావున నిన్నుం గోరికొంటి నని చెప్పి  
మఱియు ని ట్లనియె.

క. సారథ్యం బొనరింపు మ

పారకృపాల నెల్లభంగుల ననికిన్

గౌరవమున జిరకాలము

గోరిన యది దీని నిమ్ము గుణరత్ననిధి.”

అందుకు శ్రీస్వామివా రిట్లు సెల విచ్చిరి.

క. “అనిన గిరీటికి హరి యి

ట్లను సీదగుక్కోర్కి దీర్చు టది నాకు వ్రతం

బనఘాతగసారథ్యం

బొనరించెద నీకు వసమయ్యధక్రీడ.”

ఫలములు కార్యంతములయందు వారివారిప్రారభము  
కొలది దటస్థపడినను విరోధులుగానుండి తనయొద్దకు సా  
యముఁ గోరి వచ్చినయర్జునదుర్యోధనుల సీస్వామి వర్ణవముఁడు  
కావున నే యుభయులను సంతృప్తులగువారినిగఁ జేసి వంపెను.

ఉభయ సేనలును గురుక్షేత్రము నందు గూడినవిదన  
 నొకనాఁ యుభయబలములను జూచుకొనుటకు యుద్ధభూమి  
 యందు నిలువఁబడియుండఁగా నర్జునుఁడు కౌరవసేనలోని సోదర  
 సుత మాతుభా చార్యులగు బంధు శిష్ట జనంబులం జూచి  
 వారలఁ జంపుటకు మన సొప్పక నే నిట్టివారి నెటులఁ జం  
 పుదు నని విషణ్ణుఁడయి శ్రీకృష్ణులవారితో మనవిచేయఁగా  
 నపుడు శ్రీస్వామివారు భగవద్గీతల నుపదేశించిరి. ఈగీతలనుఁ  
 బరమేశ్వరుఁ డొక్కఁ డని యొప్పిన యాత్మికమతస్థులందఱును  
 గొనియాడుచున్నారు. అందు మనత్రిమతస్థులు నైకకంఠ్యముగ  
 బరమప్రమాణముగఁ దీసికొనియే యున్నారు. ఈగీతోపదేశము  
 కేవలము యుద్ధారంభమునకు ముందుగ జరిగిన దని చదు  
 వగులు చాలమంది పొరబాటుపడియున్నారు. అట్లు కాదు.

అట్లయినచో యుద్ధారంభసమయమున నాయుధముల  
 విడిచి ధర్మరాజు పాదచారియై భీష్మద్రోణాదులకడ కేగి వారి  
 యనుమతి నేల పొందవలెను? ఆదినము యుద్ధదినమే యయి  
 యుండినచో వారియనుమతిలేక యుద్ధమునకు వచ్చినవాఁ  
 డయియే యున్నాఁడు. వ్యూహములు తీర్చి సేనలు నిలువఁ  
 బడియుండినపుడు యుద్ధమున కనుజ్ఞ నిచ్చిన యాభీష్టాదు లొక  
 చోట నుండరుగదా? ఆమహాసేనయందు జెడరియున్న వారి  
 యొద్దకు గౌరవతారతమ్యానుసారముగ బోవుట కెంతకాలము

పట్టును? ఇంతియకాక యిటుల ధర్మరాజు వారివారియనుజ్ఞను బొందివచ్చినపిదప యుద్ధము నారంభింపకముందు దుర్యోధనుడు ద్రోణాచార్యునియొద్దకు రథమును దోలించి యతనితో సేనావిషయమైన ప్రస్తావము జేసి యున్నాడు. అటుతరువాత నుగూడ నారంభము జరుగజేదు. అపయి నర్జునుడు తన రథము నుభయసేనలమధ్యమునకు దీసికొనిపోయి యుంచు మని శ్రీకృష్ణులవారిని గోరుటయు నపు డారథముమీఁదనుండి ప్రతిపక్షసేనలొని కావలసినవారినిఁ జంపుట కర్హునుడు శంకితుఁడగుటయు, నట్టివానికి శీఘ్రస్వామివారు భగవద్గీతల నుపదేశించుటయు జరిగెను.

ఇందుల కెంతయోకాలము పట్టియుండవలెను గదా? అదియే యుద్ధప్రారంభదివసమైనయెడల మీఁదవ్రాసిన విషయములు జరుగుట కవకాశ ముండునా? యోచింపుడు. అయితే మరియేమి యనిన యుద్ధారంభమునకు ముందొకనాఁడుభయపక్షములవారును దమతమసేనలను రణభూమియందు నిలుపుకొని యుద్ధసంబంధమైన యవకాశములను సుభువులను దూరములను జూచుకొన్నట్లు స్పష్టపడుచున్నది.

శ్రీకృష్ణులవారికిని, బాండవసేనకుబ్రభువగు యుధిష్ఠిరునకును గలుగని యీశంక తనవారినిఁ జంపుటకయి యర్జునునశేల గలిగినదో కొంచెము విచారితము. శ్రీకృష్ణులవారు

సర్వేశ్వరుడును, సృష్టికర్తయును, సర్వజ్ఞుడును గావున నేయే  
కార్యములను నీజన్మయందుఁగాని గతజన్మలయందుఁగాని  
చేసిన వారి కేయేఫలములు గలుగునో యది యెరుగుదురు.  
అట్టి కార్యాకార్యములఫలముల కొకచట్టము నేర్పరచి మనుజు  
నకు స్వాతంత్ర్యము నిచ్చి సృష్టిచేసి యున్నారు. కావున వారి  
కేశంకయు గలుగుటకుఁ గారణము లేదు. సర్వజ్ఞుడు కాబట్టి  
యే భీష్మాదులు చచ్చుటకు సిద్ధముగ నున్నారు నీవు నిమిత్త  
మాత్ర మని చెప్పి యర్జునునకు మనశిక్తావమునుఁ బోఁగొట్టిరి.  
ఇక ధర్మరాజువిషయము చూతము. ఇతఁడు ప్రతిజ్ఞను నెర  
వేర్చి తనరాజ్యభాగమును ధర్మయుక్తముగఁ గోరి యుద్ధము  
చేయ సమకట్టి యున్నాఁడు. ఇందుకుగా ననేకవీరులను రప్పించి  
యున్నాఁడు. మరియు నుభయసేనలలో నెవ్వరివలన నెవ్వరు  
మడియుదురో తనకుఁ దెలియదు. అట్టివాని కీశంక గలుగుటకు  
గారణము లేదు. అర్జునుఁడు శ్రీస్వామివారివలె సర్వజ్ఞుఁడు  
గాఁడు. అయినను జ్ఞానము వివేకము గలవాఁడు. ఆకొరవసేన  
లోని వీరులను జూచినపుడు భీష్మాదులనుఁ జంపుటకు దన  
కంటే మరియొకఁడు తమసేనలో లేడని యెరుగును. అట్టి  
వారలను జంపుటకుఁ గొంత సందేహించియుండిన నుండును.  
సమర్థుఁ డయినవాఁడే కార్యప్రారంభమునందు గీడుమేల్లను  
గమనించుట సహజమైనపనియై యున్నది కదా?

తనమీఁద నెదిరించి యుద్ధము చేయని భీష్మునితో నతనికి బరమశత్రువగు శిఖండిప్రక్కనుండి యుద్ధము చేసి కురు సేనాధిపతియగు నాభీష్టుని నేలం గూల్చెను. సైంధవవధనాఁడు కురుసేన నొంటరిగ జూచ్చి చాలసేనను జంపి చిఫరకు సైంధవుని తలఁ దునిమి ప్రతిజ్ఞను దీర్చికొనెను. పదునేడవదినమున నప్పటికురుసేనాధిపతియగు గర్జునితోఁ ద్వంద్వయుద్ధము చేసి యుధయ సేనలహరును మెచ్చుకొనునటు లతనిఁ జంపి శిబిరమునం దున్న ధర్మరాజుకడ కేగి యతనిని సంతృప్తాంతరంగుని జేసెను.

యుద్ధానంతరమున నశ్వత్థామ నొడించుటయు నతని శిరోముణిని దెచ్చి ద్రౌపది కిచ్చుటయు నిదివరకే వ్రాయఁబడి యున్నది.

అనంతరము ధర్మరాజుచే జరుపఁబడిన యశ్వమేధయాగమునకుగా నశ్వమువెంటఁ దిరిగి నలుదిక్కులు జయించినచ్చెను.

ఈ యర్జునుఁడు తనపౌత్రుఁడగు పరీక్షితుయొక్క పట్టాభిషేకానంతరము తనయన్నతోఁ గలిసి యడవి కేగి యచట గాలముఁ గడపుచుఁ బరలోకప్రాప్తి నొందెను.

## 2. నకులుఁడు.

ఇతఁడు పాండుమహారాజు నాలుగవకుమారుఁడు. అతని రెండవభార్యయగు మాద్రీదేవికిం దొలిపట్టి. ఆదేవి చాల

యందకత్తై గావున నితఁడును నితనితమ్ముఁడగు సహదేవుఁడును మిగుల సౌందర్యముగలవారు. ఈనకులున కశ్వశిక్షయందును రక్షణవిద్యయందును గడునేర్పు గలకు. ఈవిద్యవలననే యజ్ఞాతవాసమున దననుఁ దాచికొనెను. ఈతఁడు యుద్ధమునందు గడ్డునికొడుకులగు, సత్యసేన చిత్రసేన సుశర్మ లనువారినిఁ జంపెను. ధర్మరాజు రాజసూయయాగముఁ జేయునపుడు పశ్చిమదిక్కున కేగి యాదేశపురాజులనుఁ జయించెను. చివరకు ధర్మరాజుతోగూడ నడవికిఁ జని క్రమముగ గాలము గడపుచుఁ బరలోకము నొందెను.

### ౮. సహదేవుఁడు.

ఇతఁడు పాండుమహారాజు కనిష్ఠపుత్రుఁడు. నకులునివలె సౌందర్యముగలవాఁడు. నీతిమంతుఁడు. ధర్మధర్మముల నెఱిగినవాఁడు. గోరక్షణవిద్యయందు నేర్పరి. అవిద్యవలననే యజ్ఞాతవాసమున గాలమును గడపెను. రాజసూయయాగము నకుముందు దక్షిణదిక్కున కరిగి యాదేశపురాజులను గెలిచి ధనముం గొని తెచ్చెను.

రాజసూయానంతరమున నగ్రపూజ కెవ్వఁ డర్హుఁడో యని చూచుతరి భీష్ముఁడు “స్నాతకుఁడును, ఋత్విజుఁడును, సద్గురుఁడును, ఇష్టుఁడును, భూతలేశుఁడును, సంయతుఁడును

నను వీరు పూజనీయులు. వీరిలో నెవ్వఁడు సగ్గుణము  
లెక్కుడుగ గలవాఁడో యట్టివానిఁ బూజింపు” మని చెప్పెను.

సీ “ రోదనీకుహరంబు రుచిరాంశుతెతిఁజేసి

యర్కుండు వెలిగించు నట్టలమృతి  
సందోహనివ్యందచంద్రికఁజేసిశీ

తాంశుఁ డానందించునట్లు సకల  
జనులకుఁ దనదైన సదమల ద్యుతిఁజేసి  
తనరంగతేజంబు తనకుఁ గాన

చేయుచునున్న సత్సేవ్యుండు పుండరీ

కాక్షుండు కృష్ణుడనాదిని ధనుఁ  
డబ్జనాభుఁడుండ నర్ఘ్యంబునకు నిందు  
నన్న లొరులు గలరె యజ్ఞపురుషు  
నఖిలలోకపూజ్య నచ్యుతుఁ బూజింపు

మధిప యదియ చూవె యజ్ఞఫలము.”

ఇట్లు లనినపిదప సహదేవునిచే దీసికొనిరాబడినయర్ఘ్య  
మును ధర్మరాజు శ్రీస్వామివారికి సమర్పించెను. అపయిని  
శిశుపాలుఁ డనువాఁ డగ్రపూజకు శ్రీస్వామివా రర్హులు కా  
రని విచ్చలవిడిగ నాక్షేపింపఁగా భీష్ముఁడు శిశుపాలునితో ని  
ట్లునెను:—



చ. “అవినయబుద్ధివై హరికినర్థమయోగ్యమయంటివీవు మూ  
ర్ఖపుశిశుపాల యింకఁబలుకక వలయున్ సభలోననున్నయీ  
యవనివులెల్లనాతనిదయక బరిముర్తులువానిచేతనా  
హవజిత్తులుందదీయశరణార్థులుగాకొరులయ్య చెప్పమా.

తే. గీ. ఉత్తమజ్ఞానవృద్ధు నా నుండునేని  
బాలుఁ డయ్యునుఁ బూజ్యుండు బ్రాహ్మణుండు  
క్షత్రియుఁడు పూజ్యుఁ డమితవిక్రమనమ్మద్ది  
నుర్విపతులలో నధికుడై యుండెనేని.

క. ఈరెండుకారణముల ము  
రారాతియ యగ్ర్యమునకు నర్హుఁడు జగధా  
ధానుండు మాకకాదు స  
దారాధ్యుఁడు విష్ణుపత్రయావాసులకుక.

క. వృద్ధు లొకలక్ష యున్నను  
బుద్ధియె యెవ్వరికి వారి బూజింపంగా  
నిద్రరణీశులలో గుణ  
వృద్ధని పూజించితిమి త్రివిక్రము భక్తిక.

క. పూజితులు తృప్తు లగుదురు  
భూజను లొరు లచ్యుతుండు పూజితుఁ డగుడుక.  
దేజమున జగత్త్రితయము  
బూజితమయి తృప్తిఁ బొందు బుణ్యనమ్మద్దిక.”

అపిదప నీక్రిందివిధమున సహదేవుడు సభవారిం గూర్చి పలికెను :—

శ్లో॥ “కేశవంకేశిహంతార మప్రమేయపరాక్రమం  
పూజ్యమానంమయా యోవశి కృష్ణంనసహతేనృపః  
సర్వేహంబలినాంమూర్ఖా మయేదంనిహితంపదం  
ఏవముక్తేమయాసమ్య గుత్తరంప్రబ్రవీతుసః  
మతిమంతశ్చయేకేచిదాచార్యంపితరంగునం  
అర్చ్యమర్చితమర్హ్యమ్ మనుజానంతుతేనృపాః॥”

అనఁగా అపరిమితపరాక్రమసంపన్నుడయిన శ్రీకృష్ణుని ధర్మ రాజు ననుమతిచే నేను బూజింపుచుండఁగా మీలో నే రాజు సహింపఁడో యట్టిబలవంతులగు నందరితలలమీఁదను నే నీపాద మును మోపుచున్నాను. ఇట్లు నే బలుకుచుండ నట్టియగ్ర పూజను సహింపనియారా జుత్తరము చెప్పునుగాత.

ఈసభయందు బుద్ధిమంతులయిన యేరాజులు కలరో వారు ఆచార్యుఁడును, తండ్రియును, గురువును, పూజార్హుఁ డును నగు నీ శ్రీకృష్ణులవారిని బూజించుటకొర కంగీకరింతురు గాక.”

అప్పు డతనిమీఁద బుష్పవృష్టిఁ గురిసెను. మునులు ముచ్చుకొనిరి.

శ్రీకృష్ణులవారు పూజార్హు లని చెప్పినయుభయులలో భీష్మునిమీద బుష్పవృష్టి యేల కురియలేదు? మును లతని నేల మెచ్చలేదో చూతము. వీ రుభయులును శ్రీస్వామివారిని దైవముగాని, మనుష్యమాత్రుఁడుగాఁ డని యెరుగుటలో సములే అయితే యాభగవంతునియందు సాధ్యభక్తిగలవాఁడు భీష్ముఁడు కరణత్రయప్రపత్తియేకాక తాత్కాలికపూర్ణప్రపత్తి గలవాఁడు సహదేవుఁడు. అందువలన నితఁ డధికుఁ డాయెను.

శ్రీకృష్ణులవారు రాయభారమున కరుగునపుడు తననలుగురుసోదరులు చెప్పినపిదప నీసహదేవుఁడు వారితో “ఈధర్మ రాజును దక్కినసోదరులును నంధి పాపఁగునని యాసతోఁ బలికిరి. మీరును మారు చెప్పకయుండుట చిత్రము. ఆహా? వీరిప్రార్థనాప్రకారము మీరు పోయినను సుయోధనుఁ డేమి? భూమిలో సగపా లిచ్చు లేమి? ఎప్పటికైన జరుగునా? ఇట్టి దైన్యమునకు వీరులగు మావారు లోబడవలయునా? పయి రాజు లీదీనతను మెత్తురా? బంధువులును మిత్రులును నిందింపరా? ఇది యేమిపని? ధర్మరాజు వేడుకొను లేమి? శ్రీకృష్ణుల వారడుగబోవుట యేమి? బహుబాగుగ నున్నది. ఎప్పటికైనఁ ధృతరాష్ట్రపుత్రులు రాజ్యభాగము నిత్తురా? వీరికోరిన ప్రకారము వా రొప్పినను నానంధి యెంతకాలము నిలుచును? యుద్ధమే తప్పక జరగవలసినది. నేను వంకమాట లాడ లేను.

యుద్ధము తప్పక జరగునని కౌరవసభలో నేను జెప్పినటుల చెప్పము" అని పలికెను. కపటద్యూత మాడి తమ్ము నొడిచినశకునిని యుద్ధమునందు జంపెను. తుదను దనయన్నలతోఁ గలిసి మహాప్రస్థానము చేసి పరలోకగతుఁ డాయెను.

౯. ద్రౌపది.

ఈయమ ద్రుపదమహారాజు ముద్దులవట్టి. కుంతీదేవి వచనమువలన బాండ్లవు లైదుగురికిని భార్య యయ్యెను. కౌరవసభయందు దనవస్త్రాపహరణసమయమున భర్త లుండియు దా ననాధురాలివలె నయినందున ద్వారకలో నుండు శ్రీకృష్ణులవారినిఁ బ్రార్థింపఁగా నాతనిమహిమవలన విష్ణుఁ బడినవస్త్రమునకు బ్రతివస్త్ర మమర్పఁ బడుచు వచ్చెను. ఈ యద్భుతకార్యమునకు సభ్యు లచ్చెరువంది యామెకు మానభంగము కానందుకు సంతసించిరి. అరణ్యవాసమున నీమె పాండ్లవులకును వారిపరివారమునకును భోజనాదికృత్యములు జరుపుటలో నతిజాగ్రత్తగ గనిపెట్టుచుండెను. శ్రీకృష్ణులవారు సత్యభామాసమేతులయి యరణ్యమునందున్న పాండ్లవులను జూచుకొనుటకు వచ్చినపుడు సత్యభామకును ద్రౌపదికిని జరిగిన సంవాదము స్త్రీలు ముఖ్యముగ దెలిసికొనవలసినవిషయమయినందున యథామార్గముగ నీక్రిందఁ బొందుపరుపఁ

సీ. “నీప్రియభర్తల నిర్మలవృత్తులఁ

బ్రకటతేజాల లోకపాలనిభులఁ

బాధుల నీవైకభంగిన వదలక

చీలువ యెబ్బంగి భజింతు దగిలి

యొక్కఁ డొక్కనికంటె నువిదనీకేపురు

ననురక్తు లగుట యత్యద్భుతంబు

నగుమొగంబులకాని నాతి నీదెన నెట్లు

బతులకు గిన్న యెప్పట లేదు

వ్రతము పెంపా మంత్రోపధవైభవంబా

నరస నేపథ్యకర్తకౌశలమొ చతుర

విభ్రమోల్లాసరేఖయొ వెలది నీవి

శేషసౌభాగ్యహేతువు చెపుమనాకు.

క. ఏనును నీవలన నిజము

గా నిదియంతయును నెఱిగి కమలదళాక్షుఁ

బూని వశగతునిఁ జేసి య

నూనన్న హనుభోగయుక్తిఁ దల్లిర్తు.

క. అని యడిగిన మది నించుక

గినుక ప్రేడమ నడచుకొనుచు గృష్ణ మృదులహా

సిని యగుచు గృష్ణభామిని  
గనుఁగొని యిట్లనియె నిర్వికారాకృత్యై.

క. నను నిట్లు దుష్టవనితా  
జనము నటులుగా దలంపఁ జనునే నీకున్  
మన సొప్పదు పురుషోత్తము  
వనితవుగా దగవు నీవు వనరుహనయనా?

అని మేలంపుఁజందంబున దాని వివేకహీనత యెఱుక  
పడ నాడి పాంచాలి మఱియు నిట్లనియె.

చ. అలయకమంత్రతంత్రవివిధౌషధభంగులఁజేసియెంతయున్  
వలతురునాథులంటమగువాకడు బేలతనంబు దాన మున్  
గలిగినప్రేమయుంబొలియుఁగానియొకండును సిద్ధిబొందద  
ప్పొలతులతోడిమన్నియహిపొత్తుగజూచువిభుం డెఱింగినన్.

చ. మగువయొనర్చునశ్యవిధిమందులుమాయలునొండుచందమై  
మగనికిఁదెచ్చురోగములు మానకమూకజడాదిభావముల్  
మొగినొనరించునద్దురితముల్తనచేసినచేతలైతుడిన్  
జగమునకెక్కినిందయునుసద్గతిహానియువచ్చునింతికిన్.

క. కావున నెప్పుడు మగనికి

గావింపం దగదు కవటకర్తంబులు ద

దృఢమేటిగి వశనర్తిని

వై వనిత చరింప నదియ యగు నెల్లవియున్.

వ. పాండవులయెడ నే నెట్టిదాన నై యిట్టిసౌభాగ్యంబు నం  
దితి నెఱిగించెద నేర్పడ వినుము.

సీ. పతులాత్మ నెంచొకపడఁతుల గలిసిన

నలుగ నెయ్యెడల నహంకరింప

మదము ప్రమాదంబు మాని వారికి జత్త

మేకముఖంబుగ నెల్లప్రాదు

భక్తి సేయుదుఁ జూపుఁ బలుకులుఁ గోర్కీయుఁ

జెప్పులు వింతగాఁ జేయ నెపుడు

నమర గంధర్వయతౌదులందైనను

బురుషు నెస్యనిఁ దృణంబుగ దలంతు

న్నా నభోజనశయనాది సంప్రయోగ

మర్థిఁ బతులకు నెందు ము న్నాచరింపఁ

బతులు వచ్చిన నాసనపాద్యవిధుల

భక్తితోనేన కావెంతుఁ బనుప నొరుల.

చ. తగియెడు వేళలందునియతంబుగ మజ్జనభోజనక్రియల్  
దగ మెడఁగూర్తుభర్తలకు ధాన్యధనంబులురిత్తమైవ్యయం  
బగుటకునోర్వ నెప్పుడు గృహస్థలభాండవిశోధనంబులి  
ప్పుగనొక నాడు నేమఱఁబ్రమోదమునల్పుదుబంధుకోటికిన్.

క. పలుమాటుం దలవాకిట

మెలఁగుట యసతీజనైకమిత్రత కలహం

బుల కెలయుట నగుఁబలుకులఁ

బెలుచ నగుట నాకుఁగాని పేరివి మనువా.

క. పతు లిచ్చ మెయిఁ బ్రవాస

స్థితులైనం బుష్పగంధదీప్తాభరణ

ప్రతతి ధరియింపఁ దద్గత

మతి నగుచుఁ దదాగమంబ మది గొంక్షింతున్.

ఉ. అత్తకుభక్తిగల్గిమదినాయమ సెప్పిననూడ్కి-జేటికా

వృత్తములాచరింతు గురువిప్రసురాతిధిపూజనంబుల

త్యుత్తమభక్తినేనతగనొప్పియొనర్చుఁ బ్రియంబు దాల్చియున్

మెత్తదనంబు సంతతముమేలుగఁదాల్తునమస్తభంగులన్.

క. కడుమ్మదువు లనుచుఁ దేకువ

సెడి యెపుడుఁ జరింప భరతసింహులు కోపం

బడరిన నాశీవిషముల

వదువునఁ గ్రూరులని వెఱపు వదలక కొలుతున్.

అజ్ఞాతవాసమున నీమె సైరంధ్రీవేషమున గాలము గడ  
పెను. తన్ను మోహించి పాతివ్రత్యభంగమును జేయఁ దలఁ  
చిన విరటునిమరదియగు సింహబలునివిషయము భీమునకెఱి  
గించి యితనిచే నతనిఁ జంపించెను.



శ్రీకృష్ణులవారు రాయభారమున కరుగునపుడు వారితోఁ  
బొండవులు వారువారు చెప్పవలసినవి చెప్పినపిదప నదివరకు  
ధర్మరాజు చెప్పినమాటలు తనకు హృదయతాపము గలిగింప  
గోపముతో నిట్లు పలికెను.

“మాకు ననేకము లగుకీడులు చేసి యడవికిఁ బోదోలి  
యిప్పుడు మాయందు బ్రేమ మున్నటుల సంజయునిఁ బంపఁ  
గా సంతమాత్రమున కీధర్మరా జుప్పొంగెను. ఈపొంగు జూచి  
యన్నదమ్ములయందుఁ బ్రీతి గలిగి సుయోధనుఁ డైదూళ్ల నైన  
నియ్యకపోవునా యని పాపము ధర్మరాజు నమ్మియున్నాఁడు.  
పూర్వము తనపడినపాటులను దలఁపక యీధర్మరాజు దుర్యో  
ధనుని భ్రాతృవాత్సల్యముతోఁ జూచును గాఁబోలు? అది  
బాగా? రాజ్యభాగమునుఁ దీసికొననియెడల లోకులు నిందిం  
పరా? చేతగానివారని యనరా? తమయాధిక్యమును బోఁ  
గొట్టుకొని యీవిధముగ లోఁబడి తక్కువమాట లేల యాడ  
వలెను? నిజముగ నీసంధివలన గౌరవులకే మేలు. సోదరులని  
కనికరింతు రేమో కాని యుద్ధమునందు వారినిఁ జయించుట  
కింత కావలెనా? తప్పుచేసినపుడు మన్నించుటకు వారు  
బ్రాహ్మణులా? దుర్యోధనునకు సంకోచ మేమియు లేదు.  
నీవు చెప్పు తీపుమాటలకు దుర్యోధనునకు దురభిమానమే  
మౌచ్చును. వారు యుద్ధముచేయుదు మన్నపు డీపొండవులు

నిలువబడి యుద్ధము చేయుదురో లేక యడవికి బోయెదరో యేమి చెప్పగలను. నే నిటు లంటినని మీ రేమియు నను ణ్ణానవలదు. నీకును బాండవులకును గౌరవము చెడకుండ సంధికార్య మెటుల జరుగునో యటుల చేయుము.” అటు మీఁద దనపస్త్రాపహరణవిషయమును జెప్పకొనెను.

యుద్ధానంతరమున నశ్వత్థామ నిద్రాసమయమున దన యైదుగురుకుమారులను సోదరులను దక్కినపాండవవీరులతో పాటుగ గొంతులుగోసి చంపినందున సీమె శోకావేశముగలది యై యాఘాతుకునిమీఁదికి కీముని బంపుట మొదలగు విషయము లశ్వత్థామార్జునచరిత్రములలో వ్రాయబడి యున్నవి. తుద కీమె భర్తలతోఁ గలిసి యడవి కేగి స్వస్థురాలయ్యెను.

౧౦. ఆభీమన్యుడు.

ఇతఁడు సుభద్రార్జునుల కుమారుడు. తనతండ్రివలన నశ్రువిద్య నేర్చికొని యతనివలె బ్రసిద్ధిలోనికి వచ్చుచుండెను. ఈతని యుద్ధపునేర్పునుఁ జూచి భీష్మాదులును మెచ్చుకొని యున్నారు. మరియు నితఁడు పాండవులందరకు బ్రయతముఁ డగు నందనుఁడు. విరటరాజకూతురగు సుత్తరను వివాహ మయ్యెను. ఆమెయందు బరీక్షిత్తహారాజును గనెను. పదు మూడవనాటియుద్ధమున దనతండ్రియగు నర్జునుఁడు సంశయ

కులతో 'ఘోరయుద్ధము జేయుచుండగా గౌరవులచే బన్ను  
బడిన పద్మవ్యూహముఁ జొచ్చుటకు ధర్మరాజాదివీరుల కశక్య  
మయ్యెను. అప్పుడు ధర్మరాజుచే బ్రేరితుడై పడుచుదనమున  
నొంటరిగా స్థావ్యవ్యూహమునుఁ జొచ్చి మధ్యభాగమున కరిగెను.  
అంతట నితఁ డజ్జనునివంటివీరుడైనందుననే ద్రోణుడు లనే  
కులు చుట్టువారుకొని యధర్మయుద్ధమున విరధునిఁ జేసి ఖడ్గము  
తప్ప తదితరాయుధముల నెక్కొక్కరు కొట్టి పారవైచిరి. అప్పు  
డితఁడు ఖడ్గహస్తంజై దుశ్శాసనునిపమారుడగు లక్ష్మణునితో  
శరీరమున బ్రాణములుండువరకు ద్వంద్వయుద్ధమునుఁ జేసెను.  
అపిదప నుభయవీరులు నేకకాలమున సమసిరి.

### ౧౧. సత్యకి.

ఇతఁడు సత్యకుండను యాదవునికుమారుడు. శ్రీకృష్ణుల  
వారికి జ్ఞాతీవరుసను దమ్ముడు. అర్జునునియొద్ద ధనుర్విద్య నేర్చి  
యతనితో సముఁ డనిపించుకొనెను. యుద్ధమునందు బాండవుల  
పక్షమున నుండెను. శ్రీకృష్ణులవారు రాయభారమున కేగి  
నపుడు దుర్యోధనాదులు వారినిఁ బంధింప బ్రయత్నింపఁగా  
సభలో నున్నవారలకు నేను జాలుదు నని యీసాత్యకి  
నిలువఁబడి యుండెను. పయినుండి వచ్చునారల నడ్డపరచు  
టకు గృతవర్త యుండెను. యుద్ధమునం దితఁడు భూరిశ్రవుడు,  
సోమదత్తుడు, జలసంధుడు మొదలగురాజులనుఁ జంపెను.

~~శ్రీకృష్ణుల వాదములును సర్వజ్ఞమున జగదనుభవమునఁ  
జాతక తప్పించుటయును.~~

### ౧౨. శ్రీకృష్ణుల వారు.

పరమేశ్వరుడగు నారాయణుడు భూలోకమున దుష్టుల  
శిక్షించి తద్వారా సజ్జనులను రక్షించుకొరకు మధురానగర  
మునఁ దేవకీవసుదేవులకుఁ గుమారుడయి జన్మించెను. దేవకీదేవి  
మధురానగరపురాజగు సుగ్రసేనుని తమ్మునికుమార్తై. ఆ  
యుగ్రసేనునికుమారుడగు కంసుఁడు మిగుల దుష్టప్రవృత్తన గల  
వాఁడు. ఇతఁడు తండ్రిని బందీకృతునిగా జేసి రాజ్యమును  
స్వీకరించెను. తనపినతండ్రి కుమార్తెయగు దేవకిని నామె  
భర్తయగు వసుదేవునితోగూడ బందీకృతురాలినిగఁ జేసెను.  
అట్టిస్థితిలో శ్రీకృష్ణుల వారు దేవకీదేవిగర్భమునఁ జన్మించిరి. సర్వ  
శక్తిగల యాబాలుని యనుమతిప్రకారము తండ్రియగు వసు  
దేవుఁడాబిడ్డ సర్థరాత్రమునందు వ్రేపల్లెకుఁ దీసికొనిపోయి  
యందు నందునిభార్యయగు యశోదాదేవియొక్కప్రక్కను  
రహస్యముగ నుంచి యామెప్రక్కలో నున్న యాడుబిడ్డ  
నెత్తుకొని వచ్చి తనభార్యప్రక్క నుంచెను. ఆమెకుఁ బుట్టిన  
మగశిశువులనందరినిఁ జంపుటకు నిశ్చయించుకొనియున్న కంసు  
దీప్తిరోదనమునుఁ దెలిసికొనివచ్చి యాడుబిడ్డయైనను జంపు  
టకుఁ బ్రయత్నించెను. ఆబిడ్డ శక్తియంశము గలది యగుటచే

నధకు దోరకక తప్పించుకొనిపోయెను. అచట వ్రేపల్లెయందు  
 యశోదాదేవి ప్రక్కలో నున్న శిశువునుఁ దనబిడ్డగానే భావించి  
 పెంచుచుండెను. అవ్రేపల్లెలో రోహిణీదేవికి బలరాముఁడు  
 వీరికి ముందే జన్మించియుండెను. ఇట్లు వీరిగుఱ్ఱరు బాలక్రీడలు  
 సలుపుచు వ్రేపల్లెలో నుండుతరి గొన్నిదుర్నిమిత్తములు నాప  
 వలు గలుగుచు వచ్చినందున నందాదు లాస్థలమును విడిచి  
 కుటుంబపరివార నహితముగా బృందావనమునఁ బ్రవేశించిరి.  
 అచ్చట రామకృష్ణులు గోవత్సములనుఁ దీసికొని గోపబాలుర  
 తోఁ గలిసి వెళ్లిమేపుచు వచ్చుచుండిరి. అట్టిసమయములలో  
 శ్రీకృష్ణులవారు వత్సాసుర బకాసుర అఘాసుర శంఖచూడ  
 వృషభాసుర కేశి వ్రాహ్మణాసురు లనురాక్షసులనుఁ జంపిరి. బల  
 భద్రుఁడును ధేనుకాసురుని ప్రలంబాసురుని సంహరించెను.  
 పూతనా కాళియమర్దన గోపీవస్త్రాపహరణ రాసక్రీడాది విష  
 యము లీక్రిందఁ బొందుపరుపఁబడిన శ్రీకృష్ణవిషయోపన్యాసము  
 నందు జర్పించి పరిష్కరింపఁబడి యున్నది.

బ్రహ్మదేవుఁడు భూలోకమునకు వచ్చి శ్రీస్వామివారి  
 మహిమను దెలిసికొనుటకు గోవత్సములను దాచిన ట్లాకకథ  
 గలదు. త్రిమూర్తులలో నొకఁడైనట్టియు శ్రీమన్నారాయణుని  
 వలన నృసింహుడైనట్టియు నీబ్రహ్మకు స్వామివారిమహిమను  
 దెలిసికొనవలసినప్రసక్తి లేదు. కావున నీకథను గల్పితగాధగా

దీసికొనవలెను. అయితే గోవర్ధనోద్ధారణకథను నమ్మినను నమ్మవచ్చును. ఏల యనిన దిక్పాలకులలో నొకడగు నిండ్రుడు తనకు బ్రజలు చేయుపూజ నాటంకపరచిన మనుజురూపముతో నున్న స్వామివారి నిజస్థితిని సాధారణముగ దెలియక కోపించి శిలావృష్టిని గురిపించియుండిన నుండవచ్చును. అప్పు డానర్వశక్తి గోవర్ధనగిరి యెత్తి గోవులను గోపకులను రక్షించుట యాశ్చర్యమా?

ఇట్లు శ్రీరామకృష్ణులు బృందావనమున విహరింపుచు బాలురయ్యును దుష్టులను సంహరించుచుండుటను విని కంసుఁడక్రూరుని బృందావనమునకుఁ బంపెను. అతనిపనుపున రామకృష్ణులు మధురానగరమునకుఁ బోవుచుండునపుడు శ్రీకృష్ణమూర్తి యక్రూరునకు నిజరూపమును జూపించెను. ఆ పిదప నన్న దమ్ములిద్దరును మధురానగరమున బ్రవేశించి కంసుని సభకు బోవుటకు ముందు కంసుని చాకలివానినిఁ జంపి వస్త్రంబులు గొనిరఁట. మరియు విల్లువిరిచి యాయుధశాల కావలివారిని జంపిరఁట. ఏమివిత? పీతాంబరధారి దుష్టుడగు కంసుఁడు కట్టెడివస్త్రములను గట్ట గోరునా? అందుకుగాను, పాపము చాకలవానినిఁ జంపునా? ఇప్పుడు స్వామివారు కంసభోలో నుచితాననమునఁ గూర్చుండుటకు బోవుట లేదు. మల్లమొద్దము చేయఁచానికి విలువగలవస్త్రములతో బని యేమి?

మరియు 'నాయుధశాల కావలివారి నేల చంపవలెను? మల్ల  
యుద్ధమునం దాయుధములతో బని యేమి? కావున నీ  
రెండును గల్పితకథలు.

ఇట్లు కంససభకు బోయిన శ్రీకృష్ణులవారు తనమీఁదికి  
వచ్చిన కువలయాపీడమును మదగజమును జంపిరి. చాణూర  
ముష్టికులను మల్లరను శ్రీకృష్ణబలరాములు మల్లయుద్ధమున  
జంపిరి. అటుమీఁద శ్రీకృష్ణమూర్తివారు కంసుని, బలరామ  
స్వామివారు కంసునితమ్ములను వధించిరి. చెరలో నున్న తల్లి  
దండ్రులగు దేవకీవసుదేవులను నుగ్రసేనుని విడిపించి యతనికి  
బట్టముఁ గట్టిరి.

అచటనుండి బలరామకృష్ణులు కాశీపట్టణమున కేగి  
యచట సాందీపునియొద్ద విద్యుల నభ్యసించి మధురానగరము  
జేరిరి. కొంతకాల మచట నుండఁగా గంసుని మామయగు  
జరాసంధుఁడు మధురాపురిని ముట్టడించి శ్రీరామకృష్ణులతోఁ  
బోరాడి యందు బలరామునిచే బట్టువడి శ్రీకృష్ణులవారిపను  
వున విడువఁబడెను. అటుపిమ్మట నాజరాసంధుఁ డనేకపర్యాయములు  
మధురానగరమును ముట్టడించుటయు, శ్రీకృష్ణాదు  
లాపట్టణమును విడిచి ద్వారకకు బోవుటయు సంభవించెను.  
జరాసంధునిబాధల కోర్వక తరువాత శ్రీబలరామకృష్ణులు  
మధురను విడిచి ద్వారకానగరమును స్వస్థానముగ జేసికొనిరి.

శిశుపాలున కిచ్చుటకు నిశ్చయింపబడిన భీష్మకమహారాజు  
 పుత్రికయగు దుక్కిణీదేవి తనప్రేమను శ్రీకృష్ణులవారి కెఱింగిం  
 పఁగా నాస్వామివారు కుండినపట్టణమున కేగి శత్రురాజులు  
 చూచుచుండ దుక్కిణీదేవిని రాక్షసవివాహమున గొనిపోయి  
 ద్వారకానగరమున యథావిధిగ వివాహ మాడిరి. అటు  
 మీఁద మరికొందరిని వివాహ మాడి రని యున్నది. ఆ  
 విషయ మిందుతో జతపరుపబడిన శ్రీకృష్ణోపన్యాసమునందు  
 గొంత చెప్పబడి యున్నది. ఆమీఁద శ్రీస్వామివారు మురా  
 సురుని నరకాసురుని వధించిరి. అందు నరకాసురునియొద్ద  
 నున్న పదియారువేలమందికన్యలకు శ్రీకృష్ణులవారు భర్తయై  
 నట్లు చెప్పబడి యున్నది. ఆవిషయ మిందుతో జతపరుప  
 బడియున్న శ్రీకృష్ణవిషయోపన్యాసమున బరిష్కరింపబడి  
 యున్నది. శ్రీకృష్ణులవారు బాణాసురుఁడను వాని నొకయుద్ధ  
 మునందు జయించిరి. అపుడు బాణునికి సహాయముగా వచ్చిన  
 శివునితో శ్రీస్వామివారు యుద్ధము చేసి యతనిని జయించి  
 యతనివలన బాణుని గాపాడుటకయి స్తుతి చేయబడినట్లు  
 చెప్పబడియున్నది భారతగ్రంథకర్త యెట్లుకౌరవపక్షపాతియో  
 అట్లు భాగవతగ్రంథకర్త విష్ణుపక్షపాతియైయున్నాడు కానవచ్చును.  
 కాని నిజముగ శ్రీకృష్ణులవారియాధిక్యమునే చెప్పవాఁడు  
 గాఁడు. ఈవిషయము ముందు విచారితము. అంతియకాని



శివకేశవులు యుద్ధము చేయుదురా! అందు నెకరక్కనుని  
కొరకు యుద్ధము చేసి రఁట, ఏమివిత? చదువరులే యీ  
విషయము విచారింపుడు.

పిమ్మట బౌండ్రకవాసుదేవుని శ్రీకృష్ణులవారు చంపిరి.

ఈమీఁద వ్రాసినకథయంతయు భాగవతదశమస్కం  
ధములోనిదై యున్నది.

ఇంద్రప్రస్థపురంబున ధర్మరాజు రాజసూయయాగము జేయు  
బూని శ్రీకృష్ణులవారిని రావించెను. అపుడు దిగ్విజయమునకు  
ముందు జరాసంధునిఁ జంపవలయు ననియు, నతఁ డితరరాజుల  
తోఁ గలిసినయెడల నజేయుఁడై యుండు ననియు శ్రీస్వామి  
వారు ధర్మరాజుతోఁ జెప్పఁగా నతఁడు శ్రీకృష్ణభీమాద్వానులను  
జరాసంధవిజయముకొరకు బంపెను. వారిలో భీముఁడు  
ద్వంద్వయుద్ధమున నతని సంహరించెను. అపయిని ధర్మరాజు  
రాజసూయయాగము చేయునవసరమున సగ్రపూజను శ్రీ  
కృష్ణులవారు గయికొని నొటికివచ్చినట్లు తమ్మును దిట్టిన  
శిశుపాలుని వధించి ద్వారకానగరమును జేరిరి. అపిదప సర్వజ్ఞు  
లగు శ్రీకృష్ణులవారు కుదరనిరాయభారముకొరకు ధర్మరాజు  
పనువున గౌరవులయొద్ద కేల యరిగి నో యోచితము.

శ్రీస్వామివారు రాయభారమునకు బోబోవుముం దధ్దును  
నితో నిట్లు పలికిరి:—

శ్లో|| “అహంహితత్కరిష్యామి పరంపురుషకారతః!

దైవంతు నమయాశక్యం కర్తర్యంకథంచన||”

అనఁగా జౌరుషమువలన మీకు జేయఁదగినహితమును జేయుదును. దైవము చేయుకర్తను నే నెట్లు చేయఁగలను? అని,

మరియు శ్రీస్వామివాగు విదురునిచే నడుగఁబడి తమ రాకనుగూర్చి యిట్లు ప్రత్యుత్తర మిచ్చిరి:—

క. “ఎటుగుదు నేను సుయోధను

కౌటగామియు నతనితోడఁ గూడిననృపులం

దటుఁ బగ మనమున నిడికొని

యటుముటయును నంధి పాసఁగదనియు మహాత్మా.

ఆ. వె. పుడమియెల్ల నొడ్డ గెడవయి గజవాజి

యుతముగా నడంగి యుగ్రమృత్యు

ముఖము సొరఁగ దిపురుమూర్ఖత మాన్పుట

యధికమైనపుణ్య మనఘచరిత.

ప. మానుపవచ్చునే యంటివేని.

క. దొరకొని పుణ్యముఁ బాపము

నరుఁ డగ్ధిం జేయుచుండ నడుమ నొకంటక

వెర వెడలి తప్పినను ద

త్పరిణతి ఫల మొందు నంద్రు ధర్మవిధిజ్ఞుల్.

వ. అట్లుంగాక.

తే. గీ. చుట్టములలోన నెప్పమి వుట్టినప్పు  
డడ్డపడి వారితోడఁ బోరాడియైన  
బూని యుడుసంగఁ జొరకున్న వానిఁ గూర  
కర్కుడని చెప్పుదురు కర్తకాండవిదులు.

వ. కావున నీరెండుదెలుగులవారికి శాంతిఁ గావింపం బ్రయ  
త్నింబు సేసెద. ధర్మార్థసంగతంబులైనమాటలు మంత్రిజన  
సహితుండైననుయోధనునకుం జెప్పెదఁ దనకుం బొందు  
నందనులకు లోకంబులకు హితంబయినవిధంబు వంచనలేక  
చెప్పెడు నన్నుఁ బొండవులవాడని శంకించి యతండు  
నామాట వినం డయ్యెనేనియు మేల కాకఁ యిట్లు సొచ్చి  
చెప్పుకున్న నన్నదమ్ములు దమలోనం బోరఁ గృష్ణుండు  
వారింపక యుపేక్షించెఁ దనచేతఁ జక్కంబడదా యని  
యజ్ఞులైనజను లాడుదు రెల్లభంగులఁ గార్యం బాహ్వలియ్య  
కొనం జెప్పుదు. ధార్మరాష్ట్రులుం దమకుఁ బ్రదుకుఁ దెరువైన  
నాపలుకులు వట్టుదురు. పట్టక నీతలంచినచందంబునం  
దులువలై కలంగఁబొరిన వారు నాముందర నిలువంజాలు  
దురే ” యని పలికి విదురుని నమ్మింపం జేసిరి.

అర్జునునకు విదురునకు శ్రీస్వామివా రొసఁగినయుత్తర  
ములనుబట్టి విమర్శింపఁగా దైవ మె ట్లుండినను బొరుషము

ముఖ్యమైనట్లును నాపురుషప్రయత్నము మంచిదైనపు డీజన్త  
యందు గార్యకారి కాకపోయినను ముందుజన్తమున నైన  
నందలిఫలమును గలిగింపక పోదనియు గ్రహింపవలెను. అట్టిపౌ  
రుషమును సర్వేశ్వరుడే చేయఁబూనినపుడు మనుజుమాత్రుల  
కది యావశ్యకము గాకపోవునా? కొంద రవివేకులు దైవమే  
ప్రధానమని పౌరుషమును జేయక యాజన్తను వ్యర్థముజేయుట  
యేకాక చెడుదురు. ముక్తికిని పౌరుషమే క్రమక్రమముగా  
సభివృద్ధియగుసాధనమయి యుండఁగా దైవమే ప్రధాన  
మనుట యెంతపిచ్చితనము?

ఇట్లు సంధివాక్యములను శ్రీస్వామివారు సభలోఁ గౌర  
వులకుఁ జెప్పి బోధపరుచుచుండఁగా నపుడు శ్రీస్వామివారినిఁ  
బట్టి కట్టుటకు దుర్యోధనాదిదుష్టచతుష్టయము యత్నించుట  
చెలిసికొని వారు తమవిశ్వరూపమును జూపించిన ట్లున్నది. ఈ  
విషయమును ముందు చర్చింతుము. అచ్చటినుండి వచ్చి శ్రీ  
స్వామివారు ధర్మరాజుతో సంధి పొసఁగలే దనియు యుద్ధము  
చేయక తప్ప దనియు సెల విచ్చిరి.

యుద్ధభూమియందు బిశ్మపితామహాచార్య భ్రాతృపుత్ర  
మిత్రాదులను జూచి వారినిఁ జంపుటకు శంకితుడై యున్న  
యద్భుతునకు శ్రీస్వామివారు భగవద్గీతలను బోధించిరి. అందుల  
నుగ్రహము:—

ఓయర్జునా! నీ వివుడు జ్ఞానులు చెప్పమాటలను జెప్పచు  
దుఃఖంపడగనివారిని గూర్చి దుఃఖించుచున్నావు. జ్ఞానులగు  
వారు చచ్చినవారినిగూర్చిగాని జీవించియున్నవారినిగూర్చి  
గాని విచారింపరు.

నేనును నీవును నిచ్చట గనిపించుచున్న యీరాజులను  
బూర్వము లేనివారము కాము. శరీరములు పోయినను  
నాత్మలు నిత్యమైనందున ముందుగూడ నుండువారమే.

ప్రతివారికిని దమశరీరములయందు బాల్యము, యౌ  
వనము, వార్ధకము, నను సవస్థ లెట్లు మారుచున్న ప్రాయట  
లనే యీశరీరము పోయినపిమ్మట గ్రొత్తశరీరములు గలుగు  
చున్నవి. కావున దెలిసినవారీశరీరము పోవునని దుఃఖంపరు.

ఇంద్రియములు తమతమవిషయములయందుఁ బ్రవర్తించు  
నప్పు డావిషయభేదములనుబట్టి సుఖదుఃఖములు గలుగు  
చుండును గాని స్వతస్సిద్ధముగ నాత్మకు లేవు. అవి యొకప్పుడు  
వచ్చు, నొకప్పుడు పోవును. కావున నాసుఖదుఃఖములు  
శాశ్వతములు కావు, వానిని సహింపుము.

ఓవురుప్రశ్నేముఁడా! సుఖదుఃఖములయందు సమబుద్ధిగల  
యేవివేకిని విషయేంద్రియసంయోగములు బాధింపలేవు. ఈ  
తఁడే మోక్షమున కర్హుఁడగుచున్నాఁడు.

అశాశ్వతమైనవస్తు వెప్పటికిని లేనిదే యగును. శాశ్వతమైనవస్తువున కెన్నఁడును నాశ ముండదు. తెలివిగలవా రీ రెండువస్తువులయాధార్థ్యము నిట్లు తెలిసికొనుచున్నారు.

ఏయాత్మవస్తు వీనర్వప్రాణులయందును శ్యాపించినదో యట్టియాత్మవస్తువును నాశము లేనిదానిగా దెలిసికొనుము. వృద్ధిక్షయములు లేని యీయాత్మస్వరూపము నెవ్వఁడును నశింపజేయఁజాలఁడు.

ఓయర్జునా! పెరుగుట తరుగుట మొదలగు వికారములు లేనట్టియు దేహోద్యుపాధులు నశించినను దాను నశింపనట్టియు నింద్రియగోచరుఁడు కానట్టియు నీజీవాత్మ నిత్యుఁడు. ఉపాధులయిన యీశరీరములు నాశము పొందుచుండును. కావున యుద్ధము చేయుము.

ఆత్మ చంపు ననియు జంపఁబడు ననియు నను కొను వారు తెలివిలేనివారు. ఈయాత్మ యెవనిని జంపువాఁడు కాఁడు. ఎవ్వనిచేతను జంపఁబడువాఁడును గాఁడు.

ఈయాత్మ యెప్పుడును బుట్టువాఁడుగాఁడు. ఎప్పుడును జచ్చువాఁడుగాఁడు. మొదటినుండియు లేకుండి క్రొత్తఁగా గలుగువాఁడును గాఁడు. కొంతకాల ముండి మరల లేకుండువాఁడును గాఁడు. మరి యేమి యనిన జన్మ లేనివాఁడును, నాశము లేనివాఁడును, వృద్ధిక్షయములు లేక యెప్పుడు నొక్కరీతిగ నుండు

వాడును, మొదలు లేనివాడును, దనకుపాధియైన శరీరము మరలమరల మారుచుండినను దా నెన్నటికిని మారనివాడు.

ఓయద్భుతా! ఎవ్వ డీయాత్మను బుట్టువు లేనివానిగాను, శాశ్వతునిగాను, నాశరహితునిగాను, మారువు లేనివానిగాను దెలిసికొనుచున్నాఁడో యాపురుషుడు తా నెకని జంపింతు ననియుఁ జంపుదు ననియు నెట్లుతలంచును?

నరుడు శిథిలవస్త్రములను విడిచి క్రొత్తవస్త్రముల నెట్లు ధరించుచున్నాఁడో యటులనే దేహాభిమానము గలయాత్మ శిథిలము లగుచున్న శరీరములను విడిచి నూతనశరీరములను ధరించుచున్నాడు.

ఈయాత్మ నాయుధములు భేదింపఁజాలవు. అగ్ని కాల్పఁ జాలదు. ఉదకములు తడుపలేవు. గాలి యెండింపను జాలదు.

ఈయాత్మ భేదింపఁదగనివాడు. దహింపఁదగనివాడు. తడుపఁదగనివాడు. ఎండింపఁదగనివాడు. ఎల్లప్పుడు నొక్కరీతిగా నుండువాడు. సర్వప్రాణులయందు వ్యాపించియుండువాడు. స్థిరుడు. చలనములేనివాడు. మొదలు లేనివాడు.

ఈయాత్మ కన్నులు మొదలయిన బహిరింద్రియములచే గ్రహింపఁబడువాడు గాఁడు. అంతరింద్రియమైన మనస్సుచే సాధారణముగఁ దెలియబడఁదగినవాడు గాఁడు. పెరుగుట తరుగుట మొదలగువికారములను బొందింపఁబడఁదగినవాడు

కాదు. కావున నీప్రకారముగా నాత్మను దెలిసికొని నీవు దుఃఖించుటకు దగవు.

దీర్ఘములగు బాహువులుగల యోయజ్ఞునుఁడా! నీ పైకప్పు డీయాత్మను నెల్లపుడు బుట్టుచున్న వానిగాను ' నెప్పుడును జచ్చుచున్న వానిగాను దలంతువేమో అట్లయినను నీయాత్మను గూర్చి దుఃఖించుటకు దగవు.

పుట్టినవానికి జావును జచ్చినవానికి మరల బుట్టుటయును నిశ్చితమై యుండఁగాఁ దప్పింప శక్యముగాని యీజనన మరణములవిషయమున నీవు విచారింపఁ దగదు.

ఓయజ్ఞనా! మనుష్యాది శరీరములు ప్రకృతినుండి కలుగుచు బుట్టినవెనుక గొంతకాలమువరకు సహంకార మమకారముల కాధారములై కనుపించుచు. మరణానంతరమున దిరుగ నాప్రకృతిలో జేరుచున్నవి. అట్టియీశరీరములవిషయమున దుఃఖ మేమి?

ఒక్కఁ డీయాత్మ నద్భుతవస్తువువలె జూచుచున్నాఁడు. మరియొక్కఁ డద్భుతవస్తువునువలె జెప్పుచున్నాఁడు. ఇతరుఁ డద్భుతవస్తువును వినునట్లు లీయాత్మను వినుచున్నాఁడు. అట్లు వినియు జూచియు తెప్పియును సాధారణముగ నెవ్వఁడును నీయాత్మయొక్క యాధార్థ్యము నెరుంగలేడు.



నర్వశరీరములయందును వ్యాపించియున్న యీయాత్మ యెప్పుడును జంపబడదగనివాడే. అందువలన నీవు (భీష్మాది) సమస్తజనులనుఁగూర్చియు దుఃఖంపఁ దగవు.

ఇంతియ కాదు. శ్రుతియుఁడవగు నీయొక్కవర్ణధర్మము నాలోచించినను నీవు చలింపఁ దగవు. శ్రుతియనకు ధర్మయుద్ధమునకంటె సితరమైనమేలు లేదుకదా?

ఓయబ్బనా! కోరకయే సంభవించినట్టియు, దెరువఁబడిన స్వర్గద్వారమైనట్టియు యుద్ధము నేరాజులు పొందుచున్నారో వారిహావరసుఖములు గలవా రగుచున్నారు.

నీవు ధర్మయుక్తమైన యీయుద్ధమును జేయవేని నందు వలన వర్ణధర్మమును, గొప్పధనుర్ధరుఁడవనుగీర్తిని, జెడగొట్టుకొని వర్ణధర్మమును విడుచుటవలన గలిగినపాపమును బొందుదువు.

ఇంతియకాక నీయపకీర్తిని జనులు శాశ్వతముగఁ జెప్పుకొందురు. శౌరవము గలవాని కపకీర్తి వచ్చిన నది మరణమున కంటెను గొప్పది యగుచున్నది.

ఓపాథుడా! నీవిదివరలో నెవ్వరిచే గొప్ప వీరుఁడవని కొనియాడబడుచుంటివ్రో యట్టి మహారథులయిన రాజులు నిన్నిపుడు భయమువలన యుద్ధమునుండి మరలినవానిగా దలంతురు. అందువల్ల నిన్ను శౌరవించిన వారే చులకగ జూతురు.

శత్రువులు నీశక్తిని నిందించుచు ననేకములైన యాడరానిమాటల నాడుదురు. అంతకంటె నధికమైనదుఃఖమును గలిగించునది మరి యేది గలదు?

ఓ కుంతీపుత్రుడవైనయర్జునా! నీవు యుద్ధమునందు జంపబడినయెడల స్వర్గమును బొందుదువు. శత్రువులను జయించితివేసి రాజ్యము ననుభవించువు, కావున యుద్ధము చేయ నిశ్చయము గలవాడవు కమ్ము.

సుఖదుఃఖములను లాభాలాభములను జయాపజయములను సమానములనుగాఁ దలంచి పిమ్మట యుద్ధముకొరకు దలపడుము. ఇట్లు గీతోపదేశము జేసినపిదప నర్జునునకు విశ్వరూపమును జూపించినట్లు చెప్పబడి యున్నది. దీనితో శ్రీస్వామివారు కనబరచినవి రెండువిశ్వరూపములై యున్నవి. ఇందుకు వ్రాయబడు నీక్రిందివిషయమును జదువరులు ముఖ్యముగా గమనింపవలెను.

విశ్వరూపము లేదా విరాడ్రూపము శ్రీస్వామివారు కనబరచియుండినయెడల నది యేకవిధముగనే యుండవలెను.

1. కారవనభలో గనబరుపబడినదనిన విశ్వరూపములో నాస్వామిని బొండవాదులు పరివేష్టించియున్నట్లు చెప్పబడి యున్నది. 2. అర్జునునకు గనబరచిన విశ్వరూపములో శ్రీస్వామియొక్క చిన్నతాకారముఖములోనికి జావబోవు కారవ

వీగులందరును బ్రవేశించునట్లు చెప్పబడి యున్నది. రెండు  
 మారులు రెండువిధములుగ వర్ణింపబడినందున నిది విశ్వ  
 రూపము కాదని స్పష్టపడును. లేదా స్వరూపవిమర్శముతో  
 మనకు బని యేమి? ఏకారణమున విశ్వరూప మను రూప  
 మును గనబరచిరో విచారితము. కారవసభయందు విశ్వ  
 రూపమును గనబరచుటవలన గౌరవులు యుద్ధమును మాన  
 లేదు. తాత్కాలికదివ్యదృష్టిచే దర్శించినట్లు చెప్పబడినదృత  
 రాష్ట్రాదుకూడ దనకుమారునకు యుద్ధమును మానుమని  
 హితము చెప్పలేదు. అర్జునునకు విశ్వరూపమును జూపుటచే  
 మాత్రము విముఖుఁ డయిన యర్జునుఁడు యుద్ధమున కభి  
 ముఖుఁ డయ్యెను. కావున నర్జునునకు శ్రీస్వామివారు తమ  
 స్వరూపమును జూపి యుందురు. కాని యద్వైతియగు  
 భారత గ్రంథకర్త వర్ణించినరూపము కానే కాదు. ఆ  
 యద్వైతి పంచదేవతారాధనపరుఁడు గావున శక్తికిని స్వామికిని  
 నభేదముగా భావించి యాముఖములో జావబోవువారు  
 చొచ్చుచున్నట్లు వర్ణించెను. పరమభక్తుఁడును సఖుఁడును నగు  
 నర్జునునకు గనబరచినరూప విలసిల్లకు దెలిసికొన నలవి  
 యగునా? కావున నర్జునునకు శ్రీస్వామివారు స్వస్వరూప  
 మును జూపియుండిన నుండవచ్చును. ఈయంశమున విని  
 యున్న కారవసభసాథి యగు నీగ్రంథకర్త యీయర్జునునకు

గాను. రాయభారమున కేగినపుడు కారవసభలోఁగూడ గొందరికి తత్రాపి అంధుఁడగు ధృతరాష్ట్రుని కిదివరకే యొక విశ్వరూపమును జూపించెనను నతిశయోక్తికయి యచ్చట విశ్వరూపమును గల్పించి తనకు దోచినట్లు వర్ణించెను. మరియుక చోట నుతంకుఁడను నొకఋషికి విశ్వరూపమును గనఁబరచినట్లున్నది. అపుడు పూర్వ మర్జునునకు జూపిన విశ్వరూపమునే చూపె నని చెప్పచు విరాట్స్వరూపమును వర్ణించెను. గాని చావబోవుకౌరవులు శక్తిముఖమున జొచ్చునట్లు లేదు. అర్జునునకు నుతంకునకును గనఁబరచినరూప మేకవిధ మని చెప్పచు గ్రంథకర్త భిన్నముగ వర్ణించెను. కావున నుతంకునికథ బ్రాహ్మణప్రభావముకొరకు నొకయతివలనఁ గల్పింపఁబడియుండును.

అర్జునునకు సారధ్యము జేయుచు నొకనాఁడు ముని కోలను మరియుకనాఁడు చక్రమును బట్టుకొని శ్రీస్వామి వారు భీష్మునిఁ జంపుటకు బోయినటులను నర్జునునివలన బ్రార్థితు లై తిరుగ నొగ లెక్కినటులను జెప్పఁబడి యున్నది. భారతగ్రంథకర్త కారవపక్షపాతి యని యుపోద్ఘాతమునఁ జెప్పఁబడియే యున్నది. ఆయావిషయము లన్నియు నచ్చటనే చర్చించి సరిష్కరింపఁబడి యున్నవి.

అతిపక్షమువారగు హిందవులపక్షమున నున్న యీ శ్రీకృష్ణమూర్తిని నిగ్రంథకర్త తూలనాడక యుండునా?

సర్వేశ్వరుఁ డయినవాఁడు యుద్ధము చేయనని ప్రతిజ్ఞచేసి  
 కీర్త్యునిమీఁదికి మునికోలను జక్రమును బట్టికొని వెళ్లునా?  
 చదువరులే యోచింపుడు!

పదియేడవనాటియుద్ధమున ధర్మరాజు యుద్ధమునం దలసి  
 శిబిరమున కేగెను. అ స్థేగిన యన్నయొక్క శ్రేమమును  
 దెలిసికొనుటకు నర్జునుఁడు కోరఁగా 'ఇతఁడు కొంత యల  
 యిక దీర్చికొనుట కిదియె సమయ' మని తలచి శ్రీస్వామి  
 వారు రథమును బొండవశిబిరమునకు బోనిచ్చిరి. అప్పు డీ  
 కృష్ణార్జును లిద్దరును గర్జనిఁ జంపి యావార్త తనకు దెలుపుట  
 కయి వచ్చి రని తలచి ధర్మరా జుప్పొంగెను. పిదప నిజమైన  
 కారణము దెలిసికొని 'కర్ణుని జంపక యుద్ధభూమినుండి వచ్చి  
 తివా' యని యతికోపముతో నర్జునుని దూలనాడుచు 'నీచేత  
 గాకపోయినయెడల నీధనుస్సుగుగాండివమును శ్రీకృష్ణులవారి  
 చేతి కిమ్మని కోపముతోఁ బలికెను. ఈయర్జునుఁడు తనగాండి  
 వము నితరుల కిమ్మని యెవ్వఁడు చెప్పనో వానితలఁ దునుము  
 టకు మానసికశపథముఁ జేసికొని యున్నాఁడు. అందునుబట్టి  
 ధర్మరాజుతలఁ దునుముటకు యత్నించెను. అపుడు శ్రీస్వామివా  
 రట్లు గాకుండజేసి యందుకు బ్రతిగా ధర్మరాజును దూలనాడు  
 మని సమాధానపరచిరి. అ ట్లన్నను దూలనాడి యందుకు  
 గాను దనవధకు బ్రయత్నింపఁగా నట్లు జరుగకుండ శ్రీస్వామివా

గాటంకపరచి యాత్మవధకు మారుగా నాత్మస్తుతినిఁ జేసికొమ్మని  
బోధపరచిరి. అంతట నట్లు తూలనాడఁబడి ధర్మరా జరణ్య  
మునకుఁ బోవ సమకట్టఁగా శ్రీకృష్ణులవారు కొన్ని హితవాక్య  
ములనుఁ జెప్పి మరలించిరి. అప్పుడు ధర్మరా జిట్లు పలికెను:—

క. “ఇది యట్టిద మోసంబున  
బదిలుడగా కేను మున్ను పదిరినకతనన్  
హృదయము గలఁగిన నా కె  
య్యదియును దోషమి వికారి నైతి మహాత్మా.

ఆ. ఇట్టి నన్ను ననునయించి బోధించితి  
కరుణ ప్రేక్షిజేసి గౌరవమున  
సజ్జలైన మమ్ము నాపత్నయోనిధి  
మునుఁగఁపండఁ గాచి తనఘమూర్తి.”

ఆపయిని గృష్ణార్జును లుభయులును ధర్మరాజునొద్ద సెల  
వును బొంది కర్ణునిఁ జంపుటకు యుద్ధభూమికి మరలఁ జేరిరి.

ఈపయికథలో గ్రహింపవలసిన విషయములు మూడు  
కలవు:—

౧. ఎవఁడుగాని మనస్సునందు శపథము చేయఁగూడదు.  
అది రహస్యమైనది యైనందున గురుపితృభ్రాతృమిత్రాదులకు  
నహా బాధ కలుగును. అట్లనే యీయర్జునునిప్రతిజ్ఞవలన

ధర్మరాజునకు బ్రాహ్మపద్రవము సంభవింపబోయెను. అయితే శ్రీస్వామివారి యనుగ్రహమువలన నట్లు కాక తప్పిపోయెను.

౨. శ్రేష్ఠభ్రాతను దూలనాడుట యతనిని వధించుటతో సమమని శ్రీస్వామివారు సెల విచ్చిరి. పూజ్యులగువారిని నిందించు నలవాటు అందలిదోషమును దెలియక జనులకు వాడుక గాగలదు. సాధారణముగ నితరులనుగూడ నిందించుట తప్పు. అది మర్యాద కాదు.

౩. ఆత్మస్తవ మాత్మహత్యనంటిజే యని శ్రీస్వామివారు సెల విచ్చిరి. ఆత్మస్తుతి యనగా దనవిషయము తెలియనివారియెదుట వాను నేర్చినవిద్యను జెప్పకొనుట కాదు. ఒకఁడు తాను చేసినదానిని నీతిబోధకముగాఁ జెప్పకొనుటయు గాదు. అట్లు గాక విద్యయుందుగాని బుద్ధియుందుగాని దేహ బలమునందుగాని శౌర్యమునందుగాని, ధనము, దానము, తపస్సు, కీర్తి, నేర్పు మెదలగువానియందుగాని తనకంటె సధికులు లేరని గొప్పకొరకు జెప్పకొనుట యాత్మస్తుతి.

శ్రీస్వామివారిచే జేయఁబడిన సంజ్ఞవలన భీముఁడు దుర్యోధనునితోడలు విరుగఁగొట్టె నని చెప్పఁబడి యున్నది. దుర్యోధనునితోడలు విరుగఁగొట్టుదు నని కారవనభలోఁ బ్రతిజ్ఞ చేసియుండిన భీమున ణొకరు సంజ్ఞ చేయవలెనా? దుశ్శాసనునిఁ జంపినరోజున సహా రెండవప్రతిజ్ఞయగు దీని నెరవేర్చు

వలసియున్నదని భీముడు చెప్పియే యున్నాడు. బలరాముల  
వారికి శ్రీస్వామివా రిచ్చినయుత్తరములో సమయ మెఱిగి  
ప్రతిజ్ఞ నెరవేర్చుకొనె నని యున్నది. కావునఁ బాండవపక్ష  
మున నున్న సర్వేశ్వరునకు మచ్చ దెచ్చుట కీనిషయమును  
గ్రంథకర్త కల్పించి యుండును.

నాటిరాత్రి పాండవులను శిబిరమున నుండనియక యోధు  
వలీనదీతీరమునకు రథములతోఁగూడ శ్రీస్వామివారు పిలుచు  
కొనిపోయి రనియు, అందుచే పాండవు లశ్వత్థామచేఁ జంపఁ  
బడక తప్పిపోయి రనియు నున్నది. అశ్వత్థామ చేయఁబోవు  
ఘోరకృత్యము నదీతీరమునకు జేరుటకుముందు శ్రీస్వామి  
వారికిఁ దెలిసియున్నయెడల పాండవసేననంతను రక్షించి  
యుందురు. సర్వజ్ఞునకు దెలియదా యని యుతిరేని, అశ్వ  
త్థామ రాత్రి మించినపైని దుర్యోధనునియొద్ద కేగి యతని  
దురవస్థను జూచి యర్థరాత్రా సంతరమున నీమహ్మర్యమును  
జేసెను. కావున పాండవు లానదీతీరమునకు బోవకముం దీవిష  
యము శ్రీస్వామివారికిఁ దెలియవచ్చుటకుఁ బ్రసక్తిలేదు. అశ్వ  
త్థామ యీదుహ్మర్యమును జేయఁ బూనినప్పుడెక దాహస్తినా  
పురమున ధృతరాష్ట్రునియొద్దనున్న శ్రీస్వామి కానిషయము  
హృదయగోచర మైనది? మరి యేమి యనినః యుద్ధము  
జేమాస్త మైనదిదవ బాదుపడిన యాస్థలమునందు నాటిరాత్రి



యుండఁగూడదని నిర్ధారమైన నదీతీరమునకు బొండ్లపులను దీసి  
కొనిపోయి యుందురు. ఆపిదప యుద్ధానంతరకథ యశ్వత్థా  
మాదులచరిత్రములలో వ్రాయఁబడి యున్నది.

పిమ్మట శ్రీస్వామివారు ధర్మరాజునకు స్వయముగ రాజ్యా  
భిషేకమును జేసిరి. ఇట్లు పట్టాభిషిక్తుఁ డయ్యును ననేకులగు  
తనవారు యుద్ధమునందు మృతు లయినందుకు వగచుచు  
న్నందున శ్రీస్వామివారు సోదరయుక్తముగ నతనిని భీష్ముని  
పాలికిం బిలుచుకొనిపోయి యాకురువృద్ధువలన ననేకధర్మము  
లను జెప్పించి మనఃకల్తషమును బోవునట్లు చేసిరి. అయితే  
సర్వము దెలిసిన శ్రీస్వామివారు తాము స్వయముగ ధర్మోప  
దేశము జేయక భీష్మునిచే ధర్మరాజునకు ధర్మాధర్మముల నేల  
చెప్పించిరో విచారించవలసి యున్నది.

శ్రీస్వామివారే వానిని వివరింపవలసివచ్చినయెడల నాయా  
విషయములయొక్క- నిజస్వరూపములను జెప్పవలసి వచ్చును.  
అప్పుడు ధర్మరా జతనిస్వభావమునుబట్టి రాజ్యమును విడుచు  
కొని తపస్సు జేయుటకు బోవును. వ్యాసాదిఋషులచేఁ జెప్పిం  
చినను నించుమించుగ నిది యేఫల మగును. కావున నీధర్మ  
రాజు ముందు ప్రజలను శిష్టాచారముచొప్పున వర్ణాశ్రమమత  
విషయములకు లోబడి పరిపాలనము జేయవలసినవాఁడయి  
యున్నాఁడు. మరియు జ్ఞానులుగొని ప్రజ లనేకమతసంబంధపు

నీతివిషయక గాధలను నిజములగు వానిగ నిష్ఠియున్న వారు. కావున భీష్మం డక్కాలపువారిలో వాడుకలో నుండు ననేక ధర్మములను సీతులను గాధలను మతసంప్రదాయములు మొదలగువానినిఁ జక్కగ నెఱిగినవాఁ డగుటచేత నతనివలననే ధర్మ రాజుయొక్క మనఃకల్పమును శ్రీస్వామివారు తీర్పించిరి. ఆవిడప గొన్నిదినములవరకు హస్తినాపురముననుండి మరల ద్వారక కేగి ధర్మరాజు చేయునశ్వమేధయాగమునకు గుటుంబసహితముగ వచ్చి యాగానంతరమున దిరుగ ద్వారకకు దయచేసిరి. శ్రీస్వామివారు ద్వారకలో ననేకసంవత్సరములు విజయముచేసి తమవలన నీలోకమునకు గావలసినపనులను నెరవేర్చి తుద నుద్ధవునకు బరమాగ్ధోపదేశము జేసి బలరామసహితులయి వైకుంఠలోకమునకు దయచేసిరి.

ఈస్వామివారి యనుమతిని బురస్కరించుకొని వ్యాసుల వా రప్పటికి ఖలమై సంకీర్ణములయి యున్న వేదములను వేరు వరచి రనియు బ్రహ్మసూత్రములను జేసి రనియు నిష్పటిగ్రంథ కర్తలు కొందరు చెప్పుచున్నారు.

వ్యాసుఁడు శ్రీకృష్ణులవారికాలమునాటివాఁడే కదా? శ్రీస్వామివా రవతరించుటకు దుష్టనిగ్రహమే గాక యిట్టికార్యములు చేయుపనియుఁగూడఁ గలదు. వారు క్షత్రియులు గావున బ్రాహ్మణుఁడును ఋషియు నగు నీవ్యాసునిచే నిట్లు చేయించి

రనుదానిని మనము నమ్ముటకు సందియ మేమి? అందునుండియే  
కదా? 'వ్యాసోనారాయణోహరిః' అని వ్యాసులవారికిఁ  
బ్రసిద్ధి కలదు.

ఈభాగవతగ్రంథకర్తయగు మొదటివాఁడు విష్ణుభక్తుఁ  
డును నతనిబరాత్పరుఁ డని నమ్మినవాఁడును నయి యున్నాఁడు.  
అచ్చులేనికాలములో నిట్టిగ్రంథములు తాటియాకుపుస్తక  
ములలో వ్రాయఁబడియుండుటనుబట్టి మతాభిమానులు వారి  
మతమును బుట్టిచేయుకొరకు గొన్ని గాథలను, మతాంతరులు  
మనమతసంప్రదాయములయందును మనచే నమ్మఁబడినత్రిమూ  
ర్తులయందును లోపములను వ్యంగ్యముగ వ్యక్తపరచు దురు  
ద్దేశముతో గొన్నికొన్ని కథలను గల్పించిరి. అందు నీభాగవత  
మున బోపదేవుఁడను బాధ్యమతాభిమాని ప్రచ్ఛన్నముగ మన  
మతస్థులతోఁ గలిసి, మన మెవ్వని బరాత్పరునిగ నమ్ము  
చున్నామో యట్టిశ్రీకృష్ణునియం దయుక్తప్రవర్తనను గన  
బరచు దురుద్దేశముతో జలక్రీడ, రాసక్రీడ, షోడశసహస్ర  
కన్యాపరిగ్రహము మొదలగుగాథలను నేర్పుతోఁ గల్పించి  
చేర్చెను. ఆగాథల నసందర్భము లని యోచింపక యసంద  
ర్భములకు మరికొన్నియసందర్భములను గల్పించెడి స్వభావము  
గల మనపండితులు శరీరశరీరన్యాయమును దెచ్చిపెట్టికొని  
పైగాథలవిషయమున సమాధానపడి యితరులకు బోధపరచు

చున్నారు. ఇట్లు విమర్శనములేని మనపండితులవలన మనయార్యమత మన్యమతస్థుల కాక్షేపణీయ మగుచున్నది. ఈబోప దేవుడను వానికాలమునాటికి శ్రీకృష్ణులవారే పరాత్పరులని నమ్మినవారు హెచ్చుమండి యుండి యుందురు. ఆది బౌద్ధమత మునందు యుక్తప్రవర్తనవలననే ముక్తి కలదు గాని జపతపో హోమామార్చనాదులవలన ముక్తి లేదనుసిద్ధాంత మగుటచే నెవ్వని నప్పటిప్రజలు పరాత్పరునిగ నమ్మియున్నారో యట్టి వానిప్రవర్తనము మంచిదికా దని చెప్పి బోధపరచుటచేత శ్రీ కృష్ణులవారియందు బరాత్పరుడనునమ్మకము కొందరికి బోయి బౌద్ధమతములో సులభముగ జేరియుండి యుందురు. ఇక్కా లపువివేకముగల కొందగుపండితులు రాసక్రీడాదిగాధల గ్రంథ శైలినిబట్టి యోచింపఁగా దదితర భాగములశైలి ననుసరించి యుండలేదని చెప్పుచున్నారు.

ఇటులనే కేవలమతగ్రంథములయందు శంకరరామానుజ మధ్యాచార్యులశిష్యపరంపరవారు వారివారి మతములపుష్టి కయి కొన్ని కొన్ని గాధలను గల్పించియున్నారు.

శ్రీకృష్ణులవారిని గురించి మనముపడియెడి

దురభిప్రాయములు.



శ్రీకృష్ణులవారిని గురించి మనము సాధారణముగ నభి  
ప్రాయపడి యుండునట్టియు నసత్యములై నట్టియు వారివారికి  
దోచినటుల వాడుకొనబడుచున్న విషయములను గనబరుప  
బోవుచున్నాడను. ముఖ్యముగా నార్యుల మగు మనమే  
కాక ప్రతిమతములవారును నందు విశేషించి నిష్పక్షపాతబుద్ధి  
గలవా రేది ధర్మవిరుద్ధముగను యుక్తిబాధితముగను నుండునో  
దానిని సుతరాము విడిచిపెట్టవలయును. ఇది ప్రతిమనుష్యుడు  
ముఖ్యముగ మనస్సునందు నుంచుకొనవలసిననీతి యయి  
యున్నది.

శ్రీకృష్ణులవారికాల మిది యని యేశాశ్రయజ్ఞులవలన నిది  
వరకు నిస్సందేహముగ నిశ్చయింపబడియుండలేదు. కొందరు  
యూరోపుదేశపువిద్వాంసులు క్రీస్తుశకమునకు ముందు 14-వ  
శతాబ్ద మా శ్రీకృష్ణులవారి కాలమని యేకాభిప్రాయ లైరి  
మరికొందరు క్రీస్తుశకమునకు ముందు 13 లేక 12-వ శతాబ్దము  
లని చెప్పిరి. ఇప్పటికాలపు కలకత్తాలోనుండిన 'ధీరేంద్రనాథ్  
పాల్' గారు శ్రీకృష్ణులవారికాలము క్రీస్తుశకమునకు ముందు

15-16 శతాబ్దముల మధ్యకాలమై యుండు నని సమర్థించిరి. అతఁడు రచించిన శ్రీకృష్ణులవారు, వారిజీవితకాలము, వారి బోధనలు' ననువుస్తకమును బ్రారంభముమొదలంతము వరకుఁ జదువుటకు మిక్కిలు ముఖ్యముగ వేడుచున్నాఁడను.

శ్రీకృష్ణులవారికాలము ద్వీపరముయొక్క యంతమందు గాని కలియుగముయొక్క యాదియందుగాని అనఁగా 5006 సంవత్సరములక్రిందట యని మనయాకులు సాధారణముగ నమ్మియున్నారు. ఎటులనైన ననేకసహస్రసంవత్సరములై యుండును గదా? మరియు మనపురాణములన్నియు నేకకాలమందు గాని, యొకపురుషునివలనగాని వ్రాయఁబడినవి కావు. ఈ పురాణములలో మన మనుకొనుచుండు సృష్టికాలముమొదలతిసాహసముతో ముందు రాబోవు ననఁగా నీయుగాంతమువరకును సంగతులు వ్రాయఁబడి యున్నవి. అందుల విషయములనుబట్టి మన కవకాశ మగు నన్నివిధముల యోచించి చూచెదము. మహాభారతము భారతయుద్ధము జరిగిన పిదప ననేకశతసంవత్సరములు గతించిన పైని వ్రాయఁబడినట్లున్నది. ఇది యర్జునునికి బ్రహ్మత్రుండగు జనమేజయమహారాజునకును భాగవత మర్జునునికి బ్రహ్మత్రుండగు పరీక్షిత్తహారాజునకును నప్పటిఋషులవలనఁ గథారూపముగఁ జెప్పఁబడినట్లు ప్రారంభింపఁబడి యున్నది. అకథలు శ్లోకరూపముగ మరి

యెంతోకాలమునాఁడు చేయఁబడి యుండవచ్చును. ఆకాల మందును నటులరువాతను ననేకభాగములు కలుపబడియుండి నటులఁ గనఁబడుచున్నది.

అన్నిపురాణములలోను భాగవతము, విష్ణుపురాణము, మహాభారతము, హరివంశము శ్రీకృష్ణులవారినిగురించి చెప్పఁ బడియున్న ముఖ్యములైన గ్రంథములై యున్నవి. అందు భాగవతము సాధారణముగ విష్ణుచారిత్రమునుగురించి 12 స్కంధములుగఁ బుట్టియున్నది. అందు బదియవదానియందు సీశ్రీకృష్ణులవారిచరిత్ర వ్రాయఁబడి యున్నది. అదియు శ్రీ కృష్ణులవారిపిదప ననేకశతసంవత్సరములక్రిందట వ్రాయఁబడి యుండినందున నందులో మనుష్యస్వభావశక్తికి మించిన యనే కములైన యూహలతో జేరినకథలు గలవు.

మహాభారత మనునది పాండవులతో సంబంధించిన శ్రీ కృష్ణులవారిచారిత్రమునే చెప్పుచున్నయదికాని వారినిమిత్త మయి పుట్టినది కాదు. తక్కిన రెండుగ్రంథములయందును శ్రీకృష్ణచారిత్రమే ప్రధానముగ వ్రాయఁబడియున్నది. గనుక భాగవతముకంటె నీమూడుగ్రంథములయందును మనము హెచ్చు ప్రామాణ్యబుద్ధి నుంచవలయును. ఈమూడింటిలో మహాభారతము పాండవులతో సంబంధించినప్పుడు మాత్రమే శ్రీకృష్ణులవారికథను జెప్పుచున్నది. కాన నిష్పక్షపాతతరమైన

గ్రంథ మని యెంచవచ్చును. ఈ గ్రంథములు శ్రీకృష్ణులవారి కాలముపిదప ననేకశతసంవత్సరములతరువాత వ్రాయఁబడిన వని నందుకు రుజువుగా నే నొకటి రెండు దృష్టాంతములను జూపించుచున్నాను. వానినిబట్టి యీపురాణములలోఁ గల పరస్పరభేదములును, అందునుబట్టి మనమనస్సుల నాటియున్న యసత్యపుభావనలును దెలియును.

(౧) శ్రీకృష్ణులవారు బౌల్యమునందు, బూతనవలనఁ జంపఁబడక విడువఁబడి రని యున్నది గదా? భాగవతములోఁ బూతన భేదరిగా శ్రీకృష్ణులవారినిఁ జంపుటకు వచ్చె నని చెప్పఁ బడి యున్నది. హరివంశములో నాపూతన కంసునిదాది యని చెప్పఁబడి యున్నది. భాగవతములో మరియు నది భయంకర మైనరాక్షసి యని యెన్నఁబడి యున్నది. అయితే విష్ణుపురాణ ములో బిల్లలను జంపునది యని మాత్రము చెప్పఁబడి యున్నది. శిశుఘాతిని యనునామమునకుఁ బదులుగా గంసుని దాది యని హరివంశములోను భీతికరమైనరాక్షసియని భాగవతములోను జెప్పఁబడి యుండును. ఇట్లుండగా, 'ధీరేంద్రనాథ్ పాల్' గారు పూతన యనునది యొకవిధమైన భయంకరమైన శిశువ్యాధి యని చెప్పుచు వైద్యవిషయమునఁ బ్రశస్తములగు గ్రంథములలో నొకటి యగు శుశ్రుత మను దానిలో నిది యొక వ్యాధి యైనటులఁ జెప్పఁబడిన దని గొప్పయాధారమును



గనఁబరచిరి. మరియు బూతన యనుశబ్దము స్త్రీలింగము. ఆహేతువుచేత భాగవత, హరివంశకర్త లిది రాక్షసి యని, కంసునిదాది యని బహుశః వ్యవహరించియుందురు. విష్ణు పురాణములో శిశుఘాతిని యని మాత్రము చెప్పఁబడి యున్నది గాన నాగ్రంథకర్త లావ్యాధిని రాక్షసిగాను, దాది గాను నేవిధముగ భ్రాంతి నొందిరో చూడుఁడు. తమభ్రాంతిని స్థాపించుటకుగా ననందర్భపుకథను పూతననుగురించి కల్పించిరి. ఈ పైయుదాహరణనుబట్టి శ్రీకృష్ణులవారినిగురించి వ్రాయఁబడినచరిత్ర లనేకసంవత్సరములపిదప వ్రాయఁబడిన వనునదియు, నాగ్రంథకర్త లొకవిధముగ జరిగినవానిని బొర పాటున మరియొకవిధముగ దీసికొనినదియు, వా రట్టివిరుద్ధా భిప్రాయములను స్థాపించుట కెట్టికథలను జేర్చినదియు మీ కిప్పుడు విదితమే గదా!

(2) మరియు పైఁ జెప్పఁబడిన యన్నిగ్రంథములయందును శ్రీకృష్ణులవారు కాళియనామము గల నాగాధిపతి యగు నొక గొప్పసర్పముతో యుద్ధముజేసి నాగస్త్రీల యొక్కప్రాధనపైని బ్రాహ్మణములతో నానాగాధిపతిని విడిచిపెట్టి రని చెప్పఁబడి యున్నది. నాగ యనుశబ్దము సర్పమునకు వర్తించును. అందునుండి యాగ్రంథకర్త లాకాళియునిసర్పము క్రింద భ్రమసి తీసికొనుచు నాస్త్రీలను వర్ణించుటలో వారు

మాటలాడు శక్తిగలవారనియు విలువగల కర్ణహస్తపాదాభరణములను ధరించియుండి రనియు వర్ణించిరి. పాము లైనచో వానికి గర్జములు హస్తములు పాదములు నుండునా! అవి యట్టియాభరణముల నెటులధరించెను. అయితే వా రెవరనిన యమునానదీతీరపుటడవులలో నివసించు నాగులను బేగుగల యొకజాతిప్రజలై యున్నారు. అందునుండియొకదా శ్రీకృష్ణులవారు కాళియు, నాయడవి విడిచిపోవలసిన దని యాజ్ఞాపించినటులను నాయుత్తరువుప్రకార మాతః డట్లు విడిచి పోయె ననియు జెప్పఁబడి యున్నది. ఈనిధముగనే యుగ్రంధకర్త లనేకసంవత్సరములపిదప వ్రాసియుండుటంబట్టి యొక దానికి మరియొకటిగ భ్రమసియున్నారు. మరియొక చిన్న దృష్టాంతమును జెప్పుచున్నాను. కొందరుగ్రంధకర్తలు చెప్పుటలో శ్రీకృష్ణులవారు జన్మించినపుడు గాఢాంధకార మనియు, నపుడు విశేషవర్షము గురియుచుండిన దనియును, మరికొందరు చెప్పుటలో నారాత్రి యతిస్వచ్ఛమైనదియై యుండిన దనియుం జెప్పిరి. ఈనిధముగ జైవిషయములయందు గ్రంధకర్తలు భిన్నాభిప్రాయులై యుండుటచేత జదువరుల కేవిధమైన చెరువును సంభవింపకపోయినను మనయార్యమతస్థులందరి దురదృష్టముకొలఁది నాగ్రంధకర్తలు విశేషపాతిత్యకరములగు నట్టియు వచించుటకు లజ్జాకరములగు కేవలాసత్యదోషములకు

బాత్రులై యున్నారు. బహుశః ఈగ్రంథకర్తలు యక్తాయుక్త విచారసమర్థత లేనివారుగ గానవచ్చుచున్నారు.

ఈసంస్కృతపురాణములను దెనుఁగు, అరవము మొదలగు దేశీయభాషలలోనికి మార్చినకవీశ్వరులు, మరియు నవివేకులుగ గనిపించుచున్నారు. వీరనేకవిషయములలో శ్రీకృష్ణులవారి చారిత్రములోని యొకభాగమును, ఇది యెట్టిసంగతి సందర్భములలో నెటుల జరిగినదో ముందు వెనుకల జూచి దానింగనిపెట్టుట కేవిధమైనశ్రమను బొందక క్రొత్తక్రొత్తప్రబంధములనే కల్పించిరి. ఆకథలన్నియు నసత్యపుకథ లగుటయె కాక వారివారికిగల యభిరుచిని యుద్దేశమును శక్తినిబట్టి కేవలము స్త్రీలోలత్వమును జెప్పకథలై యున్నవి. వారివారి మనోభిప్రాయముల ననుసరించి చెప్పబడినట్టియు, నసత్యములైనట్టియు, శ్రీకృష్ణులవారివిషయమై మనము దురదృష్టముకొలది జేయుచున్న విరుద్ధభావన లెవ్వియో యీక్రింద జెప్పుచున్నాఁడను:—

(౧) శ్రీకృష్ణులవా రొకనాటివెన్నెలకాలమందు రాసక్రీడలయం దాసర్తులయి యుండినటులను, అందు దామును యావనవతులగు స్త్రీలును గలిసి విహరించునటులను, నాయువతులు శ్రీకృష్ణులవారియందు మోహపరవశలైనటులను జెప్పబడియున్నది. ఈరాసక్రీడవృత్తాంతము భాగవతమునందు

విపులముగను, హరివంశవిష్ణుపురాణములయందు స్వల్పముగను గలదు. ఇట్టివి మరి రెండంశములు భాగవతమునందుఁ జెప్పఁబడి యున్నవి.

(2) శ్రీకృష్ణులవా రొకసరస్సునందు నస్త్రానిహీనలై జలక్రీడ లాడుచుండుయునతుల నస్త్రముల నవహరించినటులను ;

(3) కొందరు బ్రాహ్మణస్త్రీలు శ్రీకృష్ణులవారిం జూచి మోహించినటులను గలదు.

ఇట్టి గ్రంథకర్తలయొక్కయసందర్భపు టూహలతో నిండి యున్న యీకథలను గొంచెమైన దెలివి గలిగి యుక్తాయుక్త వివేచనముం జేయువారి కెవ్వరికిని నమ్ముటకు వీ లుండునా? ఒకవేళ నాకథలు గ్రంథకర్తలయొక్క కేవలామాయకములైన పొరబాటులై బహుశః ఉండియుండవచ్చును. ఈ పైమూడు విషయములు జరుగునప్పటికి శ్రీకృష్ణులవారికి 11 సంవత్సరముల వయస్సు గలిగి యుండెను. అట్టిబాల్యవస్థలో నుండువారికి సంభోగవాంఛ గలిగియుండునా! అయితే వారు సాధారణమైనబాలురు కా రనియు విష్ణు, లేక, మూలవిరాట్టుయొక్కయవతార మని కొందరు చెప్పవచ్చును. గాని యీవిధమైనయుత్తర మాకథలకు బలహీనతనే కలుగఁజేయుచున్నది. మూలవిరాట్టునియవతారమునుధరించినవారును, మనకు వ్యప్తికర్తయు, రక్షకుఁడును, నన్నాగ్రప్రదర్శకుండును, నింద్రియా

శీతుండును, దోషశూన్యుండును, అనవధికాతిశయకల్యాణగుణగణుండును, సర్వజ్ఞుండును, జితేంద్రియుండు నని ప్రసిద్ధిని విహించిన శ్రీకృష్ణులవారు పాపకర్తమైనట్టియు, మోహాచార్యమును గలిగించునట్టియు నిట్టికార్యములను జరిగించియుండురా విచారింపుడు! అది నిజము కాదు. మరి యే మనిన నప్పటికాలములోను, నరుమగ నిప్పును, పర్వతవనవాసులలో స్త్రీపురుషులు కలిసి యాడుట, పాడుట, మనదేశమందు మామూలయినదే యున్నది. ఇంతియొకాక నాగరికతగల యూరోపుదేశస్థులకు సహా యటుల నాడుట మామూలు మర్యాదయని యున్నది. ఈగ్రంథకర్త లట్టిప్రజలయొక్క మామూలుమర్యాదలను దెలియనివారై యారాసక్రీడకు విపరీతార్థమును దీసికొనిరి.

ఇక శ్రీలయొక్కవస్త్రముల సపహరించినవిషయము శ్రీకృష్ణులవారు బాల్యావస్థ ననుసరించి వినోదార్థముగ జరిగించి యుండవచ్చును. లేదా స్త్రీలు వస్త్రవిహీనలై సరస్సులందును, నదులందును, స్నానములు చేయఁగూడదని యుపదేశము జేయుకొరకు బహుశః అటుల జేసియుండవచ్చును.

ఈవిధమగు సభిప్రాయముచేతనే బ్రాహ్మణస్త్రీలుకూడ నా గోపబాలురలో నాహ్లాదకరమగు, సౌకుమార్యముగల యా

పిల్లవానినిఁ జూచి యతిప్రేమ గలవాడై యుండవచ్చును. మగవారికంటె స్త్రీలు పిల్లలను జూచునపుడు హెచ్చుగ ప్రేమించుట స్వభావగుణమైయున్నది. ఇంక నాభగవంతుని విషయమున జెప్పనేల !

అవతారములవిషయమై ఆనిబిసెంటుదొరసాని యిచ్చిన యుపన్యాసములలో శ్రీకృష్ణులవారివిషయమై యాయవతులకు గల నిష్కల్మషమైనట్టియు, భక్తియుక్తమైనట్టియు, ప్రేమను వ్యక్తపరచుట కింతకంటె జెప్పట కెక్కువమాటలు లేవని చెప్పుచు నీవిషయములలో విశేషపరిశీలనజేసినచో సంభాగ వాంఛతో గలిసినయుద్దేశ మేమియు లేనటుల స్పష్టపడగల దని చెప్పెను.

పై మూడువిషయములు, 'ధీశేంద్రనాథ్' గారు కూడ నిరుత్తరమగువిధమున నాక్షేపించిరి. వారు చెప్పిన దే మనిన ఈయంశములలో నేమాత్రము నిజ ముండినను మహాభారత మునందు సభాపర్వమున శిశుపాలుఁడు శ్రీకృష్ణులవారిని నొటికి వచ్చినటులఁ దూషించునపుడు వారియొక్క యిట్టివ్యభిచార ములనుగురించి ధూషింపక యుండునా యని నుడివెను. మరియు నాగ్రంథమునం దెచ్చటను శ్రీకృష్ణులవారు స్త్రీలోలులని చెప్పఁబడియుండలే దనియు, అంతకు నవీనగ్రంథమగు

విష్ణుపురాణములోఁగూడ నాప్రశంస యేమియు లే దనియుఁ జెప్పెను.

మరియు రాధవిషయమున మిగులనవమానకరమగు నొక గొప్పతప్పుటభిప్రాయము గలదు చూడుఁడు. రాధ యను నామము భారత, భాగవత, హరివంశ, విష్ణుపురాణములయందు చచ్చటను గానరాకపోయినను బ్రహ్మవైవర్తపురాణమునందు రాధ యనునాపెతో శ్రీకృష్ణులవారి కొకసంబంధము గలదని గొప్పతప్పుకథ వ్రాయఁబడెను. ఈక్రొత్తపురాణ మనందర్భములగు మనుష్యులయొక్క యూహలకు మించినవ్యవస్థలతో నిండియున్నది. ఆయమ శ్రీకృష్ణులవానికి మేనమామ భార్య యనియును శ్రీకృష్ణులవారియందు విశేషమోహపరవశయై యుండెననియును జెప్పఁబడియున్నది. అమెవిషయమై 'ధీరేంద్రనాథ్ పాల్' గారు కవులయొక్క కల్పనావ్యక్తిదప్ప మఱి, యొకటి కా దని చెప్పుచున్నారు. అయితే అమెవిషయము కవులయొక్క పెద్దతప్పుయియే యుండవలెను. గాని యామె శేవల కవికల్పిత కా దని నాయభిప్రాయము. ఏలనంటే అమెవిగ్రహము శ్రీకృష్ణవిగ్రహమునకు బ్రక్క నుంపఁబడి యిండియాదేశమునందంతట నారాధింపఁబడుచున్నది. కవి కల్పిత యైనచో నటుల నారాధింపఁబడునా! నే నామెను శ్రీకృష్ణులవారియొక్క ముఖ్యభార్యయగు రుక్మిణియే యని

దృఢముగను, నిస్సంశయముగను జెప్పఁగలను. మరికొన్ని దేవాలయముల యం దిరుపార్వ్యములయందును రుక్మిణీసత్య భామలు గల శ్రీకృష్ణులవా రారాధింపఁబడుచున్నారు. గాని నాకు చెలియవచ్చినస్థలములలో నెచ్చటను రుక్మిణీదేవిమాత్రము గల శ్రీకృష్ణులవా రారాధింపఁబడలేదు. రుక్మిణి యనఁగా లక్ష్మీదేవియొక్కయవతారమే యని మనకందరికిం చెలిసినదియేకదా? అట్టిలక్ష్మితో మాత్రము వారి నారాధించుటకుఁగా నీరెండువిగ్రహములు గల యాలయములం గట్టించి ప్రజలు పూజింపఁగోరి యుండవచ్చును. ఈవిధముగ స్త్రీపురుషద్వంద్వనామములనుచ్చరించునపుడు స్త్రీనామమును ముందుగాను బురుషనామమును వెనుకగాను నుంచి చెప్పట కలదు. అనఁగా సీతారామ, లక్ష్మీనారాయణ, పార్వతీపరమేశ్వర, అనువిధములు గలవు. అట్టిద్వంద్వనామములు చెప్పనపు డతిసులభముగఁ నుచ్చరింపఁబడుచున్నవి. అయితే రుక్మిణి యను నామము శ్రీకృష్ణనామముతోఁ బయినామములవలె సులభముగఁ బలుకఁబడదు. మరియు బూర్వనిపాతశాస్త్ర విరోధ మనియుం జెప్పుదురు.

లక్ష్మీ సహస్రనామములలో రాధ యనుపేరు లక్ష్మీకిం గలదు. అసహస్రనామములలో శ్రీకృష్ణనామముతో రాధయను పేరుతప్ప దదితరనామము లంతసులభముగ గలిపి పలుకఁబడవు.



గనుక మనకు బూర్ణమైనసంతుష్టి గలుగునటుల నారాధా  
 కృష్ణులు లక్ష్మీనారాయణులయవతారము లని పూజింపబడు  
 చున్నారు. ఈవిధముగ నాదిని రుక్మిణీయు శ్రీకృష్ణులవారును  
 బ్రజలచేఁ బూజింపబడుచుండిరి. భాగవతాదిగ్రంథముల  
 యందు శ్రీకృష్ణులవారు రుక్మిణీయుక్తముగనొ లేక యష్టభార్య  
 లనువారితోఁ గలిసియో, లేక మరియేవిధముగ బూజింపబడ  
 వలెనొ చెప్పబడి యుండలేదు. ఆగ్రంథములు పుట్టిన యనేక  
 శతసంవత్సరములపిదపనే కాక రాధాకృష్ణులవారిప్రతిష్ఠకు  
 బిదప మరికొన్ని వందలసంవత్సరములకు బ్రహ్మవైవర్తపురాణ  
 కర్త కా నాలుగుపుస్తకములలో రాధ యనుపేరు కానరా  
 నందున దనబుద్ధికొలది నీరాధ యెవ రని యోచించుటకు  
 స్వల్పబుద్ధితోఁ బ్రయత్నించి యుండవచ్చును. అటుల నతఁడు  
 పరిశీలించునపుడు ప్రారబ్ధముకొలది శ్రీకృష్ణులవారిమేనమామ  
 యగు 'రాయన' యను నతని భార్యకు రాధ యనుపేరు  
 గలిగి యుండినట్లు కనిపెట్టబడెను. అప్పటికి భాగవతములోఁ  
 జెప్పబడిన రాసక్రీడ మొదలగువ్యభిచారకార్యముల నొప్పిం  
 చుటకుఁ దగినట్టియు నసత్యములైనట్టియు వారివారికిఁ దోచి  
 నట్టికథలతో నతనిమనస్సు నిండియుండవచ్చును. అందు  
 నుండి యతఁడు రాయన యనువానిభార్యయగు రాధను  
 శ్రీకృష్ణులవారితోఁ గలిసి పూజింపబడుచుండిన లక్ష్మీకిమారుగ

బొరపాటుపడి యుండవచ్చును. తననమ్మకమును దృఢపరచు  
 టకుగా వై నాలుగు పురాణములయందుఁ జెప్పఁబడిన రుక్మిణీ  
 శ్రీకృష్ణులకంటె రాధాగోపాలకృష్ణు లధికులని చెప్పునంతవరకు  
 గథను బోధించెను. రుక్మిణీదేవియే రాధయని చెప్పుటకు మీ  
 కేమి యాధారము గలదని సభ్యులగు మీరు నన్నడుగ  
 వచ్చును. అనేకశతసంవత్సరములు గడచినపిదప నిష్పటివలె  
 బ్రజలయొక్కయు, దేశముయొక్కయు, చారిత్రము టుంపఁబడ  
 కుండినకాలములో ననేకసంగతులు సుతరాము మరచిపోవు  
 టయు జాలవరకు మరచినవిషయములలో నందుకుబడులు  
 క్రొత్తసంగతులు చేర్పఁబడుటయు వాడుకలోఁ గలదు. ఇందుకు  
 దృష్టాంత మేమనిన : మనలోఁ గొంతమంది తప్ప శ్రీజగన్నాథ  
 మనఁగ నేమియు దెలియనివారు కలరు. ఆక్షేత్రమునందు శ్రీ  
 జగన్నాథుఁడు, సుభద్ర, బలరాముఁడు నను మూడువిగ్రహ  
 ములు గలవు. మధురలోఁ బుట్టిపెరిగిన శ్రీకృష్ణబలరామ  
 సుభద్రలయొక్కవిగ్రహములే యివి యని సాధారణముగ నవి  
 వేకపునమ్మకము గలదు. ఇచ్చట మధురలో సుభద్ర, శ్రీకృష్ణ  
 బలరాములకు జెలియలై యున్నది. జగన్నాథునికి నామ  
 భార్యయై యున్నది. ఇంక మూర్ఖపునమ్మక మేమనిన శ్రీ  
 కృష్ణులవారు చెలియలినే జగన్నాథములోఁ భార్యగాఁ బొందె  
 నని యున్నది. ఈకథ మేనమామభార్యయగు రాధకథకంటె

మిక్కిలి యసంగతము గదా! అయితే నటుల కాదు. శ్రీ కృష్ణులవారు జన్మించుటకు బూర్వమే యీజగన్నాథక్షేత్రము గలదు. ఇప్పుడు జగన్నాథములోఁ బూజింపబడుచుండినవిగ్రహములనే బలతాముఁడు, నర్జనుడును దీర్ఘయాత్రలకు వెళ్లి నప్పు డచ్చోటునకుం బోయి పూజించి రనుసంగతి మన మిప్పుడు చదివి తెలిసికొనఁగలము. అయితే, ఈపారపాటెటుల సుభవించినదో విచారితము. తమసంతానములో బిల్లవానికి బురుషదైవనామమును, నాడుపిల్లకు స్త్రీదేవతానామము నుంచుట మనలో నాచారమై యున్నది. ఇందుకు నిదర్శన మేమనినః శ్రీసీతారామనామములలో నెకని కుమారునికి రామనామమును, గుమార్తెకు సీతానామము నుంచుట గలదు గదా! ఆ మొదటిసీతారాములు భార్యాభర్తలై యుండినను వారిపేళ్లను ధరించిన యీబిడ్డలిద్దరు సోదరీసోదరులయి యున్నారు. ఈవిధముగనే వారిజననీజనకులు తమబిడ్డలకు జగన్నాథములోఁ బూజింపబడుచుండు శ్రీకృష్ణబలరామ సుభద్రలయొక్కనామముల నుంచియుందురు. శ్రీకృష్ణులవారు తనచెలియలను భార్యనుగాఁ జేసికొనె ననునప్తుక మెంత లజ్జాకరమైనటువంటియు, బాపహేతువైనటువంటి తప్పె యున్నదో మీకే విదిత మగును. ఈవిధముగనే బ్రహ్మవైవర్తపురాణకర్త రాధ యచునామము గల మరియొక స్త్రీని లక్ష్మి యనురాధకు

బదులుగ దురదృష్టముకొలది బొరపాటుపడి మన మిప్పు  
డాగ్రంథములోఁ జూచురీతి ససత్యమైనట్టియు, దుష్టమైనట్టి  
యభిప్రాయమును బొందుటకుఁ గారణమైనది.

శ్రీకృష్ణులవారినిగురించి మరియొకస్వల్పాంశమును మీకు  
జెప్పవలసి యున్నది. వా రెనమండ్రుస్త్రీలను వివాహ  
మాడిన ట్లున్నది. ఇందుకు నే నాక్షేపింపను గాని రుక్మిణీసత్య  
భామాజాంబవతులకు వినాగా మరికొందరు భార్య లుండి  
నటుల మహాభారతమునందుఁ జెప్పఁబడి యుండలేదు. రుక్మిణీ  
దేవికంటె నొకరిద్దరు స్త్రీలను వారు వివాహ మాడియుండి  
నను నెనమండ్రుభార్య లుండినటులఁ దగినయుపపత్తి లేదు.  
అయినప్పటికి నొకభార్యకంటె నెక్కుడుమందిని వివాహ  
మాడినటుల మన మొప్పుక తప్పదు. కాన నేల నటుల జేసి  
కొనిరో చూచెదము. ఆకాలములో నిరాకరింపఁబడదగని  
రెండవారములు గలవు.

(౧) ప్రతిరాజును వివాహమైనవాఁడు గాని, కానివాఁడు  
గాని, యొకరిచేఁ గోరఁబడినపుడు స్వయంవరమునకు దప్పక  
జోవలసిన దనియు, స్వయంవరమం దాచిన్నదానిచే వరింపఁ  
బడినచో నామెను దప్పక వివాహ మాడవలసిన దనియు  
సాచారము గలదు.

(౨) ఒకరాజు తనను జయించినరాజునకు దనకుమార్తెనుగాని, చెలియలనుగాని వివాహముకొరకు సమర్పించుట గలదు. అటుల సమర్పించుట, జయింపబడినవానికిష్టము మీద నున్నదిగాని, జయించినవానికి మాత్ర మాచిన్నదానిని సంగతिसందర్భములనుబట్టి తనకుగాని తనకుమారునికిగాని వివాహము జేసికొనుట విధివిహితమైన యాచారమై యున్నది.

ఇట్టి యాచార సందర్భములవలన నొక భార్యకంటె నెక్కుడుమందిని వివాహ మాడి యుండవచ్చును. గాని స్త్రీలొలత్వముచేత గాదు. లేదా, మీద గనబడుపబడిన విషయములలోవలె గ్రంథకర్తల పొరబాటులుగ నైన నుండవచ్చును.

మరియొకచిన్న గాథ కలదు. శ్రీకృష్ణులవారు గొప్ప రాజగు నరకాసురుని సంహరించి యాతనియధీనమై యుండు యువతుల నందరిని వివాహ మాడిన ట్లున్నది. ఈసంఖ్య బహుళంకి అతిశయోక్తికొరకు గ్రంథకర్తలచే బదియారువేలు మొదలు పదియారువేల నూటివరకు జెప్పబడి యున్నది. ఈపొరపాటెటుల జరిగినదో చూచెదము. ఆస్త్రీలందరికి నానరకాసురుడు పతి లేక పోషకుడై యుంచెను. అతడు సంహరింపబడగానే న్యభావముచేతనే శ్రీకృష్ణులవారియు

దాపోషకత్వము వ్యాపించినది. సంస్కృతమునందు బలిశబ్దమునకు 'బ్రభువు' 'పోషకుడు' 'భర్త' యనునర్థములు గలవు. 'భూపతి' 'గృహపతి' 'జనపతి' ఇత్యాదులు. గనుక మితిలేని శృంగారకథలతో నిండియుండిన మనస్సులు గల గ్రంథకర్త లాపతిశబ్దమునకు బోషకుడను నర్థము జేయక భర్తయను నర్థము జేసియుందురు.

ఇంక పశ్చిమదేశపువిద్వాంసు లగు 'మాక్సుముల్లరు' మొదలగువారిచే నెవరియొక్కయుపదేశము లైకంత్యముగ మెచ్చుకొనఁబడి యుండినవ్రా యట్టి శ్రీకృష్ణులవారివిషయమై మన కిదివరలో గలిగియున్నట్టియు, లజ్జాకరములైనట్టియు, వారివారికిఁ దోచినటులఁ జెప్పఁబడినట్టియు, వారివారియిష్టము కొలఁది విరివి జేయఁబడినట్టి విపరీతభావనలను మీకు సాధ్యమైనంతవరకు బోధపడునటులుగ వ్యక్తపరిచితి నని తలంచుచున్నాఁడను. అట్టి యసత్యపునర్ముకమునుబట్టియేకదా మన వారిలో ననేకులు అనఁగా గతవర్తమానకాలములయం దుండు వారు. పాపభూయిష్టములైనట్టియు బైని చెప్పఁబడినట్టియు, నసత్యములైనట్టియు ననేకములగుతప్పులను జేసియుండునటుల గనిపెట్టుట మిగుల లజ్జాకరమై యున్నది.

ఓన్నేహీతులారా! పైఁ జెప్పఁబడినయుద్ధులను బ్రమాణములను మనస్సునం దుంచి మన కిదివరకు శ్రీకృష్ణులవారి

విషయమై గలిగియున్న యట్టివిపరీతభావనల నొకవైపు త్రోసి  
వేసి సత్యమైనట్టియు బూజ్యమైనట్టియు నడవడిని మనమందర  
మవలంబింపవలసినవారమై యున్నారము.



శ్రీకృష్ణ.

రెండవభాగము.

శ్రీమద్రామాయణము

ఉపోదాతము.



దీనిని వాల్మీకియనుబుష్టి చెప్పినటుల నున్నది. అయితే నాబుష్టి దీనినంతను జెప్పియుండునా. లేక సూక్ష్మముగఁ జెప్పి యుండునా విచారింపవలెను. శ్రీరాములవారిసన్నిధిని గుశల పులవలన నాబుష్టి పొడించినటుల నున్నది. ఈయిరువదినాలుగు వేల గ్రంథమును బ్రభుపులకఁ బొడించి వినుటకు వీలుండదు. కావున సూక్ష్మరూపముగ నె పొడించి యుండవలెను. మరియు నీక్రిందఁ గనబరుపఁబోవు సనేకానందర్చములతో నిండియుండిన దానిని శ్రీస్వామివారు విని యెటుల నంగీకరించి యుందురు? అందువలన నిది యిటీవలఁ జెప్పఁబడియుండవలెను. శ్రీమద్రామాయణమునకు ముందు ఛందోయుక్తముగ నేదియు లేదనియు ముందుగాఁ దనకు స్ఫురించిన, “మానిషాదప్రతిష్ఠాంత్వ మగమశ్చాశ్వతీస్సమాః । యత్రౌచమిథునా దేక మనధీకామమోహితం” అను నీశ్లోకమునుబట్టి వాల్మీకి-ఛందో



యుక్తముగ నున్నదానిఁ జూచి యచ్చెరువైందె నని యున్నది.  
 అంతకుముందు ఛందోయుక్తముగ నేదియు లేకపోయినయెడల  
 ఛందోయుక్తముగ నుండినటుల నతని కెట్లు దెలిసెను. కవిత్వ  
 మునుఁ జెప్పనేరని మనకు ఛందోలక్షణములు దెలియునా?  
 అయితే మరి యెందు కటులఁ జెప్పఁబడిన దనఁగా నాగ్రంథ  
 మన్నిగ్రంథములకంటె ముందుగఁ బుట్టిన దని జనులను  
 నమ్మించుట కటులఁ జెప్పఁబడియుండును. ఉపనిషత్తులు కొన్ని  
 ఛందోయుక్తముగ నున్నవి. అవియుఁగూడ నీగ్రంథమునకుఁ  
 దరువాతఁ బుట్టిన వని నమ్మవలసివచ్చును. మరియు మనగ్రంథ  
 ములవరుసనుబట్టి చూడఁగా ముందు వేదములు అనఁగా  
 శ్రుతిస్మృతులు, నాపిదపఁ బురాణములు, తరువాత గావ్య  
 ములు పుట్టియుండుటనుబట్టియేకదా ప్రభు సుహృత్కాంతా  
 సమ్మితము లని నిర్ణయింపఁబడి యున్నవి. ఇంతియకాక యిది  
 శ్రీరాములవారి కాలానంతరమునందును జాలకాలమునకు బుట్టి  
 యుండును. ఏల యనిన వనములయందు సంచరింపుచుండు  
 జనులగువానరులను గోతులుగను నేకశిరస్సుగలరావణుని దశ  
 శిరస్సులుగలవానిగనుఁ దీసికొని యానమ్మకమునకుఁ దగినటుల  
 నాయాచేష్టలను వర్ణనలను ననేకస్థలములఁ జేసెను. వానరు  
 లనువారు నరులే గాని మర్కటములు గా రని సుగ్రీవుని  
 కథాంతమందును రావణుని కొకశిరస్సే గల దని యాతని

చరిత్రయందును విపులముగఁ జచ్చించి వ్రాయఁబడి యున్నది. కావునఁ జదువరు లిచ్చటఁ దత్తరపడక యాయాకథలను జదువఁ గోరుచున్నాను. ఇందు వానరవిషయము వాచస్పత్య ముఁగ్గో వానరశబ్దమువద్దను, బ్రౌన్ దొరగారివలన సమకూర్పఁ బడిన తెనుఁగు ఇంగ్లీషు డిక్షనరీయందు వానరహనుమచ్ఛబ్దముల వివరణమందును వీరు మనుష్యులే యని చెప్పఁబడి యున్నది.

యూరోపుదేశపుబండితులు కొంద రీగ్రంథశైలినిబట్టి శ్రీరాములవారికాలమే భారతకాలమునకుఁ దరిమిలా దనిచెప్పి యున్నారు. దాని నొప్పుటకు వీలులేదు. ఏమనిన పురాణ ములయందును శ్రీకృష్ణచరిత్రముగల భారతభాగవతము లందును శ్రీరామకథ చెప్పఁబడియున్నది. శ్రీకృష్ణులకాలపు వాఁడగు యుధిష్ఠిరుఁ డొకఋషివలన శ్రీరామకథను విని యున్నాఁడు. కావున శ్రీరాములవారికాలము భారతకాలము కంటె ముందె యయి యుండవలె ననుటలో సందేహ మేమియు లేదు.

శ్రీరాములవారిసన్నిధిలో వాల్మీకి కుశలవులచేతఁ బాడించి నది నూత్నరూపముగ నుండును. ఈగ్రంథమంతయు జాల కాలముపిదప నాఋషి పేరుతో నొకవిష్ణుభక్తుఁడు చెప్పియుండును. బ్రహ్మసూత్రములు చేసినవ్యాసులవారి పేరుతో నన్ని పురాణములు చెప్పఁబడియుండినటుల నిది వాల్మీకిపేరుతోనే

యాధిక్యముకొరకుఁ జెప్పఁబడినది. మరియు నీగ్రంథకర్త శ్రీరా-  
 ములవారినిఁ బరాత్పరుని యవతార మని యొప్పుచుఁ గొన్ని  
 యసందర్భములం జెప్పెను. శ్రీభగవంతుఁ డీలోకములో నవ  
 తరించుట ధృష్టశిక్షణ శిష్టరక్షచార్థమును దమప్రవర్తనను  
 జూచిన వినిన వారందరు దమవలె యుక్తప్రవర్తన గలిగియుండు  
 టకు నై యున్నది. తనభార్య నొకఁడు హరించినపు డామె  
 స్థితిగతులం దెలిసికొని హరించినవానిని శిక్షించుట నీతియే.  
 ఆదుఃఖమునకు దాళలేక యడవిలో శ్రీరాములవారు సాధారణ  
 మనుష్యునివలె విలపించిరట. అరణ్యములో నిర్జనమైనచోట  
 దమ్ముండును దానును నేల విలపింపవలెను. బాణమును ధరిం-  
 చిన శ్రీరాములవారికిఁ జడిసి సముద్రుండు ప్రత్యక్షమైనటుల  
 నీగ్రంథకర్త చెప్పుచు రావణవధకొరకు నసమర్థునికివలె నగ-  
 స్త్యుండు శ్రీస్వామివారిని సూర్యుని నారాధింపుమనినట్లును,  
 మాతలి బ్రహ్మాస్త్రమును బ్రయోగింపుమని చెప్పినట్లును రచిం-  
 చెను. ఏమివంత? తొమ్మిదిసారులు తలను గొట్టినపిదప రావణు-  
 నితో నొకనాఁడు రాత్రింబగళ్లు శ్రీస్వామివారు యుద్ధమును  
 జేసిరట. ఆపైని బ్రహ్మాస్త్ర మేయు మని మాతలి చెప్పిన  
 ట్లున్నది. తలగొట్టిన దల మొలచుచున్నవానిని శీఘ్రముగ  
 సంహరించుటకుఁ బ్రయత్నింపక యంతకాలమువరకు శ్రీస్వామి-  
 వా లేల సాధారణముగ యుద్ధమును జేసియుందురు? గ్రంథకర్త

చెప్పినటులఁ దీసికొనినను నంత కాలమువరకు మాతలి బ్రహ్మ  
 (స్త్ర) మేయు మని యేల చెప్పలేదు? ఈగ్రంథమునందు  
 గాయత్రీమంత్రమునందుగల యిరువదినాలుగక్షరములకు నక్షర  
 మొకవేయిశ్లోకములతో నింపఁబడి యిరువదినాలుగువేలశ్లోక  
 ములు గలిగి యనేకేతరనిబంధనలు తక్కినగ్రంథములకంటె  
 నెక్కుడుగ గలిగినందున నిది యాగ్రంథములకంటె నవీన  
 మని చెప్పఁదగి యున్నది. అయితే కావ్యములలో నాది  
 కావ్య మని యొప్పువచ్చును. అందుచేతనే దీని నాదికావ్య మని  
 వాడెదరు. తక్కినగ్రంథకర్తలతోఁబాటుగ నీతఁడును నీగ్రంథ  
 మున కాధిక్యముకొరకును ననాదిగ్రంథ మనిపించుటకును  
 జెప్పినవిషయములను మనము గమనింపవలసినదేకాని గ్రంథ  
 కర్తయందు దోష మేమియు లేదు. మరియు శ్లోకము చదువఁ  
 గానె యర్థ మిచ్చునటులఁ బహుమృదువుగాఁ జెప్పఁబడినది.  
 ఈగ్రంథమునకు గావ్య మని పే రుండినను నితరకావ్యముల  
 తోఁబాటుగ వ్యంగ్యార్థమునె బోధపరుపక పురాణేతిహాస  
 ములతోఁబాటు నకలనీతులను బోధపరచుచు శ్రీభగవంతుని  
 యవతారమగు శ్రీరాములవారికథను గలిగియున్నందున నీ  
 కావ్యము భాగవతవిష్ణుపురాణములతోఁబాటుగ నతిపవిత్రమై  
 నదియుఁ బూజార్హమైనదియు నిత్యపారాయణకు ముఖ్యమై  
 నదియు నై యున్నది.

శ్రీకృష్ణ.

## శ్రీమద్రామాయణ విమర్శము.

౧. దశరథమహారాజు.

ఈయన సూర్యవంశజుడు. అజమహారాజునకుఁ బుత్రుఁడు. రఘుమహారాజునకుఁ జాత్రుఁడు. ఈయన యరువదివేలసంవత్సరములు రాజ్యపాలనము చేసినపిదప నప్పటికిని బుత్రలాభము లేనందున బుత్రకామేష్టి యను నొకక్రతువును జేసి తనయులను బడసినట్లు చెప్పఁబడి యున్నది. ఈయన యరువదివేలసంవత్సరము లేకారణముచేతనైనను జీవించి యున్నట్లు మన మొప్పినను నతనిభార్యలు, బంధువులు, మిత్రులు మొదలయినవా రతనితోఁబాటుగ నెట్లు జీవించి యుండియుందురో వింతగ నున్నది. మరియు నిక్కాలపు వారి కంటె నక్కాలపువారి కాయుద్ధాయము హెచ్చుగ నుండినను సంతానకాలము మించినపిదపఁ బుత్రలాభముకొరకుఁ బ్రయత్నింపక యరువదివేలసంవత్సరములవరకు నిటానించి సంతానార్థము ప్రయత్నించుట మరియు వింతగ నున్నది. పాయన మహిమవలన భార్యలు బిడ్డలను గనియుండకూడదా యని యంటిమా? వివాహకాలములోగా బరిణయమైనభార్యలకు

(అంతకాలము జీవించియున్నట్లు మన మొప్పికొనినను) గర్భోత్పత్తికాలము మించినపిదపఁ బాయసమహిమవలన నైనను గర్భము లెట్లు గలిగినవియో మిగుల నసంభవముగ నున్నది. కావున నరువదివేలసంవత్సరములకాలము నొప్పుటకు వీలు లేదు. మనగ్రంథములలో సనేకస్థలములయందు గాలపరిమితినిఁ జెప్పవలసిన సమయములలో సహస్ర మనుశ్చబ్దము వాడుకజేయఁబడి యున్నది. అసహస్రశబ్దమునకు శతస్థానమునకు మీదిది యగు సహస్రసంఖ్య యని మన మెప్పుడును దీసికొనఁగూడదు. అసహస్రశబ్దమున కనేక మని యర్థముఁ గలదు. కావున వర్షసహస్రము లనఁగా ననేకవర్షము లనియు ననఁగా సంఖ్యచే నరువది యనియు గ్రహింపవలెను. ఈవిషయము దశరథుఁడు విశ్వమిత్రునితోఁ జెప్పినట్లుమాత్రము కనిపించుచున్నది. మరి యెచ్చటను గానరాదు.

పండితసాధారణముగా నెల్లరు నరువదివేలసంవత్సరము లని యభిప్రాయపడుచున్నందున నీవిషయ మింతచర్చతో వ్రాయుట యైనది. కావున నాదశరథుఁ డరువదిసంవత్సరములే ప్రభుత్వము జేసియుండును లేదా జీవించియుండును. అప్పటికాలపువారు మనకంటె దృఢమైనశరీరబలముగలవారగుటచే నాదశరథుఁ డరువదిసంవత్సరములవరకు సిదానించి శ్రుతలాభముఁగొరకుఁ బ్రయత్నపడియుండును.

ఈదశరథమహారాజునకు జ్యేష్ఠ భార్యయగు కౌసల్యయందు శ్రీరాములవారును, ద్వితీయభార్యయగు సుమిత్రయందు లక్ష్మణ శత్రుఘ్నులును, తృతీయభార్యయగు కైకేయియందు భరతుఁడు ననునట్లువురుకుమారులు జన్మించిరి. ఈకుమారులు దిన దినప్రవర్ధమానులయి విద్యల నభ్యసించుచు వచ్చిరి. అంతట విశ్వామిత్రుఁ డనుమహర్షి దశరథునికడకు వచ్చి శ్రీరాముల వారిని తనయజ్ఞరక్షణముకొరకుఁ బంపు మని కోరెను. బాలుఁడగు తనతనయుని నట్లు పంపుటకు వెరచుచున్నయా రాజును వశిష్ఠమహర్షి భయములే దనియు, నాఋషివెంటఁ బంపినయెడల మేలు గలుగు ననియు సమాధానపరచెను. అపు డారాజు శ్రీరాములవారిని వారితో నత్యంతమైత్రిగల లక్ష్మణుని నాతనివెంటఁ బంపెను. ఈరామలక్ష్మణులు విశ్వామిత్రునిపనువున నాతనికార్యములనుఁ దీర్చి యాముని వలనఁ దివ్యాస్త్రలాభమునుఁ బొంది వివాహితు లయి యయోధ్యకు వచ్చినపిదప వృద్ధుఁడగు నద్దశరథుఁడు జ్యేష్ఠుఁ డగు శ్రీరామునకుఁ బట్టాభిషేకము జేయుటకు సిద్ధపడియుండఁ గాఁ దనభర్త తనకు బూర్వ మిచ్చెదనన్నవరములను మంధర యను దానిదుర్భేధవలన కైకేయి యడిగెను.

అవరములు :—పదునాలుగుసంవత్సరములు శ్రీరాముల వారి సరణ్యవాసమునకుఁ బంపుటయు, భరతునకు రాజ్యాభి

పేకము చేయుటయు నై యున్నవి. ఇవి యాయమకు  
 మనస్సునందుఁ బుట్టినకోర్కెలే యయియున్నయెడల వివాహ  
 కాలమునందు రాజ్యశుల్క-గాఁ దనతండ్రికిఁ బ్రతిష్ఠచేసి  
 యుండుటనుబట్టి యామె మూడువరము లడిగియుండవలెను.  
 అట్లుగాక నానినిఁ గలిపి మరియొకవరము నడిగెను. ఆయడు  
 గుటలోనును బదునాలుగు సంవత్సరముల కాలపరిమితికి  
 మాత్రము తనకుమారునకు రాజ్యము గావలె ననువర్థ  
 మిచ్చునట్లుగ నడిగియుండును. అట్లు గానియెడల దశరథుఁ  
 డామెతో శ్రీరాములవారి 'నడవికిఁ బంపువరమును మా  
 త్రమువిడుచుకొనుము. నీకుమారునకే రాజ్య మిచ్చెద' నని  
 యేల యడిగికొనును. వరమునందు గాలపరిమితియే లేక  
 పోయినయెడల నొకసారి కాలనియమము లేక యిచ్చినదానినే  
 తిరుగ నిచ్చుటలో నామెకు లాభమేమి? మరియు శ్రీరాముల  
 వారు భరతునితో 'మనతండ్రి నన్ను బదునాలుగువత్సరము  
 లడవిఁ బొంతునియు నిన్ను రాజ్య మేలు మనియు నియమించి  
 యున్నాడు' అని యున్నారు. కాలనియమము లేక భరతు  
 నకుఁ దమతండ్రివలన రాజ్య మీయఁబడియుండినయెడలఁ  
 దమయరణ్యవాసానంతరము రాజ్యమును స్వీకరింతురా? చదు  
 వభులే యోచించునది.



స్వలాభకరమైన కార్యమైనను యుక్తాయుక్తవిమర్శనము లేక తొందరపడి ప్రయత్నించినపుడు కైకేయికివలె గావలసి నంతలాభము గలుగదు.

వరములనిర్దేశమును దెలిసికొనక యొక రడిగినవరము నిచ్చెద నని ప్రతిజ్ఞ చేయుటయం దవివేకమువలన నీవరముల నిచ్చిన యీదశరథుఁడు పట్టాభిషిక్తుఁ డగుటకు సిద్ధముగనున్న జ్యేష్ఠకుమారుని నడవికిఁ బంపుకొనెను. నలుగురుపుత్రు లుండియు నొక్కఁడైన దగ్గిర లేనిసమయమున మృతినొందెను. ఇట్లు మృతినొందుట కొకశాపకథ కల్పింపఁబడినది. అది కల్పిత కథయైనను నందువలన మనము గ్రహింపవలసిననీతి యేమి యనినః—రాజులకు వేట స్వధర్మమైనను మిగులఁ జాగ్రత్తతో వేటాడకపోయినయెడలఁ బ్రమాదము సంభవించునని. ఇట్లు శ్రీరాము నరణ్యవాసమునకుఁ బరిపి దశరథుఁడు వా రడవి కేగిన యారవనాఁటిరాత్రి పరలోకప్రాప్తుఁ డయ్యెను.

## 2. వశిష్ఠుఁడు.

ఈయన మనయార్యమతస్థులచే నిత్యు లని నమ్మఁబడు సప్తమహర్షులలో నొకఁడు. ఇత్యౌకువంశజులందరకును గ్రమ ముగఁ బురోహితుఁడుగ నుండెను. ఇట్టివానిచే నుంపఁబడిన పట్టాభిషేకముహూర్తము సహా కార్యకారి కాకపోవుటయే గాక శ్రీరాములవారి కరణ్యవాసకష్టమును గలుగఁజేసెను.

కావున ముహూర్త మనునది పదిమంది చేరుటకును నాపనికి గావలసినసంభారములు జాగ్రత్తపడుటకును వీలగు కాలసదుపాయమును గలిగించునే కాని వారివారి యదృష్టములను మార్పజాలదు.

### 3. సుమంత్రుడు.

ఇతఁడు దశరథమహారాజుయొక్క యష్టమంత్రులలో నొకఁడు. ఇతఁడును నిత్యోకునివద్దనుండి క్రమముగ నారాజుల కోకమంత్రిగ నున్నట్లు చెప్పబడి యున్నది. మహర్షి యగు వసిష్ఠునితోబాటుగ నితఁ డంతకాలము జీవించుటకుఁ గారణము గానరాదు. ఇతఁడు చేయుపని యేమి యనినః అంతఃపుర స్త్రీలయొద్దకును, బుత్రాది బంధువులయొద్దకును వార్తలు నడుపుట. వారివారిసౌఖ్యములకు భంగము లేకుండు నట్లు కనిపెట్టుట. అంతఃపురస్త్రీలు బయటికి వెడలునపుడు వారి రథసారథ్యము చేయుట మొదలగుపనులుగాఁ గనబడుచున్నవి. అంతఃపురసంచారమునకు వృద్ధుడగువాడే కాని యితరుఁడు పనికిరాఁడు గదా! ఆవృద్ధత్వములోను వార్ధకము వలనఁ గలిగిన బుద్ధిలోపము లేనివాడుగ నుండవలెను. అట్టివానిని సుమంత్రుఁడు అనఁగా (యోగ్యమైన యాలోచనగల వాఁడు) అనువానిగా నేల చెప్పఁగూడదు? కావున నాపనిలో మనముగ నేర్పలుపబడిన ప్రతిమంత్రికిని సుమంత్రుఁ డని

యుద్యోగనామము గలిగియుండును. అందువలన నిత్యాకుని నాటినుండియును నున్నట్టు చెప్పబడిన యుద్యోగనామముడే యితఁడు. వృద్ధుఁ డగుటచే నప్పటినుండి యుండినవాఁ డని గ్రంథకర్త పొరపాటుపడి యుండును. ఇట్లనే కాలాంతరమునం దేకనామమును ధరించినరాజులను సహా ఒక్కరుగానే మన గ్రంథకర్తలు తీసికొనుచున్నారు. ఇప్పటి మనచక్రవర్తిగారికి ఎడ్వర్డు అనునామము గలదు. ఈపేరు వారివంశజులలో లోగడ నాగ్నరికిఁ గలదు. కావున నీతఁ డేదనయెడ్వర్డు అని పిలువబడు చున్నాఁడు. మొదటి యెడ్వర్డు అనురాజు మొదలు ఒకటవ యెడ్వర్డు అను మొదలగు సంఖ్యానిర్దేశములతో వాడబడుచు వచ్చినందున మనము పూర్వులవలె నొక్కఁడే యని భ్రమయు టకుఁ బ్రసక్తి లేదు.

ర. హనుమంతుఁడు.

ఇతఁడు సుగ్రీవునకు మంత్రి. అరణ్యవాసమున శ్రీరాముల వారికిని సుగ్రీవునకును ఋశ్యమూకపర్వతమునందు సఖ్యము చేసెను. ఇతఁడు మిగుల బుద్ధిమంతుఁడు. వ్యాకరణశాస్త్రప్రవీణుఁడు. సమర్థుఁడు. సీతాన్వేషణముకొరకు శ్రీరాములవారిపను పున సుగ్రీవుఁడు వానరులను బంపునపుడు దక్షిణదిక్కున కేగు వారితో నీహనుమంతునిఁ బంపెను. అదక్షిణదిక్కున సీతాదేవి యెచ్చటను గానరానందున రామేశ్వరమునందున్న మహేంద్ర

పర్వతమునమీపమునఁ జేరి వానరులు పరితపించుచు బ్రాహ్మోప  
వేశమునకు నమకట్టియుండఁగా సంపాతి యనువానివలన నీతా  
దేవిని రావణుఁడు లంకకుఁ గొనిపోయెనని తెలిసికొని వారు  
సముద్రలంఘనముకొరకుఁ బ్రయత్నించిరి. అప్పుడు వారిలో  
హనుమంతుఁడు సముద్రలంఘనము చేయఁగలనని చెప్పి యట్లు  
చేసి లంకకుఁ బోయి ప్రచ్ఛన్నముగ నర్ధరాత్రమందు నీతా  
దేవికిఁ గనబడి యామె నోదార్చి శ్రీరాములవారిచే నాన  
వాలుగ నీయఁబడిన ముద్రికను సమర్పించి యామెకు గల  
సందేహములను మాన్పి ప్రతియానవాలుగ శిరోమణినిఁ దీసి  
కొనెను.

ఆపయి నితదూరము వచ్చిన తనను శ్రీరాములవారు  
రావణునిసంగతినందర్శముల నడుగుదురని యెంచుకొని రావ  
ణునిఁ జూచుతలంపు గలిగి యతనియుద్వానమగు నశోక  
వనముఁ జెరుపుచుంచెను. అపు డతనిమీఁదికి యుద్ధమునకుఁ  
బంపఁబడినరాక్షసులను గొందరినిఁ జంపి తుదను రావణుని  
కుమారుఁడగు నింద్రజిత్తుచేత నతఁడు పట్టువడియెను. ఆ  
యింద్రజిత్తు హనుమంతుని రావణునియెదుటికిఁ దీసికొని  
పోయెను. అప్పు డారాక్షసరాజుతో దననిజస్థితినిఁ దెలుపుచు  
బుద్ధులు చెప్పఁగా నతఁడు కోపించి ముందు చంపఁ బ్రయ  
త్నించి విభీషణునిచే వారింపఁబడి తుదకు దోకకు జమురులో

ముంచిన గుడ్డలు చుట్టి కాల్పుట యను శిక్షతో హనుమంతుని విడిచిపెట్టెను. అంతట నతఁ డామండుచుండెడుతోకతో సూరంతయుం దగులబెట్టి తనక్షేమమును సీతకుఁ దెలిపి యామె కుశలమును విచారించి సముద్రమును దాటి తన నిమిత్తము కాచికొనియుండినకపులతోఁ గలిసి యందరి కానందమును గలిగించెను. సీతను జూచుటకుగా వచ్చి లంకాపురమునంతయు నితఁడు గాల్చినందున (చూచిరమ్మనిన కాల్చివచ్చినావా ?) అనుసామెత యప్పటినుండియు గలిగెను. ఇట్లు వానరులందరు గలిసి శ్రీరాములవారివద్దకుం బోయినపయిని హనుమంతుఁడు శ్రీస్వామివారికిఁ జరిగినవృత్తాంతమును జెప్పి సీతాదేవియొక్క శిరోమణిని సమర్పించి యతనిహృదయతాపమును బోగొట్టెను. యుద్ధమునం దితఁడు జంబుమాలి, ధూమాక్ష, అకంపన, దేవాంతక, త్రిశిరస్కు, నికుంభ, కాలనేమి, మాల్యవంతు లను రాక్షసవీరులనుఁ జంపెను. యుద్ధానంతరమున నయోధ్యకు మరలివచ్చునపుడు శ్రీస్వామివారిపనుపున భరద్వాజాశ్రమమునుండి యీకపిశ్రేష్ఠుఁడు భరతునివద్దకు వెళ్లి శ్రీరాములవారిరాక నెఱింగించి సంతోషమును గలిగించెను. శ్రీరామపట్టాభిషేకసమయమున సీతాదేవి శ్రీస్వామివారిపనుపున నీహనుమంతునకు నమూల్యమైనముక్తాహారము బహుమతి నిచ్చెను. ఇతఁడు శ్రీరామనిర్యాణానంతరము కుశలపుల

యొద్ద మంత్రిగ నుండినట్టు లయోధ్యలోని శ్రీహనుమంతుని  
దేవాలయమువద్ద గొందరు చెప్పియుండిరి.

౫. వాలి.

ఇతఁడు కిష్కింధాదేశపురాజు. మాయాపి యనువాని  
తో దీర్ఘకాలము యుద్ధముచేసి మరలిరానందున నతని  
తమ్ముడగుగ్రీవుఁ డన్న చచ్చియుండు నని భావించి రాజ్య  
మును స్వీకరించెను. అప్పటి యాదేశపుబ్రజల యాచారము  
వ్రతారము దనయన్న భార్యయగు తారనుఁ బరిగ్రహించెను.  
ఇట్లు కొంతకాలము జరిగినపిదప వాలి యాదనుజుని సంహ  
రించి కిష్కింధకు వచ్చి తమ్ముడగు సుగ్రీవునిపయిని గోపించి  
యతనిని బయికి వెడలఁగొట్టి రాజ్యమును భార్యను మరియు  
నతనిభార్యను స్వీకరించెను. శ్రీరామసుగ్రీవసఖ్యానంతరమున  
శ్రీరాములవారిచే నీవాలి చంపఁబడెను.

౬. సుగ్రీవుఁడు.

ఇతఁడు తనయన్నయగు వాలి యనంతరమునఁ గిష్కింధ  
నేలినవ్రథు వయి యున్నాఁడు. శ్రీరాములవారిపనువున నలు  
దిక్కులకు వాసరవీరులను సీతాన్వేషణముకొరకుఁ బంపెను.  
ఆనహాయులయిన శ్రీరామలక్ష్మణులకు దనయావత్సేనతో సహా  
యొడై లంకకుఁ బోయి రామరావణయుద్ధమునఁ బోరాడి  
మృతుఁడు, కుంభుఁడు, మహూదరుఁడు మొదలగురాక్షస

వీరులనుఁ జంపెను. యుద్ధానంతరము శ్రీరాములవారితో  
వానరవీరులతోఁగూడ నయోధ్యకు వచ్చి శ్రీరామపట్టాభిషేక  
మయినపిదప వారివద్ద సెలవును బొంది కిష్కింధకుఁ బోయి  
రాజ్యము నేలుచుండెను.

## 2. అంగదుఁడు.

ఇతఁడు వాలికుమారుఁడు. సేతువు దాఁటినపిదప శ్రీరా  
ములవారిపనువున రావణునియొద్దకు రాయభారముకొర కేగి  
యనేకనీతివాక్యములను నతనితోఁ జెప్పెను. యుద్ధమున వజ్ర  
దంష్ట్రుఁడు, నరాంతకుఁడు, కంపనుఁడు, ప్రజంఘుఁడు,  
మత్తుఁడు మొదలగురాక్షసవీరులనుఁ జంపెను. యుద్ధానం  
తరము శ్రీరాములవారివెంట నయోధ్యకు వచ్చి మరలఁ  
గిష్కింధకుఁ బోయెను. ఈవానరవీరులలోఁ జూబవంతుఁడు  
నృగ్గు. నీలుఁడు సేనాధిపతి. నలుఁడు సేతువు గట్టినవాఁడు.  
సుపేణుఁడు వైద్యుఁడు.

ఇట్లుపైని రావణాదిరాక్షసులవిషయమై వ్రాయవలసి  
యున్నది. గనుక యీవానరు లనువా రెవ్వరో కొంత  
చర్చించి వ్రాయుట నముచితము. వీరలను సాధారణముగ  
మనమందరము గ్రంథక్తర్తతోపాటుగఁ గోతు లని నమ్మ  
చున్నాము. కోతులె యయియుండినయెడల వారిస్త్రీలకు  
హస్తపాదాద్యాభరణములను ధరించుట కెట్లు వీ లగును?

కోతినిఁ బరీక్షించి చూచినవాఁడు దీనిని నమ్మఁడు. తార  
మొదలగుస్త్రీలవర్ణనమునుబట్టి యోచింపఁగా వారినిఁ గోతు  
లని యెవ్వరును నమ్మరు. స్త్రీపురుషులు తోకలను మూసి  
యా మూయకయా వస్త్రములను ధరించిరి? గృహములయం  
దెట్లు నివసించిరి? వేదశాస్త్రముల నభ్యసించుట ద్విజులు  
చేయుసంధ్యావందనాదికర్తలను జేయుట కోతు లేయాధారము  
పయినిఁ జరిపెను. కావున నట్టివారిని మృగములలోఁ జేరిన  
కోతు లని చెప్పటకు వీలుపడదు. మరి యేమి యనినః  
ఆదిస్తృప్తిలోఁ దామన, రాజన, సాత్త్వికు లని ప్రజలలో మూడు  
విభాగము లుండినటుల మనగ్రంథములన్నియు నైకకంఠ్యముగ  
నొప్పుకొనుచున్నవి. ఈభేద మనునది కేవలము వారివారిదేహ  
వర్ణమునుబట్టి యేరుపడెను. తామసు లనఁగా నల్లనివారు,  
లేదా? నిండుగ నవివేకులు. రాజసు లనఁగా నెఱ్ఱనివారు  
లేదా ఒకరితో నొకరు కలహించువారు. సాత్త్వికు లనఁగా  
దెల్లనివారు, లేదా నెమ్మదియు నణకువయు గలవారు. పయి  
మూడు తెగలవారు కొంతకాలమువరకు బరస్పరవివాహములు  
చేసికొనిరి. అప్పుడు శరీరవర్ణమునుబట్టి యుండినభేదము  
మారిపోయెను. కావున మరియొకమార్పు వారిలోఁ జరగ  
వలసివచ్చి విద్యాధరులు, యక్షులు, రాక్షసులు, గంధర్వులు,  
గుహ్యకులు, సింధులు, భూతములు, విశాచులు, కిన్నరులు





నరులు, వానరులు మొదలగువిభాగము జరిగినది. మరియుంత  
కాలముపిదప నేయేదేశములఁ బ్రజలు నివసించుచున్నారో  
యాదేశములపేరులతోఁ బిలువబడుచుండిరి. అనఁగా రాజ  
పుత్రులు, భంగాలీలు, మలయాళీలు మొదలగువారు. రెం  
డవవిభాగమందుఁ జెప్పబడిన వివిధనామములకు నర్థములన్ని  
టిని నిచ్చట విచారించుట యేల? ఇటీవల రెండవవిభాగమునఁ  
జెప్పబడినవిభాగములలోఁ గనుపడనివారిని స్వర్గాదిలోకముల  
లోనివారై యుండినట్లు మనగ్రంథకర్తలు తీసికొనిరి. తదితరు  
లలోఁ గొందరిని నరులుగను, వానరులుగను, రాక్షసులుగను,  
దయ్యములని మనము సాధారణముగ నమ్ముచున్న భూత  
పిశాచములుగను దీసికొనిరి. వానరు అనఁగా నడవియందు  
నివసించుజను లని వాచస్పతినిఘంటువువలనను జ్రానుదొరవారి  
డిక్షనరీవలనను దేటపడుచున్నది. గోతులును వనమం దుండె  
డివి. కావున వానికిని వానరశబ్దముఁ గలదు. గనుక గ్రంథ  
కర్త వారినిఁ గోతు లని భ్రమసియుండును. కావున నతఁడు  
వానరులను గోతు లని నమ్మియుండుటనుబట్టి కోతిరూప  
మును జేష్టలను బ్రతిచోటను వర్ణించుచుఁ బోయెను. కపిశ  
వర్ణముగలవా రగుటచేత వీరినిఁ గవు లనియెదరు. కపిశవర్ణ  
మనఁగా నలుపు నెరుపు కలిసినరంగుకు పేరు. దీనినిబట్టి  
యోచింపఁగా నీవానరవీరులు ప్రథమవిభాగమగు తామస

రాజసులమధ్య జన్మించినవారై యుండియుందురు. 'కేవలము నల్లనివారును నవయవసౌష్ఠవము తక్కువగలవారును రాక్షసులై యుండురు. అయితే ఈవానరులను గోతు లని నమ్మని వారు హనుమంతుడు సముద్రలంఘనము నెట్లు చేసెననియు, తనతోఁగకు జుట్టబడిన చమురుగుడ్డలమంటతో లంకాదహన మెట్లు చేసెననియు నిప్పటికిని విష్ణుదేవాలయములలోఁ దోక గల హనుమంతుని నెటుల పూజించుచున్నారనియు నాక్షేపింపక మానరు. దీనికి సమాధానము :—ప్రతిమతమునందును గొన్నిమతసంబంధమయిన నమ్మకములు గలవు. ఆనమ్మకములను విడుచుకొన్నయెడల నేమతమును నిలువజాలదు. అందు మనయార్యమతమున నవి హెచ్చుగ నున్నవి. కావున నట్టివాని నీకాలపువారును నమ్మవలసినదే? ఆమతసంబంధములగునమ్మకములలో నీమీఁదివర్చకు సంబంధించిననమ్మకములను దీసికొనియెడము. అరుదుగఁ గొందరుమహానుభావులకు గామరూపములను ధరించుశక్తి గలిగియుండును. అటులనే హనుమంతునికిఁ గామరూపశక్తి కలిగియుండును. లంఘనమునకు యోగ్యమైన కోతిరూపమును ధరించి మహేంద్రగిరి నుండి సముద్రమును దాటియుండును. కోతిరూపముతో నుండినందున దోకకు జమురుగుడ్డలు చుట్టి రాక్షసులు కాల్చి యుండురు. ఈహనుమంతుడు కోతిరూపముతోనె శ్రీరామ

దూతకృత్యముగు నీతాన్వేషణాదికమును జరిపియుండినందున నాపూపముతోనే మన మిప్పటికిని దేవాలయములలో నారాధించుచున్నాము. ఇందుకు తప్పగాని యనందర్శముగాని యేమియు లే దని చదువరులకుఁ బోధపడఁగలదు.

౮. విభీషణుఁడు.

ఇతఁడు రావణుని లెండవతమ్ముఁడు. నీతాదేవిని లంకకుఁ దెచ్చినపిదప ననేకపర్యాయములు రావణునితో వల దని హితోపదేశమును జేసెను. చివరకు దనయన్న యెంత మాత్రము తనమాటను వినఁ డనియు, జెడు ననియు దృఢముగఁ దెలిసికొని యతనివలన నవమానమును బొంది నలు పురుషులంతయుతో నముద్రమును దాటివచ్చి శ్రీరాములవారి సన్నిధిని శరణాగతి చేసెను. ఈశరణాగతివిషయము విష్ణు మతస్థులందరికి నిండా ముఖ్యము. ఇదియే షడంగప్రపత్తి యని చెప్పుదురు. షడంగప్రపత్తికి మోక్ష మే ఫల మై యుండ వలెను. అట్లు లేదు; అయితే ఇచట లంకారాజ్యలాభమే ఫలముగ గ్రహింపవలసియున్నది. ఆపిదప శ్రీస్వామివారిసన్నిధిని జేరి రాక్షససేనల స్థితిగతులనన్నిటిని మనవిచేసెను. యుద్ధసమయమునందును రావణునికోటలోఁ జరుగుప్రతివిశేషమును మనవిచేయుచువచ్చినందున బ్రతీకారము వెంట వెంటనే చేయఁ

బడుచుండెను. అంతటనుండియే 'యింటిగుట్టు లంకకుచేట' ను సామెత వాడుకఱానికి వచ్చెను. పూర్వ మాపత్కాలముల యందుఁ గనిష్ఠులగు సోదరులు సహా నీతులు చెప్పు మంచి యాచారము గలదు.

యుద్ధానంతరము శ్రీరాములవారివలన లంకారాజ్యమున కభిషేకింపఁబడి యీవిధీషణుఁ డాస్వామివెంట నయోధ్యకు వచ్చి సన్తానమును బొంది తిరుగ లంకకుఁ బోయి రాజ్య మేలుచుండెను.

#### F. కుంభకర్ణము.

ఇతఁడు రావణాదెసోదరులు ముగ్గురిలో రెండవవాఁడు. విశేషాన్నత్యము బలము గలవాఁడు. కాని తిండిపోతు. అతినిద్ర గలవాఁడు. ఐనను యుద్ధమధ్యమున దనయన్నకు రాజ నీతిని విస్తారముగఁ జెప్పెను. రావణునిపనుపున యుద్ధమున కేగి శ్రీరాములవారిచే సంహరింపఁబడెను. శారీరశాస్త్రము నెరుగని యీగ్రంథకర్త కుంభకర్ణునిచే మ్రింగఁబడినవారు కర్ణ నాసికారంధ్రములనుండి బయటికివచ్చుచుండి రని చిత్రముగ వర్ణించెను. ముక్కునకును నోటికిని రంధ్రము గలదు గాని 'చెవికిలోపల' రంధ్రమే లేదు గదా? మ్రింగఁబడినవా రాదారి నెటుల రాగలరు?

౧౦. రావణుడు.

ఇతఁడు లంకారాజ్యమునకు బ్రభువు. బహుపరాక్రమ వంతుఁడు. మనదేశమునకు వచ్చి యనేకులగురాజులను జయించియుండును. దిక్పాలకులను సహజయించె నని యీగంధకర్తచెప్పెను.

ఇట్టిపరాక్రమము గలవాడైనను బరస్త్రీలోలుఁ డయి చాలమంది సుందరులగుస్త్రీలను దెచ్చిపెట్టుకొనెను ఇట్లు కొంతకాలము జరిగినపిదప దనచెలియలగు శూర్పణఖవలన నరణ్యవాసమునం దున్న సీతాదేవియొక్క సౌందర్యమునుఁ దెలిసికొని యచటి కేగి ప్రచ్ఛన్నవేషమును దాల్చి శ్రీరామ లక్ష్మణులు లేనిసమయమున సీతాదేవియొద్దకు భిక్షకునిరూపమున నేగి యామె నెత్తుకొని లంకకుఁ బోయెను. అచ్చట నాదేవి యతనికి వశ్యురాలు కానందున నామె సశోకవనమున నుంచి స్వాధీన మగుటకొరకు రాక్షసస్త్రీలచే శ్రమపరచుచు వచ్చెను. ఇట్లు సుమారు పదిమాసములకాలము జరిగినపిదప శ్రీరాములవారు వానరసేనతో వచ్చి లంకాపట్టణమును ముట్టడించిరి. అప్పుడు రావణుడు శ్రీరాములవారిచే రాయభారమునకయి పంపఁబడిన యంగదుని నిరాకరించి సేనలను విభజించి నాలుగుదినములవరకు ననేకరాక్షసవీరులను యుద్ధమునకుఁ బంపెను. వారందరు హతులైనపిదప నైదవనాఁడు

రాక్షససేనాధిపతియగు ప్రహస్తుడు యుద్ధమునకు వచ్చెను. అతఁడును వాసరసేనాధిపతియగు నీలునిచే జంపబడెను. అందుకు రావణుడు కడు దుఃఖితుఁ డయి మూలబలమును దీసికొని తానే యుద్ధమునకు వచ్చి శ్రీరాములవారితో యుద్ధము చేసెను. అప్పుడు శ్రీరాముని బాణములదెబ్బకు జడిసి యూరకయుండఁగా నట్టివానిని జంపుట తగ దని శ్రీరాముల వారు తలఁచి యతనిని శ్రమ దీర్చికొని మరుచటినాఁడు రమ్మని చెప్పి పుచ్చిరి. ఏడవనాఁటియుద్ధమున రావణుడు తన తమ్ముడగు కుంభకర్ణుని యుద్ధమునకుఁ బంపెను. అతఁ డనేక వీరులతో యుద్ధముచేసి తుదను శ్రీస్వామివారిచే సంహరింపఁ బడెను. ఎనిమిదవనాఁటియుద్ధమున లక్ష్మణస్వామి యతికా యునిఁ జంపెను. ఈయతికాయుఁడు రావణునికుమారుఁడు. నీతిమంతుఁడు. రావణునిమంత్రులలో నొకఁడు.

తొమ్మిదవనాఁ డింద్రజిత్తు మూడవసారి యుద్ధమునకు వచ్చెను. ఇతఁడు రావణుని పట్టమహిషియగు మండ్ోదరికి జన్మించినవాఁడు కావున యువరాజు అప్పు డనేకులగువీరు లతో నేర్పుతోను వేగముతోను యుద్ధముచేసి తుదను లక్ష్మణ స్వామిచే జంపబడెను.

రావణుఁ డింద్రజిత్తుచావునకు దుఃఖించి పదియవనాఁ డతిగోపముతో రెండవసారి యుద్ధమునకు వచ్చెను. ఇట్లు

వచ్చి లక్ష్మణస్వామిని మూర్ఛితునిఁ జేసెను. అపుడు శ్రీరాములవారు కోపించి తీవ్రశరములను రావణునిమీఁద వేయఁగా నతఁడు వానికి సహింపలేక యుద్ధభూమినుండి మరలిపోయెను.

పదునేకండవనాఁడు రావణుఁడు శత్రువిజయముకోరకు బౌతాళహోమామమను నొకదానినిఁ జేసినట్లును, నాహోమామమునకు విఘ్నముచేయుటకయి వానరు లేగి రనియు నామీఁద రావణుఁడు మూడవసారి యుద్ధమునకు వచ్చె ననియుఁ జెప్పఁబడి యున్నది. నాఁడు రామరావణయుద్ధము కడుభయంకరముగఁ జరిగెను. తుదను శ్రీస్వామివారిచే వేయఁబడినబ్రహ్మాస్త్రముచే రావణుఁడు హతుఁ డాయెను.

ఈరావణునకు దశకంఠుఁ డనియు వింశతిభుజుఁ డనియు వాడుక కలదు. అట్టి యాకారముతోనే యిప్పటికిని నీశ్వరునికి వాహనముగ వేంచేయింపు జరుగుచున్నది. ఒక్కశరీరమునకు బదితలలును నిరువదిచేతులును నెట్లుండును. అట్లుండిన శరీరికి సౌఖ్యమును సదుపాయము నెట్లుకలుగును. కావున నీయసంభావిత మెట్లు కలిగినదో విచారింపవలసి యున్నది. హనుమంతుఁడు లంకలో వెదకునపుడు స్త్రీలమధ్యమున రావణుఁడు రెండుబౌహువులును, నొక్కతలయును గలవాఁడయి నిద్రించుచున్నట్లు చెప్పఁబడి యున్నది.

రామాయణసుందర కాండ పదియవసర్గము 21-22.

శ్లో॥ దదర్శ సకప్తిస్తస్య బాహూశయనసంస్థితౌ |

మందరస్యాంతరేనువౌ మహాహీరుషితావివ ||

తాభ్యాంసపరిపూర్ణాభ్యాం భుజాభ్యాంరాక్షసేశ్వరః |

శుశుభే చలసంకాశః శృంగాభ్యామివమందరః ||

24-25. తస్యరాక్షససింహస్య నిశ్చక్రామమహాముఖాత్ |

శయానస్యవినిశ్వాజో ఘోరయన్నివతద్గ్రహమ్ ||

ముక్తామణివిచిత్రేణ కాంచనేనవిరాజితమ్ |

మకుటేనాపవృత్తేన కుండలోద్వలితాననమ్ ||

ఇచట వ్యాఖ్యానకర్తలు రావణుడు కామరూపి కావున నేకశిరస్సును ద్విబాహువులును గలిగియుండుట స్త్రీలవినోదముకొర కని నవరించిరి. సమపాయముకొర కేకశిరస్సుండుట బాగే, అనేక స్త్రీలతో విహరించువాని కనేకములగుచేతులుండుట, వారితో వినోదము లాడుట కుపయోగమే కదా? కావున నాసవరణను మన మొప్పుకూడదు.

ఇందునుబట్టి రావణునకు నేకశిరస్సును ద్విబాహువులును గల వని స్పష్టపడుచున్నది. రావణునితల కొట్టబడినపిదప మొలచినతలను వరుసగ గొట్టినట్లు స్పష్టముగ రామాయణమున నున్నది.



ఈ గ్రంథకర్త రావణునికి బదితలలు గలిగియున్నవని నమ్మియున్నందున నాపదితలలును బదివర్యాయములు కొట్టి నట్లు అనఁగా నొకసూరుతలలు కొట్టబడినట్లు వ్రాసియుండెను. కాని హస్తములవిషయ మేమియు నెత్తుకొనలేదు. పదితలలు గలవానికి నిగుపదిచేతు లుండవా? యని తలఁచి రావణుడు వింశతిభుజుఁ డని గ్రంథములో నచ్చటచ్చట వ్రాసెను. ఒక్కటే శిరస్సు కల డని నమ్మియుండినయెడల దానినిఁ బది పర్యాయము లే కొట్టె నని నిజముగ జరిగినది జరిగినట్టే వ్రాసి యుండవలసివచ్చును. కాని యితనికి దశకంఠుఁ డని పేరువ నామ మేల కలిగినదో చూతము. రావణునివధనాఁడు శ్రీ స్వామివారిచే వేయబడినబాణములవలనఁ దొమ్మిదిపర్యాయ ములు తలలు దెగఁగొట్టబడుచు దిరుగ మొలచుచుండుటనుఁ జూచి దివ్యాస్త్రమువలనఁగాని యితఁడు చావఁడని శ్రీస్వామి వారు తలఁచి బ్రహ్మాస్త్రమును బ్రయోగించి సంహరించిడి ఱ్ఱి తలలు మొలచుట యేదో యొకవరప్రభావమైయుండును. వరప్రభావముగూడ మతసంబంధములగు నమృతములలో నొక టియై యున్నది. ఇట్లనే కార్తవీర్యార్జునుని బాహువులను శ్రీపరశురాములవారును, బాణానురుని బాహువులను శ్రీకృష్ణ స్వామివారును, దెగఁగొట్టియుందురు. మరియు నీరావణునిఁ దశకంఠుఁ డను పేరు వానిసంహారమువకు ముందే యెట్లు

గ్రంథమున వాడుక చేయఁబడె నని శంక గలుగును. పౌరుష నామములన్నియు నాయాపనులు జరిగినపిదప వాడఁబడును. అట్టివారిచరిత్రలు వారియనంతరమునందు వ్రాయఁబడును. స్వచ్ఛందమరణునికి మరణానంతరమునగాని, యాపేరు రాదు కదా? అట్లనే యీరావణున కానామములు ప్రయోగింపఁ బడెను.

౧౧. శ్రీరాములవారు.

శ్రీమన్నారాయణుడు రావణాదిదుష్టులను సంహరించి తద్వారా శిష్టరక్షణము చేయుకొరకు దశరథమహారాజునకుఁ జ్యేష్ఠభార్యయగు కౌసల్యయందుఁ జ్యేష్ఠకుమారుడై యవతరించెను. ఆయనకు వశిష్ఠమహర్షి శ్రీరామనామము నుంచెను. సుమిత్రయను రెండవభార్యయందు లక్ష్మణశత్రుఘ్నులు కవలుగ జన్మించిరి. మూడవభార్యయగు కైకేయియందు భరతుఁడను కుమారుఁ డుదయించెను. వీరిలోఁ బాల్యము మొదలు రామలక్ష్మణులు మైత్రి గలిగి యుండిరి. అట్లనే భరతశత్రుఘ్నులు నుండిరి.

ఇట్లు వీరు దినదినప్రవర్ధమానులై యుండఁగా నొకనాఁడు విశ్వమిత్రమహర్షి దశరథమహారాజుకడ కేతెంచి తానుఁ జేయు నొకగొప్పయాగమునకు రావణునిభటులగు భూదీచనుబాహులను వారు పలుమారు విఘ్నములు చేయు

చున్నందున నాయాగరక్షణార్థము తనవెంట శ్రీరాములవారినిఁ  
 బంపుమని కోరి యందువలన విశేషమగుమేలు సమకూడునని  
 పలికెను. అపు డామహారాజు జ్యేష్ఠుఁడును ధర్మప్రధానుఁడు  
 నగు నాబ్బాయినిఁ బంప వెఱచెను. అందుకు విశ్వామిత్రుఁడు  
 కడుం గుపితుఁడు కాఁగా వశిష్ఠమహర్షి యామహారాజుతో  
 భయములే దనియు విశ్వామిత్రునివలనఁ దివ్యాస్త్రాదిలాభము  
 గలుగు ననియు బోధించినపిదప నామహారాజు రామలక్ష్మణుల  
 నుభయులను బిలిపించి విశ్వామిత్రునివెంటఁ బంపెను. ఇట్లు  
 వారు మువ్వురు నేగుచుండఁగా శ్రీరాములవారు తాటకయను  
 దుష్టురాలిని సంహరించిరి. ఆయాదుదానిం జంపుటకు సంశ  
 యింపఁగా విశ్వామిత్రుఁడు దుష్టులగుస్త్రీలను సంహరించు  
 టచేఁ బాపములేదని పూర్వము జరిగినకథలను జెప్పి చంపు  
 మనఁగా నయోధ్యను విడుచునపుడు తమతండ్రివలన విశ్వా  
 మిత్రుఁడు చెప్పినదానినంతయు జేయు మని యాజ్ఞాపింపఁబడి  
 యున్నందునను శ్రీరాములవా రాతాటకను సంహరించిరి.  
 అట్లు కేవలభుజబలమువలనఁ దానిని సంహరించిన శ్రీస్వామి  
 వారిని మెచ్చుకొని వారికి దివ్యాస్త్రముల నామహర్షి యుపదే  
 శించెను. వానిని శ్రీరాములవారు లక్ష్మణున కుపదేశింపిరి.  
 ఆపిదప యాగభంగము చేయుటకు వచ్చినమారీచసుబాహు  
 లతో శ్రీరాములవారు యుద్ధము చేసిరి. అందు మొదటి

వాఁడు రామబాణములకుఁ దాళఁజాలక తప్పించుకొనిపోయెను. రెండవవాఁడు హతుఁ డయ్యెను.

అక్కాలమునఁ జనకమహారాజుచేఁ జరపఁబడుచున్న యజ్ఞమును జూచుటకును నామహారాజయొద్దనున్న యీశ్వర ధనుస్సును గాంచుటకును విశ్వామిత్రునివెంట శ్రీరామలక్ష్మణులు మిథిలాపురమున కేగిరి. అకుమారుల నామహారాజు చూచి వీ రెవ్వ రని విశ్వామిత్రుని నడుగ 'వీరు దశరథమహారాజు కుమారులు, ధార్మికులు, ధనుర్విద్యయందు నేర్పుగలవారు, నీయింట నున్న శివధనుస్సును జూడ నభిలాషముగలవారై వచ్చి' రని యతఁడు చెప్పఁగా నామహారాజు చాల యానందించి యాధనుస్సునుఁ దెప్పించి దీనిని శ్రీరాములవా రెక్కువెట్టిన యెడల వీర్యశుల్కగా నిచ్చుటకు శివధము చేసియున్న తనకుమార్తెయగు సీతాదేవి నిచ్చెద నని చెప్పెను. అపుడు శ్రీరాములవా రతిసులభముగ దాని నెక్కువెట్టుతరి నది నడిమికి విరిగిపోయెను. దానిం జూచి జనకమహారాజు చాల మెచ్చుకొని సీతాదేవిని శ్రీరామునకు సమర్పించెద నని పలికెను.

\* ఆపయిని దశరథునకు శుభలేఖ నంపఁగా నామహారాజు భార్యలతోను ధరతశత్రుఘ్నులతోను వశిష్ఠాదిపరివారము తోను గలిసి మిథిలానగరమునకు వచ్చెను. అంతటఁ జనక

మహారాజు సీతాదేవిని శ్రీరాములవారికిని, రెండవపుత్రికయగు నూర్తిభను లక్ష్మణస్వామివారికిని, దనతమ్మునికుమార్తెలగు మాండవీశ్వరతీర్థులను వరుసగ భరతశత్రుఘ్నులకును నిచ్చి యేక కాలమున న్నతివిభవముతో వివాహము చేసెను.

భర్త సంచరించువిధమునకు శ్రీరాములవారును, భార్య ప్రవర్తించురీతికి సీతాదేవియు, సోదరులను వర్తించుటకు లక్ష్మణ స్వామియు, భక్తికి భరతుఁడును, నిదర్శకులయి ప్రవర్తించిరి.

ఇట్లు వివాహములు జరిగినపిదప దశరథమహారాజు కుమారులతోను గోడండ్రతోను బరివారముతోను నయోధ్యా పురము జేరి సుఖముగ నుంచెను.

ఈతరున గొన్ని సంవత్సరములు జరిగినపిదప భరతుఁడు శత్రుఘ్నుసహితుడై మాతామహుఁడగు కేకయరాజుపురమున కేగియుండఁగా దశరథమహారాజు తాను మున్ను కైకేయి కిచ్చినవరమును దలంచి భరతుఁడు లేని యిదియే సమయమని యెంచి శ్రీరాములవారికి బట్టాభిషేకము జేయఁ బూని వశిష్ఠమహర్షిచే నందుకు ముహూర్తమును నిర్ణయింపించి సంభారములు సిద్ధపరచి మరునాఁడు చేయ సమకట్టియుండెను. ఆనాటిరాత్రి కైకేయి తనకు ముందు భర్తచే నీయఁబడినవరముల నడుగుటవలన మరునాఁడు జరగవలసిన శ్రీరామపట్టాభిషేకము నిలిచిపోయెను. ఈవరములవిషయము దశరథమహా

రాజుచరిత్రమున విపులముగ విమర్శింపబడి యున్నది. ఆహా ! ఏమిచిత్తమో కాని వశిష్ఠునివలన నుంపబడిన పట్టాభిషేక ముహూర్తముప్రకారము జరగకపోవుటయే కాక శ్రీరాముల వారి కతిశ్రమకరమగుసరణ్యవాసము పదునాలుగువత్సరముల కాలము సంభవించెను. సర్వజ్ఞులని మనచే నమ్మబడియున్న మహర్షులలో నెక్కడగు నీవశిష్ఠుని సర్వజ్ఞత్వవిషయము విచారింపవలసి యున్నది. సర్వజ్ఞత్వమే యతనికి గలిగి యున్నయెడల, బట్టాభిషేకము గానేర దని ముందే చెప్పి యుండవలెను. లేక, పురోహితుడని యనుకొంటిమా, కైకను దనతండ్రియింటికిఁ బంపబడుదానినిగాఁ జేసియుండ వలెను. కావున మహర్షులకు గలసర్వజ్ఞత్వమునకు గొంత పరిమితి గలిగియుండక తప్పదు. తా నెఱిగియున్నవిషయముల లోను స్థలములలోను గతవర్తమానకార్యములను దెలిసికొను నట్టి దివ్యజ్ఞానము తపోమహిమవలన వారికి గలిగియుండును. అదియైనను యోగశక్తిని బట్టి వచ్చిన ధ్యానప్రభావముచే గలుగునదియే కాని యెల్లప్పుడు నుండునదియును గాదు. సమస్తగోళములయందును సర్వకాలములయందును, సర్వ విషయములయందును వ్యాపించియుండు పరమేశ్వరుని సర్వ జ్ఞత్వము తదితరులకు గలిగియుండునా ? వశిష్ఠునకు దెలియనిది యుండునా ? తెలిసియు నూరకయుండె నని కొంద రన

వచ్చును. శ్రీకృష్ణులవారు కాని కార్యమున కెందుకు వచ్చితి-  
రని విదురునిచే నడుగఁబడి హితకార్యమునకుఁ బ్రతివాఁడును  
బ్రయత్నింపఁ బూనవలసినదనియు, నట్లు చేయనియెడల  
బాతిత్యము సంభవించుననియు, గార్యకారి కాకపోయినను  
నట్టిప్రయత్నమునకు ముందు ఫలము గల దనియు, సెలవిచ్చి-  
యున్నారు. జగదీశ్వరుడే మేలుకొరకుఁ బ్రయత్నించినపుడు  
వశిష్ఠుఁడుమాత్ర మేల ప్రయత్నించునుండఁగూడదు? కావునఁ  
బట్టాభిషేకవిఘ్నవిషయ మాఘుషికి ముందుగఁ దెలియదని  
తేటపడఁగలదు.

మఱియు నిప్పటికాలపువారివలె గాక తారలనుమా-  
త్రము చూచువాఁడుక గలదినముల నాటివాఁడగు వశిష్ఠుఁడు  
శ్రీస్వామివారికిఁ బట్టాభిషేకమునకు సంపత్తారను నిర్ణయిం-  
చెను. వారికి రాజ్యలాభసంపద పోవుటయే కాక వనవాస  
కష్టము, భార్యవియోగము, రావణాదివీరులవధవలని శ్రమ  
యు, సంప్రాప్తమాయెను.

ఆమరునాటియుదయమున శ్రీరాములవారినిఁ బిలిపించి  
దశరథుఁడు దుఃఖమువలన గైకేయి కిచ్చినవరములవిషయమును  
జెప్పలేకయున్నపు డాదేవి శ్రీరాములవారితో 'నీవు పదు  
నాలుగుసంవత్సరము లరణ్యవాసము చేయునటులను భరతుఁడు  
రాజ్య మేలునటులను నాకు సీతండ్రి వర మిచ్చె' నని తెలి-

పెను. అవుడు శ్రీస్వామివా రరణ్యమున కేగెద నని తండ్రి  
యెదుట నెప్పకొని తల్లియగు కౌసల్యయొద్దకు సెలవుబొం  
దుట కరుగఁగా నచట లక్ష్మణస్వామివా రిట్లనిరి:—

గీ. “విషయపరతంత్రుడై ధర్మవిధికిఁ దప్పి

మది ననారత మిది కార్య మిదియకార్య  
మని యెటుంగక వర్తించునతఁడు తండ్రి  
యైనఁ గడువధ్యుడని పల్కి రార్యు లధిప.

క. జనపతి నీదగురాజ్యముఁ

గొనుటకు నేబలము? విదప గుణహీనతఁ దా  
మును కొని యేకారణమున

దనమదిఁ గైకేయి కొనఁగఁ దలచె మహాత్మా”

ఇట్లనేకవిధములఁ జెప్పఁగా నవుడు శ్రీరాములవారు  
సెలవిచ్చినదానిలో ముఖ్యంశ మేమి యనిన:—

గీ. “ధరణిఁ బురుషార్థములలోన ధర్మ మెక్కు

డట్టిధర్మంబునందు సత్యంబు నిలిచి  
యుండు నన్నిటికంటె సత్యుత్తమంబు  
గురునియానతి నడచుట గురుగుణాధ్య.

కావున నేమ బిత్తకాసనంబునఁ గైకేయిచేతఁ బ్రచోది  
తుండ నైతి నింకఁ దానిఁ గడవంజాల నీవ శుభం బైనక్షత్ర  
ధర్మంబునందు బుద్ధిఁ జొరనీక తీక్ష్ణవృథావంబు విడిచి కరమ



శ్రీయోనిష్ఠయైన మద్భుద్ధి సనుసరింపుము” అని సెల విచ్చిరి. తల్లియొద్ద సెలవుఁ గైకొని శ్రీరాములవారు తమనగరున కేగి యరణ్యవాసవిషయమును సీతాదేవితో సెలవీయఁగా నాయమ తానుగూడ వెంట వచ్చెద నని యతినిర్బంధము చేసినందున నందుకు దుద కీయకొనిరి. స్త్రీని వెంటదీసికొని వెళ్ళినందుచేతనేకదా సీతావియోగాదికము శ్రీస్వామివారికి సంభవించెను. పర్వజ్ఞుఁడును సర్వేశ్వరుఁడును నగు నాయనకు దుఃఖములేకపోయినను దదితరు లట్లు భార్యను వనమునకుఁ దీసికొనిపోయినయెడల నాపదలు రాక మానవు. సమీపమున నవు డున్న లక్ష్మణుఁడు తానుగూడ వెంట వచ్చెద నని బహువిధములఁ బ్రార్థింపఁగా నందు కంగీకరించి సీతాలక్ష్మణ సహితులై శ్రీరాములవారు తండ్రియొద్దకుఁ బోయి సెలవు గైకొని పురజనులందఱు దుఃఖసముద్రమున మునిగియుండ, నారచీరలు ధరించి యరణ్యవాసమునకుఁ బయలుదేరి వెడలిరి. సుమంత్రుఁడు గంగానదియొడ్డువరకు రథసారథిగా నరిగి గుహుఁడు వాఁనితోడఁ తో గంగ దాటించినపిదప చూడుదినములవరకు నానదీతీరమునఁ గాచియుండి, యయోధ్యకు రథమునుఁ దోలుకొనివచ్చి దశరథున కావృత్తాంతమును చెలిపెను.

రామవియోగవిషాదమువలన నాటిరాత్రియే యామహా రాజా పరలోకగతుఁ డాయెను. సన్నిధిని గుమారు లెవ్వరును

లేనందున మంత్రులు యోచించి యాక భేదరమును భద్రపరచి మాతామహుని యింటనున్న భరతునిశత్రుఘ్నునితో రప్పించిరి. అట్లు వచ్చి భరతుఁడు దహనాదిసంస్కారములు యథావిధిగ జరిపెను. అప్పటియాచారమువలననే యిక్కలమునను యూరపుఖండపురాజులక భేదరములను బంధువులందఱు వచ్చువరకు ఖననము చేయక యుంచుటఁ గలదు.

స్వల్పదినములక్రిందట నరణ్యవాసమున కేగిన జ్యేష్ఠకుమారులగు శ్రీస్వామివారినిమిత్రము మనుష్యులను బంపక యేడుదినముల ప్రయాణముగల మాతామహుని పురముననున్న భరతుని నేల వశిష్టాదులు రావించి రని కొందఱికిఁ దోచును. శ్రీస్వామివారికొరకు మనుష్యుల సంపకపోవుటకు రెండుకారణములు గలవు:— 1. రాజ్యమును విడుచుకొని పదునాలుగుసంవత్సరము లరణ్యమునందే కాని యేపట్టణమునందును వసింపునని చెప్పిపోయిన శ్రీస్వామివారు గా రనియు, 2. చిత్రకూటపర్వతము దాటి యేప్రక్కకు వారు పోయిరో యామార్గమును దూతలు తెలిసికొనుట దుర్లభ మనియు వీనిని యోచించి నిర్దిష్టమైనస్థలమునం దున్న భరతశత్రుఘ్నులను బిలువనంపియుందురు.

భరతుఁడయోధ్యాపురముఁ జేరఁగనే తనతల్లివలనఁ ద్రండిమరణమును, అన్నయొక్క వనవాసగమనమును విని, తమ్ముని

తోగూడ దుఃఖించి తల్లిని నిందించి తండ్రికి సుత్తరక్రియలను  
 సలిపి వశిష్టునివాక్యప్రకారము రాజ్యమును స్వీకరింపనొల్లక  
 యారాజ్య మేలుటకు శ్రీరాములవారే యష్టులని నిశ్చయించి  
 వారియొద్దకు బోయి ప్రార్థించి తీసికొనివచ్చుటకయి పరివార  
 సహితుడై కదలెను. ముందు సుమంత్రునివలన జిత్ర  
 కూటాద్రివరకు శ్రీస్వామివా రేగినట్లు తెలిసికొనియున్నందున  
 జిత్రకూటాద్రి జేరెను. శ్రీరాములవారిగౌరవకు సపరివార  
 ముగాఁ బోవుచున్న భరతునిఁ గంగానదియొడ్డున గుహుఁడు  
 చూచి శ్రీస్వామివారియందు గల మిత్రభావముచే వారికిఁ  
 గీడు చేయునేమో యని శంకితుడై భరతునిఁ గంగానది  
 దాటుట కాటంకపరుపఁ బ్రయత్నించెను. అపు డాతనివలన  
 నిజస్థితినిఁ దెలిసికొని పరివారసహితముగా నతనిని గంగా  
 నదిని దాటించి పంపెను. ఇట్లు పరివారసహితుడై వచ్చు  
 చున్న భరతుని లక్ష్మణస్వామివారు చిత్రకూటాద్రిపయినుండి  
 దూరమునఁ జూచి, వచ్చువాఁడు భరతుఁడని తెలిసికొని శ్రీ  
 స్వామివారి కపాయము చేయఁబూని వచ్చుచున్నాఁడని భ్రమసి  
 శ్రీరాములవారితోఁ భరతుఁడు నీమీఁదికి యుద్ధమునకు వచ్చు  
 చున్నాఁడు సిద్ధుడవు గమ్ము నేను ముందుగ నేనను దగిలి  
 యుద్ధముచేసి భరతాదులను సంహరించెద' నని మనవి  
 చేసెను. అపుడు శ్రీస్వామివారు భరతునకు నామీఁద గల

భక్తిని నీవెటుగ వనియు నేను నీ కారాజ్యము నిమ్మని చెప్పిన  
యెడల భరతుఁ డీచ్చు ననియు నమాధానపరచిరి. అంత  
లో భరతశత్రుఘ్నులు దూరమున రథము డిగి పాదచానులై  
నన్నిధిఁ జేరి శ్రీస్వామివారిపాదములకు భక్తిలజ్జాశోకపరవశులై  
సాష్టాంగవందనము చేయ వారలను బ్రీతిపురస్కరముగ నెత్తి  
కొనిరించుకొనిరి. అపుడు భరతునిం జూచి తండ్రియగు దశ  
రథుని నేల యొంటరిగ విడిచి వచ్చితి వనియు, తండ్రియుఁ  
దల్లులు సుఖముగ నున్నారా? యనియు వారిని నిత్యమును  
యథావిధిగ బూజించుచున్నావా యనియు, నని యనేకరా  
జ్యాంగవిషయకప్రశ్నముల నడిగిరి.

తండ్రియొక్క-క్షేమమునకుగా భరతు నడిగినప్రశ్నము  
నకు నుత్తరమును దీసికొనక రాజధర్మములను దెలుపుప్రశ్న  
ములను విపులముగ నేల యడిగినో విచారింపవలసి యున్నది.  
ఇపుడు భరతుఁడు శ్రీస్వామివారియొద్దకు వారినిఁ బ్రార్థించిన  
పయిని దప్పక వారు రాజ్యమును స్వీకరింతు రనెడు నమ్మిక  
తో వచ్చియున్నాడు. రాజ్యమును స్వీకరింప నని చెప్పిన  
పిదప సతనిమనస్సు వికలమై యుండును. అపు డీరాజధర్మ  
విషయములు బాగుగ మనస్సునందు బట్ట వని శ్రీస్వామివారు  
తలఁచియు జగదీశ్వరుఁడు గావున దండ్రవిషయము తెలిసియే  
యొండుటచే నావిషయమున కుత్తరమును విన్నపిదప మానవ.

శరీరముతోనున్న యాస్వామివారు కొంత దుఃఖంపవలసి యుండును. కావునఁ దండ్రీవిషయమునకు భరతుఁ డుత్తరము చెప్పకముందే రాజధర్మములను బ్రశ్నకూసముగఁ బోధించి రని మనము నిశ్చయింపవచ్చును.

ఇట్టిసర్వజ్ఞునకు రావణవధాత్పూర్వము జయముకొరకు నగస్త్యుఁడు సూర్యు నారాధింపు మనె నట. మాతలి బ్రహ్మ స్త్రుము నేయు మని యాది చేసెనట ఏమివంత?

పసువిధమున శ్రీరాములవారు రాజధర్మముల నడిగిన పిదప భరతుఁడు తండ్రీమరణమును దెలిపెను. అపుడు శ్రీ స్వామివారు చేయఁదగినయుత్తరక్రియలను జరిగించిరి. పిమ్మట భరతుఁ డనేకవిధముల బలుమారు రాజ్యమును స్వీకరించి యేలు మని శ్రీస్వామివారినిఁ బ్రార్థించెను. అందుకు శ్రీ స్వామివారు తండ్రీచే నియోగింపఁబడిన యరణ్యవాసము పూర్తియగువరకు నయోధ్యాపురమునకు ఖండితముగ రా ననియుఁ నంతవరకు నీవే రాజ్యము నేలు మనియు, తండ్రీయగు దశరథుని నసత్యవంతునిగాఁ జేయఁగూడ దనియు, ధర్మయుక్తము గాను యుక్తియుక్తముగాను సెలవిచ్చి భరతునిఁ దుదకు నొప్పించిరి. అపు డాభరతుఁడు తాను వెంటఁ దెచ్చిన శ్రీరామపాదు కలను సింహాసనమునందు వారికి బ్రతినిధిగ నుంచుకొని తా నొకమంత్రివలె బ్రజలను బాలించుట కనుజ్ఞ నిష్పింపుమని

శ్రీస్వామివారినిఁ బ్రార్థించి యటుల ననుజ్ఞఁ గైకొని పరివార  
సహితుఁడై కదలి యయోధ్య కేగక దాని సమీపమున  
నుండు నందిగ్రామమున నాపాదుకలను సింహాసనమున నుంచి  
రాజ్యమేలుచుండెను.

అప్రయత్న సిద్ధమైన రాజ్యమును స్వీకరింపక భరతుఁడు  
తన యన్నయందుగల భక్తివలన నాయననే యీ పదునాలుగు  
వత్సరములుగూడ నేలుమని ప్రార్థించుటయు, నందుకు శ్రీ  
రాములవా రొప్పనివిదప వారి పాదుకలను వారికి బ్రతినిధిగఁ  
గైకొని సింహాసనమున నుంచి యభిషేకించి తాను మంత్రివలె  
రాజ్యము నేలుచుండుటయు మిగుల శ్లాఘ్యము. అది  
మొదలుగ బాదుకల నారాధించు మతాచార మేర్పడినది.

భరతుఁ డరిగినప్పిమ్మట శ్రీస్వామివారు చిత్రకూటమును  
విడిచి యత్రిమహాముని యాశ్రమమును జేరి యచటినుండి  
దండకారణ్యము ప్రవేశించి ముందుగ విరాధుఁడను రాక్షసుని  
జంపి శరభంగమహాముని యాశ్రమమును బ్రవేశించిరి. అచట  
వాలఖిల్యాది మహర్షులు తమకు రాక్షసులవలన గలుగుచున్న  
బాధలను వారింపుమని కోరగా నట్లు చేయుదుమని సెలవిచ్చి  
సుతీర్ణ మహాముని యాశ్రమమును జేరిరి. అచటినుండి యనేక  
మునుల యాశ్రమములను జూచుచు నట్లు పదిసంవత్సరముల  
వరకు గాలమును గడిపి తిరుగ సుతీర్ణమహాముని యాశ్రమ

మునుజేరి యతనితో గలిసి యగస్త్యుని యాశ్రమమున కేగిరి  
 అచటఁ గొన్నిదినములుండి యాయన యనుమతిని బంచవట్టిని  
 జేరి యచట నొకపద్మశాలనుఁ గట్టుకొని నివసించియుండిరి.  
 అటులున్నతరిని రావణాసురుని చెల్లెలగు శూర్పనఖ శ్రీస్వామి  
 వారిని జూచి మోహించి యందుకు వా రంగీకరింపక పోవుట  
 చే నిముఖయై జనస్థానమునందున్న ఖరునియొద్దకు బోయి  
 తాను శ్రీరాములవారినలన నవమానిత నైతిని తెలిపి వానిని  
 యుద్ధమునకుఁ బురికొల్పెను. ఈ సందర్భమున రామలక్ష్మణులు  
 కొంతవరకు దానితో సల్లాప మాడినట్లును, కొనను రాముల  
 వారిచే ప్రేరితులై లక్ష్మణుఁడు దాని ముక్కుసెవులుఁ గోసి  
 నట్లును, నొకకథ గలదు. సంగతి సందర్భములనుబట్టి దానితో  
 సల్లాప మాడినట్లు తోచదు. స్త్రీ యగు దానిముక్కుసెవులు  
 గోయుమని శ్రీస్వామి నాడు చెప్పియుండురా? మోహపరవశ  
 యగుస్త్రీకి దాని కోరిక తీర్పబడనియపుడు కల్పితకారణము  
 లనేకములు తనవిరోధమును దీర్చికొనుటకుఁ బ్రకటించుటఁ  
 గలదు.

అవిదప ఖరాసురాదులు శ్రీస్వామివారిమీదికి యు  
 మునకు వచ్చుటయుఁ జచ్చుటయుఁ జరిగెను. అంత శూర్పనఖ  
 క్రోధముతీరక రావణునియొద్దకుబోయి పశస్త్రీ లోలుడగు  
 నతనితో సీతాదేవియొక్క సౌందర్యాదివిషయములను చెప్పి

మోహపరవశునిగ జేసెను. అపు డా రావణుడు మాయా  
 వంతుడును గామరూప శక్తిగలవాడును నగు మారీచుని కడ  
 కేగి నే బూనుకొన్న పనికి సహాయుడవు గమ్మనియు నీవు  
 చిత్రమృగరూపమును దాల్చి రాముడుండు పర్ణశాలకు సమీ  
 పమునఁ దిరుగుచున్న యెడల నిన్ను బట్టుటకు రామలక్ష్మణులు  
 ప్రయత్నింపుదురు. అప్పుడు నేను సీతనుఁ గైకొనివచ్చెన  
 ననియు జెప్పి యొప్పించెను. అ స్త్రీమూరీచుడు చిత్రమృగ  
 రూపమునుదాల్చి పర్ణశాలసమీపమున దిరుగుచుండఁగా సీతా  
 దేవి యామృగమును జూచి దాని నెట్టులైనఁ బట్టుకొని తెచ్చిన  
 యెడల దాను దానినిఁ బెంచెదనని కోరఁగా లక్ష్మణుడు వల  
 దని చెప్పినను శ్రీస్వామివారు మృగమైనఁ బట్టితెచ్చెద ననియు  
 రాక్షసుడైన సంహరించి వచ్చెదననియు బ్రత్యుత్తర మిచ్చి  
 భార్యసంరక్షణముకొరకు లక్ష్మణు నాశ్రమమున నునిచి యా  
 మృగముకొఱ కేగిరి. ఆమృగము చేతికి దొరకునట్లు తిరుగుచు  
 శ్రీస్వామివారినిఁ గడుదూరము దీసికొనిపోయెను. అంతట  
 లక్ష్మణుడు చెప్పినట్లు రాక్షసుడే యని నిశ్చయించి బాణ  
 మతో గొట్టిరి. తోడనే యా మూరీచుడు హా లక్ష్మణా! హా  
 సతా! యని యరచుచు జచ్చెను. ఆమాటలను సీతాదేవి విని  
 క్రిందనువారి కపాయము వచ్చియుండునని భ్రమసి వారికి  
 సాయముః

అ లక్ష్మణుని బొమ్మని చెప్పఁగా నతఁ డిది రాక్ష



సమాయచే వేయఁబడిన యరపుగాని రాముని మాటగాదని బహువిధముల నెంతచెప్పినను వినక దూరనాడినందున విధి లేక పర్ణశాలవిడిచి లక్ష్మణుఁడు రామునికొరకు బోయెను. అప్పుడు రావణుఁడు భిక్షువేషమునవచ్చి యొంటరిగ నున్న సీతాదేవి నెత్తుకొనిపోయెను. ఈపర్ణశాల యుండుచోటు భద్రాచలము. ఇచట మనము తీసికొనవలసిన నీతులెవ్వి యనిన:—

శ్రీరాములవారు సర్వేశ్వరులును సర్వజ్ఞులును గాన, ముందు జరుగబోవునది యంతయు వారెఱుఁగుదురు. కాని మనవంటివారు స్త్రీల నటుల నడవికిం దీసికొనిపోగూడదు. మఱియు బతివ్రతాశిరోమణి యైనను బోరానిచోటులకు దనను దీసికొనిపోవునై భర్త మొదలగువారిని నిర్బంధింపఁగూడదు. లక్ష్మణస్వామి భ్రాతృవాత్సల్యమును భక్తిని బట్టి యన్నవెంట శుశ్రూషకయి యరణ్యమున కేగుట మంచిపనియే. కాని తాను సీతాదేవియొక్క రక్షణమునకై శ్రీస్వామివారిచే నుంపఁ బడియు నాయమ యాడిన యసంబద్ధపు మాటల కాదేవిని విడిచి రాముఁడున్నదిక్కున కేగుట తగదు. ఆమె యాజ్ఞను గూడ మీరక పోయెనంటిమా యాస్వామికి భయముండదని నమ్మినయట్టివాఁడు సమీపమున నొక పొదలో డాగి యామె రక్షణమును గనిపెట్టుచుండక శ్రీస్వామివారు కనఁబడునంత

వరకు బోవుట తగనిపని. అందునుండియేకదా శ్రీరాములవా  
రామెను విడిచివచ్చినందుకు లక్ష్మణుని నిందించిరి. మఱియు  
తల్లి, తోబుట్టువు, భార్య, కుమార్తెలయొద్దకుగాక తదితరస్త్రీ  
లెంతపూజనీయులయి యుండినను వారియొద్ద నొంటరిగ  
నెవ్వరు నుండఁగూడదు.

అట్లు లక్ష్మణుఁడు పోయి యన్నను గలియఁగా వారతని  
నిందించి యాశ్రమమును జేరి సీతఁగానక విచారపడుచు  
దక్షిణదిక్కునుబట్టి వెదకుచు నేగిరి. పోగాబోగా గొంతదూరి  
మున రావణునిచేతఁ గొట్టబడి పడియున్న జటాయు వను  
వానిం గాంచి యతనివలన రావణుఁడు సీతాదేవినిఁ గొని  
పోయె ననివినిరి. ఈజటాయువుండు స్థల మిప్పటి జటప్రోలు  
అనుచోటయి యున్నది. వెంటనే యతఁడు ప్రాణములను  
విడిచెను. అతనికి సుస్కారములు చేసి గొంతదూరము పోయి  
కబంధుఁడనువానిచే బట్టవడి వాని బాహువులను ఖండించి  
సుగ్రీవునితో నఖ్యముచేయుమని వానిచే బోధింపబడి  
యతఁడు చెప్పినమార్గమున బోవుచు శబరిచేత సత్కృతులై  
సుగ్రీవ నివాసమగు ఋశ్యమూకపర్వతము సమీపమున బం  
సానరోవరతీరమునుఁ జేరిరి. అపు డాపర్వతముమీద మంత్రి  
సహితుఁడై యున్న సుగ్రీవుఁడు శ్రీరామలక్ష్మణుల నిరువురను  
దూరమునుండి చూచి వారినిఁ దనయన్నయగు వాలిచే దన

వధకోటకు బంపబడినవారినిగా భ్రమసి కొంతదూరము పరు  
గైత్తి యంతట నావచ్చినవారిరువురు నెవ్వరో తెలిసికొనిరమ్మని  
తన మంత్రులలో బుద్ధినధికుడగు హనుమంతునిఁ బంపెను.  
అతఁడు శ్రీరామలక్ష్మణులయొద్దకేగి వారి రూపములనుజూచి  
గొప్పవారని తలఁచి వందనము చేసి, మహనీయులుగా గనఁ  
బడుచున్న మీరిరువురు నెవ్వరని యడుగుచు దాను సుగ్రీవుని  
మంత్రిననియు, దనపేరు హనుమంతుడనియు, మీ సఖ్య  
మునుగోరి మాయధిపతి మీసన్నిధికి నన్నుఁ బంపెననియు  
మనవిచేసెను. అప్పుడు శ్రీస్వామివారు లక్ష్మణునివైపుతిరిగి  
మన మెవ్వనిసఖ్యము గోరివచ్చుచున్నామో యతనిమంత్రయే  
యితఁడనియు సంస్కృతభాషను బ్రశస్తముగ మాటలాడు  
చున్నాడనియు నితనితో మనవృత్తాంతమును జెప్పమని సెల  
విచ్చిరి. ఈసందర్భమును శ్రీమద్రామాయణమున జదువు  
వారికి గ్రంథకర్త తన నమ్మికనుబట్టి కామరూపమగు మానవ  
శరీరముతో నచ్చియుంచెనని చెప్పియున్నను హనుమంతుఁడు  
కోతియని మనము నమ్ముచున్న వానరుఁడు గాడని తోపక  
మానదు.

ఆపిదిప హనుమంతుఁడు లక్ష్మణునివలన వారి వృత్తాంత  
మును సమగ్రముగా దెలిసికొని సంతసించి, వారును సుగ్రీ  
వుని సఖ్యమును గోరుచుండుటవలన వారినిఁ దోడ్పాని

ఋశ్యమూకపర్వతముమీదికేగి యచట వారి నుండుమనిచెప్పి  
 భయముచే నింకొకచోట డాగియున్న సుగ్రీవునికడకరిగి యత  
 నితో నారాజకుమారుల వృత్తాంతమును జెప్పఁగా నందఱును  
 గలిసి రామలక్ష్మణులున్నచోటికి వచ్చిరి. అపుడు సుగ్రీవుఁడు  
 శ్రీరాములవారితో 'తాము నాతో సఖ్యముచేయఁగోరి  
 యున్నారని హనుమంతునివలన వింటిని. మీరు భూపతులు  
 నే నడవిలో సంచరించువాఁడను. మీతో సఖ్యము జరిగిన  
 యెడల నాకేవిశేషలాభము సమకూడు' నని పలికి శ్రీస్వామి  
 వారితో హస్తమును బట్టి సఖ్యముచేసికొనెను. అపుడు శ్రీ  
 స్వామిరారు సుగ్రీవుని కోరికప్రకారము వాలినిఁ జంపుటకు  
 బ్రతిజ్ఞచేసిరి. నీతాదేవి యెచ్చటనున్నను వెదకిదెచ్చి సమర్పిం  
 చెదనని సుగ్రీవుఁడు ప్రతిజ్ఞచేసెను. అటుతర్వాత నంతరిక్ష  
 మార్గమున రావణునిచే దీసికొనిపోవఁబడుచున్నట్టి యమ్మవారి  
 వలన గ్రిందవేయఁబడి తనచే దాచియుంపఁబడిన యాధరణ  
 ములను దెచ్చి సుగ్రీవుఁడు శ్రీస్వామివారికి గనఁబరచెను.  
 ఆవయిని శ్రీరాములవారు వాలిని సంహరింపగలరో చాలరో  
 యని సుగ్రీవునకు సంశయము గలిగి సప్తసాలవృక్షముల నేక  
 జాణముతో గొట్టుమని కోరఁగా నట్లుచేసి యతని సంశయ  
 మును బాపిరి. పిమ్మట వారందఱును గిష్కింధాసమీపమును  
 జేరి శ్రీస్వామివారి పనుపున సుగ్రీవుఁడు వాలిని యుద్ధమునకై

యరచి 'పిలిచినట్లును, అపుడు వాలిసుగ్రీవులకు యుద్ధము జరిగినట్లును, అందు శ్రీస్వామివారేకరూపముతోనున్న యాయగుపురిలో వాలియెవ్వడో యని సంశయించి వాలినిఁ గొట్టకయున్నట్లును, మరల శ్రీస్వామివారి ప్రోత్సాహముచే సుగ్రీవుఁడు వాలినిఁబిలిచి యుద్ధము చేయుచుండఁగ శ్రీస్వామి వారు చెట్టుచాటుననుండి వాలిని సంహరించినట్లును శ్రీమద్రామాయణమున గానుపించుచున్నది. మహావీరుఁడును సర్వేశ్వరుఁడును నగు శ్రీస్వామివారు సుగ్రీవునితో యుద్ధముచేయుచున్న వాలినిఁ జాటుననుండి యేవిధముగ గొట్టియుండురో బాగుగ విచారింపవలసియున్నది. ఈగ్రంథకర్త వానరులను వీరిని గోతులని వచ్చియున్నందున గోతులు మృగములను బెద్దయాధారమును దీసికొని యట్లు మృగములను జాటుననుండి చంపుట రాజులకు దగునని ముఖ్యకారణముగ శ్రీస్వామివారు వాలితో సెలవిచ్చినట్లు గ్రంథములో గనఁబరచెను. వానరులు గోతులు గారని యిదివరకే నర్పించియుంటిమి కావున నీసందర్భములో నీగ్రంథములోని యెవ్వరివాక్యమును బ్రమాణముగఁ దీసికొనక సంగతిసందర్భముల నాలోచింపవలసియున్నది. అది యెట్లుండుననఁగా? శ్రీరాములవారు సుగ్రీవునితో 'నాకును వాలికిని బూర్వవైరములేదు. ముందుగ నీవు వాలిని యుద్ధమునకు బిలువ్రము. నీ వలసినపుడు నీసఖుఁ

డనగు నేను నీకు సహాయుడనుగా వచ్చి యతనితో 'యుద్ధము చేసి చంపెదను' అని సెలవిచ్చి వెంటను వెళ్లియుందురు. అట్లు సుగ్రీవుడు వాలిని యుద్ధమునకు బిలువగా వారిరువురును బోరునపుడు సుగ్రీవుడు వాలిచే నొక్కుపడి చంపబడబోవు తరుణమున జెట్టుచాటుననున్న శ్రీస్వామివారు స్నేహితుని గొప్పాడుటకుగా ద్వరపడి బాణమునేని వాలినిఁ జంపి మిత్రుడగు సుగ్రీవునిఁ గొప్పాడి ప్రతిజ్ఞను నెరవేర్చుకొని యుందురు. ఇందుకొక దృష్టాంతము భారతయుద్ధమున మనకుఁ గలదు. భూరిశ్రవునిచే సాత్యకి తలఁచునుమఁబడబోవుసమయమున నితరులతో యుద్ధము చేయుచున్న యర్జునుడు శ్రీకృష్ణులవారిపనుపున నదివరకు సాత్యకినిఁ జంపుటకయి యెత్తబడియున్న ఖడ్గసహితమగు భూరిశ్రవుని హస్తమును దునిమి సాత్యకిని గొప్పాడెను గదా? కావున బ్రాణోపద్రవకాలమున నేవిధముననైనను మిత్రునిఁ గొప్పాడుట పరమధర్మము.

వాలి వధానంతరము శ్రీస్వామివారు లక్ష్మణుని బురము లోనికిఁ బంపి సుగ్రీవునకు బట్టాభిషేకముఁ జేయించి తాము సోదరయుక్తముగ గిష్కింధాసమీపమున నున్న ప్రసవణ పర్వతమునందు వర్షాకాలము వెల్లిపోవువరకు నివసించియుండిరి. శరత్కాలము వచ్చినను సుగ్రీవుడు రాజ్యసుఖముల ననుభవించుచు గామోన్మత్తుడై యేర్పాటుప్రకారము సేనలతో

రాకుండుటచే శ్రీరాములవారు కోపించి సుగ్రీవునికడకు లక్ష్మణునిఁ బంపిరి. అపుడతఁడు తెలివి తెచ్చుకొని ఓమార్పణము కోరి సేనలను దీసికొని శ్రీరాములవారిసన్నిధికివచ్చి నమ్రుఁడయ్యెను.

అటుపయిని సుగ్రీవుని యాజ్ఞాప్రకారము సీతాశ్వేషణముకొఱకు వానరులు వెళ్లుటయు, హనుమంతుఁడు సముద్ర లంఘనముచేసి లంకాపట్టణములో నున్న సీతనుఁ జూచి యా వృత్తాంతమును శ్రీస్వామివారి కెఱింగించుటయు నాపిదప వారిధినిఁ గట్టి లంకాపురము ముట్టడించుటయు, సుగ్రీవహను మంతుల చరిత్రములఁగానును రావణాదివీరుల యుద్ధక్రమము వారివారిచరిత్రములలోనును వ్రాయఁబడి యుండుటచే నిచటఁ జెప్పఁబడలేదు.

రావణ వధానంతరము విభీషణుఁడు దుష్టుడగు నారావణునకు దాను దహనాదిసంస్కారములను జేయనని విముఖుఁడై యుండగా నపుడు మహావీరుడగు సీతనికి సంస్కారములు చేయుమనియు విరోధమనునది మరణాత్పరమునందుండగూడదనియు శ్రీరాములవా రానతిచ్చినందున నతఁడు యథావిధిగ సంస్కారములు జరిపెను.

ఆపిదప శ్రీరాములవారు లక్ష్మణస్వామివారినిఁ బంపి విభీషణునకు లంకారాజ్యాభిషేకముం జేయింపించిరి. హనుమం

తునిచే దమవిజయమును సీతాదేవికిం చెలియజేయించిరి. విభీషణ పట్టాభిషేకానంతరము సీతాదేవివిషయమున ముందు జరగవలసినపనిని విచారించి విభీషణునితో నాదేవిని మంగళ స్నాతను గావించి నాకడకుం దీసికొనిరమ్మనిసెలవిచ్చిరి. అపుడావిభీషణుడు శ్రీరామాజ్ఞాప్రకారముగ నాదేవికి మంగళ స్నానము జేయించి యాయమ నొకపల్లకియందునిచి శ్రీరామునికడకుఁ దోడ్కొనివచ్చుచు ముందుగ శ్రీస్వామివారిసన్నిధికి వచ్చుచుండఁగా నాదేవిని దూరమునఁజూచి శ్రీస్వామి వారు సంతోషము, గోషము, దీనత్వము గలవారై యామెను దమయొద్దకుం దోడ్కొనిరమ్మని విభీషణున కానతిచ్చి పంపిరి.

అట్లు వచ్చుచున్న శ్రీయమ్మవారినిఁ జూచుటకు వానరులు గుంపులుగూడగ విభీషణుడు వారినిఁ దూరముగఁ దొలఁగునట్లు చేయుచున్నందున నపుడు శ్రీస్వామివారు విభీషణునితో వివాహకాలమునందును, భర్తసమీపమునందును, దుఃఖసమయములయందును, నాపదలుసంభవించునపుడును, యాగములయందును, స్వయంవరకాలమందును, యుద్ధమునందును, స్త్రీలు నలుగురికి గనఁబడుట మావ్యముగాదనియు, అందు సీదేవి యుద్ధగతయు, నాపదగతయు, వ్యసనసంగతయు, భర్తనగునానమీపమున నున్నదియు గొవున నితరులు చూచుట కాక్షేపణము లేదని సెలవిచ్చిరి. అప్పటికాలమున సంతఃపుర



స్త్రీలు శ్రీరాముల వారిచేఁ జెప్పఁబడిన సమయములయం దితరులకు గనఁబడుట యాచారమై యుండెను.

ఆపిదప నాదేవి శ్రీస్వామివారిసన్నిధికి వచ్చి నిలుచుకొని కొంతవరకు మఃఖించి యుపశమించినపిదప శ్రీస్వామివారు:—  
చ. “సరసిజనేత్రి? యాలమున శాత్రువుని బరిమార్చి నిన్ను వే  
జెఱవిడిపించి పౌరుషముఁ జెల్లఁగఁజేసి యమృతలాభముఁ  
బరువడిఁగాంచి చిత్తమున నాటినవైరి కృతావమానముఁ  
వరుసవిషాదముం బెఱికివెచి కృతార్థుఁడ నైతి నెంతయుఁ.

క. పౌరుషము దృష్టమయ్యెను

జారుముఖ శ్రమము నేడుసఫలం బయ్యెన్

వానశ ప్రతిజ్ఞ దీరెను

ధారుణిలో నేను జాల ధన్యుఁడ నైతిన్.

ఉ. ఏ నెడఁబొసియున్నయెడ నీచలచిత్తుఁడు రావణుండు నిన్  
గాననసీమనుండి చులుకన్ వెసముచ్చిలితెచ్చె నింతయున్  
మానిని దైవకృత్యమిది మామక పౌరుషశక్తిచే రహిన్  
వానివధించితిన్ ద్రిభువనంబుల భూరియశంబుఁ గాంచితిన్.

క. తనకొదవిన యవమానము

ననుపమ తేజమున నవలనటుద్రోయఁగఁ జా

లని యల్పతేజాఁ డగువురు

షునకుం బురుషార్థ మరసిచూచినఁ గలదే.”

అని సెలవీయఁగా నాదేవి తనను శ్రీరాములవారు పరి  
గ్రహింపరేమోయని దుఃఖించెను. అపుడు శ్రీస్వామివారికిఁ  
గోపముపెచ్చి 'నాకువచ్చిన యవమానమును బొప్పుకొను  
టకు రావణవధాది కార్యములను దీర్చి ధన్యుడ నైతిని.  
అదియంతయు నీకొఱకుగాదు. కావున నాత్మభరణార్థము నీ  
కిష్టమైనచోటికిఁ బోవలసినదేకాని నాయొద్ద నుండఁదగవ' ని  
సెలవిచ్చిరి. ఆమాటకు సీతాదేవి దుఃఖించి శ్రీస్వామివారితో  
'సర్వేశ్వరులయ్య మీ రిట్లు సాధారణ మనుష్యునివలె శంకి  
చుట తగ'దని మనవిచేసి తన నైర్మల్యమును జూపుటకై  
యగ్నిప్రవేశము చేసెదనని ప్రతిజ్ఞచేసి యందుకై చితిపేర్చు  
మని లక్ష్మణునిఁ గోరఁగా నతఁడొకింత సందియమొంది యన్న  
మొగముఁజూచి యాతని యంగీకారమును ముఖభావమువలనఁ  
నెలిసికొని చితినిఁ జేర్చెను. అపుడాదేవి,

“సీ. అనిశంబు మచ్చిత్త మాత్తనాథునియందుఁ

దవిలివర్తించుట దధ్యమేని

వితతదుష్టత్వ శంకితనైన యే నుర్వి

నతిశుద్ధచారిత్ర నైతినేని

కరమువాఙ్మనసకర్తంబుచే మనూ

ధిపుమాట మీఱి వర్తింపనేని

రవిచంద్ర దిగ్వాయు రాత్రిసంధ్యాదిన  
 భూనభంబులు సర్వభూతములును  
 సకలదిక్పాలకులు నాడు సచ్చరితము  
 సర్వము నెఱింగి యుండుట సత్యమేని  
 సవనహేతువు లోకైకసాక్షి యైన  
 చిత్రభానుండు నన్ను రక్షించుఁగాక.”

అని యిట్లుపల్కి యగ్నిప్రవేశముకాగా నామె పాతి  
 వ్రత్యమును బ్రహ్మరుద్రాదిదేవతలు మెచ్చనట్లగ్ని యామెనుఁ  
 దహింపక యుండెను. అపుడు శ్రీరాములవారు సంతృప్తులై  
 సీతాదేవినిఁ బరిగ్రహించిరి. ఆపిదప విభీషణసుగ్రీవాది పరి  
 వారసహితులై పుష్పక మను విమానము నధిష్ఠించి కదలి  
 కిష్కింధయొద్ద గొంతతడవారి తారాది వానరస్త్రీల నెక్కించు  
 కొనిపోవుచు మార్గమున భరద్వాజునిఁ జూడఁగోరి యాయన  
 యాశ్రమమునొద్ద దిగి యతనిచేఁ బ్రార్థితులై యతని యా  
 తిథ్యమును నాటిదినమున నంగీకరించిరి.

ఆ మునియాశ్రమమున నాడుండుటచేత నొప్పదలప్రకా  
 రము నందిగ్రామము నాడు చేరుటకు వీలులేనందున దామొక  
 దిన మాలస్యముగఁ జేరుటకు గౌరణమును దెలుపుటకు మాను  
 మంతుని భరతునికడ కంపిరి. అటు లతఁడుపోయి శ్రీరామా  
 గమనమునుజెప్పి భరతు నానందభరితునిఁజేసెను.

మరునాటి యదయమున శ్రీస్వామివారి నెదుర్కొనుటకు భరతశత్రుఘ్నులు హనుమదాది పరివార సహితులై వెళ్లగా నింతలో బుష్పకవిమానమునుఁ జాసి చేరెను. అపుడు భరతుఁ డన్నగారి పాదములు పట్టుకొని నమస్కరించి కుశలప్రశ్నానంతరము, రాజ్యభోగములవలన సుగ్రీవునివలె శ్రీరామకార్యమును మరచియుండక తనచే నదవరకు భక్తితోఁ బూజింపఁబడుచున్న పాదుకలను దన యన్నగారి పాదములకు సమర్పించెను. అపు డందఱును గలిసికొని నందిగ్రామముఁ జేరిరి. శ్రీరాములవాడు రాజాలంకారయ్యులై యచటి నుండి బయలుదేరి పరివారముతో నయోధ్యాపట్టణముఁ జేరి యచట బట్టాభిషిక్తులయిరి. ఆసమయమున శత్రుఘ్నుఁడు శ్రీస్వామివారికి శ్వేతచ్ఛత్రమును బట్టెను. సుగ్రీవ విభీషణులు చామరములను వీచిరి. ఇచట భరతలక్ష్మణులు చామరములను ధరింపక సుగ్రీవవిభీషణు లేలవీచిగో విచారింపుఁడు. వారిరువురిలో నెవ్వఁడు యువరాజుగ నభిషిక్తుఁ డగునో యది పట్టాభిషేకాత్పూర్వము నిర్ణయింపఁబడుటకు వీలులేకయుండెను.

పట్టాభిషేకానంతరము విభీషణసుగ్రీవాదులకు యధ్వారముగ నత్కారములు చేసిరి. అందు సీతాన్వేషణాది కార్యములయందు ముఖ్యుఁ డగుహనుమంతునకు శ్రీసీతాదేవిచే నొకముక్తాహారము నిప్పించి గౌరవించిరి. ఆపిదప నంద

ఋను శ్రీరాములవారియొద్ద సెలవుకైకొని వారివారి స్థానములం జేరిరి. భరతుడు యువరాజైయుండఁగ ననేకసంవత్సరములు శ్రీరాములవారు కృతయుగధర్మములను నడపుచు నశ్వమేధాది యాగములం జేయుచు రాజ్యమును బాలించిరి.

ఇక మనము తీసికొనవలసిన నీతి యేమియనిన:—

పితృవాక్య పరిపాలనమునకును, సత్య ప్రతిజ్ఞతకును, శరణాగత రక్షణమునకును, భర్తృ ప్రవర్తనమునకును, సోదర వాత్సల్యమునకును, రాజ్యపాలనమునకును శ్రీరాములవారు నిదర్శకు లయియున్నారు. పాతివ్రత్యమహిమకు శ్రీసీతాదేవియు, జ్యేష్ఠభ్రాతయొక్క యనుసరణమునకును శుశ్రూషకును లక్ష్మణస్వామివారును, జ్యేష్ఠభ్రాతయందలి భక్తికిని దద్వారా అప్రయత్నసిద్ధము లగురాజ్యభోగములయందు విముఖతకును భరతుడును, జ్యేష్ఠభ్రాత లేనిసమయమున నతనిస్థానమందున్న భరతుని ననువర్తించుటకు శత్రుఘ్నుడును బ్రదర్శకు లైయుండిరి.

మఱియు విశిష్టాద్వైతులు రాములవారు పితృవాక్య పరిపాలనాది సామాన్యధర్మములకును, లక్ష్మణస్వామివారు భగవచ్ఛేషత్వమునకును, భరతుడు భగవత్పారలంఛ్యమునకును, శత్రుఘ్నుడు భాగవతశేషత్వమునకును నిదర్శకు లని చెప్పుదురు.

ఉత్తర రామాయణము లేదా ఉత్తరకాండ యనునది యీ పూర్వరామాయణకాండలు వుట్టిన యనేకసంవత్సరముల పిదప బుట్టినందున బూర్వభాగమున నున్నవానికంటె ననేకము లగునందర్భములతో నిండియున్నది. కావున నే భాగమును దానిలోనుండి ప్రమాణముగఁ దీసికొనక యొకటి గెండు విషయములనుఁజూపి శ్రీరామకథను ముగింపజేసెదను.

శ్రీస్వామివారి ప్రభుత్వకాలము చాలవరకు భుక్తియైనపిదప జారులలో గొండ రనుకొనుచున్న మాటను దెలిసికొని గర్భవతియగు తనభార్యయైన సీతాదేవిని వాల్మీకి యాశ్రమమున విడిచిపెట్టెనని శ్రీస్వామివారు లక్షణున కాఙ్ఘయిచ్చుటచే నతఁ డట్లు విడిచివచ్చినట్లును, పిమ్మట గుశలవులకు సూక్ష్మరూపముగ వాల్మీకిప్రోక్త మగురామాయణమును శ్రీస్వామివారి నన్నిధిని గొనము చేయఁదగినంత వయసువచ్చువరకు సీతా విషయమును శ్రీస్వామివారు విచారింపక యున్నట్లును, అప్పుడు తిరుగ నామెను దెప్పించి యామె పాతివ్రత్యమును గూర్చి శపథము చేయుచున్నట్లును నందుఁ జెప్పఁబడి యున్నది. లంకలో సమస్తజనులు చూచుచుండఁగ నగ్నిప్రవేశమయి యందువలన దహింపబడక వచ్చితురాలుగ నేర్పడినభార్యను బర్హిగహించిన శ్రీరాములవారు కయివారిమాటను బురస్కరించుకొని యట్లామె సర్వణ్యమునకుఁ బంపి యుందురా ?

ఏకారణముచేతఁ బంపియున్నను గుమారులకు రామాయణమును గానముచేయదగినంత వయసువచ్చువరకు నామె యొక్కయు నామె గర్భముయొక్కయు స్థితిని విచారింపక యుందురా? కావున నిది యసంభావితము. గర్భవతిగా నుండినభార్యను నామెకోరికఁ దీర్చుటకు వాల్మీకిమునియాశ్రమమునకుఁ గొన్నిదినములు పంపియుండిన నుండవచ్చును. అప్పుడవట నామెకుమారులను గనియుండవచ్చును. ఆయాశ్రమమున నాబిడ్డలు జన్మించినందున నాముషి యిటీవల వారలకుఁ జదువు చెప్పియుండును. సంగతి సందర్భములనుబట్టి యిట్లు జరిగియుండవచ్చునుగాని యాగ్రంథములో జెప్పబడిన ట్లుండనే యుండదుకదా? కావున దానిని మనము ప్రమాణముగఁ దీసికొనఁగూడదు. మఱియును జదువ నేకూడదు.

ఇట్లు శ్రీమన్నారాయణుడు శ్రీరామరూపమున నవతరించి తాను జేయవలసిన పనులనుదీర్చి కుమారులకు బ్రాజ్ఞత వచ్చినపిదప వారికిఁ బట్టాభిషేకముచేసి శ్రీవైకుంఠమునకు విజయము చేసెను.

నా యాగ్రంథమున నెవ్వరిచరిత్రములు వ్రాసితినో వారిలో శ్రీరామకృష్ణులు శ్రీమన్నారాయణుని యవతారములని చెప్పియున్నందున భగవంతునియొక్క యవతారములుగ

మన మతగ్రంథములయందుఁ జెప్పబడినవానిలో నేవి ముఖ్యములొ వానిని మనము తప్పక విచారింపవలసియున్నది.

భాగవతమున సూతుఁడు శౌనకాదిమునులకు జెప్పటలో నిరువదియొక్క యవతారములుగ గనబడుచున్నది. అవి యెవ్వయిన :-

1. బ్రహ్మ, 2. యజ్ఞవరాహము, 3. నారదుఁడు, 4. నరనారాయణులు, 5. కపిలుఁడు, 6. దత్తాత్రేయుఁడు, 7. సుయజ్ఞుఁడు, 8. ఋషభుఁడు, 9. పృథుచక్రవర్తి, 10. మత్స్యవతారము, 11. కూర్మము, 12. ధన్వంతరి, 13. మోహిని, 14. నృసింహవతారము, 15. వామనుఁడు, 16. పరశురాముఁడు, 17. వ్యాసులు, 18. శ్రీరాములవారు, 19. బలరాములవారు, 20. శ్రీకృష్ణులవారు, 21. బుద్ధుఁడు.

మరియు నాగ్రంథముననే నారదునకు బ్రహ్మచెప్పినట్లున్న కథలొ నిరువదినాలుగవతారములుగఁ జెప్పబడియున్నది. అవి యెవ్వయిన :-

1. యజ్ఞవరాహము, 2. సుయజ్ఞుఁడు, 3. కపిలుఁడు, 4. దత్తాత్రేయుఁడు, 5. కుమారావతారము, 6. నరనారాయణులు, 7. ధ్రువుఁడు, 8. పృథుచక్రవర్తి, 9. ఋషభుఁడు, 10. హయగ్రీవుఁడు, 11. మత్స్యము, 12. కూర్మము, 13. నృసింహవతారము, 14. హరియవతారము, 15. వామనుఁడు, 16.



హంసావతారము, 17. మన్వంతరావతారము, 18. ధన్వంతరి, 19. పరశురాముడు, 20. శ్రీరాములవారు, 21. శ్రీకృష్ణుల వారు, 22. వ్యాసులు, 23. బుద్ధుడు, 24. కలికి.

ఈ పయి రెండవతారకథలలో సంఖ్యాభేదము, వరుస భేదము, వ్యక్తి భేదమునుగలవు. సర్వసాధారణముగ ననేకగ్రంథములలో మత్స్యకూర్తాది దశావతారములే యొప్పుకొనబడియున్నవి భగవద్గీతలలో నప్పటికాలపు బ్రజలవలన దేవతిర్యక్తునువ్యస్థావరములలో నేవేని పూజనొందుచు గౌరవింపఁబడుచుండెనో యవియన్నియు జెప్పచు నేదియేది మహిమయు సంపదయు గౌరవమును గలిగియుండునో దానియుదెల్లను నాయంశము గలదని యెంచుకొనుమని శ్రీకృష్ణులవా రర్జునున కానతిచ్చియున్నారు.

శ్లో॥ “ యద్యద్విభూతిమత్సత్త్వంశ్రీమదూర్జిత సీవవా |

తత్తదేవావగచ్ఛత్సంమమతేజోంశ సంభవమ్ || ”

ఈవాక్యము నాధారముచేసికొని భాగవతగ్రంథకర్త భగవదంశ కలదని తాను నమ్మియున్న యిరువది యొక్కరిని ముందుగ జెప్పి పిదప మఱికొందరిని జ్ఞప్తికి దెచ్చుకొని కేశవాది చతుర్వింశతి నామములకు సరిపడునట్లగువది నలుగురిని భగవదవతారములని రెండవసారి చెప్పెను. కాని ముందు చెప్పినపేరులను గమనించియున్నట్లు కనబడదు. ఇప్పటికిని

గొప్పపభువులను గొప్పవిద్వాంసులను భగవదంశము గలవారని వాడుచున్నాము. ఇంక దశావతారవిషయము చర్చింపవలసియున్నది. మీద జెప్పబడిన యిరువదియొక్క యవతారములలో దశావతారములలోని చివరది యగుకల్యాణతారములేదు. తిరుగ నిరువదినాలుగవతారములుగ జెప్పటలో నాగ్రంథకర్త ముందుచెప్పిన బలరాముని విడిచెను. ఇందును బట్టిచూచినను దశావతారవిషయములో బాగుగ జర్చింపవలసివట్లున్నది. వీనిలో మత్స్యవతారము ముందుగ గలిగినదని చెప్పుదురు. మత్స్యమనునది కేవలము నీటిలో నుండదగినది యైయున్నది కావున నీయవతారము సృష్ట్యాదియందావిర్భవింపవలసి యుండును. ముందుగ జలగోళములసృష్టి జరుపబడినది. ఆపిదప బంకాదులు పుట్టెను. అటుతర్వాత నడవులు, కొండలు, మృగములు, వృక్షపక్ష్యాదు లుత్పన్నములయ్యెను. అటుపిమ్మట దామస రాజసుల సృష్టి జరుపబడినది. ఇందునుబట్టి కొంత విచారింపగ నరసృష్టికి బూర్వము భగవంతుఁ డవతరించుటకు బ్రసక్తి కనబడదు. అయితే మరియొందువలన నిట్లు నమ్మియుండిరన, గీతలలో శ్రీకృష్ణులవారు :

శ్లో॥ “పరిత్రాణాయ సాధూనాం వినాశాయచ దుష్కృతామ్ |

ధర్మసంస్థాపనార్థాయ సంభవామి యుగేయగే |”

అని చెప్పియున్నందున సృష్ట్యాదివివిధకాలములయందు భగవంతు డవతరించియుండునని నమ్మి ముందుగ జలరూపముతో నుండు గోళములో మత్స్యరూపముతో నవతరించెననియు, నందు బంకామలు పుట్టినవిదప బంకములోను నీటియందును నివసించుట కర్హమైన కూర్మరూపముతో నవతరించెననియు, పిదప గొండలు నడవులు నేర్పడినందున నానియుండును బురదయందును నుండదగిన వరాహరూపము ధరించెననియు, నటు మీద దామనరాజసులు సృజింపబడిరి కావున వారి దుష్టత్వమును వారించుటకు నృసింహరూపమును ధరించెననియు, సాత్వికసృష్ట్యంతరము వామనరూపమును ధరించి యుండు రనియు ఋషులును గ్రంథకర్తలును దలచియుండురు. ఈ వామనమూర్తి కురుచవిగ్రహము గలవాడని చెప్పెదరు. అనగా దామనరాజసులకంటె సాత్వికులు కురుచవారు. మఱియు వీరు సత్వగుణప్రధాను లయి తమమంచిప్రవర్తనలచే తనే క్రూరులగు తామనరాజసులను లోబరచుకొనిరి. అందుకు నిదర్శనముగ వామనమూర్తి బలిచక్రవర్తిని మంచిమాటలతో సాధించినట్లుగ గథ కల్పింపబడినది. ఇక నృసింహావతారవిషయము చెప్పవలసియున్నది. నృసింహశబ్దమునకు నరులలో గొప్పవీరుడని యర్థము. కొందరానామమును బట్టియే నరరూపమును సింహరూపమునుగల మిశ్రశరీరము గలిగియుండు

నని నమ్మి యతఁడు హిరణ్యకశిపుఁ డనురాక్షసుని నారూపముతో సంహరించినట్లును, బ్రహ్మను రక్షించినట్లును గథను గల్పించిరి. ఈ హిరణ్యకశిపుడుండఁచో తెచ్చటనులేదు. ఇతఁడే యట్టి గొప్పప్రసిద్ధి గలప్రభు వై యుండినచో నాథుల మిప్పటికిని నిర్దేశ్యము గాదగి యుండవలసియుండును. ఈ ప్రహ్లాదచరిత్రము కల్పితకథయై యుండును. అయినను నిండు గ్రహింపఁదగినయంశములు మూడుగలవు: 1. భక్తికి బ్రహ్మను సాచారిత్రమును, 2. ఎంతతపస్సుచేసి యెన్ని నిధముల బ్రాణసంరక్షణముకొరకు పరములను బొందియున్నను యుక్తప్రవర్తనము లేనివాఁడు హానిని జెందునను నీతికి నితనితండ్ర చరిత్రమును. 3. సర్వశక్తికిని భక్తులను రక్షించుటకును సృసింహ వృత్తాంతమును మనము ముఖ్యముగ గ్రహింపవలెను. ఈకథను నిజముగ జరిగినదానినిగ నమ్మియుండుటచే మన దేశమున ననేక దేవాలయములయందు సింహముఖముగల విగ్రహము లారాధింపంబడుచున్నవి.

మఱియు శంకరరామానుజాచార్యులు కార్యసిద్ధికొఱకును, శత్రుక్షయముకొఱకును సృసింహమూర్తిని గొలిచినట్లున్నది. సరసింహశబ్దమున కర్థము నరుఁడుగ నవతరించి పరాక్రమముఁ జూపిన భగవంతుఁడని కదా? సరరూపమునుఁ దాల్చిన రామకృష్ణులు పరాక్రమవంతు లయియేకదా రావ

ఊదిశత్రువులను సంహరించిరి. కావున సట్టికార్యమునకు బరాక్రమావస్థలోనుండు రామకృష్ణుల యారాధనమే సృసింహారాధనముగ నిప్పు డేర్పడుచున్నది.

సాలగ్రామములలో మత్స్య, కూర్మ, వరాహ, సృసింహ, వామనమూర్తులను మనము గొలుచుచున్నామే? ఆయవతారములే లేనిచో వీని నేల యారాధింపవలెనని కొందఱికి దోచును. సాలగ్రామమే శ్రీవిష్ణుస్వరూపమని మనము నమ్ముచున్నపు డాకారభేదముచే గలిగిననామముల విషయమున సంశయింపఁ బనిలేదు.

ఈపిదప దదిత రావతారములను వ్రాయఁబోవుచున్నాను. అవతారములలోఁ గొన్ని యావేశావతారములనియు, గొన్ని యంశావతారములనియు మన మతగ్రంథములలో నున్నది. అనఁగా నొక గొప్పకార్యముకొఱకు దాత్కాలికముగ భగవంతునిశక్తి యొక నరునియందు గలుగుట యావేశావతారమని చెప్పుదురు. ఇట్టిదియే పరశురామావతారము. ఇట్టి యావేశములను మనపూర్వులు నమ్ముట కలదు. జన్మమాదిగ వైకుంఠమున కేగువరకు భగవదంశముగలది యంశావతారము. ఇట్టివియే రామకృష్ణుల యవతారములు.

ఇఁక బుద్ధావతారవిషయము :—

ఈబుద్ధుడొకానొకసమయమునుబట్టి బౌద్ధమతమునుపదేశించినట్లు మనగ్రంథములలో నున్నది. అతనియనంతరమున నామతస్థులందఱు నతని నఖిలమాదులను నతని యాభరణాదులను నతిభక్తితో నారాధించుచు నుండఁగా శ్రీశంకరాచార్యులవా రతఁడే మావిష్ణువుయొక్క యవతారమని చెప్పి చాలమందిని మనమతములోనికి దిగువచ్చునట్లు చేసిరని పశ్చిమఖండపు నవీనగ్రంథకర్తలు కొందఱు వ్రాసియున్నారు. బహుశకి ఇదియే నిజమైయుండును. ఏమియనిన, జగదీశ్వరుఁడు సంహరించునూహతో నంచనచేసి నాస్తికమతము నుపదేశించి యుండునా? ఏమియాశ్చర్యము?

శంకరాచార్యులవారు నాస్తికమతఖండనమునొనరికు బౌద్ధమతాచార్యుని మావిష్ణువుయొక్క యవతారమని బోధించుటయేగాక యప్పటికి వేరువేరుగ బంచదేవతల నారాధించుచుండునట్టి మనమతస్థుల నందఱిని నేకీభవింపఁజేయుటకయి పంచదేవతారాధనము నుపదేశించి యతియగు తానును నట్లారాధించియుండెను.

ఈ బుద్ధుఁడును దేవుఁడు కలఁడా? లేఁడా? యనువిషయమును జర్చింపక యప్పటిప్రజలు యజ్ఞాదికర్తములవలననే తమకు సమస్తము లభించునని నిండునమ్మికతోనుండి తమప్రవర్తనల విషయమున నజాగ్రత్త గలిగియుండుటచే యుక్తప్రవర్తనమే

ముక్తికి బ్రథానమని యెంచి యట్లు బోధించుచు నది యెనిమిది విధములని వివరించెను. అవి యెవ్వియనిన:—

1. సత్యసంకల్పము, 2. సత్యనిశ్చయము, 3. సత్యవాక్కు, 4. సత్యప్రవర్తనము, 5. సత్యజీవనము, 6. సత్యప్రయత్నము, 7. సత్యగ్రహణము, 8. సత్యపర్యాయోచనము ఈయంశములను బుద్ధుడు బోధించినను బ్రతిమనుష్యుడును ముఖ్యముగ బరిగ్రహింపవలెను. యుక్తప్రవర్తనములేని యారాధనాదు లెందుకును బనికెరావుకదా?

రేపు జరుగునదియె తెలియరాని మనకు ముందు కాబోవు నని యూహించి గ్రంథకర్తలచే జెప్పబడిన కల్పవృక్షముతో బనియేమి? కావున భగవదవతారములని చెప్పబడిన యన్నిటిలో శ్రీరామకృష్ణావతారములే నిజమైన యవతారములని నమ్మవలయును. శ్రీరామకృష్ణుల యవతారముల యనంతరము వారివారి విగ్రహములను బ్రతిష్ఠించి పూజించుచు న్నాము. నరశరీరములను దాల్చిన వారిమూర్తులేల పూజనీయము లయ్యెననగా? శ్రీకృష్ణులవారు వైకుంఠమునకు విజయము చేయుటకుముందు వారిని విడిచియుండజాలనని మొట్టపెట్టుకొన్న తనసఖుఁ డగునుద్ధవునకు దమయవతారానంతరమున దమ రూపమువంటి యాకారము గలవిగ్రహములను జేయించుకొని యథావిధిగ నారాధించుచుండినయెడల నిహముపరము

గలదని యానతిచ్చియున్నారు. కావున నిట్లనే శ్రీరాముల వారి విష్ణుదేవముగ నారాధించువారు వారివిగ్రహములను గొల్పుచున్నారు.

విగ్రహారాధనము లేనియెడల బండితపామరసాధారణము మనసునిలిపి భగవంతుని ధ్యానించుట యసాధ్యము. కావున మనము విగ్రహారాధనము చేయుదుమనఁజూయితమతస్థులు మనల నాక్షేపించుట సరికాదు. జాగ్రత్తమతస్థుల తోబాటుగ మహమ్మదీయులు మహమ్మదుయొక్క సఖిగోమాదులను బూజించుచున్నారు.

క్రైస్తవుల తామతాచార్యుని మేనుబందీచేసిన త్రిభుజాకారము (క్రాస్) గలకట్టను వారి దేవళములమీఁద నుంచుకొనుచున్నారు. కేవల క్రైస్తవులొంగమును గట్టకొన్నట్లు పాదిరులు త్రిభుజాకారముగల లోహపుదునుకను ధరించుచున్నారు. మఱియు పాదిరిగుడులలో నద్దపుతనాబీలయంచు క్రైస్తుయొక్కయు నతనితల్లియొక్కయు రూపము లమర్పణబడి యున్నవి.

లోహసంబంధమైన త్రిభుజాకారముగల కట్టలను గురువులుపదేశించుచోట నుంచుచున్నారు. వీరిలో విగ్రహారాధనము నంగీకరించిన రోమన్ కాలిక్ పాదిరు లించుమించు మనతో బాటుగనే విగ్రహారాధనమే చేయుచున్నారు. తక్కినమతస్థు



లందఱు నేదో యొకదానిని గురుతుగ నుంచుకొని యారాధించుచున్నారు. కావున బ్రతిమతమునందును విగ్రహారాధన మేదో యొకవిధముగ నుండనే యున్నది.

మన విగ్రహారాధనములలో స్వయంవ్యక్త ~~విగ్రహము~~ ~~అది~~ దేవతలచే బ్రతిష్ఠింపబడిన విగ్రహము ~~నారాధించుట~~ ~~మేలనియు, మతగ్రంథములలో~~ సిద్ధులచే బ్రతిష్ఠింపబడిన విగ్రహము ~~మతగ్రంథములలో~~ మనుష్యులచే బ్రతిష్ఠింపబడిన విగ్రహము ~~మతగ్రంథములలో~~ నందు దనచే (గాని తనపూర్వులచేగాని) ప్రతిష్ఠింపబడిన విగ్రహము శ్రేష్ఠమనియు, మన మతగ్రంథములలో జెప్పబడియున్నది. కావున రామకృష్ణాది విగ్రహములు మనుష్యులచే బ్రతిష్ఠింపబడినందున ~~మతగ్రంథములలో~~ శ్రేష్ఠములు. ఇట్లులే శివార్చన చేయువారునుగూడ నర్చాభేదమును గ్రహింపవలెను.

ఏవిగ్రహమును బూజించుచుండినను యుక్తప్రవర్తన గల వాడయి నిండుభక్తితో నారాధింపనివానికి నందలి ఫలములేదు.

దైవము లేడనువారును, దైవము నేనే యనువారును డాక, దైవము కలడు, అతడు రక్షకుడు, అని నమ్మి కొల్చుచున్న మతస్థులందఱు నించుమించుగ సమానులే యని చెప్పి యీగ్రంథమును ముగించుచున్నాను.



[www.mohanpublications.com](http://www.mohanpublications.com)

మోహన్ పబ్లికేషన్స్ లో లభించు

**పుస్తకముల పట్టిక**  
(Book List)

ఆధ్యాత్మిక, జ్యోతిష, వాస్తు, ఆయుర్వేద, మంత్రశాస్త్రాది  
అనేక విషయాలు తెలుసుకోండి...

ఫేస్ బుక్ **మోహన్ పబ్లికేషన్స్** పేజ్ లైక్ చేయండి.



Like us to follow :

**MOHAN PUBLICATIONS**

Rajamahendravaram



అజంతా హోటల్ ఎదుట, కోటగుమ్మం, రాజమహేంద్రవరం - 533101.

WWW.MOHANPUBLICATIONS.COM

## మావద్ద లభించు గ్రంథములు

### 1. ప్రతకథలు - పూజలు

1. శ్రీ వినాయక వ్రతం	వెల రూ.10-00
2. శ్రీ విఘ్నేశ్వరపూజా-పుణ్యాహవాచనం	30-00
3. శ్రీ విఘ్నేశ్వరపూజ (కాణిపాకక్షేత్రమాహాత్మ్యంతో)	10-00
4. సంకష్టహరచతుర్థి శ్రీమహాగణపతి వ్రతం	30-00
5. వరలక్ష్మీ వ్రతం	10-00
6. కేదారేశ్వర వ్రతం	10-00
7. త్రినాథ వ్రతం(కలర్)	10-00
8. త్రినాథవ్రతం(సాదా)	5-00
9. క్షీరాబ్ధి వ్రతం	12-00
10. మంగళ గౌరీవ్రతం	10-00
11. వైభవలక్ష్మీ వ్రతం ఫోటో యంత్రంతో	25-00
12. శ్రీలక్ష్మీ కుబేర వ్రతం (ఫోటో యంత్రంతో)	25-00
13. కనకమహాలక్ష్మీ వ్రతం (కామేశ్వరీపాటంతో)	25-00
14. సంతోషీమాతా వ్రతం	25-00
15. ఏడు శనివారాల వ్రతం	25-00
16. సత్యనారాయణవ్రతం	25-00
17. శ్రీ సువర్చలాహనుమద్దీక్ష	30-00
18. శివదీక్ష	10-00
19. కాత్యాయనీ వ్రతం	20-00
20. సౌభాగ్య గౌరీవ్రతం	20-00
21. తిరుప్పావై (ధనుర్మాసవ్రతం)	36-00
22. స్త్రీల ప్రతకథలు	36-00
23. స్త్రీలప్రతకథలుస్థూలాక్షరి (నేడునూరిగంగాధరరావుగారి)	54-00
24. పెళ్ళి పాటలు - స్త్రీలపాటలు (కామేశ్వరీపాటంతో)	36-00
25. సర్వదేవతా పూజావిధానం	25-00
26. ఆరువ్రతాలు	30-00
27. రాహుకాలంలోదుర్గాదేవీపూజా	10-00

28. తులసి నిత్యపూజ, తులసీఉపయోగాలు	10-00
29. శ్రీ చక్ర రహస్య విజ్ఞానమ్	36-00
30. శ్రీచక్ర పూజావిధానం(పెద్దది)	36-00
31. లక్ష్మీ - గౌరీ నిత్యపూజ	10-00
32. శ్రీ సరస్వతీ నిత్యపూజ	10-00
33. శ్రీ దుర్గానిత్యపూజ	10-00
34. కాలభైరవ నిత్యపూజ	10-00
35. శివపూజ	10-00
36. వీరభద్ర పూజ	10-00
37. ఆంజనేయ నిత్యపూజ	10-00
38. నాగేంద్ర స్వామి పూజ	10-00
39. సుబ్రహ్మణ్య నిత్యపూజ	10-00
40. రామదేవుని కథ	10-00
41. శివదేవుని కథ	10-00
42. లక్ష్మీనరసింహపూజ	10-00
43. వేంకటేశ్వరపూజ	10-00
44. బ్రహ్మాంగారి నిత్యపూజ	10-00
45. సూర్య నిత్యపూజ	10-00
46. నవగ్రహ నిత్యపూజ	10-00
47. రుక్మిణీ కల్యాణం	25-00
48. ఉమామహేశ్వర వ్రతం	36-00
49. శ్రీ కామేశ్వరీ వ్రతం	36-00
50. 16 సోమవారముల వ్రతము	25-00
51. పార్వతీకల్యాణం	25-00
52. సహస్రకమలవర్తి వ్రతము	25-00
53. పంచముఖ ఆంజనేయ పూజావిధానము	36-00
54. అష్టనాగపూజ	36-00
55. పూజలు ఎందుకుచేయాలి ?	36-00
56. ఏ దేవునికి ఏపుష్పాలతో పూజించాలి?	36-00
57. ఏ దేవునికి ఏప్రసాదం నైవేద్యం పెట్టాలి?	36-00
58. ఏదేవునికి ఏవిధముగాబీపారాధనచెయ్యాలి?	36-00
59. ఏదేవునికి ఎన్ని ప్రదక్షిణలుచేయాలి ?	36-00
60. హనుమద్ వ్రతం	36-00
61. పంచాయతన పూజ	63-00
62. 28 వ్రతములు	120-00

63. కలశపూజలు (92కేసారి)	150-00
64. కలశపూజలు (విడివిడిగా) (ప్రింటులో)	....
65. ప్రాంకార మహాయజ్ఞం (ప్రింటులో)	....
66. గోమాత	40-00

## 2. స్తోత్రాలు-సుప్రభాతములు సహస్రనామములు

1. శ్రీ లలితా విష్ణు సహస్రనామస్తోత్రాలు పురాణపండ రాధాకృష్ణమూర్తిగారి సంకలనం	45-00
2. లలితావిష్ణు సహస్రనామస్తోత్రములు (హిందీ) ,,	50-00
3. లలితావిష్ణు సహస్రనామస్తోత్రములు (ఇంగ్లీషు) ,,	50-00
4. స్థూలాక్షరీలలితావిష్ణుసహస్రనామస్తోత్రములు(పత్రికసైజ్)	99-00
5. లలితావిష్ణు (కేస్ బైండ్) 1/8 డెమ్మి	63-00
6. స్థూలాక్షరీ లలితావిష్ణు (క్రాస్సైజు)కేస్బైండ్	108-00
7. సర్వదేవతా స్తోత్రమంజరి	120-00
8. సకలదేవతా అష్టోత్తరశతనామావళి: (63)	24-00
9. విష్ణుసహస్రనామస్తోత్రమ్ (క్రాస్)	25-00
10. లలితా సహస్రనామ స్తోత్రమ్ (క్రాస్)	36-00
11. లలితా సహస్రనామములు	24-00
12. లక్ష్మీ సహస్రనామములు	24-00
13. దుర్గా సహస్రనామములు	24-00
14. ఆంజనేయ సహస్రనామములు	24-00
15. శివ సహస్రనామములు	24-00
16. విష్ణు సహస్రనామములు	24-00
17. గణపతి సహస్రనామములు	24-00
18. సుబ్రహ్మణ్య సహస్రనామములు	24-00
19. గాయత్రి సహస్రనామములు	24-00
20. లలితావిష్ణు సహస్రనామస్తోత్రాలు	24-00
21. శ్రీరామా సహస్రనామములు	24-00
22. సరస్వతి సహస్రనామములు	24-00
23. సూర్యసహస్రనామములు & ఆదిత్యహృదయం	24-00
24. శ్రీవేంకటేశ్వరసహస్రనామములు	24-00
25. మణిభీషవపర్ణన (పెద్దది)	24-00
26. సంద్యావందనం	24-00
27. మంత్రపుష్పమ్	....
28. త్రిభాషా హనుమాన్చాలీసా	15-00
29. హనుమాన్ చాలీసా	10-00

30. మణిబీష్వపవర్ణన (పాకెట్)	10-00
31. ఆరు చాలీసాలు	10-00
32. శివారాధన (శివస్తోత్రాలు)	10-00
33. వేంకటేశ్వర సుప్రభాతం (పాకెట్)	10-00
34. ఆరుదండకాలు	5-00
35. వేంకటేశ్వర గోవిందనామములు	5-00
36. అష్టలక్ష్మీ స్తోత్రమ్ కనకధారాస్తోత్రమ్	10-00
37. దేవీఖడ్గమాలాస్తోత్రమ్ (మహిషాసురమర్దినీస్తోత్రంతో)	10-00
38. సుందరకాండ (పాకెట్)	10-00
39. భగవద్గీత మూలం	27-00
40. రామరక్షాస్తోత్రమ్	15-00
41. స్తోత్ర రత్నావళి	36-00
42. పురాణపండ లలితా-విష్ణు సహస్రనామస్తోత్రమ్(మినీ)	10-00
43. పురాణపండ లలితాసహస్రనామస్తోత్రమ్(మినీ)	10-00
44. పురాణపండ విష్ణు సహస్రనామస్తోత్రమ్	10-00
45. పురాణపండ ఆదిత్య హృదయం	10-00
46. మంత్రపుష్పం (మినీ)	10-00
47. శివానందలహరి-సౌందర్యలహరి	36-00
48. కుజదోషం	10-00
49. కాలసర్ప దోషం	10-00
50. మీ అప్పులు తీరాలా?	10-00
51. దృష్టిదోషాలు నివారణ	10-00
52. పంచసూక్తములు	10-00
53. సంధ్యావందనం	10-00
54. రుద్రనమకమ్-చమకమ్	10-00
55. గాయత్రీమంత్రాలు	10-00
56. హయగ్రీవ స్తోత్రమాల	10-00
57. దక్షిణామూర్తి స్తోత్రమాల	10-00
58. ద్వాదశ జ్యోతిర్లింగాలు - పంచారామాలతో	10-00
59. శ్రీసూక్తం పురుష సూక్తం	10-00
60. నవగ్రహస్తోత్రమాల	36-00
61. మహాన్యాసమ్	36-00
62. సుందరకాండ గానామృతం	36-00
63. గోమాతపూజావిధానము	10-00
64. ఆనందసిద్ధి - 1 శ్రీదేవీ స్తోత్రమాల	108-00

65. ఆనందసిద్ధి - 2 ఏ సమస్యకు ఏ స్తోత్రమ్ పారాయణచేయాలి	108-00
66. ఆనందసిద్ధి-3 మానసదేవీ స్తోత్రమాల	108-00
67. శ్రీ కాలభైరవ రక్షా కవచమ్	63-00
68. అర్చన	40-00
69. నిత్యదేవతార్చన	40-00
70. సర్వదేవతా స్తోత్ర నిధి	99-00
71. శ్రీచక్ర నవవరణార్చన	63-00
72. చండీ సప్తశతి పారాయణ క్రమం	99-00
73. శ్రీదేవి స్తోత్ర రత్నావళి 32 దేవి స్తోత్రాలకు తాత్పర్యంతో	99-00
74. వనదుర్గా మంత్రానుష్ఠాన క్రమమ్	63-00
75. శ్రీ కాలభైరవ వ్రతము	63-00

### 3. శ్రీ సాయి దత్త గ్రంథములు

1. శ్రీ సాయిబాబా సచ్చరిత్ర	120-00
2. సంపూర్ణ శ్రీ గురు చరిత్ర	120-00
3. శ్రీ సాయిఆరాధన-షిర్డివైభవం	120-00
4. శ్రీ సాయిబాబా జీవిత చరిత్ర (క్రొన్)	63-00
5. శ్రీ గురుచరిత్ర (క్రొన్)	63-00
6. నవనాథ చరిత్ర	99-00
7. శ్రీసాయిచరిత్ర (భైండు) ప్రయాణపుపారాయణగ్రంథం	63-00
8. శ్రీగురుచరిత్ర (భైండు) ప్రయాణపుపారాయణగ్రంథం	63-00
9. సత్యదత్తవ్రతం దత్తాత్రేయపూజాకల్పం,సహస్రంతో	30-00
10. అనఘాదేవీ వ్రతం	30-00
11. భక్తుల ప్రశ్నలకు బాబా జవాబులు	30-00
12. శ్రీ సాయిపూజాకల్పం (సహస్రంతో)	25-00
13. శ్రీ సాయిభజనమాల	20-00
14. శ్రీ సాయి భజన్స్	20-00
15. శ్రీ సాయిభక్తి గీతాలు	20-00
16. శిరిడిహారతులు (భావంతో)	20-00
17. "శ్రీసాయి"కోటి	27-00
18. "శ్రీసాయిరామ్"కోటి	20-00
19. శ్రీ సాయినాథ స్తోత్రమంజరి	10-00
20. శ్రీ సాయివేయినామాలు	8-00
21. శ్రీ సాయి హారతులు (పాకెట్)	15-00
22. శ్రీ సాయి స్తవనమంజరి	10-00
23. హిందీ శ్రీ సాయి హారతులు	15-00

24. శని సింగణాపూర్ క్షేత్రమాహాత్మ్యం	63-00
25. ఇంగ్లీషు శ్రీ సాయిహారతులు	15-00
26. షిరిడి దర్శనం-శ్రీసాయి వైభవం	99-00
27. సాయిసత్యవ్రతం	30-00
28. సాయి అనుగ్రహమ్	120-00
29. నవగురువారాల వ్రతకల్పము	15-00
30. శ్రీదత్తలీలామృతము	99-00
31. హృదయంలో సాయి	15-00
32. శ్రీషిరిడిసాయి లీలామృతం(శ్రీసచ్చరిత్ర)	120-00
33. గజాననమహరాజ్ చరిత్ర	99-00

#### 4. జ్యోతిషాలు

1. 'కాలచక్రం' గంటలపంచాంగం (గార్గేయ)	72-00
2. గ్రహభూమి పంచాంగము (గార్గేయ)	108.00
3. ఆనందసిద్ధి పంచాంగం (వై.వి.శాస్త్రి)	63.00
4. ములుగు వారి రాశిఫలితాలు (12రాశులువారికి)	50.00
5. ములుగు వారి రాశిఫలితాలు విడివిడిగాఓక్కొక్కటి	12.00
6. కాలచక్రంజ్యోతిషక్యాలండర్	25.00
7. గ్రహబలం క్యాలండర్ (శ్రీనివాసగార్గేయ-భక్తిటివి)	25.00
8. శుభమస్తు (పిడపల్లి) క్యాలండర్	25.00
9. సాదా క్యాలండర్	5.00
10. పాకెట్ క్యాలండర్	15.00
11. తాజకనీలకంఠీయమ్	100-00
12. కేరళ జ్యోతిష రహస్యాలు	180-00
13. జ్యోతిష బ్రహ్మ రహస్యాలు	180-00
14. మానసాగరి జాతకపద్ధతి	180-00
15. వరాహమిహిర జాతకపద్ధతి	180-00
16. వధూవర వివాహమైత్రిద్వాదశకూటములు	99-00
17. సింపుల్ రెమిడీస్	180-00
18. శంభు హోరప్రకాశిక	250-00
19. పూర్వ పరాశరి	100-00
20. పరాశర జ్యోతిషవిజ్ఞాన సర్వస్వం	200-00
21. ప్రశ్న సింధు	99-00
22. నక్షత్ర విశేష ఫలితాలు	63-00
23. సూర్యసిద్ధాంతపంచాంగగణితంచేయడంఎలా?	180-00
24. దృక్సిద్ధాంతపంచాంగగణితం చేయడంఎలా?	180-00



25. ఆయుర్దాయ నిర్ణయం	63-00
26. జాతక గణిత ప్రవేశిక	63-00
27. జ్యోతిషమర్కబోధిని	63-00
28. జ్యోతిష ప్రశ్నోత్తరమాల	63-00
29. ముహూర్తం నిర్ణయించడంఎలా?	63-00
30. జాతక మకరందం	63-00
31. జ్యోతిష సరస్వతి	63-00
32. మీజననకాల విశేషాలు	63-00
33. ముహూర్త విజ్ఞాన భాస్కరం	63-00
34. జ్యోతిష స్వయంబోధిని	63-00
35. శుభముహూర్త శిరోమణి	63-00
36. నక్షత్ర ఫలమంజరి	36-00
37. పంచాంగం చూసే విధానం	36-00
38. సర్వార్థ జ్యోతిషం	36-00
39. ప్రాథమిక జ్యోతిషం	36-00
40. నవరత్నములు శుభయోగములు	36-00
41. శుభశకునాలు	30-00
42. హస్తరేఖాఫలితాలు	36-00
43. సంఖ్యల్లో భవిష్యత్	36-00
44. ముహూర్త దీపిక	99-00
45. పుట్టుమచ్చలు ఫలితాలు	30-00
46. కలలు ఫలితాలు	30-00
47. జాతక చక్రం వేయడం ఎలా?	36-00
48. మానసాగరి (ప్రాచీనజ్యోతిషగ్రంథం) -పుచ్చాశ్రీనివాసరావు	250-00
49. జ్యోతిషశాస్త్ర చిట్కాలు	120-00
50. గుప్తా శతాబ్ది పంచాంగం (1940-2050)	999-00
51. ప్రశ్నచండేశ్వరమ్	63-00
52. ద్వాదశభావ ఫలచంద్రిక	250-00
53. జ్యోతిష శతయోగరత్నావళి (సూర్యయోగాలఫలితాలు)	120-00
54. అంగసాముద్రికం	36-00
55. హస్త సాముద్రికం	63-00
56. లాల్ కితాబ్	99-00
57. శకునశాస్త్రం	63-00
58. ఆధునికప్రశ్నశాస్త్రం	120-00
59. పరాశరజ్యోతిష ప్రశ్నజ్యోతిషం	180-00

60. అష్టకవర్గ (కొండపల్లి)	63-00
61. బృహత్ జాతకం (ప్రాచీనప్రతికిపునర్ముద్రణ)	250-00
62. లగ్నరత్నాకరం	63-00
63. షట్పంచాశిక	120-00
64. 40 రోజుల్లో జ్యోతిషం నేర్చుకొనండి	270-00
65. 40 రోజుల్లో సాముద్రికం నేర్చుకొనండి	180-00
66. 40 రోజుల్లో సంఖ్యాశాస్త్రం	180-00
67. 40 రోజుల్లో నక్షత్ర (నాడీ) ఫలితములు	270-00
68. 40 రోజుల్లో వైద్యజ్యోతిషం నేర్చుకోండి	250-00
69. మీ పుట్టినతేదీ అద్భుతరహస్యాలు (సాయిగణపతిరెడ్డి)	270-00
70. కె.పి.జ్యోతిషం (పరిచయం)	63-00
71. ముహూర్తచింతామణి	99-00
72. సూర్యచంద్ర గ్రహణములు	63-00
73. ప్రసిద్ధవ్యక్తుల జాతకాలు (వేరేకొండప్ప)	180-00
74. అదృష్టరెమెడిస్	144-00
75. గ్రహసంచార ఫలనిర్ణయదీపిక	63-00
76. జ్యోతిష రెమిడిస్	300-00
77. జాతకమార్తాండం పాతప్రతికి యథాతథం (కొండపల్లి)	250-00
78. జ్యోతిషవిద్యాప్రకాశిక పాతప్రతికి యథాతథం (కొండపల్లి)	250-00
79. నాడీజ్యోతిషం	63-00
80. నక్షత్రపారిజాతం (గోరసవీరభద్రాచార్య)	63-00
81. లగ్నపారిజాతం (గోరసవీరభద్రాచార్య)	63-00
82. గౌతమసంహిత	63-00
83. హోరరత్నమాల	63-00
84. జాతకఫల మణిమంజరి	200-00
85. పుష్యర పంచాంగం (2013-14 నుండి 2024-25)	560-00
86. దశాభుక్తిఫల నిర్ణయం	250-00
87. వింత జ్యోష్యములు	63-00
88. షోడశవర్గులు	200-00
89. రవిగ్రహ సమస్త ప్రభావములు	99-00
90. చంద్ర గ్రహ సమస్త ప్రభావములు	99-00
91. కుజ గ్రహ సమస్త ప్రభావములు	99-00
92. బుధ గ్రహ సమస్త ప్రభావములు	99-00
93. గురు గ్రహ సమస్త ప్రభావములు	99-00
94. శుక్ర గ్రహ సమస్త ప్రభావములు	99-00

95. శని గ్రహ సమస్త ప్రభావములు	99-00
96. రాహు & కేతు గ్రహముల సమస్త ప్రభావములు	99-00
97. ఆధునిక గ్రహములు-ఉపగ్రహములు సమస్త ప్రభావములు	99-00
98. ముహూర్తమార్తాండం	63-00
99. లఘుజాతకం	63-00
100. జాతకాలంకారము	63-00
101. మేషలగ్న ఫలితములు	99-00
102. వృషభ లగ్న ఫలితములు	99-00
103. మిథున లగ్న ఫలితములు	99-00
104. కర్కాటక లగ్న ఫలితములు	99-00
105. సింహలగ్న ఫలితములు	99-00
106. కన్యలగ్న ఫలితములు	99-00
107. తుల లగ్న ఫలితములు	99-00
108. వృశ్చిక లగ్న ఫలితములు	99-00
109. ధనుస్సు లగ్న ఫలితములు	99-00
110. మకర లగ్న ఫలితములు	99-00
111. కుంభ లగ్న ఫలితములు	99-00
112. మీన లగ్న ఫలితములు	99-00
113. నారద సంహిత	200-00
114. పంచాంగపీఠికలేఖకాగణితం	250-00
115. తారాబలం - చంద్రబలం (వేరే కొండప్ప)	99-00
116. సులభలగ్న సాధన (చిత్రాలగురుమూర్తిగుప్తా)	200-00
117. రాహు కేతువుల యోగము	99-00
118. ఛాయాగ్రహములు	99-00
119. జ్యోతిషవిజ్ఞాన దీపిక	63-00

### జి.వి.రామన్ గారి గ్రంథములు

120. జ్యోతిష విద్యారంభం	50-00
121 గ్రహభావ బలములు	50-00
122. కాలచక్రదశ	50-00
123. అనుభవ ప్రశ్నాజ్యోతిషం	50-00
124. జ్యోతిషశాస్త్రంలో వాతావరణ భూకంపాలు	50-00
125. పురోగామి జాతకం	50-00
126. భావార్ధరత్నాకరం	75-00
127. భారతీయజ్యోతిష సర్వస్వం	75-00
128. అష్టకవర్గ పద్ధతి:	75-00

129. జ్యోతిషశాస్త్రంలో సందేహాలు,సమాధానాలు	75-00
130. ప్రశ్నతంత్ర	75-00
131. ముహూర్తం	75-00
132. విశిష్ట జాతకములు	125-00
133. భారతీయఫలితజ్యోతిషం	125-00
134. 300 ముఖ్యమైన యోగములు	125-00
135. జాతకంపరిశీలించడంఎలా ?	300-00

**రాష్ట్రపతి అవార్డుగ్రహీత, మహామహోపాధ్యాయ, వాచస్పతి  
శ్రీ మధురకృష్ణమూర్తిగారి గ్రంథములు**

136. బృహత్పరాశరహోరాశాస్త్రము-1	200-00
137. బృహత్పరాశరహోరాశాస్త్రము-2	200-00
138. బృహత్పరాశరహోరాశాస్త్రము-3	200-00
139. బృహత్పరాశరహోరాశాస్త్రము-4	200-00
140. భావార్థరత్నాకరము	100-00
141. ముహూర్త చింతామణి	100-00
142. ముహూర్త చింతామణి-పార్వ2	200-00
143. స్వప్న శాస్త్రము	36-00
144. శతయోగమంజరి	50-00
145. వ్రతనిర్ణయకల్పవల్లి	250-00
146. దైవజ్ఞవల్లభం	75-00
147. వసంతరాజశకునమ్ (బృహత్శకునశాస్త్రం)	250-00
148. వాస్తుశాస్త్రవివేకము-1	100-00
149. వాస్తుశాస్త్రవివేకము-2	200-00
150. వాస్తుశాస్త్రవివేకము-3	100-00
151. వాస్తుశాస్త్రవివేకము-4	200-00
152. అనుభవసులభవాస్తు - 1	50-00
153. అనుభవసులభవాస్తు - 2	100-00
154. పంచాంగ వివేకము	99-00
155. వశిష్ట సంహిత	360-00
156. పంచపక్షి శాస్త్రం (కేస్బైండి)	200-00

**5. వాస్తులు**

1. 40 రోజుల్లో “వాస్తువిద్య” నేర్చుకొనండి	180-00
2. వాస్తుశాస్త్ర రహస్యములు	200-00
3. వాస్తునుబట్టి మీ ఇల్లు	63-00
4. మీరూ మీ వాస్తు	63-00

5. గృహవాస్తు చిట్కాలు	63-00
6. వాస్తు పూజ	63-00
7. వాస్తు సూత్రములు	63-00
8. వాస్తుశాస్త్ర రహస్యాలు	63-00
9. గృహవాస్తు వర్ణులు	99-00
10. విశ్వకర్మవాస్తు శాస్త్రరీత్యా మీ ఇంటి ప్లానులు	63-00
11. విశ్వకర్మ వాస్తుశాస్త్రరీత్యా మీఇండ్లఆయములు	99-00
12. విశ్వకర్మ వాస్తు శాస్త్రం(చిత్రాలగురుమూర్తిగుప్తా)	180-00
13. ఆధునిక గృహవాస్తు	99-00
14. శుభవాస్తు	270-00
15. వాస్తుయంత్ర రత్నావళి	120-00
16. వాస్తుశాస్త్రం	120-00
17. హౌస్ ప్లాన్స్	63-00
18. గృహనిర్మాణ వాస్తు	63-00
19. వాస్తు రెమెడీస్	63-00
20. గృహవాస్తు దర్పణం	63-00
21. జ్యోతిష-గృహవాస్తుచంద్రిక	200-00
22. వాస్తురత్నాకరం (క్రిందపల్లి)	63-00
23. వాస్తుశిరోమణి	120-00
24. వాస్తుసంగ్రహమ్	63-00
25. పంచవాస్తు పారిజాతం	120-00
26. వాస్తుడిండిమమ్	63-00
27. వాస్తుదుందిభి	120-00
28. విశ్వకర్మవాస్తుప్రకాశిక (కేన్ బైండ్)	250-00
29. కృష్ణవాస్తుశాస్త్రము	63-00
30. జలివాస్తు,శల్యవాస్తు (దంతూరిపండరీనాథ్)	99-00
31. మయవాస్తు (గోరసపీఠభద్రాచార్య)	120-00
32. వాస్తు జ్యోతి	63-00
33. మన ఇల్లు-మనవాస్తు	99-00
34. వాస్తవ వాస్తుపూజావిధానము	108-00
35. వాస్తు దర్పణం	120-00

## 6. మంత్ర-శాస్త్రాలు

1. మంత్రసాధన	63-00
2. తంత్రజాలం	63-00
3. మంత్రశక్తి	63-00

4. దత్తాత్రేయ తంత్రవిద్య	63-00
5. దత్తాత్రేయ మూలికాతంత్రమ్	63-00
6. తాంత్రిక పంచాంగం	63-00
7. యక్షిణీ తంత్రం	63-00
8. మంత్రానుష్ఠాన చంద్రిక	63-00
9. సర్వదేవతా మంత్రకవచములు	63-00
10. మంత్రాక్షరాలరహస్యం (బీజాక్షరనిఘంటువు)	63-00
11. సర్వదేవతా మంత్రరత్నావళి	63-00
12. సదాచార దీపిక	63-00
13. యోగినీ-వామకేశ్వరతంత్రం	63-00
14. ప్రపంచసారతంత్రం	63-00
15. బదనిక తంత్రమ్	63-00
16. ఉచ్చిష్ట గణపతి తంత్రమ్	63-00
17. గుప్త సాధన తంత్రం	63-00
18. గంధర్వ తంత్రమ్	63-00
19. సౌందర్యలహరి (మంత్రయంత్రరత్నావళి)	63-00
20. యంత్ర మంత్ర తంత్ర	63-00
21. పాశుపత తంత్రం	99-00
22. పంచదశ మహాఘట్ట తంత్రం	99-00
23. రుద్రాష్టాధ్యాయః	99-00
24. మంత్రసిద్ధి	120-00
25. పరశురామతంత్రమ్	108-00
26. శ్రీలలితావిలోమ పంచదశీ	108-00
27. శ్రీ గురు తంత్రం	108-00
28. గాయత్రీ తంత్రమ్	108-00
29. మహాశక్తి మంత్ర తంత్ర రహస్యాలు	150-00
30. శ్రీ దుర్గ తంత్రమ్	200-00
31. మహామృత్యుంజయఅమృతపాశుపతమ్	200-00
32. సర్ప (నాగ)తంత్రం	250-00
33. హవన తంత్రం	250-00
34. షోడశనిత్యతంత్రం	250-00
35. శాక్తీయతంత్రం	250-00
36. రుద్రయామళతంత్రం	250-00
37. లక్ష్మీప్రత్యంగిరా తంత్రమ్	250-00
38. హిరణ్యకూలినీ తంత్రమ్	250-00

39. మాయాప్రత్యంగిరా తంత్రమ్	250-00
40. శ్రీ విశ్వరూప ప్రత్యంగిరా తంత్రమ్	250-00
41. స్వర్ణాకర్షణభైరవతంత్రం	250-00
42. కాశీవిశాలాక్షి తంత్రం	250-00
43. శాంతితంత్రమ్	250-00
44. యంత్రసిద్ధి	360-00
45. శ్రీ లక్ష్మీ తంత్రమ్	360-00
46. మంత్రమహోదధి (స్త్రీదేవతాఙ్కల్పమ్)	360-00
47. మంత్రమహోదధి (పురుషదేవతాఙ్కల్పమ్)	360-00
48. మంత్రశాస్త్రం (గ్రంథము)	360-00
49. ప్రత్యంగిరాకృత్యాతంత్రం	360-00
50. కామధేనువు తంత్రం	360-00
51. శూలినీదుర్గాతంత్రం	360-00
52. శ్రీవిద్య రహస్యం	290-00
53. కులార్ణవ తంత్రమ్	150-00
54. ఆచార్య సిద్ధ నాగార్జునతంత్రం (ఒరిజనల్)	390-00
55. సిద్ధమూలిక రహస్యం (మంత్ర,యంత్రసహితం)	63-00

## 7. గ్రంథాలు - ఆరాధనలు

1. భగవద్గీత శ్లోక తాత్పర్య సహితం	54-00
2. భగవద్గీత (వచనం)	99-00
3. భగవద్గీత శ్లోకతాత్పర్యం-కేసుబైండింగ్	72-00
2. గణేశ ఆరాధన 1	99-00
3. గణేశోపాసన 2	99-00
4. నవగ్రహవైభవం	99-00
5. నవగ్రహ రెమెడీస్	99-00
6. నవగ్రహ వేదం	99-00
7. శనిగ్రహారాధన	99-00
8. ఆదిత్యారాధన	99-00
9. సుబ్రహ్మణ్యారాధన	99-00
10. శ్రీ శివ ఆరాధన	99-00
11. లక్ష్మీ ఆరాధన	99-00
12. హనుమదారాధన	99-00
13. లలితారాధన	99-00
14. శ్రీ చక్రారాధన	99-00
15. గాయత్రీ ఆరాధన	99-00

16. వీరభద్రారాధన	99-00
17. కుజగ్రహారాధన	99-00
18. భైరవారాధన	99-00
19. దైవారాధన	99-00
20. గీతారాధన (భగవద్గీత శ్లోకతాత్పర్యసహిత)	99-00
21. శ్రీవేంకటేశ్వరాధన	99-00
22. హయగ్రీవారాధన	99-00
23. లక్ష్మీనరసింహారాధన	99-00
24. శ్రీ బాలాత్రిపురసుందరీ స్తోత్ర కదంబం	99-00
25. దేవీ లీలామృతం	99-00
26. పురాణపండ సుందరకాండ వచనం	99-00
27. పురాణపండ రామాయణం	99-00
28. పురాణపండ భారతం	99-00
29. పురాణపండ భాగవతం	99-00
30. (సూరి) వాల్మీకి రామాయణం	99-00
31. కాలసర్ప యోగం	99-00
32. నిత్య జీవితములో రుద్రాక్షలు	99-00
33. నిత్య జీవితములో నవరత్నాలు	99-00
34. వేదసూక్తములు	99-00
35. వేమన పద్యసారామృతం	99-00
36. పండగలు పర్వదినాలు	99-00
37. సూక్తిరత్నాలు	99-00
38. హనుమచ్ఛ్రిత్ర	99-00
39. నవగ్రహ దర్శనమ్	99-00
40. నిత్యజీవితంలో నవగ్రహాలు	99-00
41. సాలగ్రామములు	99-00
42. గురుశుక్ర ప్రభావము చంద్రకళానాడి	99-00
43. శనిగ్రహరెమిడిస్	99-00
44. జాతకసుధాసారము-జాతకమోక్షప్రదాయిని	99-00
45. వివాహజ్యోతిషమంజరి-మ్యారేజ్మ్యాచింగ్గైడ్ (సాయిగణపతిరెడ్డి)	99-00
46. మీపుట్టినతేదీనిబట్టి మీజీవితరహస్యాలు (న్యూమరాలజీ లైఫ్గైడ్) ..	99-00
47. మీఅదృష్టానికి (పేరు) నేమ్కరక్షన్ ..	99-00
48. న్యూమరాలజీ రెమిడిస్	99-00
49. మూకపంచశతీ	99-00
50. శ్రీరామకర్ణామృతం	99-00



51. రహస్యకుక్కుటశాస్త్రం	300-00
52. ఉపాసన విధానం	99-00
53. పంచమవేదం మహాభారతం	99-00
54. దేవుళ్ళు డాట్ కామ్	99-00
55. గణపతిభాష్యం	99-00
56. యజుర్వేద ఉపనయనవివాహప్రయోగమంజరి	99-00
57. నవయోగులు	99-00
58. ఆంధ్రప్రదేశ్లోనిదర్శించవలసిన ప్రముఖదర్గాలు	99-00
59. సకలదేవతాఅష్టోత్తరాలు(పెద్దది)-(180అష్టోత్తరశతనామావళులతో)	99-00
60. సకలదేవతా అష్టోత్తరశతనామావళులు (కేస్బైండింగ్)	216-00
61. సకలదేవతా సహస్రనామములు	99-00
62. ఆధ్యాత్మిక సూక్తి నిధి	99-00
63. బ్రాహ్మణులు గోత్రాలు,ప్రవరలు	99-00
64. సర్వదేవతాస్వరూపుడు శ్రీ వేంకటేశ్వరుడు	99-00
65. శ్రీ లక్ష్మీసన్నిధి	99-00
66. శ్రీలక్ష్మీగణపతి హోమకల్పం	99-00
67. మార్షల్ఆర్ట్స్ 9 (కరాటే,కుంగ్ఫూనేర్చుకోండి)	99-00
68. మ్యాజిక్గైడ్	99-00
69. చదరంగం	99-00
70. పంచముఖ హనుమత్ వైభవం	63-00
71. గరుడపురాణం	40-00
72. మాఘపురాణం	36-00
73. శివపురాణం	36-00
74. వైశాఖపురాణం	36-00
75. కార్తీక పురాణం	36-00
76. కార్తీక పురాణం (చిన్నది)	25-00
77. సర్వకార్యసిద్ధికి రామాయణపారాయణ	63-00
78. పెద్దబాలశిక్ష	50-00
79. గాయత్రీ మహిమ	36-00
80. వృక్షదేవతలు	63-00
81. యాజుష స్కార్త సంస్కార చంద్రిక	200-00
82. సనాతనవైదిక బ్రాహ్మణస్మార్తాగమకల్పమ్	150-00
83. చతుర్వేదములు	120-00
84. నవగ్రహారాధన	120-00
85. తాళపత్ర సమాహార గోపురం	120-00
86. మనుధర్మ శాస్త్రం (వచనంలో...) (కేస్బైండు)	250-00

87. మానవధర్మములు	120-00
88. వేదమంత్ర సంహిత	120-00
89. సహస్రలింగార్చన	120-00
90. శ్రీ శివగీత	120-00
91. ద్వాదశఉపనిషత్తులు	120-00
92. పురాణపండవారి సౌందర్యలహరి	(కేస్ బైండింగ్) 250-00
(శ్లోకతాత్పర్యసహిత విపులవ్యాఖ్యతో)	సాదా 120-00
93. బృహత్ శివ స్తోత్ర రత్నాకరము	200-00
94. బృహత్ దేవీ స్తోత్రరత్నాకరము	200-00
95. బృహత్ విష్ణు స్తోత్రరత్నాకరము	200-00
96. కేదారనాథ్ బదరీనాథ్ యాత్రాగైడు	63-00
97. దక్షిణావృత శంఖములు	63-00
98. 108 దివ్యదేశాల విష్ణుక్షేత్రదర్శని	36-00
99. ధర్మసింధువు(కేస్ బైండింగ్)	270-00
100. భారతీయ శైవక్షేత్రయాత్రాదర్శిని	99-00
101. చిలుకూరి బాలాజీచరిత్ర	36-00
102. భగవత్ స్తుతి	63-00
103. సూర్యోపాసన	36-00
104. కాశీఖండం	250-00
105. దేవీభాగవతం	360-00
106. శ్రీ ఆంజనేయం	216-00
107. ధర్మసందేహాలు	216-00
108. ఆధ్యాత్మిక దైవిక వస్తువులు	250-00
109. రామాయణం	600-00
110. పోతన భాగవతం	900-00
111. శివమంత్రములు	63-00

### 8. వైద్య గ్రంథాలు

1. ఆహారం ఆరోగ్యం	36-00
2. మూలికావైద్య చిట్కాలు	36-00
3. ఆయుర్వేద వైద్య చిట్కాలు	30-00
4. గృహవైద్య రహస్యాలు	36-00
5. గృహవైద్యసారం	36-00
6. హోమియోవైద్యం (ద్వాదశలవణచికిత్స)	63-00
7. ప్రకృతివైద్యం	36-00
8. ఆహారం-వైద్యం	99-00

9. సంపూర్ణ ఆయుర్వేద-చిట్కా వైద్యం	99-00
10. ఆయుర్వేదమ్	36-00
11. ఆయుర్వేద మూలికావైద్యబీపిక	99-00
12. దుంపకూరలు, ఆకుకూరలు, కాయగూరలు (వాడకం - ఉపయోగాలు)	99-00
13. ఏకమూలికావైద్యం	99-00
14. అష్టాంగ హృదయం (4భాగాలు)	1200-00
15. రహస్యసిద్ధయోగవైద్యసారమ్	99-00
16. ప్రాథమిక హోమియోవైద్యం	99-00
17. ఒబెసిటీ	99-00
18. హెల్త్గైడ్	99-00
19. ఆయుర్వేదం-జీవనవేదం	99-00
20. పుడ్థెరపి	63-00
21. న్యాచురల్థెరపి	99-00
22. సంపూర్ణఆరోగ్యానికి 20ని॥	63-00
23. కీళ్ళనొప్పులు మీ సమస్యలైతే...	99-00
24. యోగామంత్ర	63-00
25. యోగా మండే టు సండే	63-00
26. హెర్బల్ మెడిసిన్-హెల్త్టుడే	99-00
27. హెల్త్ఫైల్	108-00
28. వస్తుగుణపాఠం	250-00
29. రసాయన వాజీకరణ తంత్రం	150-00
30. వస్తుగుణ మకరందం	400-00
31. నాటువైద్యం -(కేస్బైండ్)	360-00
32. నాటువైద్యం (చిన్నది)	99-00
33. ప్రాణాయామము-యోగ	63-00

### 9. అయ్యుష్ష - భవానీ రకాలు

1. శ్రీ అయ్యుష్ష లీలామృతం	30-00
2. శ్రీ అయ్యుష్ష భజనపాటలు	63-00
3. శ్రీ అయ్యుష్ష పూజాకల్పం	20-00
4. శ్రీ అయ్యుష్ష భక్తి గీతాలు	20-00
5. హారతిగైకొనుమా	40-00
6. శ్రీ అయ్యుష్ష దీక్ష F	10-00
7. శ్రీ అయ్యుష్ష భజనమాల F	10-00
8. శ్రీ అయ్యుష్ష నిత్యపూజ P	10-00

9. శ్రీ అయ్యప్ప నిత్యనియమావళి P	10-00
10. భవానీదీక్ష (శ్రీ భవానీ లీలామృతం)	36-00
11. దేవీలీలామృతం	99-00
12. శ్రీ దేవీ పూజాకల్పం	20-00
13. దేవీ భక్తిగీతాలు	20-00
14. భవానీదీక్ష P	10-00
15. దేవీ భక్తిమాల F	10-00
16. శ్రీ అయ్యప్ప భజనావళి	120-00
17. అయ్యప్పపూజావిధి (జేసుదాసుసాంగ్స్‌తో)	24-00

### 10. భజనలు - కీర్తనలు

1. అన్నమయ్య కీర్తనలు	20-00
2. శ్రీరామదాసు కీర్తనలు	20-00
3. సర్వదేవతా మంగళహారతులు	20-00
4. వసుంధర మంగళ హారతులు	25-00
5. సాభాగ్య దేవతా మంగళహారతులు	36-00
6. సర్వదేవతా భజనలు	36-00
7. చిట్టి పొట్టి పాటలు	10-00
8. జాతీయ గీతాలు	10-00
9. దేశభక్తి గీతాలు	36-00
10. పండుగలు-పుణ్యక్షేత్రాలు భక్తిగీతాలు	36-00
11. గొబ్బిళ్ళపాటలు,లాలిపాటలు,కోలాటపాటలు	36-00
12. అన్నమయ్య సంకీర్తనలు	99-00
13. పెళ్ళిపాటలు-స్త్రీలపాటలు	36-00
14. భక్తానంద భజనకీర్తనలు(ఓల్డ్‌సినిస్టెల్)	36-00
15. సర్వదేవతాభక్తిమణిమాల	36-00
16. బతుకమ్మ ఉయ్యాల పాటలు	36-00
17. అన్నమయ్య సంకీర్తనావిధి(1000కీర్తనలు)	270-00

### 11. హిట్స్ సాంగ్స్

1. ఘంటసాల భక్తిగీతాలు-భగవద్గీత	36-00
2. ఎస్.పి.బాలు భక్తిగీతాలు	36-00
3. ఘంటసాల సుమధురగీతాలు	99-00
4. పి. సుశీల సుమధురగీతాలు	99-00

5. ఎస్.పి. బాలు సుమధురగీతాలు	99-00
6. ఎస్.జానకి సుమధురగీతాలు	99-00
7. వేటూరి సుందరరామమూర్తిహిట్స్	99-00
8. సర్వదేవతా సినీభక్తిగీతాలు	99-00

## 12. స్త్రీలకు ఉపయుక్త పుస్తకములు

1. శ్రీకాంతామణి వంటలు (వెజ్)	63-00
2. శ్రీకాంతామణి వంటలు (నాన్ వెజ్)	63-00
3. శాకాహార వంటలు	30-00
4. మాంసాహారవంటలు	30-00
5. చిట్టిచిట్కాలు	30-00
6. అందానికి చిట్కాలు	30-00
7. పిల్లల పేర్లు (పెద్దది)	30-00
8. పిల్లల పేర్లు (చిన్నది)	10-00
9. లేటెస్ట్ ఎంబ్రాయిడరీ శాలీబోర్డర్స్	36-00
10. లేటెస్ట్ ఎంబ్రాయిడరీ డిజైన్స్	36-00
11. చిన్నారులకు చిరుతిళ్ళు	30-00
12. పసందైన ఫాస్ట్‌ఫుడ్ వంటలు	30-00
13. వలావ్‌లు, ఫ్లైడ్ రైస్‌లు, వెరైటీరైస్‌లు	30-00
14. వేపుళ్ళు-ఇగుర్లు	30-00
15. బ్రేక్‌ఫాస్ట్ వంటలు	30-00
16. పండుగలలో చేసుకొనే పిండివంటలు	30-00
17. మైక్రోవేవ్ వంటలు	99-00
18. సర్వదేవతాభక్తిమాల	36-00
19. పిల్లలపేర్లు (బాబు)	36-00
20. పిల్లలపేర్లు (పాప)	36-00
21. మోడ్రన్ మెహంది (గోరింటాకు డిజైన్స్)	36-00
22. మోడ్రన్ పిల్లలపేర్లు	99-00
23. నోరూరించే నాన్‌వెజ్‌వంటలు	99-00
24. మోడ్రన్ టైలరింగ్ (లేడీస్ & జంట్స్)	99-00

## వివిధ రకాలు

ఎందరోమహానుభావులు	270-00
యోగాసనాలు	36-00
సూర్యనమస్కారములు	36-00
పొడుపు కథలు (చిన్నవి)	10-00

హిందీ-తెలుగు-స్వబోధిని	20-00
ఇంగ్లీషు-తెలుగు-స్వబోధిని	20-00
జనరల్ నాలెడ్జ్	20-00
నూరు ఎక్కాలు	10-00
1-100 టేబుల్ బుక్	10-00
1-100 టేబుల్ బుక్ (క్రాస్ సైజు)	4-50
శ్రీరామకోటి	27-00
శ్రీశివకోటి	27-00
మేజిక్	30-00
అంకెలతో గారడీ	30-00
హృదయస్పందన (కవితలు)	30-00
వాత్స్యయన కామసూత్రాలు	36-00
ఎ.పి.టూరిస్ట్ గైడు	36-00
ఇంద్రజాల రహస్యాలు	30-00
మహేంద్రజాల రహస్యాలు	30-00
శరీరభాష (బాడీ లాంగ్వేజ్)	99-00
క్రియాయోగం	36-00
ఆనందంగా జీవిద్దాం	99-00
హరిశ్చంద్ర నాటకం	50-00
వాత్సయనకామసూత్రాలు	99-00
పంచసాయకం	99-00
రతిరహస్యాలు	99-00
అనంగరంగం (కంభంపాటి స్వయంప్రకాష్)	99-00
శృంగారకేళి (కంభంపాటి స్వయంప్రకాష్)	99-00
గాయత్రీవిజ్ఞాన్	99-00
చింతామణి (నాటకం)	50-00
బాలనాగమ్మ	50-00
కాళహస్తి స్త్రీల వ్రతకథలు	36-00
కాళహస్తి రామాంజనేయ యుద్ధం(బదిరెడ్డి)	50-00
కాళహస్తి గోవింద నామాల భగవద్గీత	36-00
కాళహస్తి గృహవాస్తు చింతామణి	99-00
కాళహస్తి గృహవాస్తు మర్కాలు (భైండు)	63-00
రామరాయవాస్తుశాస్త్రం(ముద్దగడరామరావు)	90-00
ఎం.ఎస్.ఆర్.హనుమాన్ చాలీసా	10-00
ఎం.ఎస్.ఆర్.సుందరకాండ	80-00
బ్రహ్మంగారిజీవితచరిత్ర (జవంగుల)	125-00
శ్రీ ఆదిశంకరాచార్య దివ్యచరితామృతం	40-00

కాశీరామేశ్వర మజలీ కథలు	63-00
శ్రీలలితాసహస్రనామము(భాస్కరభాష్యం)	600-00
ప్రకృతిసిద్ధాంతములు-వేదవిజ్ఞానము-ఫలితజాతక సూత్రములు	595-00
ముదుండి విశ్వనాథరాజుగారి గ్రంథములు	
విశ్వకర్మ ప్రకాశము	80-00
ప్రాచీనవాస్తుశాస్త్రాలు-ఆధునికవాస్తుపరిశీలన	250-00
నారద సంహిత	150-00
వాస్తురాజవల్లభము-మూలానువాదము	60-00
మయమతము - వచనము	80-00
బృహత్సంహిత - వచనము	160-00
వాస్తువిజ్ఞానజ్యోతి	.....
పురోహిత దర్శని (గోరసవీరభద్రాచార్య)	....
విశ్వకర్మవాస్తువిద్యారహస్యములు	....
వాస్తు విజ్ఞాన చంద్రిక	....
మహాదశా పారిజాతం	....
వాస్తు నారాయణీయం	120-00
యోగావళీఖండం	120-00
ముహూర్తసింధువు	150-00
సర్వార్థచంద్రిక (4భాగాలు)	1208-00
మీరే న్యూమరాలజిస్ట్ (డావూడ్)	370-00
నిర్ణయసింధు (2భాగాలు)	590-00
సాయి...	45-00
శ్రీ దుర్గానందలహరి	200-00
ఆరతిసాయిబాబా	11-00
ప్రతిష్ఠకల్పః(సాగి నరసింహమూర్తి)	500-00
తాజుద్దీన్ బాబా సచ్చరిత్ర	100-00

**సుమారు 100 సం॥రాలునాటి ప్రాచీన ప్రతులు తిరిగి  
ఈ క్రింది గ్రంథములు ప్రచురించబడినవి.**

శ్రీరామ మంత్రానుష్ఠానము	300-00
శ్రీరామనవరాత్రోత్సవకల్పః	300-00
సీతారామ కథా సుధ అయోధ్యకాండ	200-00
సీతారామ కథా సుధ బాలకాండ	150-00
అరణ్యకాండ	100-00
శ్రాద్ధము ఎందుకు పెట్టాలి ? షోడశ సంస్కారములు	200-00
స్మార్త కాపర్ణి కారికలు	200-00
నవుంసక సంజీవనము, వైద్య శిరోమణి	200-00
విషవైద్య చింతామణి	200-00

హేమాద్రి సూరిణా ప్రాయశ్చిత్తాధ్యాయః	300-00
సర్వమూలికా గుణరత్నాకరం	300-00
ఆపస్తంబీయ ధర్మసూత్రాలు	300-00
సర్వశాంతి దర్పణం - అపర ప్రయోగ దర్పణం	200-00
గణకరంజని	200-00
సంతాన దీపిక	200-00
తిథినిర్ణయ కాణ్డః	250-00
ముహూర్త దర్పణం	200-00
జ్యోతిష శాస్త్ర రత్నము (శ్రీపతిజాతక పద్ధతి)	250-00
లఘుతాచకము	200-00
శ్రీ వైఖనస పైతృమేదిక ప్రయోగః	300-00
స్మృతి రత్నాకరము (ధర్మశాస్త్రం)	400-00
జాతకామృతతసారం	300-00
జాతక బోధిని	300-00
సంగీత విద్యాదర్పణం	300-00
సంగీత సర్వార్థసారసంగ్రహం	300-00
ముహూర్త మార్తాండం(టీకతాత్పర్యం)	450-00
జాతకరహస్యం	200-00
రాజమార్తాండం	200-00
ఆయుర్దాయదీపిక	200-00
వైద్యామృతం	200-00
అనుపానమంజరీ	200-00
నవగ్రహశాంతి విధానం-ఉదకశాంతి విధిః	200-00
చికిత్సరత్నము	200-00
స్వరచింతామణి	200-00
ద్వాదశలోహ భస్మవిధానం	200-00
దైవజ్ఞయశో విభూషణం	200-00
అనుపాన రత్నకరము	200-00
కాలామృతము	250-00
దైవజ్ఞకర్ణామృతము	300-00
రసేంద్ర చింతామణి	300-00
రసరత్న సముచ్ఛయం	300-00
వస్తుగుణరత్నాకరము	300-00
హోరానుభవదర్పణము	360-00
విశ్వకర్మ ప్రకాశిక వాస్తుశాస్త్రము	250-00
స్త్రీజన కల్పవల్లి	450-00
సంగీత సర్వార్థ సంగ్రహం	300-00
సంగీత సుధాసంగ్రహము	250-00
అర్క ప్రకాశము	200-00
సంగీత మార్తాండము	200-00
సంగీత ప్రథమబోధిని	200-00



వైద్యకల్పతరువు	200-00
రసప్రదీపిక	250-00
గణకానందము	250-00
శ్రీ లలితాసహస్రనామావళిః-వివరణాత్మక భావంతో	200-00
నవచండీ వేదోక్త శ్రీ దేవీ పూజాకల్పం	200-00
శ్రీ గాయత్రీ అనుష్ఠాన తత్త్వప్రకాశిక	360-00
సంగీతమార్తాండము	250-00
సారావళి	360-00
భేషజకల్పము	200-00
గురుశిష్య ఆయుర్వేద వైద్యచింతామణి	360-00
జాతకమణి	200-00
సర్వశకున ప్రకాశిక	200-00
యాజుష ప్రయోగ చంద్రిక	250-00
శిక్షావల్లీ-ఆనందవల్లీ-భృగువల్లీ	300-00
వసంతరాజ శకునము	250-00
తోట్టి వైద్యం	450-00
జ్యోతిష సిద్ధాంత సంగ్రహము (పంచాంగ గణితం)	300-00
సహస్ర యోగప్రకాశిక	300-00
శ్రీవిద్యారహస్యం	290-00
మహర్షుల చరిత్ర 1,3 300+300	
వేంకట సోమయాజీయం అను ధర్మశాస్త్రకాండము	250-00
శ్రీఆంజనేయం	216-00
రాశితుల్యవత్సర ఫలితం	200-00
నాడి జ్యోతిష విశ్లేషణ	400-00
రహస్యకుక్కుటశస్త్రం	300-00
స్త్రీ ధర్మరత్న బాండాగారము	200-00
శైవోత్సవరత్నాకరం	300-00
యాజుషప్రయోగ చింతామణి	300-00
సుస్వర ఋగ్వేద ప్రయోగదర్శిని	300-00
ఆయుర్వేద వైద్య సంగ్రహం	300-00
వశిష్ట సంహిత	360-00
హోమియోపతి గృహవైద్యం	200-00
వ్రతచూడామణి	300-00
వైశ్యధర్మప్రకాశిక	300-00
ఆలయ నిత్యార్చన పద్ధతి	200-00
స్త్రుతిముక్తాఫలం	300-00
ఆపస్తంబయల్లాజీయమ్	300-00
జ్యోతిషశాస్త్రసంగ్రహము	200-00
కర్మవిపాకాఖ్యయం	360-00
ముహూర్త రత్నావళి	250-00
సుదివిలోచనం	300-00
ఉత్తర కాలామృతం	200-00
సర్వవిషయ సర్వస్వసంగ్రహం	200-00

అరుదైన పాత పంచాంగములు, వ్రతకథలు,  
పురాణములు, ఆరాధన గ్రంథములు,  
సుప్రభాతములు, మహాత్మ్యములు, సహస్రనామములు,  
పూజావిధానములు, స్తోత్రాలు, ప్రామాణిక గ్రంథములు,  
కథలు, జ్యోతిష, వాస్తు, వైద్య, మంత్రశాస్త్రాది ఆధ్యాత్మిక  
గ్రంథములకు

**మోహన్ పబ్లికేషన్స్**

ఆధ్యాత్మిక గ్రంథనిలయం

కోటగుమ్మం, అజంతా హోటల్ ఎదుట,  
రాజమహేంద్రవరం.

[www.mohanpublications.com](http://www.mohanpublications.com)

From :

☎ : 0883-246 25 65

**MOHAN PUBLICATIONS**

Fort Gate, Opp : Ajanta Hotel

Rajahmundry-533 101 (a.p.)

**mohan**  
PUBLICATIONS

ఆధ్యాత్మిక గ్రంథనిలయం

ఉచిత Pdf బుక్స్ కై : - [www.granthanidhi.blogspot.in](http://www.granthanidhi.blogspot.in)



ఆధ్యాత్మిక, జ్యోతిష, వాస్తు, ఆయుర్వేద,  
మంత్రశాస్త్రాది అనేక విషయాలు  
తెలుసుకొండి... ఫ్రీబుక్స్  
**MOHAN PUBLICATIONS**  
పేజ్ లైక్ చేయండి.

**granthanidhi**  
THE TREASURE OF PAGES  
FIRST EVER TELUGU FREE E-BOOKS  
DOWNLOADING WEB PORTAL  
[www.granthanidhi.com](http://www.granthanidhi.com)

**Kinige.com**

మా ఇ-బుక్స్ కినిగె ద్వారా కానుకగాలు  
చేసుకొనే వచ్చును.

**dailyhunt**

మా ఇ-బుక్స్ డైలీహంట్ ద్వారా  
అత్యధిక డిస్కంట్ ఆఫర్ లతో లభించును.